

<https://doi.org/10.15388/vu.thesis.719>

<https://orcid.org/0000-0002-2232-2399>

VILNIAUS UNIVERSITETAS

Vitalija Gabnytė-Baranauskė

Spragos ir slenksčiai Lietuvos gyventojų pajamų apsaugos sistemoje

DAKTARO DISERTACIJA

Socialinių mokslų sritis,
Ekonomika (S 004)

VILNIUS 2025

Disertacija rengta 2019-2024 metais Vilniaus universiteto, Ekonomikos ir verslo administravimo fakulteto, Teorinės ekonomikos katedroje.

Mokslinius tyrimus rėmė Lietuvos mokslo taryba.

Mokslinis vadovas – prof. dr. Romas Lazutka (Vilniaus universitetas, socialiniai mokslai, ekonomika – S 004). Nuo 2019-09-01 iki 2023-11-30;

Mokslinis vadovas – prof. dr. Vincentas Rolandas Giedraitis (Vilniaus universitetas, socialiniai mokslai, ekonomika – S 004). Nuo 2023-12-01 iki 2024-08-30.

Gynimo taryba:

Pirmininkas – doc. dr. Arūnas Burinskas (Vilniaus universitetas, socialiniai mokslai, ekonomika, S 004).

Nariai:

doc. dr. Algirdas Bartkus (Vilniaus universitetas, socialiniai mokslai, ekonomika, S 004),

doc. dr. Agnė Laužadytė-Tutlienė (Vilniaus universitetas, socialiniai mokslai, ekonomika, S 004),

prof. dr. Asta Mikalauskienė (Vilniaus universitetas, socialiniai mokslai, ekonomika, S 004),

prof. dr. Inga Minelgaitė (Islandijos universitetas, socialiniai mokslai, vadyba, S 003).

Disertacija ginama viešame Gynimo tarybos posėdyje 2025 m. sausio mėn. 22 d. 15.00 val. Vilniaus universiteto Ekonomikos ir verslo administravimo fakulteto 417 auditorijoje. Adresas: Saulėtekio al. 9 (II rūmai), Vilnius, Lietuva, tel. +370 5 236 6128; el. paštas evaf@evaf.vu.lt

Disertaciją galima peržiūrėti Vilniaus universiteto bibliotekoje ir VU interneto svetainėje adresu:

<https://www.vu.lt/naujienos/ivykiu-kalendorius>

<https://doi.org/10.15388/vu.thesis.719>

<https://orcid.org/0000-0002-2232-2399>

VILNIUS UNIVERSITY

Vitalija Gabnytė-Baranauskė

Gaps and Thresholds in the Population Income Protection System in Lithuania

DOCTORAL DISSERTATION

Social Sciences,
Economics (S 004)

VILNIUS 2025

The dissertation was prepared between 2019 and 2024 at Vilnius University, Faculty of Economics and Business Administration, Department of Theoretical Economics. The research was supported by Research Council of Lithuania.

Academic supervisor – Prof. Dr. Romas Lazutka (Vilnius University, Social Sciences, Economics – S 004). From 2019-09-01 to 2023-11-30;

Academic supervisor – Prof. Dr. Vincentas Rolandas Giedraitis (Vilnius University, Social Sciences, Economics – S 004). From 2023-12-01 to 2024-08-30. Between 2023 and 2024.

This doctoral dissertation will be defended in a public meeting of the Dissertation Defence Panel:

Chairman – Assoc. Prof. Dr. Arūnas Burinskas (Vilnius University, Social Sciences, Economics – S 004).

Members:

Assoc. Prof. Dr. Algirdas Bartkus (Vilnius University, Social Sciences, Economics – S 004),

Assoc. Prof. Dr. Agnė Laužadytė-Tutlienė (Vilnius University, Social Sciences, Economics – S 004),

Prof. Dr. Asta Mikalauskienė (Vilnius University, Social Sciences, Economics, S 004),

Prof. Dr. Inga Minelgaitė (University of Iceland, Social Sciences, Management, S 003).

The dissertation shall be defended at a public meeting of the Dissertation Defence Panel at 15:00 PM January 22, 2025 in Room 417 of the Vilnius University Faculty of Economics and Business Administration.

Address: 9 Saulėtekio Ave., Vilnius, Lithuania

Tel. +370 5 236 6128; email: evaf@evaf.vu.lt

The text of this dissertation can be accessed at the library of Vilnius University as well as on the website of Vilnius University:

www.vu.lt/lt/naujienos/ivykiu-kalendorius

TURINYS

ĮVADAS.....	7
1. GYVENTOJŲ PAJAMŲ APSAUGA PER SOCIALINĖS APSAUGOS SISTEMĄ: LITERATŪROS ANALIZĖ	13
1.1. Gyventojų pajamų apsaugos reikšmė visuotinės gerovės užtikrinimui	13
1.2. Efektyvi socialinė apsauga kaip valstybės intervencija.....	16
1.3. Socialinės apsaugos funkcijos siekiant gyventojų pajamų apsaugos	19
1.4. Socialinės apsaugos principai.....	21
1.5. Socialinio draudimo sistemos pagrindiniai principai ir išmokos apsaugant gyventojų pajamas.....	24
1.6. Socialinės paramos sistemos pagrindiniai principai ir išmokos apsaugant gyventojų pajamas.....	32
1.7. Socialinio draudimo ir socialinės paramos sistemų koordinacija....	39
2. LIETUVOJE IR KITOSE ŠALYSE ATLIKTI TYRIMAI IR TAIKYTI METODAI GYVENTOJŲ PAJAMŲ APSAUGOS TEMATIKOJE	47
2.1. Mikrosimuliacijų taikymas siekiant įvertinti gyventojų pajamų apsaugos sistemos funkcionavimą ir pokyčių joje poveikį	47
2.2. Kintamųjų dekompozicija ir indeksų skaičiavimas siekiant atskleisti socialinės apsaugos sistemos efektyvumą.....	49
2.3. Klasterinės analizės vaidmuo siekiant parodyti socialinės apsaugos sistemos (ne)tolygumus.....	53
2.4. Aprašomoji statistika ir jos vaidmuo atskleidžiant temos problematiškumą	54
2.5. Dvigubo skirtumo analizė ir įvykių studija: objektyvus būdas įvertinti įvykdytos intervencijos poveikį tikslinei grupei.....	55
2.6. Regresinių modelių taikymas vertinant veiksnius, turinčius įtaką gyventojų pajamos tiek individualiu, tiek šalies lygmeniu	56
3. METODOLOGIJA	62
3.1. Naudojami duomenys ir analizės metodai išmokų adekvatumui ir aprėpčiai	67

3.2. Tyrimo apribojimai	81
4. GYVENTOJŲ PAJAMŲ APSAUGA PER SOCIALINĖS APSAUGOS SISTEMĄ: REZULTATAI.....	84
4.1. Socialinės apsaugos išmokų suderinamumo indeksas ir gyventojų paskatos dirbti	84
4.1.1. Diskusija dėl socialinės apsaugos išmokų suderinamumo tyrimo rezultatų.....	101
4.2. Socialinės apsaugos išmokų pasiskirstymas pagal namų ūkio tipus	103
4.2.1. Pajamų pasiskirstymas Lietuvoje 2018-2022 metais	103
4.2.2. Pajamų pasiskirstymas Lietuvoje 2018-2022 metais susiduriant su rizikomis.....	110
4.2.3. Reikšmingiausi pajamų šaltiniai ir socialinės rizikos disponuojamose pajamose.....	116
4.2.4. Socialinės pašalpos nepaėmimas 2018-2021 metais Lietuvoje	121
4.2.5. Diskusija dėl socialinės apsaugos išmokų pasiskirstymo tarp skirtingų gyventojų grupių ir išmokų nepaėmimo	123
4.3. Socialinės apsaugos sistemos alternatyvos: ex-ante poveikio vertinimas skurdui, nelygybei, pajamų pasiskirstymui bei tokių alternatyvų kaina	125
4.3.1. Socialinės apsaugos sistemos alternatyvos siūlymai.....	126
4.3.2. Socialinės apsaugos sistemos alternatyvos rezultatai.....	133
4.3.3. Diskusija dėl galimų socialinės apsaugos sistemos tobulinimo krypčių	155
IŠVADOS.....	156
REKOMENDACIJOS.....	158
LITERATŪROS SĄRAŠAS.....	160
PRIEDAI	170
SUMMARY	197
PADĖKA.....	217
PUBLIKACIJŲ SĄRAŠAS	218
TRUMPAI APIE DISERTANTĘ	220

ĮVADAS

Temos aktualumas. Šiuolaikiniame pasaulyje pastebime, kad šalims ekonomiškai stiprėjant gyventojų gyvenimo kokybė gerėja. Vis tik, šalia modernizacijos ir ekonominio augimo, skurdas ir asmens pajamų apsaugos stoka išlieka itin aktualiomis visuomenių problemomis. Viena iš šių problemų sprendimo priemonių yra valstybės intervencija į viešųjų gėrybių perskirstymą. Rawl's Teisingumo teorija teigia, kad nepaisant asmens pirminių turimų gėrybių, lygios galimybės ir teisingumas turi būti užtikrintas visiems gyventojams, nepamirštant ir labiausiai pažeidžiamų grupių (Rawls, 1999). Europos Komisija (2019) yra pastebėjusi, kad nepaisant Lietuvoje praplėstos socialinės apsaugos sistemos, pajamų nelygybė ir skurdas išlieka aktualia problema. Tad svarbu yra išnagrinėti Lietuvos mokesčių-išmokų sistemą ir surasti būdų, kaip per ją būtų galima gerinti gyventojų pajamų apsaugą.

Kalbant apie gyventojų pajamų apsaugą, svarbų vaidmenį vaidina gerovės valstybė. Gerovės valstybė – tai šalyje vyraujantis politikos priemonių rinkinys, kuris parodo kiek ir kaip valstybė prisiima atsakomybę už tai, kad visiems visuomenės nariams būtų užtikrintas jų gerbūvis, socialinė apsauga. Pagal tai, kaip yra perskirstomi finansiniai ištekliai bei viešosios gėrybės valstybėje, lemia kokia susiklosto socialinė ir ekonominė hierarchija šalyje ir tuo pačiu kaip yra užtikrinama piliečių gerovė ir koks gerovės valstybės modelis dominuoja šalyje (Beckfield et al., 2015). Kiti autoriai (Conley ir Gifford, 2006) pastebi, kad gerovės valstybė yra kur kas daugiau negu tik socialinis draudimas ar pajamų perskirstymo politika. Būstas, švietimas yra ne mažiau svarbios dalys užtikrinant visuomenės gerovę. Esanti nelygybė, didėjantis skurdas, kuria įtampas tarp skirtingų visuomenės grupių, todėl valstybei tenka prisiimti atsakomybę užtikrinti savo piliečiams tinkamą socialinę, sveikatos apsaugą, švietimą, būstą. Yra laikoma, kad gerovės valstybė egzistuoja per keturis pagrindinius socialinius ramsčius: sveikatos apsaugą, socialinę apsaugą, švietimo paslaugas ir būsto užtikrinimo programas (Lennartz, 2010; Beckfield et al., 2015).

Gerovės valstybės pirminė funkcija yra užtikrinti socialinę ir ekonominę saugumą bei lygias galimybes. Tai galima įgyvendinti per socialinę apsaugą ir galimi įvairūs būdai: užtikrinant bazines pajamas, sukuriant darbo vietas, teikiant paramą skurstantiems vaikams, kad jie galėtų studijuoti, mažinant pajamų nelygybę arba reguliuojant įstatymus ir įvedant privalomus draudimus, kurie apsaugo asmenis nuo galimų patirti rizikų ir tuo pačiu užtikrina, kad visiems gyventojams šios draudimo rūšys būtų prieinamos. Taip pat svarbu, kaip žmonės vertina ar valstybė turi prisiimti atsakomybę už visa

tai. Kokia socialinė apsauga egzistuoja šalyje lemia ir tai, kiek apsaugotos yra žmonių pajamos, ar susidūrus su tokiomis rizikomis kaip nedarbas, skurdas, vaiko gimimas, senatvė, ar liga asmenys (namų ūkiai) sugebės pragyventi ir patenkinti bazinius poreikius, kadangi šios rizikos mažina namų ūkio pajamas. **Jeigu gyventojų pajamų apsauga nėra užtikrinama arba ji užtikrinama ne visiems, reikia žiūrėti į tai su kokiais spragomis (kurios gyventojų grupės nėra pakankamai apsaugomos arba neapsaugomos) ir slenksčiais (dėl kokių priežasčių (pvz., prieinamumo)) susiduriama ir rasti būdus kaip identifikuotas problemas išspręsti.**

Mokslinė problema ir tyrimo objektas. Pagrindinis tyrimo objektas – Lietuvos socialinės apsaugos sistema ir gyventojų pajamos. Analizuojant šiuo metu esančią socialinės apsaugos sistemą Lietuvoje, konkrečiai socialinių išmokų sritį, kyla klausimų kaip įvertinti ar sistema yra tinkama ir sėkmingai funkcionuojanti. Europos Komisija (2019) ir Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacija (2022) pastebėjo, kad Lietuva pastaraisiais metais išplėtė socialinės apsaugos sistemą. Nepaisant pastangų spręsti pajamų nelygybės ir skurdo problemas, jos nemažėja, trūksta lėšų sistemai tobulinti. Naujausia oficiali statistika rodo, kad skurdo rizikos lygis Lietuvoje 2023 m. siekė 20,6%, pajamų nelygybė (S80/S20) – 6,4 (Valstybės duomenų agentūra, 2024a; Valstybės duomenų agentūra, 2024b), o Europos Sąjungos (ES) 2022 m. skurdo vidurkis buvo 16,5%, o S80/S20 – 4,7 (Eurostatas, 2023a; Eurostatas, 2023b). Įvairūs mokslininkai Lietuvoje (Ivaškaitė-Tamošiūnė, 2013; Lazutka, 2015; Navickė, 2015b; Matulionytė ir Navickė, 2018; Černiauskas ir Čiginas, 2020; Černiauskas et al., 2021 ir kt.) analizavo socialinės apsaugos sistemą per įvairias prizmes (per skurdo, nelygybės, pajamų perskirstymo), tačiau vis dar trūksta tyrimų konsoliduotos socialinės apsaugos vertinimo tematikoje, siekiant apjungti socialinį draudimą ir socialinę paramą į visumą. Po pandemijos ir infliacijos laikotarpio socialinės apsaugos sistemos tvarumo ir suderinamumo klausimas įgyja dar didesnę reikšmę. Pagrindiniai probleminiai aspektai, kurios svarbu nagrinėti yra spragos ir slenksčiai, kurie parodo kiek sistema yra apsauganti visus gyventojus ir kiek ši sistema yra prieinama bei adekvati. Tad **pagrindinė šio darbo mokslinė problema yra kokiais būdais identifikuoti spragas ir slenksčius, siekiant įvertinti kiek yra apsaugotos gyventojų pajamos ir kaip šias problemas išspręsti per socialinės apsaugos sistemą?**

Tikslas ir uždaviniai. Darbo tikslas – atlikti išsamią socialinės apsaugos sistemos analizę, orientuojantis į spragų ir slenksčių identifikavimą Lietuvoje ir remiantis gautais rezultatais pateikti Lietuvos socialinės apsaugos sistemos tobulinimo galimybes.

Tiksliui įgyvendinti išskelti šie **uždaviniai**:

1. Atlikti išsamią literatūros analizę ir nustatyti pagrindinius bruožus, per kuriuos turi būti vertinama gyventojų pajamų apsauga, identifikuoti kokie kriterijai yra taikomi socialinės apsaugos sistemos komponentams: socialiniam draudimui, socialinei paramai (universaliai ir kategorinei dalims) per kuriuos galima identifikuoti spragas ir slenksčius socialinės apsaugos sistemoje;
2. Sukurti socialinės apsaugos sistemos vertinimo metodiką ir identifikuoti, kaip Lietuvoje funkcionuoja socialinės apsaugos sistema bendrai ir pagal atskiras jos dalis – socialinį draudimą ir socialinę paramą ir kokios yra pagrindinės spragos ir slenksčiai šioje sistemoje;
3. Įvertinti socialinės apsaugos tobulinimo galimybes Lietuvoje, atsižvelgiant į identifikuotas spragas ir slenksčius;
4. Apibendrinti tyrimų rezultatus ir pateikti rekomendacijas šiuo metu vykdomai socialinės apsaugos sistemai.

Tyrimo metodai. Siekiant įvertinti kaip veikia socialinės apsaugos sistema ir kur yra pagrindinės spragos, yra sudaromas socialinės apsaugos sistemos koordinacijos indeksas. Indeksas leidžia įvertinti kaip socialinio draudimo ir socialinės paramos sistemos veikia Lietuvoje ir kuriose dimensijose bendras šalies rezultatas galėtų būti pagerintas. Analizėje yra naudojamas mikrosimuliacinis modelis, kuris remiasi reprezentatyviais Pajamų ir gyvenimo sąlygų tyrimo apklausos duomenimis. Tai leidžia išanalizuoti dabartinį išmokų pasiskirstymą pagal skirtingus namų ūkio tipus ir taip pat leidžia identifikuoti, kuriuos socialinės apsaugos priemonės būtų efektyviausios siekiant apsaugoti gyventojų pajamas, taip pat kokios yra gyventojų paskatos dirbti analizuojant skurdo ir nedarbo spąstus. Toliau yra naudojamas daugianarės tiesinės regresijos modelis, kuris leidžia pamatyti, kurios socialinės apsaugos išmokos ir kurios socialinės rizikos yra reikšmingiausios mažinant/ didinant gyventojų pajamas. Galiausiai yra naudojamas kontrafaktinis scenarijų vertinimas, kuris leidžia palyginti ar taikomi pakeitimai socialinės apsaugos sistemoje yra prisidedantys prie gyventojų pajamų apsaugos ir jų skurdo mažinimo. Duomenų analizės laikotarpis – 2018-2022 metai, kontrafaktinio scenarijaus konstravimo ir poveikio vertinimo metai – 2024.

Ginamieji teiginiai:

1. Lietuvoje socialinės apsaugos sistemos išmokų komponentai (socialinio draudimo ir socialinės paramos) nėra suderinti tarpusavyje, kas lemia bendrą sistemos nesubalansuotumą: Analizuojant 2018-2022 metus, pastebima, kad aprėptis yra

prasčiausiai veikianti socialinės apsaugos dalis, toliau yra išmokų adekvatumas bei paskatos dirbti;

2. Susidūrus su įvairiomis socialinėmis rizikomis Lietuvoje, pagrindiniu pajamų šaltinių namų ūkiuose išlieka darbinės pajamos, o teikiamos socialinės išmokos – tik kaip papildoma pagalba sumažėjus darbinėms pajamoms;
3. Suvienodinant Lietuvos socialinės paramos sistemos išmokų pajamų ribą teisei į išmoką (net ir kai kurias išmokas sumažinant nuo šiuo metu taikomų ribų) galima pasiekti vaikų ir namų ūkių su vaikais skurdo mažinimo.

Darbo mokslinis naujumas ir teorinė reikšmė. Mokslinis darbo naujumas gali būti pagrįstas tuo, kad vis dar trūksta tyrimų, kurie bendrai analizuotų socialinės apsaugos sistemą Lietuvoje, kuri padėtų identifikuoti ir įvertinti bendrą sistemos funkcionavimą. Anksčiau minėti mokslininkai (Ivaškaitė-Tamošiūnė, 2013; Lazutka, 2015; Navickė, 2015b; Matulionytė ir Navickė, 2018; Černiauskas ir Čiginas, 2020; Černiauskas et al., 2021 ir kt.) analizavo Lietuvos socialinės apsaugos sistemą bei išmokų ir mokesčių sistemos poveikį skurdo ar nelygybės rodikliams, tačiau dažnu atveju orientuojantis į vieną sistemos elementą, o ne į visą sistemą bendrai. Taip pat trūksta tyrimų, kurie iš karto įvertintų teikiamų siūlymų socialinės apsaugos srityje poveikį skurdo, nelygybės rodikliams bei koks būtų poveikis valstybės biudžetui. Autorės atlikti tyrimai yra tiek teorinio, tiek taikomojo pobūdžio ir prisideda prie ekonomikos mokslo šiais aspektais:

- išplėsta gyventojų pajamų apsaugos per socialinę apsaugą reikšmė – socialinė apsauga, kaip svarbi valstybės gerovės užtikrinimo funkcija, kuria siekiama apsaugoti tiek tuos gyventojus, kurie yra dalyvavę darbo rinkoje, tiek tuos, kurie dėl tam tikrų priežasčių, negalėjo joje dalyvauti;
- atlikta sisteminė socialinės apsaugos mokslinės literatūros analizė, siekiant identifikuoti svarbiausius socialinės apsaugos veikimo principus, funkcijas bei išmokas, identifikuoti socialinio draudimo ir socialinės paramos bendrieji bruožai, kuriais remiantis galima vertinti socialinę apsaugą;
- sukurtas socialinės apsaugos koordinacijos indeksas ir atliktas Lietuvos socialinės apsaugos sistemos vertinimas, siekiant identifikuoti kurios socialinės apsaugos dalys yra tobulintinos. Šis indeksas gali būti pritaikytas ir kitoms šalims, siekiant analizuoti Lietuvą kitų šalių kontekste.

Praktinė darbo reikšmė:

- autorės atliktas socialinės apsaugos sistemos koordinacijos vertinimas leidžia identifikuoti ne tik bendrai socialinės apsaugos sistemoje esančias spragas, tačiau leidžia įvertinti ir atskirai socialinio draudimo ir socialinės paramos sistemas per išmokų aprėptį, adekvatumą bei paskatas dirbti. Tai leidžia praktiškai įvertinti, kurios sistemos dalys gali būti tobulintinos;
- socialinės apsaugos koordinacijos indekso, bendra gyventojų pajamų dekompozicija pagal pajamų šaltinius ir svarbiausių socialinių rizikų, mažinančių pajamas, identifikavimas Lietuvoje leidžia tyrėjams ir praktikams priimti sprendimus, siekiant socialinės apsaugos tobulinimo;
- pateiktas socialinės apsaugos sistemos alternatyvos kontrafaktinis vertinimas skurdui, pajamų nelygybei, pajamų pasiskirstymui Lietuvoje, leidžia praktikams, sprendimų priėmėjams iš karto įvertinti ir pamatyti, koks poveikis, siekiant tobulinti socialinės apsaugos sistemą būtų ne tik svarbiausiems socialiniams rodikliams, bet ir valstybės biudžetui.

Darbo struktūra. Disertaciją sudaro įvadas, keturios dalys (literatūros apžvalga apie gyventojų pajamų apsaugą per socialinės apsaugos sistemą, Lietuvoje ir kitose šalyse atlikti tyrimai ir taikyti metodai disertacijos tematikoje, metodologija, gyventojų pajamų apsaugos per socialinės apsaugos sistemą rezultatai), išvados ir pasiūlymai, literatūros sąrašas ir priedai. Literatūros apžvalgoje apie gyventojų pajamų apsaugą per socialinės apsaugos sistemą yra apžvelgiama gyventojų pajamų apsauga per Rawls Teisingumo teoriją, kuri nurodo, kad visų gyventojų pajamų apsauga yra svarbi, o socialinės apsaugos sistema yra viena iš valstybės funkcijų, per kurią galima apsaugoti gyventojus. Toliau šioje dalyje yra apžvelgiami pagrindiniai socialinės apsaugos veikimo principai, šios sistemos funkcijos. Išskiriamos ir atskirai aptariamoms socialinės apsaugos sistemos dalys: socialinis draudimas ir socialinė parama. Identifikuojami pagrindiniai bruožai, kuriais turi pasižymėti šios sistemos dalys. Dalyje apie Lietuvoje ir kitose šalyse atliktus tyrimus ir taikytus metodus disertacijos tematikoje, apžvelgiami pagrindiniai metodai, kuriais remiantis yra analizuojamos gyventojų pajamos, pateikiama tokių tyrimų apžvalga Lietuvoje. Metodologijos dalyje yra išskiriami socialinės apsaugos sistemos vertinimo principai, pristatomas socialinės apsaugos sistemos koordinacijos indeksas, taip pat pristatoma metodika vertinant skurdo ir nedarbo sąžūstus, gyventojų pajamų dekompoziciją, pristatomas sudaromas tiesinės regresijos modelis, siekiant įvertinti kurios

išmokų grupės prisideda prie namų ūkio disponuojamų pajamų didėjimo/mažėjimo, kurios socialinės rizikos labiausiai mažina namų ūkio pajamas, taip pat pristatoma metodika, kuria yra įvertinamas išmokų nepaėmimas, pateikiama metodika atliekant socialinės apsaugos sistemos alternatyvą – kontrafaktinių scenarijų vertinimą remiantis EUROMOD mokesčiu-išmokų mikrosimuliaciniu modeliu. Gyventojų pajamų apsaugos per socialinės apsaugos sistemą rezultatų dalyje yra pristatomi pagrindiniai darbo rezultatai vertinant Lietuvos socialinės apsaugos sistemą.

1. GYVENTOJŲ PAJAMŲ APSAUGA PER SOCIALINĖS APSAUGOS SISTEMĄ: LITERATŪROS ANALIZĖ

Pajamų nelygybė ir nevienoda pajamų apsauga gali atsirasti kaip pasekmė dėl skirtumų tarp individų, jų pajėgumų, socio-ekonominių savybių, iššaukiančių nevienodos galimybes. Egzistuojantys rinkos iškraipymai kuria dar didesnius skirtumus tarp gyventojų, tad valstybės vaidmuo tampa reikšmingas siekiant mažinti nelygybę ir ištaisyti rinkos klaidas. Tai galima daryti per mokesčių, socialinės apsaugos sistemas (Goudswaard ir Caminada, 2010). Kaip buvo minėta įvade, šio darbo tyrimo objektas yra gyventojų pajamų apsauga per socialinės apsaugos sistemą. Šis skyrius yra svarbus disertacijos temai tuo, kad socialinė apsauga yra vienas pagrindinių elementų, apsaugant gyventojų pajamas įvairiuose gyvenimo tarpsniuose. Valstybės įsikišimas per socialinę apsaugą padeda užtikrinti, kad asmenys būtų apsaugoti nuo galimų rizikų, o taip pat, ištikus joms – jiems būtų suteikta pagalba. Skyriuje išryškėja pagrindiniai elementai, kurie padeda įvertinti kaip turėtų būti užtikrinama gyventojų pajamų apsauga, iš ko susideda socialinė apsauga, kaip ji turi funkcionuoti. Nustatomos gairės, kaip turi atrodyti išmokos, kokios jų tarpusavio sąsajos. Visa tai padės įvertinti Lietuvoje egzistuojančią gyventojų pajamų apsaugą, su kokiomis kliūtimis ji susiduria.

1.1. Gyventojų pajamų apsaugos reikšmė visuotinės gerovės užtikrinimui

Šiame skyriuje apžvelgiama gyventojų pajamų apsaugos teorinė prieiga, kuri remiamasi Rawls Teisingumo teorija (1999). Teorijoje išryškėja, kad visų gyventojų pajamų apsauga yra svarbi ir kuriant socialinę apsaugą turi būti remiamasi „nematomumo skraiste“, kuri užtikrina, kad visi asmenys gerovę vertintų vienodai, siektų gerovės visiems nepaisant kokią socialinę padėtį asmuo užima visuomenėje. Remiantis šia teorija ir vadovaujantis jos principais, galima vertinti socialinės apsaugos elementus ir ar jie yra pakankami ir ar atsižvelgiama į visų gyventojų gerovę.

Gyventojų pajamų apsauga – vienas svarbiausių gerovės valstybės tikslų, tačiau kyla klausimas kaip ją tinkamai įgyvendinti. Vienas iš gerovės valstybės tvarumo užtikrinimo būdų yra nuoseklumas socialinėje politikoje, o tuo pačiu ir socialinėje apsaugoje, kuris yra grindžiamas Rawls Teisingumo teorija. Rawls (1999) Teisingumo teorijoje teigiama, kad turi būti lygių galimybių užtikrinimas visiems, o ypač svarbus teisingas pirminių gėrybių užtikrinimas, tokių kaip tokių kaip teisių, galių, pajamų paskirstymas. Tai reiškia, kad turi būti sukurtos tokios sąlygos ir sistemos visuomenėje, kurios būtų naudingos visiems asmenims, nepriklausomai nuo to, kaip jie suvokia gerovę. Vis tik

pastebima, kad žmonės yra linkę gauti didesnes teises vadovaudamiesi tuo kokias galias turi, kokią poziciją visuomenėje užima. Tam, kad gyventojai galėtų racionaliai įvertinti koks yra tinkamas gėrybių pasiskirstymas, yra laikomasi prielaidos, kad egzistuoja „nematomumo skraistė“ (angl. veil of ignorance), kur asmuo vertina gėrybių paskirstymą nežinodamas apie savo pradinę padėtį ir kokiomis gėrybėmis jis disponuoja. Teorijoje išskiriami ir principai, kuriais vadovaujantis yra užtikrinamas teisingumas: laisvės, skirtingumo ir galimybių lygybės principai, nepamirštant, kad visi 3 principai turi būti tarpusavyje suderinti.

Kalbant apie teisingą socialinių ir ekonominių išteklių paskirstymą, aktualus yra skirtingumo principas, kuris aiškina, kad socialinė ir ekonominė nelygybė turi būti sprendžiama taip, kad didžiausią naudą teiktų labiausiai pažeidžiamiems asmenims. Kitaip tariant, tai – kompensavimo principas (angl. principle of redress) (Rawls, 1999), kuris užtikrina, kad labiausiai pažeidžiami asmenys nebūtų palikti nuošalyje, o tam yra būtinas išteklių perskirstymas. Tad remiantis Teisingumo teorija išaiškėja, kad valstybė turi prisiimti išteklių perskirstytojo vaidmenį, kur per įvairias išmokas ir mokesčius, gerovės valstybė atstovautų visų grupių interesus. Neretai politinėje diskusijoje iškyla idėja ir noras, kad labiausiai pažeidžiami asmenys nebūtų palikti nuošalyje, kad jiems būtų užtikrinti pakankami pragyvenimo standartai. Kaip teigia Margitic ir Ravallion (2019), jeigu remiamės moraline filosofija, visuomenės progresas yra vertinamas per sugebėjimą užtikrinti gyvenimo standartus labiausiai skurstantiems. Tad skirtingumo principas vaidina itin svarbų vaidmenį, kai yra žiūrima, kad pažeidžiamiausios gyventojų grupės būtų apsaugotos.

Pakankamo pragyvenimo lygio nustatymas yra susijęs su bazinių pajamų užtikrinimu. Jeigu skurdžiausi visuomenės gyventojai yra palikti nuošalyje, tuomet tam tikros socialinės apsaugos „grindys“ nėra sukuriamos (Margitic ir Ravallion, 2019), kurios užtikrina bazines pajamas. Jeigu labiausiai skurstantys asmenys gauna naudos iš šalies vystymosi ar socialinės politikos vykdymo, tuomet grindys yra pakeliamos. Grindų idėja neturi būti maišoma ar tapatinama su prigimtiniėmis „grindimis“, kurios yra suprantamos kaip minimalių poreikių patenkinimas (Margitic ir Ravallion, 2019). Tad ekonominis vystymasis, pajamų perskirstymas gali užtikrinti, kad žemiausia visuomenės dalis yra pakeliama aukščiau prigimtinio minimumo.

Socialinės išlaidos ir išmokos užtikrina minimalias socialinės apsaugos grindis ir padeda mažinti kylančias socialines, ekonomines rizikas. Yra du šaltiniai, kurie augant ekonomikai, veikia grindis ir taip prisideda prie platesnio socialinės apsaugos finansavimo: pirmasis yra tiesioginis – rinkos pajamų pasiskirstymas esant ekonominiam augimui ir antrasis – netiesioginis

– didesnis socialinės apsaugos finansavimas (Di Gioacchino et al, 2014; Margitic ir Ravallion, 2019). Paprastai ekonominis augimas gali būti labiau susikonglomeravęs pasiturinčiųjų pusėje, kurie pasinaudodami savo ekonomine galia, formuoja politikų nuomonę ir nepasisako už mokesčių perskirstymą ar dosnesnę išlaidų politiką. Kitu atveju, ekonominis augimas gali paskatinti viduriniąją klasę labiau įsitraukti į šalies politinį gyvenimą ir taip jie palaiko skurdo mažinimo programas dėl altruistinių pažiūrų ar siekiant užsitikrinti apsaugą nuo galimų patirti rizikų (Margitic ir Ravallion, 2019). Di Gioacchino et al. (2014) pastebi, kad šalys save pastato tarp rinkos reguliavimo ir socialinių išlaidų kompromiso ribos. Teoriškai išryškėja, kad yra tam tikras santykis tarp rinkos reguliavimo ir išlaidų socialinei apsaugai, nes abu gali užtikrinti apsaugą nuo galimų patirti socioekonominių rizikų. Vis tik, rinkos reguliavimo mechanizmas nėra pakankama apsauga nuo rizikų, kadangi tai gali paveikti/sumažinti produktyvumą ir užimtumą (Di Gioacchino et al, 2014). Tad turi būti kartu vykdomos tinkamos fiskalinės priemonės (išlaidos socialinei apsaugai), kad būtų galima kompensuoti praradimus darbo rinkoje ar darbo vietoje.

Navickė (2015a) remiantis Beck (1992) teigia, kad moderni klasinė visuomenė transformuojasi į rizikų visuomenę. **Šiuolaikinė gerovės valstybė orientuojasi ne į išteklių perskirstymą, bet į rizikų perskirstymą ir jų valdymą, tad socialinės apsaugos sistema yra aktyvi socialinių rizikų valdytoja** (Navickė, 2015a). Šių rizikų valdymas ir sprendimas matomas per atsirandančias politikas, programas, kurios skatina dalyvavimą darbo rinkoje, įgalina priimti sprendimus, spręsti kylančias rizikas. Kiekviena šalis pasirenka sau priimtinausią būdą, kaip užtikrinti gyventojų apsaugą, pasirūpinti jų bazinių poreikių tenkinimu ir parama patiriant rizikas.

Pastebima, kad socialinės išmokos, paslaugos vaidina reikšmingą vaidmenį asmens gyvenime. Socialinių išmokų tikslas – užtikrinti socialinę apsaugą per viešąsias intervencijas, jomis siekiama asmenims, namų ūkiams, bendruomenėms padėti geriau suvaldyti pajamų netekimo šokus, priėjimą prie bazinių pajamų (Di Gioacchino et al, 2014; Navickė, 2015). Tai leidžia namų ūkiams nepakeisti savo vartojimo įpročių ir tuo pačiu palaikomas tolygus gerovės valstybės paskirstymas (Di Gioacchino et al, 2014). Kitaip sakant, nedarbo išmokos, sveikatos draudimas, valstybinės pensijos ir švietimo paslaugos atspindi išankstinį draudimą, kuris tampa ex-post perskirstymu, kur skurstantieji sumoka mažiau, bet gauna didžiausią naudą.

Apibendrinant, gyventojų pajamų apsauga turėtų būti organizuojama taip, kaip kad remiantis „nematomumo skraiste“ priimant sprendimus turi būti siekiama visų gyventojų gerovės. Socialinės apsaugos sistemai tenka svarbus vaidmuo siekiant tai užtikrinti. Socialinėmis išmokomis siekiama suvaldyti

kylančias rizikas visuose gyvenimo tarpsniuose: nuo pat vaikystės (kūdikystės) iki senyvo amžiaus. Rizikų valdymas per socialines išmokas pasižymi savo įvairumu, tai gali būti pajamų perkeliavimo, jų palaikymo klausimas arba teikiama parama, kuri nėra susieta su buvusiomis pajamomis, tačiau yra būtina siekiant užtikrinti asmens (šeimos) minimalius pragyvenimo poreikius. Tolimesniuose poskyriuose yra apžvelgiama socialinės apsaugos samprata, jos funkcijos ir principai, detalizuojamas pajamų pakeitimo (socialinio draudimo) ar papildomos socialinės paramos poreikis, kuriuo siekiama suvaldyti kylančias rizikas.

1.2. Efektyvi socialinė apsauga kaip valstybės intervencija

Šiame skyriuje nagrinėjama kaip socialinė apsauga yra apibrėžiama skirtingų tyrėjų, tarptautinių organizacijų. Socialinės apsaugos sampratos nustatymas šioje dalyje nubrėžia gaires disertacijos tyrimo laukui. Išryškėja trys socialinės apsaugos sampratos kryptys: socialinė apsauga kaip instrumentas, apsaugantis nuo nedarbo ir skurdo; socialinė apsauga – įrankis spręsti rinkos netobulumus ir apsauga nuo įvairių rizikų; ir, apjungianti prieš tai minėtas dvi sampratas, socialinė apsauga – rizikų valdymo įrankis per institucinius susitarimus, kuriais siekiama apsaugoti gyventojus.

Pastebima, kad skirtingi autoriai skirtingai apibrėžia kas yra socialinė apsauga. Vieni autoriai (Devereux, 2021a; Leisering, 2021; Hanna ir Karlan, 2017; Dutzler et al., 2021) išskiria kryptis, programas, kurios ir apibrėžia, kad yra socialinė apsauga, iš ko ji susideda ir koks yra jos pagrindinis tikslas. Pavyzdžiui, Devereux (2021a) socialinę apsaugą laiko instrumentu, kuris yra sukurtas teikti socialinę paramą skurstantiesiems ir socialinį draudimą dirbantiesiems, kai jie susiduria su nedarbu (pvz., dėl senatvės, vaiko priežiūros, ligos). Taigi, pagal tai socialinę apsaugą sudaro dvi pagrindinės kryptis – socialinė parama ir socialinis draudimas (Devereux, 2021a) nukreiptas į nedarbo rizikos apsaugą. Kitas autorius išskiria, kad socialinė apsauga apima socialinį draudimą, nedraudiminę apsaugą, paramą ir darbo teisių užtikrinimą (Leisering, 2021). Dar kiti autoriai (Hanna ir Karlan, 2017; Dutzler et al., 2021) socialinę apsaugą laiko programų tinklu, kuriuo siekiama padėti asmenims nesusidurti su nepritekliais. Hanna ir Karlan (2017) socialinę apsaugą apibrėžia kaip programų tinklą, kurių vienas iš tikslų yra padėti asmenims vartoti net ir esant tam tikriems sunkumams. Pagal Dutzler et al. (2021), socialinė apsauga aprėpia tokias programas kaip socialinė parama arba socialinis apsaugos tinklas (išmokos, nedraudiminės pensijos, išmokos natūra, socialinės paslaugos); socialinis draudimas (draudiminės pensijos, sveikatos ir kitas draudimas); darbo rinkos programos (Dutzler et al., 2021). Tad pagal

šiuos autorius išryškėja, kad socialinė apsauga susideda iš skirtingų programų, kurių pagrindinės yra socialinis draudimas, socialinė parama ir darbo rinkos programos. Socialinės apsaugos pagrindinis tikslas apsaugoti asmenis nuo skurdo, nepritekliaus, spręsti nedarbo riziką ir palengvinti jau į skurdo riziką patekusių asmenų gerovę.

Dar kiti autoriai (Norton et al., 2001; Gataūlinas ir Zabarauskaitė, 2014) išskiria, kad socialinė apsauga ir valstybės veiksmai ir kad per socialinę apsaugą valstybė sprendžia rinkos netobulumus. Norton et al. (2001), socialinė apsauga laiko valstybės veiksmus, kuriais siekiama kovoti su pažeidžiamumu, rizikomis, nepritekliais. Socialinė apsauga kovoja su skurdu ir tuo pačiu padeda apsaugoti neskurstančius asmenis, kurie susiduria su įvairiomis rizikomis savo gyvenime. Per socialinį draudimą siekiama dinamiškumo, darnumo ir stabilumo visuomenėse per lygybę ir gyventojų apsaugą (Norton et al., 2001). Gataūlinas ir Zabarauskaitė (2014) socialinę apsaugą apibrėžia kaip „visumą valstybės ar privačių institucijų įgyvendinamų veiksmy, nukreiptų į šalies gyventojų socialinės rizikos, pažeidžiamumo bei skurdo mažinimą“. Behrendt ir Hagemeyer (2009) teigia, kad bazinė socialinė apsauga yra mechanizmai, kurie užtikrina prieinamą ir įperkamą bazinę sveikatos apsaugą, minimalių pajamų apsaugą senyvame amžiuje, patiriant negalią ar būnant vaiku ir užimtumo galimybes bei socialinę paramą nedirbantiems bei dirbantiems ir skurstantiems. Prie šių autorių taip pat prisijungia ir Hanna ir Karlan (2017), kadangi socialinės apsaugos programomis siekiama suvaldyti rinkos netobulumus, kurie lemia asmenų patekimą į skurdą. Taigi, čia išryškėja, kad socialine apsauga valstybė siekia apsaugoti gyventojus nuo rinkos klaidų ir užtikrinti, kad susidūrus su tam tikra rizika, asmuo ar jo šeima bus apsaugoti, o to nepadarius – jie susidurs su skurdo rizika.

Trečia socialinės apsaugos sampratos kryptis apjungia prieš tai buvusias: socialinė apsauga yra rizikų valdymo įrankis, kuriuo siekiama apsaugoti asmenis nuo nepritekliaus pasitelkiant institucinius įrankius ir programas. Pasaulio bankas (2022) socialine apsauga laiko programas ir politikas, kuriomis padedama asmenims ir visuomenei valdyti rizikas, mažinti pažeidžiamumus ir tuo pačiu mažinti skurdą ir nelygybę. Taip pat yra pabrėžiama, kad universali socialinė apsauga užtikrina apsaugą visiems viso gyvenimo keliu, kai to prireikia. Taip pat socialinė apsauga turi efektyviai mažinti skurdą, skatinti bendrą gerovės kūrimą. Tam pritaria ir Robalino et al. (2012). Daugelis šalių įgyvendina rizikų valdymo politiką, kurios paprastai yra vadinamos socialinės apsaugos sistemomis (Robalino et al., 2012). Instituciniai susitarimai gali būti įvairūs tarp skirtingų šalių, tačiau galima pastebėti ir panašių bruožų tarp jų: piniginės ar perlaidos natūra, padedančios

mažinti skurdą; privalomas socialinis draudimas, kuriomis apsaugomi darbuotojai ir jų šeimos nuo galimų patirti rizikų tokių kaip nedarbas, liga, negalia, senatvė. Įstatymai, kurie apsaugo darbuotojus nuo jų išnaudojimo, nelaimingų atsitikimų darbe, programos, kuriomis siekiama padėti asmenims įgauti įgūdžių, susirasti darbą ir taip bendrai pagerinti jų finansinę padėtį. Paprastai šios programos būna išskaidytos po skirtingas valdžios institucijas – ministerijas (pvz., socialinės apsaugos, socialinių reikalų, sveikatos, darbo) ir yra teikiamos per viešas ar privačias įstaigas (pvz., socialinės paramos ir draudimo įstaigos, užimtumo tarnybos, mokymų centrai ar privačios draudimo kompanijos).

Tad galima pastebėti, kad socialinės apsaugos efektyvumas pasireiškia per skurdo ir pažeidžiamumo panaikinimą, įvairių šokų sušvelninimą, nelygybės suvaldymą ir per ilgalaikio augimo užtikrinimą (Harris, 2013). Vienas iš būdų užtikrinti efektyvią socialinę apsaugą yra socialinės apsaugos grindų įvedimas (Harris, 2013). Taip yra siekiama užtikrinti garantuotą minimalią socialinę apsaugą realiais turimais finansais, net kai tie finansai yra labai riboti. Tuo pačiu šis mechanizmas tarnauja kaip socialinės apsaugos funkcionavimo užtikrinimas. Šių grindų įgyvendinimas, palaikymas ir plėtra reikalauja fiskalinės erdvės mobilumo laike (Harris, 2013). Fiskalinė erdvė reiškia, kad yra biudžetinė erdvė, kurios pagalba vyriausybei yra užtikrinami resursai siekiamam tikslui, nestabdant kitų programų, t. y. nepasinaudojant kitų programų sąskaita (Harris, 2013). Fiskalinė erdvė yra susieta su vyriausybės fiskaliniu ir skolos tvarumu laike, t. y., dabartinių įplaukų generavimas ateities įplaukoms. Kaip teigia Harris (2013), pastangos užtikrinti ir generuoti fiskalinę erdvę (angl. fiscal space) turi būti atsargiai apsvaistytos, įvertinus prognozavimo problemas, poveikį dabartiniams finansavimo šaltiniams, makroekonominį stabilumą, skurdo kaitą ir pačią fiskalinę erdvę. Tad siekiant apsaugoti asmenis nuo pažeidžiamumo, svarbu užtikrinti, kad pati mažiausia parama (grindys) yra adekvati ir gebanti asmenims padėti.

Taigi, apibendrinant išryškėja, kad socialinė apsauga yra valstybės intervencija per įvairias institucijas ir taikomas programas, kuriomis siekiama vieno bendro tikslo – gyventojų pajamų apsaugos tiek susidūrus su tam tikra rizika (pvz., nedarbu), tiek jau esant skurde. Per socialinę apsaugą taikomomis priemonėmis siekiama prevencijos nuo skurdo, o taip pat siekiama palengvinti tų gyventojų gyvenimą, kurie su skurdo rizika susidūrė. Taip pat per socialinę apsaugą yra siekiama, kad teikiama parama būtų adekvati, patenkinanti pragyvenimo poreikius. Prevencinės priemonės apima socialinio draudimo programas, kur teikiamos išmokos yra susietos su prieš tai buvusiu darbo užmokesčiu, o dorojimasis su skurdo problema apima socialinės paramos ir

užimtumo priemonės, kuriomis siekiama įgalinti asmenis sugrįžti į darbo rinką ir taip užsitikrinti gerovę ir apsaugą. Kad būtų galima suprasti, kaip socialinė apsauga užtikrina minėtą apsaugą, svarbu yra identifikuoti pagrindines jos funkcijas. Toliau detaliau analizuojama, kokios yra socialinės apsaugos funkcijos.

1.3. Socialinės apsaugos funkcijos siekiant gyventojų pajamų apsaugos

Praėjusiame skyriuje buvo išplėtotą socialinės apsaugos sampratą ir jos pagrindinis tikslas. Kad tikslą būtų galima pasiekti, socialinė apsauga turi tris pagrindines funkcijas (Robalino et al., 2012), kurios leidžia dar aiškiau identifikuoti socialinės apsaugos veikimą. Tad toliau aptariamos šios funkcijos: pajamų apsauga, nepritekliaus suvaldymas, darbo pajamų gerinimas.

Pirmąją funkciją siekiama apsaugoti pajamas ir vartojimą esant tam tikriems šokams, rizikoms, tokioms kaip liga, nedarbas, negalia, senatvė. Antroji funkcija siekia, suvaldyti skurdą ir nepriteklių užtikrinant prieigą prie bazinių prekių ir paslaugų. Paskutinioji – trečioji – siekia gerinti gyventojų pajamų galimybes per žmogiškojo kapitalo investavimą, darbo rinkos funkcionavimą (Robalino et al., 2012). Tad galima pastebėti, kad socialinės apsaugos funkcijos išryškėja ir socialinės apsaugos sampratos. Visos šios trys funkcijos yra tarpusavyje persipynusios ir įgyvendinant skirtingas socialinės apsaugos programas – jos pasiskirsto tarp jų.

Socialinės apsaugos sistemos yra sudarytos iš programų, kuriomis ir yra siekiama anksčiau minėtų trijų funkcijų (Robalino et al., 2012) bei taip pat siekiama pajamų perskirstymo (Goudswaard ir Caminada, 2010). Formalios viešosios programos yra skirstomos į tris kategorijas: socialinio draudimo, socialinės paramos programos ir pasyvios ir aktyvios darbo rinkos politikos programos. Socialinio draudimo programos pagrinde yra susietos su pirmąja – pajamų palaikymo ir pajamų perskirstymo esant rizikoms – funkcija. Socialinės paramos programos tarnauja kaip apsauga nuo skurdo teikiant išmokas skurstantiems ir patiriantiems rizikas. Taip pat prie socialinės paramos programų galima priskirti ne tik išmokas, kuriomis siekiama skurdo mažinimo, tačiau ir kategorinės išmokos, kurios savo prigimtimi nėra panašios nei į draudimo nei į testuojamas išmokas, o jomis labiau siekiama prisidėti prie tam tikrų grupių papildomų išlaidų sušvelninimo. Aktyvios darbo rinkos politikos priemonės ir pasyvios priemonės orientuojasi į trečiąją funkciją, kuria siekiama gerinti pajamų galimybes ir užtikrinti funkcionavimą darbo rinkoje (Robalino et al., 2012). Paprastai pastarosios priemonės yra įtraukiamos į socialinės paramos sistemas, kaip sąlyga išmokoms gauti.

Socialinė apsauga susideda iš trijų tipų išmokų schemų: kategorinių (universalų) išmokų, socialinio draudimo išmokų ir testuojamų išmokų (Nelson, 2007; Lazutka et al., 2013; Gugushvili ir Hirsch, 2014). Dar kiti mokslininkai skirsto socialinės apsaugos sistemas ir išmokas pagal tai kaip yra organizuojamas išmokų mokėjimas ir dizainas (Cremer ir Pestieau, 2003). Yra išskiriamos trys pagrindinės išmokų sistemos. Pirmoji: tikslinės išmokos – jos yra skiriamos tiems, kuriems tikrai reikia pagalbos (atitinka keliamas sąlygas išmokoms gauti). Antroji – bazinio saugumo išmokos – tai išmokos, kurios yra skiriamos nepriklausomai nuo tavo pajamų. Trečioji išmokų sistema – socialinio draudimo įmokomis paremtos, korporatistinės išmokos. Šios išmokų sistemos tinkamumo sąlygos ir išmokų dydžiai yra nustatomi remiantis asmens buvusiu darbo užmokesčiu. Kaip pastebima, gali būti ir šių trijų sistemų samplaika, kur teikiamos išmokos priklauso nuo buvusio darbo užmokesčio ir mokėtų socialinio draudimo įmokų arba gali būti teikiamos plokščios išmokos, kurios nepriklauso nuo anksčiau gautų pajamų (Cremer ir Pastieau, 2003). Tad yra keletas socialinių išmokų, kurios yra grynai universalios, arba pagrįstos tik taiklumu. Paprastai išmokos yra tarpinis variantas tarp universalumo ir taiklumo. Socialinio draudimo sistemoje egzistuoja socialinio draudimo išmokų schema, kuri yra susieta su asmens buvusiu darbo užmokesčiu, o socialinės paramos sistemą sudaro tiek universalų, tiek testuojamų išmokų schemas. Kategorinės išmokos nors ir yra socialinės paramos dalis (kadangi jų teikimas nėra susijęs su buvusiu darbo užmokesčiu, nėra reikalavimo, kad asmuo darbo rinkoje būtų dirbęs tam tikrą laiką, paprastai yra finansuojamos iš valstybės biudžeto), tačiau jos skiriasi tarpusavyje dėl išmokos gavimo sąlygų. Plačiau šios išmokos bus aptariamose sekančiuose skyriuose.

Apibendrinant, socialinis draudimas ir socialinė parama (testuojama ir kategorinė) bei jų išmokos yra svarbios socialinės apsaugos dalys, kurios parodo skirtį tarp valstybės intervencijos apsaugant gyventojų pajamas tiems, kurie dalyvavo darbo rinkoje ir tiems, kurie dėl tam tikrų priežasčių nesugebėjo sukaupti reikiamo darbinio stažo įgauti draudiminę paramą. Kadangi pirmos dvi esančios funkcijos yra dominuojančios tarp socialinės apsaugos programų, kurios užtikrina tinkamą socialinės apsaugos sistemos funkcionavimą, disertacijos temai jos yra kartinės, nes per jas išryškėja, kiek ir kaip yra užtikrinama gyventojų pajamų apsauga. Tad toliau socialinis draudimas ir socialinė parama yra plėtojama, o dalyvavimo darbo rinkoje stiprinimas lieka kaip sudedamoji dalis socialinio draudimo ir socialinės paramos, kadangi svarbus tikslas yra asmenų įgalinimas dalyvauti darbo rinkoje, kai tik išnyksta prieš tai atsiradusios rizikos. Sekančiame skyriuje trumpai aptariami socialinės apsaugos principai, kuriais vadovaujantis yra

įgyvendinamas socialinės apsaugos tikslas ir tinkamas jos funkcijų įgyvendinimas.

1.4. Socialinės apsaugos principai

Yra išskiriami penki pagrindiniai principai, kuriais turi pasižymėti socialinė apsauga: lygios galimybės, įtrauktis, fiskalinis tvarumas, iniciatyvų suderinamumas, požiūris į rezultatus/rezultatų vertinimas, gebėjimas reaguoti esant rizikoms ir šokams (Robalino et al., 2012). Gera socialinės apsaugos ir darbo sistema turi užtikrinti, kad fiskaliniai ištekliai yra optimaliai ir efektyviai paskirstyti. Taip yra pasiekama horizontali lygybė santykyje su įmokomis ir išmokomis tarp darbuotojų, kurie turi panašų pajamų lygį. Tuo pačiu turi būti kuriamos ir palaikomos bendrosios teisės ir įsipareigojimai, o teikiama pagalba turi užtikrinti galimybių lygybę. Galimybių lygybė turi būti susijusi ir su teisėmis į išmokas. Turi būti įvertinama ar keliami reikalavimai išmokai gauti yra pakankami, ne per daug griežti. **Priešingu atveju susiduriama su gyventojų pajamų apsaugos slenksčiais, kai teisė į išmokas yra per daug sudėtinga, ko pasekoje asmuo visai nesikreipia dėl išmokos, arba galiausiai neatitinka keliamų reikalavimų. Gera sistema, turi gebėti identifikuoti aprėpties spragas, dirbti ties tuo, kad būtų užtikrinta įtrauktis pačioms pažeidžiamiausioms grupėms šioje sistemoje ir siekti panaikinti išmokų persidengimus.** Gera sistema turi būti fiskaline prasme tvari. Turi būti atliekami vertinimai esant skirtingiems demografiniams, ekonominiais scenarijams. Kiekvieno scenarijaus vertinimo metu turi būti atsižvelgta į du esminius aspektus: kiek fiskalinių išlaidų patiriama ir kiek tokios programos kainuotų. Ši sistema turi laikytis programų taisyklių, kurios kuria paskatas individams dirbti, taupyti, dalyvauti draudiminiuose susitarimuose. Iniciatyvos darbdaviams turi apimti jų norą registruoti darbuotojus socialinės apsaugos ir darbo sistemose, rinkti socialinio draudimo įmokas ir teikti išmokas. Draudėjai ir paslaugų tiekėjai turi siekti, kad būtų įtraukti visi teisę į išmokas turintys asmenys, užtikrinant gerą paslaugų kokybę. Galiausiai, socialinės apsaugos sistema turi būti užsibrėžusi aiškius tikslus, kurie yra susieti su gerai funkcionuojančiomis programomis. Šios programos turi būti nuolat vertinamos, prižiūrimos, kad būtų galima stebėti ar vis dar siekiama užsibrėžtų tikslų (Robalino et al., 2012). Socialinės apsaugos sistema gebės efektyviai reaguoti ir padėti namų ūkiams suvaldyti rizikas esant įvairiems laikotarpiams, pajamų netekimo šokams ir ši sistema gebės tinkamai reaguoti esant išmokų gavėjų aprėpties padidėjimui. Aprėpties padidėjimas ir negebėjimas jos suvaldyti ar esanti nepakankama išmokų gavėjų aprėptis parodo socialinės apsaugos, o tuo pačiu

ir gyventojų pajamų apsaugos, sistemos spragas. Gera priežiūra ir vertinimas tarnauja kaip pagrindas į rezultatus grįstą valdymą, informuotą politikos formavimą ir atskaitomumą.

Siekiant įvertinti kokia yra šalies socialinės apsaugos ir darbo sistema, naudinga yra pasižiūrėti į kiekvienos programos individualią aprėptį, koordinavimo lygį tarp visų sistemos programų (Robalino et al., 2012). Toks vertinimas yra svarbus, kadangi socialinė apsauga veikia kaip automatinis ekonomikos stabilizatorius – padeda išsaugoti perkamąją galią, palaiko paklausą esant ekonomikos nuosmukiui, sušvelnina neigiamus krizės padarinius ir padeda lengviau atsitiesti po jų. Socialinės apsaugos sistemos įgalina greičiau priimti politinius sprendimus siekiant reaguoti į krizes (Harris, 2013).

Socialinė apsauga prisiima atsakomybę suvaldyti iškilusias socialines rizikas šalyje. Socialinės rizikos yra rizikų grandinė, kuri susideda iš rizikos arba tam tikrų nenumatytų įvykių, rizikų atsako (būdai, kuriais siekiama suvaldyti rizikas), pasekmių, atsiradusių dėl rizikų (gerovės praradimas) (Heitzmann et al., 2002). Rizikos gali būti valdomos ex-ante arba ex-post metu. Ex-ante valdymas reiškia, kad yra imamas veiksmų prieš atsirandant tam tikrai rizikai, t. y., yra siekiama užkirsti kelią rizikos atsiradimui, arba iš anksto sušvelninti galimas neigiamas pasekmes. Rizikų valdymas aprėpia formalų ir neformalų atsaką į numatomus praradimus, tokius kaip santaupos, socialiniai tinklai, formalus draudimas, kuris apsaugo nuo tam tikrų rizikų. Ex-ante rizikų valdymas yra socialinis draudimas, kuris leidžia užtikrinti tam tikrą apsaugą ateityje.

Ex-post rizikų valdymas yra atsakas į įvykius, kur yra tvarkomasi jau su atsiradusiais praradimais dėl minėtos rizikos. Tai gali būti: turto pardavimas, migracija, darbo paieška. Ex-post rizikos valdymas yra ir vyriausybės programos, kuriomis siekiama jau pažeidžiamoms grupėms, esančioms rizikoje, padėti (Heitzmann et al., 2002). Namų ūkiai neretai susiduria su tam tikrais apribojimais, kurie neleidžia efektyviai valdyti rizikų. Tai yra asimetrinė informacija, nepilnas arba neegzistuojantis draudimas, kognityvinės kliūtys, kurios neleidžia asmenims įvertinti rizikų ir kt. politiniai sprendimai gali padėti sumažinti arba visai panaikinti atsirandančias kliūtis (Heitzmann et al., 2002). Tad ex-post rizikų valdymas pasireiškia per socialinės paramos sistemą.

Rizikų padarinių valdymas, arba rizikų poveikio procesas, kalbant apie gerovės sumažėjimą, yra viena pagrindinių socialinės politikos temų. Tai, kad asmuo, šeima susidurs su rizika, priklauso nuo daugelio faktorių, tokių kaip: sveikata, turto praradimas, infrastruktūra, namų ūkio gyvenamoji vietovė, išsilavinimas ir kt. Rizikų valdymo strategijos gali būti ex-ante arba ex-post.

Ex-ante rizikų valdymas yra kai imamasi veiksmų prieš rizikoms atsirandant (rizikos mažinimas, mažinama rizikos apimtis, rizikos valdymas (draudimas, santaupos)). Ex-post rizikų valdymas yra veiksmai kurie panaudojami jau kai rizika yra atsiradusi (dorojimas su rizika) (Heitzmann et al., 2002). Nėra nusistovėjusios tvarkos, kuri teigtų, kuri rizikos valdymo strategija yra geresnė. Ex-ante priemonės leidžia namų ūkiams pašalinti arba sumažinti galimas rizikas, sumažinti rizikos paplitimą, arba suvaldyti tam tikrus praradimus dėl tam tikrų rizikų. Ex-post priemonės reaguoja tik į su rizika susijusius praradimus ir dėl jų imasi veiksmų (Heitzmann et al., 2002). Tad ex-post ir ex-ante rizikų vertinimas (socialinio draudimo ir socialinės paramos sistemos) parodo, kad jos turi būti vertinamos kartu, atsižvelgiant į tai, kiek valstybė prisideda prie to, kad būtų užtikrinta gyventojų pajamų apsauga prieš nutinkant galimai rizikai, ir kaip užtikrinama apsauga, jau kai asmuo susiduria su tam tikrais sunkumais ir pajamų netekimu. Tokį rizikos vertinimą yra vertinga naudoti siekiant pamatyti mastą kokiomis priemonėmis užkertamas kelias rizikai ir kokiomis – dorojamosi su ja.

Vienas iš socialinės apsaugos įsipareigojimų yra apsaugoti asmenis nuo patiriamų rizikų/rūpesčių ir pasirūpinti, kad jie neliktų vieni kovojant su jomis (Halleröd, 2004). Visame pasaulyje vyrauja skirtumai tarp valstybių ir jos skiriasi pagal tai, kaip yra organizuojama socialinė apsauga, o tuo pačiu ir gyventojų pajamų apsauga. Vis tik, galima nubrėžti pagrindines gaires, kaip turėtų atrodyti efektyvi socialinė apsauga.

Siekiant rūpintis skurstančiais ir tuo pačiu išlaikyti gerovės valstybės, o tuo pačiu ir socialinės apsaugos legitimumą, taikomos taisyklės/sąlygos paslaugoms ar išmokoms turi būti paprastos ir aiškios (Halleröd, 2004; Hallaert, 2020). Tokia sąlyga turi būti taikomas visoms socialinės politikos programoms, kadangi pastebima, kad aiškios ir paprastos sąlygos sulaukia visuomenės palaikymo, kai tuo tarpu testuojamos programos (kur taikomas pajamų testas), kurios pasižymi sudėtingomis tinkamumo sąlygomis toms programoms, sulaukia didesnio nepasitikėjimo. Pagrindinė problema yra ta, kad daugelis žmonių prisidedančių prie tokių programų, negali tikėtis gauti gražos už tai. Dėl to yra galima pasitelkti Rawl's sprendimu pasinaudojant nematomumo skraiste: tie asmenys, kurie priima sprendimą dėl perskirstymo, nežino ar šis perskirstymas bus tarp skurstančiųjų ar turtingųjų. Tai sudaro prielaidas manyti, kad priimtas sprendimas bus palankus ir skurstantiesiems (Rawls, 1999; Halleröd, 2004).

Tad socialinės apsaugos programų/ išmokų vertinimas yra svarbi priemonė, kuri padeda stebėti egzistuojančias programas, kaip jos yra vykdomos ir ar jos siekia užsibrėžtų tikslų. Tuo pačiu išryškėja gyventojų pajamų apsaugos spragos ir slenksčiai, kai keliamos pernelyg sudėtingos

sąlygos išmokoms gauti, arba kai yra nepakankama išmokų gavėjų aprėptis, arba nesugebama suvaldyti augančio gavėjų skaičiaus. Taip pat ne mažiau svarbus yra planuojamų įgyvendinti programų poveikio vertinimas, siekiant įvertinti biudžeto galimybes ir kokią pridėtinę vertę jos kuria jau egzistuojančioje socialinės apsaugos sistemoje. Disertacijos temai tai yra svarbus aspektas, kuris nurodo, kad visos priemonės turi būti vertinamos ir nuolatos peržiūrimos ir, atsižvelgiant į besikeičiančią demografinę ir ekonominę situaciją, gebančios prisitaikyti prie vykstančių pokyčių.

1.5. Socialinio draudimo sistemos pagrindiniai principai ir išmokos apsaugant gyventojų pajamas

Socialinio draudimo programos yra visa apimančios, neretai privalomos siekiant apsaugoti darbuotojus ir jų šeimas nuo rizikos netekti pajamų (Garland, 2014; Spies-Butcher, Phillips ir Henderson, 2020). Galima pastebėti, kad tokios programos iš dalies atspindi privataus draudimo principus per poreikį apdraustajam mokėti socialinio/sveikatos draudimo įmokas (Barr, 2006). Vis tik, tokios programos skiriasi nuo aktuarinio (privataus) draudimo, kadangi čia nėra vertinamas asmens rizikos faktorius, socialiniame draudime dalyvauja visi, nepriklausomai nuo individualių rizikos faktorių. Tai reiškia, kad esant privačiam draudimui, yra detalai vertinama kiekvieno asmens individuali padėtis, vertinamos to asmens galimos rizikos ir kiek tikėtina jos pasireikš, tačiau privatus draudimas susiduria su keliais apribojimais: socialine rizika, moraline rizika, informacijos asimetrija (Pastieau, 1994). Socialinė rizika reiškia, kad asmenys neretai tikisi, kad įvykus nelaimėi, jais bus pasirūpinta ir tam nėra būtinas draudimas, dėl to nesidraudžia savarankiškai, o įvykus rizikai – tikimasi kad kažkas kitas jais pasirūpins. Esant moralinei rizikai, asmuo yra linkęs mažiau saugotis nuo galimo draudiminio įvykio, kai jis yra apsidraudęs. Paskutinis apribojimas, dėl kurio privatus draudimas negali tinkamai funkcionuoti, priešingai nei socialinis draudimas, yra informacijos asimetrija – esant jai, asmuo turi daugiau informacijos apie galimas rizikas ir draudiminio įvykio tikimybę negu draudėjas. Dėl to asmuo gali apsidrausti privačiai brangiausiai nuo tų rizikų, kurių tikimybė įvykti jam yra žinoma kaip didžiausia (Pastieau, 1994). Valstybinis draudimas šiuo atveju yra pranašesnis, nes draudimą gali padaryti privalomu ir taip yra išvengiama informacijos asimetrijos problemos. Pasak Aaron (2011), jeigu visi gyventojai būtų racionalūs, t. y., savarankiškai kauptų pinigus, su tikslu, kad įvykus rizikai (senatvei, negaliai), jie turės pakankamai sukauptų santaupų pragyventi, o likusias pajamas optimaliai paskirstytų vartojimui, valstybinio – „privalomo“ draudimo nereikėtų. Toks

privalomas draudimas sukuria kiekvieno asmens „priverstines“ santaupas, kurios yra išmokamos susidūrus su tam tikromis rizikomis. Taip pat, tokiu priverstiniu santaupų efektu yra siekiama sušvelninti pajamų netekimo šokus minėtųjų rizikų atveju ir nesuvaržyti asmenų vartojimo (Barr, 2006; Garland, 2014). Nematomumo skraistės prieiga gali būti naudojama siekiant pateisinti ir socialinį draudimą arba perskirstomą apmokestinimą (Eichner ir Weinreich, 2015). Politinės ekonomikos požiūris teigia, kad perskirstomasis apmokestinimas yra įgyvendintas per konstitucinį pasirinkimą. Tai sako, kad asmenys nežino savo viso gyvenimo pajamų ir savo pozicijos visuomenėje per visą savo gyvenimo laikotarpį. Visi sprendimai priimami per nežinomumo skraistę. Valstybė, kaip socialinis draudėjas pasiima dalį nežinomų priešmokestinių pajamų ir kaip grąžą pasiūlo saugias perlaidas – išmokas. Perskirstomas apmokestinimas gali būti traktuojamas kaip socialinis draudimas prieš gyvenimo rizikas, o ne tik kaip perskirstymo įrankis (Eichner ir Weinreich, 2015). Taigi valstybinis socialinis draudimas per savo programas užtikrina, kad asmenims susidūrus su tam tikra rizika ir netekus darbo (senatve, negalia, liga, vaiko priežiūra ir kt.), jais bus pasirūpinta, kadangi jie dalyvauja valstybiniame draudime, kaupia „priverstines“ santaupas, kurias ateityje, sumažėjus/ netekus darbinų pajamų, bus galima panaudoti vartojimui.

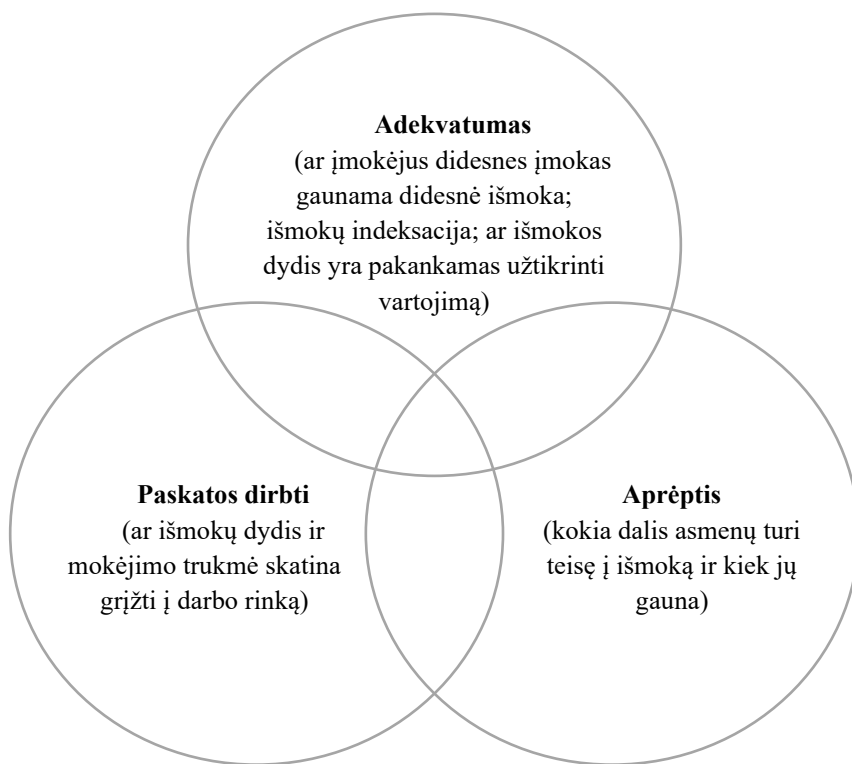
Pasitelkiant socialinį draudimą yra perskirstomos pajamos asmens viso gyvenimo ciklo metu bei esant ekonominiams netolygumams. Jis ne tik perskirsto asmens pajamas per jo gyvenimo ciklą (horizontaliai), tačiau jis yra perskirstomas ir vertikalčiai – iš turtingųjų skurstantiesiems arba tarp dirbančiųjų ir išėjusių į senatvės pensiją (vertikalus perskirstymas) (Euzeby, 1998; Barr, 2006). Tad socialinio draudimo išmokos vaidina vieną pagrindinių vaidmenų užtikrinant asmens ar namų ūkio pajamas, kai darbinės pajamos yra sumažėjusios, arba jų netenkama.

Socialinis draudimas ir jo teikiamos išmokos yra vienas svarbiausių namų ūkių pajamų šaltinių, jeigu nėra gaunamos su darbo santykiais susijusios pajamos. Socialinio draudimo pagrindinis tikslas – pajamų apsauga įvykus draudimui įvykiui, o funkcija – pajamų palaikymas įvykus draudimui įvykiui, arba esančių pajamų netekimo šoko sušvelninimas. Tuo pačiu siekiama, kad teikiamos draudiminės išmokos užtikrintų gyventojų apsaugą nuo skurdo. Daugelyje šalių teisė į draudimines išmokas yra įgaunama vertinant asmens dalyvavimą darbo rinkoje per tam tikrą laikotarpį (Spies-Butcher, Phillips ir Henderson, 2020). Išmokų gavimo aprėptis gali būti vertinama dvejopai: formali ir faktinė aprėptis. Formali aprėptis socialiniame draudime reiškia kiek asmenų dalyvauja socialinio draudimo sistemoje, o faktinė – kiek asmenų, dalyvaujančių socialinio draudimo sistemoje

pasinaudoja teikiamomis išmokomis (Van Ginneken, 2003). Išmokos, jų dydžiai yra susieti su mokėtomis socialinio draudimo įmokomis (Goodin, 1990). Svarbu pažymėti, kad didžioji dalis socialinio draudimo išmokų (išskyrus pensijas) yra mokamos trumpą laiką, o jų dydis priklauso nuo anksčiau buvusio darbo užmokesčio, kuris yra įtraukas į išmokos skaičiavimo formulę. Skirtingos išmokos pasižymi skirtinga pajamų pakeitimo norma. Pakeitimo norma yra lygis, kuriuo palaikomos asmens (namų ūkio pajamos) tuo metu, kai jis nedirba, lyginant su situacija, kai jis turėjo darbinės pajamas (O'Donoghue, 2011). Tai reiškia, kad kuo yra didesnė pakeitimo norma, tuo labiau asmuo (ir jo šeima) yra apsaugota nuo darbinių pajamų netekimo esant tam tikrai rizikai (sušvelninamas pajamų netekimo šokas). Tačiau svarbu, kad pakeitimo normos būtų pakankamos ir tuo pačiu nesukurtų paskatų nedirbti. Paskatų dirbti išsaugojimas esant draudiminių įvykiui yra svarbus siekiant, kad asmenys būtų motyvuoti kuo greičiau grįžti į darbo rinką, kai tik yra išsprendžiamos (gali būti išsprendžiamos) socialinės rizikos. Paprastai socialinio draudimo sistema yra sudaryta taip, kad teikiama parama per šią sistemą yra iki tol, kol yra susiduriama su tam tikra socialine rizika arba iki išmokos teikimo maksimalios trukmės pabaigos.

Socialinio draudimo išmokas galima vertinti pagal tai kokios jų savybės ir principai. Pasak Aaron (2011), socialinio draudimo išmokos turi pasižymėti tokiomis savybėmis: išmokos derinamos su kitomis esančiomis išmokomis (pvz., senatvės pensija ir netekto darbingumo, našlių pensijos, ar išmokos gali būti mokamos vienu metu ir kt.); perskirstanti išmokos formulė; indeksacija dėl infliacijos. Taip pat yra svarbūs šių išmokų principai (Aaron, 2011): progresyvumas (išmokos turi augti augant atlyginimui, tačiau santykinai mažiau nei darbo užmokestis); tolygios santykinės išmokos (išmokos santykis su atlyginimu turi išlikti toks pat net ir augant pajamoms); amžiaus neutralumas (išmoka neturėtų skirtis skiriantis asmens amžiui, nuo kurios yra mokama išmoka; tačiau pensijos atveju – pasiekus būtiną stažą/amžiaus ribą, nuo kurios mokama išmoka – didėjant darbiniam stažui arba nesukaupus reikalaujamo stažo – išmoka/pensija atitinkamai didėja/mažėja); stabili perkamoji galia (išmokų perkamoji galia neturi nuvertėti dėl infliacijos). Tad socialinio draudimo išmokos turi užtikrinti pajamų perkeliamumą įvykus tam tikrai rizikai (turi būti įvertina koks yra išmokos pakeitimo santykis su buvusiomis pajamomis), apsaugai nuo skurdo (ar teikiama išmoka atitinka šalyje nustatyta skurdo rizikos ribą ar minimalią pragyvenimo ribą), tačiau tuo pačiu turi užtikrinti, kad teikiamos išmokos būtų progresyvios, susietos su buvusiomis pajamomis (ar išmokos yra didesnės tiems, kurie gavo didesnes darbinės pajamas) ir išmokų dydis neturi būti nulemtas amžiaus – nepaisant amžiaus, jeigu yra įvykdomos išmokos gavimo sąlygos – asmuo įgauna teisę gauti pilną išmoką/pensiją (nėra taikomas amžiaus cenzas, taikomas draudiminis laikotarpis) ir šios

išmokos neturi su laiku nuvertėti – turi būti palaikoma jų perkamoji galia (ar išmokos yra indeksuojamos ir ar pakankamai). Taip pat šias išmokas galima vertinti ir pagal tai kiek jos yra išlaikančios paskatas dirbti, ar nėra sukuriama nedarbo spąstai, kurie parodo ar ir kiek gaunamos išmokos esant socialinio draudimo rizikai yra didesnės už prieš tai buvusias darbines pajamas. Tad apibendrintai galima sakyti, kad **socialinio draudimo išmokos vertinamos pagal tai kokia yra jų aprėptis, adekvatumas / pajamų perkeliamumas ir kokios yra paskatos grįžti į darbo rinką**. 1.5.1 paveiksle išskiriamas socialinio draudimo programų vertinimas.

1.5.1 pav. Socialinio draudimo programų vertinimas.

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Goodin (1990), Barr (2006), O'Donoghue (2011), Aaron (2011) ir Garland (2014).

Svarbi socialinio draudimo dalis – išmokos, kurios ir parodo kiek sistema atliepia socialinės apsaugos funkcijas. Socialinis draudimas reaguoja į asmens/ šeimos patiriamas socialines rizikas, tad socialinio draudimo išmokos yra susietos su draudiminiu įvykiu. Nors anksčiau buvo aptartos socialinio draudimo išmokų bendrosios tendencijos, pagal savo draudiminį įvykį jos gali skirtis tiek dydžiu, tiek išmokos mokėjimo trukme. Tad trumpai yra apžvelgiamos socialinio draudimo išmokos pagal socialines rizikas: vaiko

gimimas, nedarbas ir senatvė, kadangi šios schemas yra labiausiai paplitusios socialiniame draudime.

Pirmiausia, kalbant apie motinystės išmoką (socialinė rizika – vaiko gimimas), pagal Tarptautinę darbo organizaciją (toliau – TDO), yra priimta Konvencija nr. 183¹, kuri nustato motinystės išmokos mokėjimo dydį ir jos trukmę – ji mokama ne mažiau 14 savaičių ir jos dydis yra ne mažesnis nei du trečdaliai buvusio darbo užmokesčio (arba alternatyvus išmokos skaičiavimas, jeigu jis atitinka keliamą standartą) (Addati, 2015). Tokio standarto principas nurodo, kad tai yra pajamų dalis, kuri turi būti pakankama, kad motina ir vaikas galėtų palaikyti pakankamą pragyvenimo lygį būnant sveikoje aplinkoje (Addati, 2015). Taip pat svarbu išskirti, kad teisė į motinystės išmoką turėtų būti užtikrinta visiems dirbantiesiems, ne tik samdomo darbo santykius turintiems (Addati, 2015; Bishnoi ir Bishnoi, 2022). Esantys reikalavimai teisei į išmoką gali neaprepti visos tikslinės grupės: pavyzdžiui, pagal Konvenciją nr. 183 moteris turi teisę į motinystės išmoką, jeigu yra faktą įrodančių dokumentų – vaiko gimimo liudijimas. Pagal nacionalines teises, yra įtraukiami papildomi tinkamumo kriterijai, tokie kaip pranešimas apie draudiminį įvykį, minimalus dalyvavimas darbo rinkoje (Addati, 2015).

Antra, kalbant apie tėvystės išmoką (socialinė rizika – vaiko gimimas), Europos Parlamento ir Europos Tarybos Direktyva 2019/1158² 2019 m. birželio 20 d. dėl tėvų ir prižiūrinių asmenų profesinio ir asmeninio gyvenimo pusiausvyros, kuria panaikinama Tarybos direktyva 2010/18/ES, nurodo, kad tėvystės išmoka turėtų būti ne mažesnė nei arba lygiavertė nedarbingumo dėl ligos dydžiui, o išmokos mokėjimo trukmė – bent jau 10 darbo dienų. Šioje Direktyvoje taip pat nustatoma, kad šalys gali reikalauti iš asmenų, kad teisei į išmoką jie būtų turėję darbinį stažą, tačiau ne ilgesnis kaip šeši mėnesiai iki vaiko gimimo dienos.

Trečioji išmoka – vaiko priežiūros, kuri taip pat susijusi su ta pačia socialine rizika – vaiko gimimu, Europos Sąjungoje yra apibrėžiama pagal Europos Parlamento ir Europos Tarybos Direktyvą 2019/1158, kur nurodoma, kad vaiko priežiūros atostogos suteikiamos bent keturiems mėnesiams. Du mėnesiai turi būti neperleidžiami, t. y., motina ir tėvas turi po du neperleidžiamus vaiko priežiūros mėnesius. Taip pat yra nustatoma, kad turi būti reikalaujamas darbinis stažas, ne ilgesnis kaip vieneri metai. Tiek čia, tiek

---

¹ TDO Motinystės apsaugos konvencija:
https://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:55:0::NO::P55_TYPE,P55_LANG,P55_DOCUMENT,P55_NODE:REV,en,C183./Document

² <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:32019L1158&from=en>

teikiant tėvystės atostogas, kurių trukmė ne trumpesnė kaip 6 mėnesiai, išmoka turi sudaryti ne mažiau 65% darbuotojo grynojo (neto) darbo užmokesčio. Šiam dydžiui gali būti taikomos lubos.

Ketvirtoji, su nedarbo socialine rizika susieta išmoka – nedarbo socialinio draudimo išmoka yra mokama įvykus nedarbo rizikai, kai asmuo netenka darbinių pajamų. Parama darbo netekusiems asmenims turi pasižymėti tuo, kad ji turi sušvelninti pajamų netekimo šoką įvykus rizikai, užtikrinti sąžiningą pajamų paskirstymą ir apsaugą nuo skurdo. Nedarbo socialinio draudimo išmoka turi pasižymėti tuo, kad ji turi būti mokama trumpą laiką, su laiku būtų mažėjanti ir skatinanti grįžti į darbo rinką (Hijzen ir Salvatori, 2020). Apsauga nuo nedarbo rizikos gali būti užtikrinama per draudiminę sistemą arba, jeigu asmuo neturi pakankamo darbinio stažo – per socialinės paramos sistemą. Paprastai teisė į socialinio draudimo nedarbo išmoką yra apibrėžiama per asmens sukaupto darbinio stažo turėjimą ir priežasties, kodėl asmuo tapo bedarbiu, t. y., ar darbas netektas dėl darbuotojo kaltės (jeigu išeinama savo noru – gali būti taikomi apribojimai gauti išmoką) (Schmieder ir Von Wachter, 2016). Viena iš sąlygų gauti nedarbo socialinio draudimo išmoką yra asmens aktyvi darbo paieška, tai yra, kad asmuo turi būti išreiškęs norą dirbti, ieškoti darbo ir dalyvauti užimtumo didinimo programose. Taigi nedarbo išmokos turi užtikrinti pajamų netekimo šoko sušvelninimą, užtikrinti apsaugą nuo skurdo, tačiau tuo pačiu metu nemažinti asmens paskatų sugrįžti į darbo rinką.

Galiausiai, senatvės pensijos yra svarbi ir didelė socialinio draudimo dalis. Pagrindinis pensijų tikslas – vartojimo sušvelninimas netekus darbinių pajamų ir draudimas, tačiau valstybės būna užsibrėžusios ir papildomą tikslą – skurdo mažinimą ir persikirstymą (Barr ir Diamond, 2009). Europos Komisija pastebi (2021), kad senatvės pensijos yra socialinė teisė, jų dydis turi būti pakankamas siekiant turėti orų gyvenimą. Taigi, teigiama, kad senatvės pensijos turi apsaugoti nuo skurdo, tačiau per pastaruosius 10 metų nėra pasiekto proveržio mažinant senyvo amžiaus asmenų skurdo riziką (Europos Komisija, 2021). Yra išskiriamos dimensijos, per kurias vertinamas pensijų adekvatumas: apsauga nuo skurdo, pajamų palaikymas ir pensijos gavimo laikotarpis/ trukmė. Senatvės pensijos tarp Europos Sąjungos šalių yra indeksuojamos, tačiau skiriasi indeksavimo mechanizmas (vienos šalys (tarp jų ir Lietuva) taiko indeksaciją, priklausančią nuo atlyginimų augimo, kitos taiko indeksaciją susietą su kainų augimu, kitos šalys taiko atlyginimų ir kainų koordinaciją (didesnė vertė skiriama kainoms; didesnė vertė skiriama atlyginimams; tiek kainų, tiek atlyginimų santykis yra lygus) ir taip pat paskutinė šalių grupė taiko kitokius indeksavimo mechanizmus (kainų/BVP augimo santykis, infliacijos/pensijų biudžeto surinkimo santykis, infliacijos,

BVP ir pensijų lygis, kainos ir ad hoc priimami sprendimai, atsižvelgiant į gyvenimo lygio standartus, bei ad hoc priimamos indeksacijos) (Europos Komisija, 2021). Barr ir Diamond (2009) pastebi, kad nėra vienos aiškios pensijų sistemos, kuri išsprendžia visus kylančius klausimus dėl asmens pajamų palaikymo, skurdo mažinimo, persikirstymo ir pensijų finansavimo, svarbu atsižvelgti į kiekvienos šalies situaciją ir ieškoti jai palankiausio sprendimo. Yra daug įvairių ir skirtingų išmokų mokėjimo, apskaičiavimo mechanizmų, kurie pasiekia tuos pačius rezultatus. Tad svarbu analizuojant socialinio draudimo senatvės pensijos iš esmės remtis Aaron (2011) išskirtais principais: progresyvumas, tolygumas, amžiaus neutralumas ir stabili perkamoji galia.

Neretai socialiniame draudime būna įvestos išmokų/įmokų grindys ir lubos. Tad taip yra užtikrinama, kad gyventojams, turintiems teisę į draudimines išmokas, būtų užtikrinta minimali pajamų apsauga. Šios išmokos yra pilnai arba iš dalies finansuojamos sumokėtomis įmokomis atitinkamai draudimo rūšiai (Lazutka et al., 2013). Gyventojai socialiniame draudime gali dalyvauti kaip du veikėjai: vienas jų – subjektas, finansuojantis socialinio draudimo sistemą, kitas – subjektas, kuris iš socialinio draudimo sistemos gauna naudą – išmokas (Lazutka, et al., 2013). Tad teisę į draudimines išmokas įgyjama, jeigu yra mokėtos socialinio draudimo įmokos dalyvaujant darbo rinkoje. Reikalaujamas dalyvavimo darbo rinkoje stažas skiriasi tarp draudiminių išmokų, pavyzdžiui, senatvės pensijai gauti reikalaujama dalyvauti darbo rinkoje ilgą laiką, kadangi tikėtina, kad asmuo pensiją gaus ilgą laiką, kai tuo tarpu trumpalaikėms rizikoms valdyti dalyvavimo darbo rinkoje stažas atitinkamai yra trumpesnis, kadangi išmokos mokamos trumpą – aiškiai apibrėžtą laiką.

Pastebima, kad iš socialinio draudimo didžiausią naudą gauna žemiausias pajamas uždirbantys asmenys. Tai parodo, kad socialinis draudimas užtikrina solidarumą (Euzeby, 1998). Tai reiškia, kad nėra matomas tiesioginis ryšys tarp įmokų mokėtojo (dirbančiojo) ir išmokos gavėjo, tad solidarumas pasireiškia per tai, kad visi dirbantieji moka socialinio draudimo įmokas, o išmokas gauna tik tiek, kurie dėl tam tikrų priežasčių negali laikinai dalyvauti darbo rinkoje. Pavyzdžiui, socialinio draudimo dalyviai užtikrina gyventojų gerovę per skirtingų kartų sąveiką (kai darbingo amžiaus asmenys moka socialinio draudimo įmokas pensijoms, o pensijas tuo metu gauna pensinio amžiaus sulaukę asmenys), arba per lyčių sąveiką – kai visi moka motinystės socialinio draudimo įmokas (Lazutka et al., 2013), nors teisę į šią išmoką įgauna tik moterys.

Vis tik, nors socialinis draudimas pasižymi gyventojų pajamų apsauga, solidarumu, jis sulaukia kritikos (Euzeby, 1998). Teigiama, kad per socialinio

draudimo įmokų mokėjimą yra mažinamos gyventojų/dirbančiųjų pajamos, kurios lemia mažėjantį asmenų vartojimą, kas daro neigiamą įtaką ekonomikos augimui. Taip pat teigiama, kad mokamų socialinio draudimo įmokų mokėjimas mažina paskatas dirbti (Euzeby, 1998), kadangi kuo daugiau yra dirbama, kuo didesnis darbo užmokestis yra gaunamas – tuo didesnė dalis yra sumokama socialinio draudimo įmokų pavidalu. Nors galima sutikti, kad per socialinio draudimo įmokų mokėjimą asmuo sutinka gauti mažesnę darbo užmokestį, kas lemia sumažėjusias darbinės pajamas dabartyje, tačiau socialiniu draudimu ir mokamomis įmokomis asmuo užsitikrina saugumo garantą ateityje, kad ištikus rizikai – jo pajamos kurį laiką bus apsaugotos (Eichner ir Weinreich, 2015). Socialinis draudimas yra kaip apsauga nuo galimų gyvenimo rizikų, tokių kaip liga (negalia), nedarbas, vaiko gimimas, senatvė. Kiekviena šalis gali pasirinkti kaip yra užtikrinamas socialinis draudimas, tarptautinės organizacijos numato bendrąsias gaires, kokiais principais turi vadovautis šalys užtikrinant darbuotojų apsaugą.

Analizuojant socialinio draudimo išmokas, pastebimos regresinės šių programų pasekmės (Gugushvili ir Hirsch, 2014). Draudiminės išmokos iš dalies gali būti perskirstančios, dėl esančio išmokos dizaino: išmokos grindų ir lubų. Vis tik, ne vertikalus perskirstymas (iš turtingųjų perskirstoma skurstantiesiems) yra pagrindinis šių išmokų tikslas. Draudiminių išmokų tikslas – horizontalus perskirstymas: išmokos yra susietos su gyvenimo laikotarpiu ar gyvenimo įvykiais/rizikomis. Tad bendrai, tie asmenys, kurie neturi nuoseklaus darbo/užimtumo laikotarpio – nepatenka į šią sistemą (Gugushvili ir Hirsch, 2014). Tai reiškia, kad tik tam tikrą laiką dalyvavę socialinio draudimo sistemoje asmenys gali pretenduoti į minėtas išmokas. Socialinio draudimo sistemoje nedalyvavusiems asmenims, arba dalyvavusiems nepakankamą laiką, per čia nėra užtikrinama minimalių pajamų apsauga. Vienintelė išeitis užsitikrinti minimalias pajamas tokiems asmenims, kurie negali dalyvauti socialinio draudimo sistemoje, yra per socialinės paramos sistemą. Ši socialinės apsaugos sistemos dalies vienas pagrindinių tikslų yra apsauga nuo skurdo.

Taigi apibendrinant išryškėja, kad socialinis draudimas siekia sušvelninti pajamų netekimo šokus įvykus draudiminių įvykiui. Taip pat yra siekiama, kad per socialinio draudimo sistemą asmenys būtų apsaugoti nuo skurdo ir teikiamos išmokos būtų adekvačios, kadangi jų išmokų dydžiai yra susieti su buvusiu darbo užmokesčiu ir neturi mažinti asmenų vartojimo. Socialinio draudimo išmokos pasižymi tuo, kad jos visos yra mokamos tiems asmenims, kurie dalyvavo socialinio draudimo sistemoje – mokėjo įmokas ir turėjo sukaupe pakankamą darbinį stažą išmokai gauti. Socialinio draudimo išmokos pagrinde yra kaip trumpalaikė priemonė suvaldyti iškilusias socialines rizikas

(išskyrus senatvę) ir ji turi skatinti sugrįžti į darbo rinką, kai tik išnyksta su rizika susijusios aplinkybės. Socialinis draudimas pasižymi solidarumu, kadangi visi dalyvauja šioje sistemoje (moka įmokas) ir dalis iš jų vėliau pasinaudoja teikiamomis išmokomis (išmokų gavėjai). Svarbu yra užtikrinti, kad per socialinio draudimo sistemą asmenys būtų pirmiausia apsaugomi nuo skurdo rizikos, o taip pat būtų užtikrinamos adekvačios išmokos, kurios, esant ekonominiams pokyčiams, nenuvertėtų ir išlaikytų savo perkamąją galią, o taip pat būtų išlaikoma jų sąsaja su darbinėmis pajamomis. Tie asmenys, kurie negali dalyvauti socialinio draudimo sistemoje, arba dėl tam tikrų priežasčių neatitinka socialinio draudimo išmokoms gauti keliamų sąlygų – pasikliauja socialinės paramos sistema, kuri susideda iš dviejų tipų išmokų: kategorinių ir universalių išmokų.

1.6. Socialinės paramos sistemos pagrindiniai principai ir išmokos apsaugant gyventojų pajamas

Tiek socialinio draudimo, tiek socialinės paramos programos siekia apsaugoti namų ūkio pajamas nuo pajamų netekimo šokų bei nuo skurdo (Vliet ir Wang, 2019; Spies-Butcher, Phillips ir Henderson, 2020). Vis tik, socialinis draudimas aprėpia tik tuos asmenis, kurie turi sukaukę pakankamą darbinį stažą, t. y., aprėpia tik tuos, kurie dalyvavo darbo rinkoje tam tikrą laiką. Tie asmenys, kurie negali pretenduoti į socialinio draudimo išmokas, tačiau jiems yra reikalinga valstybės parama – gali kliautis socialinės paramos sistema. Pavyzdžiui, pagal TDO Konvenciją Nr. 183, moterys, kurios neturi teisės gauti draudiminės motinystės išmokos – jos turi teisę gauti nedraudimines išmokas, kurios yra socialinės paramos dalis ir kurios yra testuojamos (Addati, 2015). Socialinė parama yra teikiama neatsižvelgiant į tai, ar asmuo yra mokėjęs įmokas. Tai yra kaip priemonė, kaip paskutinis pajamų šaltinis tiems, kas neturi teisės į įstatymine apsaugą nuo nedarbo (socialinį draudimą), arba tiems, kuriems reikalinga ekonominė parama šalia gaunamos nedarbo išmokos (Andersen, 2012; Garland, 2014; Lorentzen et al., 2014; Goedemé ir Marchal, 2016). Socialinės paramos programos gali būti vadinamos minimalių pajamų garantu ir kaip paskutiniu pajamų šaltiniu. Socialinė parama paprastai sudaro pinigines bazinės išmokos kasdieniam pragyvenimui ir išlaidos būstui. Tai taip pat įtraukia ir papildomą paramą, kuriomis siekiama padengti specialiuosius namų ūkio poreikius (Lorentzen et al., 2014). Socialinės paramos sistemos išmokos gali būti testuojamos išmokos bei kategorinės (universalios) išmokos.

Socialinės paramos išmokos savo dydžiu yra paprastai mažesnės už socialinio draudimo išmokas (Addati, 2015). Taip yra siekiama socialinės

apsaugos sistemoje išlaikyti skirtį tarp socialinio draudimo ir socialinės paramos sistemų ir skatinti asmenis, gaunančius socialinės paramos sistemos išmokas galiausiai įsitraukti į darbo rinką. Pagrindinės socialinės paramos sistemos išmokos yra tikslinės/testuojamos išmokos.

Teisė į testuojamas išmokas, išmokų dydžiai yra apibrėžti per gavėjų poreikių ir jų turimo turto vertinimą (Devereux, 2021b). Tai yra vienas griežčiausių taiklumo būdų, kur atliekamas kiekvieno namų ūkio detalus vertinimas (turto, pajamų). Jeigu asmens turtas ir pajamos patenka žemiau nustatytos ribos, tuomet tas asmuo turi teisę į paramą. Didėjant asmens pajamoms – gaunamos išmokos mažėja, arba pasiekus tam tikrą ribą (t. y., pradėdant uždirbti/gauti didesnes pajamas) – šios išmokos toliau nebėra mokamos. Pajamų ir turto testas taip pat laikoma kad yra vienas tiksliausių būdų siekiant įvertinti ar asmuo tikrai turi teisę į tam tikras išmokas, tačiau jis tuo pačiu yra vienas brangiausių administruoti. Administravimo brangumas pasireiškia per tai, kad turi būti ne tik reguliariai renkama informacija apie namų ūkį, tačiau ji turi būti nuolat tikrinama, vertinama, kadangi neretai pretenduojantys į tam tikrą paramą asmenys yra linkę nepilnai atskleisti savo visas pajamas ar turtą, arba laiku atnaujinti informaciją apie pasikeitusias gyvenimo sąlygas.

Testuojamos išmokos yra laikomos efektyvia priemone, kai yra riboti valstybės finansiniai ištekliai. Testuojamos išmokos padeda išvengti įtraukimo klaidų, t. y., klaidų, kai išmoka skiriama tiems, kuriems nėra poreikio ją gauti, pavyzdžiui, aukštesnes pajamas gaunantys asmenys (Mathebula, 2021). Taip pat, paprastai patys asmenys turi kreiptis dėl teisės gauti tokio tipo išmokas. Neretai socialinės paramos sistemoje dalyvaujantiems asmenims, kurie gauna testuojamas išmokas, šalia būna teikiamos ir paslaugos. Vis tik tokios paslaugos yra menkai finansuojamos dėl to, kad mokesčių mokėtojai ir balsuotojai nepalaiko jų, kadangi didžioji dalis jų šių paslaugų negauna, tad jie nėra suinteresuoti jų finansavimu ir teikimu (Gugushvili ir Hirsch, 2014).

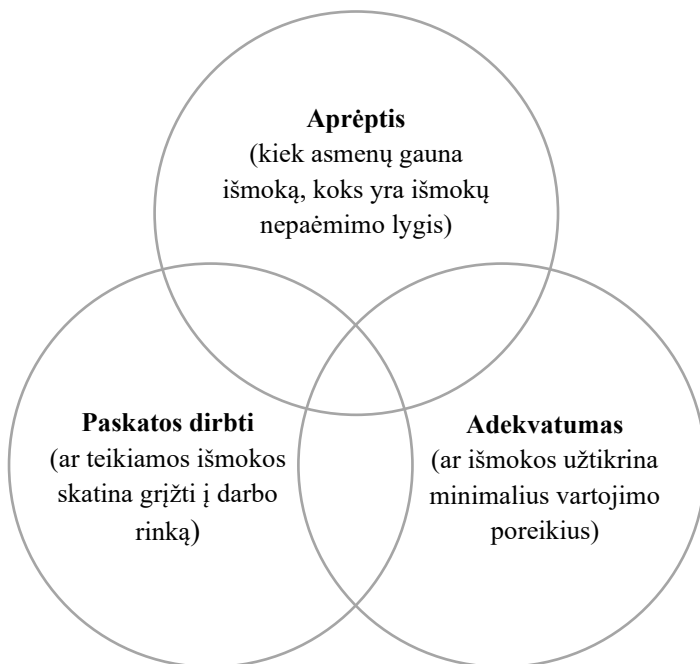
Nors testuojamos išmokos yra laikomos efektyvia pagalbos priemone labiausiai skurstantiesiems, ypač esant ribotam finansavimui, tokio tipo išmokos turi savų trūkumų. Vienas testuojamų išmokų trūkumas yra tas, kad jos gali sukurti stigmą išmokų gavėjams (Garland, 2014; Gugushvili ir Hirsch, 2014). Bet kuri sistema, kuri bando atrasti tuos asmenis, kurie neteisėtai bando gauti jiems nepriklausančias išmokas, gali padaryti klaidų ir į sistemą neįtraukti tų asmenų, kuriems pagalba yra reikalinga (Sen, 1992). Tad turint informacijos asimetriją, siekiant pašalinti iš paramos sistemos teisės neturinčius asmenis, nukenčia dalis tų, kurie teisę į išmoką turi. Siekiant išvengti II tipo klaidos (įtraukti neskurstančius asmenis tarp skurstančiųjų),

gali atsirasti I tipo klaidos, kai neįtraukiami kai kurie tikrai skurstantys asmenys. Taip yra kuriama dar didesnė stigma, nes tie asmenys, kurie turi teisę į išmoką yra daug atidžiau stebimi. Kadangi žmogaus asmeninė atsakomybė užsitikrinti pragyvenimui pajamas yra svarbus veiksnys, tad nepavykus to padaryti, teikiama valstybės pagalba yra laikoma kaip asmens nesėkmė. Ši stigma, taip pat detalus asmenų, namų ūkio testavimas, ar jie turi teisę į šias išmokas, dažnai nemotyvuoja asmenų kreiptis šios pagalbos, net jei ji jiems yra reikalinga ir taip atsiranda žemas išmokos paėmimo lygis (Marx, Salanauskaite ir Verbist, 2016; Gabnytė et al., 2020). Taip pat testuojamos išmokos yra brangios savo administravimo prasme, kadangi nuolatos turi veikti priežiūros mechanizmas, atnaujinantis ir vertinantis ar asmenys vis dar atitinka keliamas išmokos gavimo sąlygas. Taip pat testuojamos išmokos gali kurti paskatas nedirbti ir taip vadinamus skurdo sąžūstus. Tai reiškia, kad turi būti vertinama ar teikiamas išmokos dydis yra pakankamai adekvatus, užtikrinantis pragyvenimo poreikių tenkinimą ir tuo pačiu ar jis yra pakankamai motyvuojantis išeiti iš socialinės paramos sistemos ir įsitraukti į darbo rinką, jeigu išmoka teikiama darbingo amžiaus asmenims. Testuojama parama senatvėje gali atgrasyti asmenis kaupiti pensijas ir taip sukurti moralinę dilemą (kuomet žinant, kad jai vis tiek bus pasirūpinta, asmenys patys pradeda savimi nesirūpinti). Vis tik, toks paskatų mažėjimas yra mažai tikėtinas, kad tai paveiks asmenų elgesį negu kad tiesioginis darbo paskatų sumažėjimas (Gugushvili ir Hirsch, 2014). Taip pat testuojamos išmokos naikina vieną iš gerovės valstybės tikslų – socialinės integracijos, teisingumo ir priklausomybės nesukūrimo. Tad svarbu, kad teikiamos testuojamos išmokos būtų pakankamai adekvačios (apsaugančios nuo skurdo, arba bent jau užtikrinančios minimalių poreikių lygį), bet taip pat būtų motyvuojančios grįžti į darbo rinką. Svarbu kad testuojamos išmokos turėtų skirtį tarp draudiminių išmokų, kadangi testuojamos išmokos yra kaip paskutinis pajamų šaltinis, tad pirmiausia turi būti kuriamos paskatos dirbti, dalyvauti darbo rinkoje ir ištikus tam tikroms išmokoms – kliautis socialinio draudimo sistema. Tad savo esme socialinės paramos išmokos turi būti mažesnės už mažiausias draudimines išmokas, tačiau turi būti išlaikomas jų adekvatumas.

Testuojamos išmokos yra svarbus pajamų šaltinis skurdžiausioms šeimoms, taip pat jos yra viena iš pagrindinių priemonių siekiant mažinti nelygybę (neskaitant senatvės pensijų). Pavyzdžiui, Bulgarijoje pastebima, kad nors testuojamos išmokos stipriai prisideda prie nelygybės mažinimo, tačiau šios išmokos turi ir tam tikrų problemų: yra pasiekiamas mažas skaičius namų ūkių, pasiekiamas maža dalis skurstančių namų ūkių, didelis išmokų nepaėmimas, išmokos teikiamos neturintiems teisės jas gauti (Hallaert, 2020).

Socialinės paramos testuojamos programos yra vertinamos per aprėptį, adekvatumą, poveikį skurdui bei paskatas dirbti. Socialinės paramos programų pasiskirstymo poveikį žiūrima per gerovės sąlygos bendros populiacijos ir gyventojų, kurie gauna ir negauna tam tikrų išmokų. Namų ūkiai yra išranguojami pagal tai, koks jų vartojimo lygis ir kokios jų pajamos iki tam tikrų išmokų gavimo (World Bank, 2009). Žiūrima programų aprėptis tikslinių grupių ir bendrai populiacijoje. Tad svarbu yra įvertinti kokias dalis asmenų gauna išmokas, o kokia dalis asmenų, kurie turėtų teisę į išmoką, jos nepasiima (koks yra išmokų nepaėmimo lygis). Aprėptis vertinama per tai kiek skurstančiųjų gauna tam tikras išmokas (World Bank, 2009). Aprėpties sudedamoji dalis gali būti taiklumas, kuris gali būti vertinamas apskaičiuojant Kakwani indeksą (CC) Jeigu CC yra neigiamas, tai išmokos yra labiau nukreiptos į žemiausias pajamas gaunančius asmenis, o jeigu CC yra teigiamas ir didesnis už Gini koeficientą – tai reiškia, kad išmokos yra nukreiptos į turtingiausius (Marx et al., 2016). Skurdo mažinimo efektyvumas vertinamas per tai kiek išleista pinigų mažinant skurdo gylį (World Bank, 2009). Teigiama, kad išmokos turi būti mažesnės negu minimali mėnesinė alga siekiant išlaikyti darbo paskatas socialinės paramos gavėjams. Vis tik, svarbu atsižvelgti, kad socialinė parama, o tuo pačiu ir išmokos būtų adekvačios. Adekvatumas išreiškiamas per tai, kiek socialinės paramos išmokos apsaugo nuo skurdo arba užtikrina minimalias vartojimui reikalingas pajamas. Tai yra ypač svarbu tiems, kurie turi mažą finansinį turtą, yra skurstantys. Išmokų adekvatumas reiškia, kad net ir esant neigiamiems ekonominiams šokams, asmenų pajamos bus apsaugotos (Hallaert, 2020). Vienas iš būdų palaikyti socialinių išmokų adekvatumą yra jų indeksacija. Ši indeksacija yra svarbus veiksnys, kuris prisideda prie nelygybės suvaldymo (Hallaert, 2020). Tad galima pastebėti, kad adekvatumas ir skurdo mažinimas siekia to paties tikslo – užtikrinti pakankamus išmokų dydžius pragyvenimui. Tad išryškėja trys pagrindiniai vertinimo kriterijai socialinės paramos testuojamoms išmokoms – aprėptis, adekvatumas bei paskatos dirbti.

1.6.1 paveiksle parodytas pagrindinis socialinės paramos sistemos testuojamų išmokų vertinimas.

1.6.1 pav. Socialinės paramos testuojamų programų vertinimas.

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis World Bank (2009), Gugushvili ir Hirsch (2014), Addati (2015), Hallaert (2020).

Kita socialinės paramos dalis, kuri nesiremia asmens pajamų, turto ar kitų sąlygų vertinimu dėl kurios mažėja teikiamas paramos dydis, yra kategorinės išmokos. Kategorinėmis išmokomis laikomos programos, pagal kurias tinkamumo sąlygos gauti išmokai yra pagrįstos universaliais kriterijais, tokiais kaip pilietybė, ir/ar amžius. Kategorinis taiklumas socialinėje paramoje reiškia tai, kad taip pasiekiamos tos grupės, kurioms labiausiai yra reikalinga pajamų apsauga ir pagalba (Devereux, 2021b). Pavyzdžiui, vyresni asmenys bei vaikai (keliami sąlyga išmokai gauti – amžius) yra tos pažeidžiamos grupės, kurių didžiajai daliai reikalinga pagalba. Natūralu, kad šalyse, kur teikiamos tik tikslinės išmokos labiausiai stokojančioms grupėms, išskyla tam tikrų iššūkių. Tad universalių išmokų pagalba yra siekiama visas tikslines grupes pasiekti ir kiekvienam asmeniui mokėti plokščias (vienodo dydžio) išmokas nereikalaujant pateikti informacijos apie turimas kitas pajamas ir / ar turtą. Tokio tipo išmokos sudaro didelę dalį socialinių išlaidų dalies, t. y., dėl savo universalumo jos yra brangios, o išmokų dydžiai standartizuoti, plokšti (Lazutka et al., 2013; Schüring, 2021), tačiau jų administravimas yra paprastesnis, o taip pat išvengiama I ir II tipo klaidų, kadangi tikslinė grupė yra lengvai identifikuojama pagal sociodemografines charakteristikas. Paprastai jos yra finansuojamos iš bendro šalies biudžeto (Lazutka et al.,

2013). Tad tokių išmokų egzistavimas socialinės apsaugos sistemoje gali turėti neigiamos įtakos esant ekonominiams sunkumams (Gugushvili ir Hirsch, 2014).

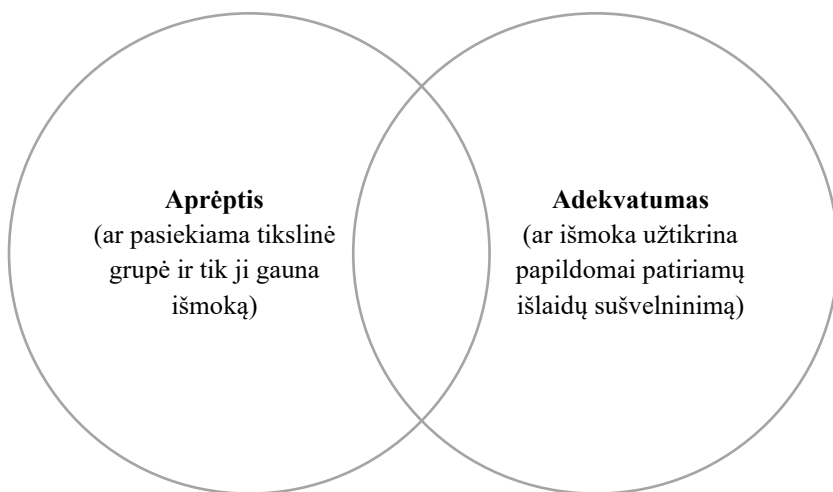
Universalios schemos yra nukreiptos į visą populiaciją, tačiau jos kartais labiau apdovanoja turtingesnius namų ūkius. Taip atsitinka, kai programų teikimas arba jų panaudojimas nėra tolygiai pasiskirstęs. Nors savo tikslu šios išmokos nėra nukreiptos į vieną konkretų pajamų kvintilį, jomis siekiama, kad nepriklausomai nuo to, kokio dydžio pajamas gauni – jeigu atitinki keliamas demografines savybes išmokai gauti – tu ją turi gauti. Vis tik, realybėje pasitaiko, kad norint gauti išmoką, asmuo turi kreiptis dėl teisės į ją, o tai gali apriboti išmokos pasiekiamumą tiems asmenims, kurie susiduria su socialinėmis rizikomis, esanti informacija apie teisę į išmoką jiems yra nepasiekiamo. Tad įgyvendinant kategorines išmokų programas jos galiausiai susiduria su rizika nepasiekti pačių pažeidžiamiausių grupių, o geriau gyvenantiems namų ūkiams yra paprasčiau šias programas pasiekti. Tad vertinant, kuriant universalias programas reikia atsižvelgti į išmokų prieinamumą, administravimo kaštus, išmokų dydžių adekvatumą ir poreikių patenkinimą bei ar esanti tokia supaprastinta programa pasiekia savo tikslų (Spies-Butcher, Phillips ir Henderson, 2020).

Universalios išmokos paprastai yra kaip papildoma paramos forma, kuri teikiama, kaip buvo minėta anksčiau, neatsižvelgiant į asmens/ namų ūkio besikeičiančią situaciją ar finansinę padėtį. Šios išmokos gali ir būti derinamos su kitomis išmokomis, pavyzdžiui, jeigu yra skiriamos testuojamos išmokos, paprastai universalios išmokos nėra įtraukiamos į testuojamų pajamų sąrašą. Universalijų išmokų tikslas ne spręsti skurdo problemą ar per jas skatinti asmenis sugrįžti į darbo rinką, tačiau prisidėti prie tikslinių grupių papildomai patiriamų išlaidų sušvelninimo.

Universalios išmokos padeda spręsti vieną tikslinių išmokų problemą – skurdo spąstų kūrimą. Skurdo spąstai yra situacija, kai asmeniui neapsimoka dirbti/ uždirbti daugiau, kadangi dėl testuojamų išmokų dizaino, peržengus tam tikrą pajamų ribą – yra netenkama dalis anksčiau turėtų pajamų, t. y., dirbant sumažėja šeimos disponuojamos pajamos. Taip pat universalios išmokos yra labiau palaikomos visuomenėje, kadangi jos paprastai paliečia tik pačias pažeidžiamiausias, jautriausias visuomenės grupes, išmokų dydis nesusietas su pajamomis, tad pvz., išmokas vaikams gali gauti tiek asmenys, esantys žemiausiame pajamų kvintilyje, tiek asmenys, esantys aukščiausiame pajamų kvintilyje. Taigi, kategorinėmis išmokomis siekiama apsaugoti pažeidžiamas visuomenės grupes, jų tikslas nėra skurdo mažinimas. Siekiant įvertinti šias išmokas galima vertinti kokį poveikį jos turi skurdo rizikos gyliui

– t. y., kiek šios išmokos savo dizainu prisideda prie to, kad yra mažinamas asmens/ namų ūkio pajamų atotrūkis nuo skurdo rizikos ribos.

Tad vertinant kategorines išmokas svarbus išlieka išmokų adekvatumo ir išmokos teikimo aprėpties klausimas. Adekvatumas čia suprantamas ne kaip skurdo mažinimas, ar išmokos dydžio vertinimas užtikrinant minimalius vartojimo poreikius. Adekvatumas čia reiškia, kad išmoka su bent iš dalies prisidėti prie tikslinės grupės papildomai patiriamų išlaidų sušvelninimo. Aprėptis čia vertinama per tai, ar tikrai visi asmenys, kurie atitinka keliamas sąlygas, gauna išmoką. 1.6.2 paveiksle parodytas pagrindinis socialinės paramos sistemos kategorinių išmokų vertinimas.

1.6.2. pav. Socialinės paramos kategorinių programų vertinimas.

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Lazutka et al. (2013), Lorentzen et al. (2014), Spies-Butcher, Phillips ir Henderson (2020), Devereux (2021b).

Apibendrinant galima teigti, kad socialinę paramą sudaro dvi išmokų sistemos: testuojamos išmokos ir universalios išmokos. Socialinės paramos sistema paliečia beveik visus gyventojus, kurie nedalyvauja socialinio draudimo sistemoje. Dalyvavimas socialinėje paramoje yra paremtas situacija, kai asmuo negali savimi pats pasirūpinti ir yra išnaudoti visi kiti pajamų gavimo šaltiniai, arba socialinėje paramoje asmuo dalyvauja dėl keliamų kategorinių sąlygų (pvz., dėl amžiaus). Testuojamos išmokos socialinės paramos sistemoje yra laikomos kaip paskutiniu pajamų garantu, kai kitos sistemos (socialinis draudimas) negali užtikrinti pajamų palaikymo esant socialinėms rizikoms. Testuojamų išmokų tikslas yra užtikrinti apsaugą nuo skurdo, užtikrinti adekvačias pajamas pragyvenimui. Keičiantis asmens/ namų ūkio gyvenimo situacijai (pvz., jai gerėjant) išmokos palaiptisui yra

mažėjančios ir galiausias nutraukiamas jų mokėjimas, tad svarbu užtikrinti šios išmokos skatintų asmenis įsitraukti/ sugrįžti į darbo rinką. Universalios išmokos šioje sistemoje vaidina kaip pagalbinį, papildomą vaidmenį, kadangi šios išmokos nesiekia mažinti skurdo ar sugrąžinti asmenų atgal į darbo rinką, tačiau jomis siekiama padėti pažeidžiamiausioms grupėms, kurios nebūtinai koncentruojasi ties skurdo rizikos riba. Išmokos yra mokamos vienodo dydžio iki tol, kol atitinkamos keliamos sąlygos šiai išmokai gauti (pvz., universali išmoka vaikui).

1.7. Socialinio draudimo ir socialinės paramos sistemų koordinacija

Siekiant užtikrinti, kad visi gyventojai būtų apsaugoti, yra svarbi draudiminių ir nedraudiminių išmokų koordinacija (Bierbaum ir Wodsak, 2021). Tai reiškia, kad tie, kas gali dalyvauti draudiminėje sistemoje, joje dalyvauja, tiek įsitraukiant į darbo rinką, tiek gaunant išmokas, ar dalyvaujant užimtumo programose. Per nedraudimines programas, kaip kad buvo minėta anksčiau, yra užtikrinama bazinė pajamų apsauga visiems gyventojams, nepriklausomai nuo to, ar asmuo dalyvauja darbo rinkoje. Šios programos yra universalios (pvz., sveikatos apsauga), kategorinės (pvz., vaikų išmokos) arba testuojamos (pvz., socialinės paramos sistema), kurios paprastai yra finansuojamos iš surenkamų mokesčių, valstybės biudžeto. Koordinacija tarp draudiminių ir nedraudiminių sistemų rodo, kad tai padeda sukurti tinkamą pagalbą ir pajamų apsaugą asmenims per socialinį draudimą dalyvaujantiems (dalyvavusiems) darbo rinkoje, o likusiems – per socialinės paramos sistemą. Tad svarbus yra draudiminių ir nedraudiminių išmokų ir jų dydžių subalansuotumas: jeigu draudiminės programos siūlo išmokas, kurios yra ribiniu dydžiu didesnės negu nedraudiminės programos – tai kuria žemas paskatas dirbti, įsidarbinti, arba net skatina asmenis dirbti šešėlyje. Draudiminių išmokų dydžiai turi būti didesni negu nedraudiminės sistemos. Tokia skirtis nuo socialinės paramos išmokų labiau skatintų asmenis dalyvauti darbo rinkoje skaidriai ir tuo pačiu užtikrinant, kad tie kas dalyvauja nedraudiminėje sistemoje, galėtų patenkinti savo bazinius poreikius (Bierbaum ir Wodsak, 2021). Disertacijos temai yra svarbus socialinių išmokų koordinavimas, kadangi turi būti vertinamas ne tik kiekvienas išmokų tipas atskirai, ar yra užtikrinamas tų išmokų keliamas tikslas, ar jos yra adekvačios ir ar paliečia tikslines grupes, tačiau ir bendrai socialinės apsaugos sistemoje esančios išmokos kartu turi užtikrinti pajamų adekvatumą ir gyventojų pajamų apsaugą ištikus rizikoms.

Visos socialinės apsaugos išmokos gali būti taikomos ir derinamos tarpusavyje sprendžiant įvairias socialines rizikas. Nedarbo atveju dominuoja

socialinio draudimo išmokos, tačiau šalia gali būti teikiamos ir testuojamos (socialinės paramos) išmokos, jeigu draudiminės išmokos nėra pakankamos patenkinti minimalius poreikius (Europos Komisija, 2013). Ligos/negalios atveju socialinio draudimo išmokos yra pagrindas kompensuojant prarastas pajamas. Vaikų atsiradimo/buvimo atveju gali būti taikomos įvairios išmokų rūšys: tiek draudiminės (vaiko priežiūros išmoka), tiek universalios (pvz., vaiko išmoka), tiek ir tikslinės, testuojamos išmokos (pvz., papildoma išmoka vaikui, parama mokinio reikmenims ir kt., ar vaiko priežiūros išmokos asmenims, kurie neturi teisės gauti draudimines tokio tipo išmokas). Senatvės atveju taip pat dominuoja draudiminės išmokos/pensijos, tačiau jos yra papildomos ir kategorinėmis, testuojamomis socialinės paramos išmokomis, kurios užtikrina minimalias pajamas.

Pastebėta, kad socialinės politikos atsparumas priklauso nuo to kaip yra derinamos išmokos tarpusavyje: tikslinių išmokų programos yra laikomos bendrai mažiau stabiliomis ir labiau linkusiomis būti apkarpytos, esant ekonomikos nuosmukiui, negu netikslinės universalios programos, tokios kaip socialinis draudimas (Nelson, 2007). Kadangi testuojamos išmokos sudaro tik mažą dalį socialinės politikos sistemos, tad testuojamos išmokos turi didesnes galimybes išlikti per suvaržymų laikotarpius, negu socialinis draudimas (Nelson, 2007). Universalios programos yra stipresnės, tačiau jos reikalauja daug daugiau išlaidų dėl savo platumo, didesnės aprėpties. Testuojamos išmokos sudaro mažą dalį biudžeto ir jos teikiamos paprastai tiems, kas neturi prieigos prie privataus draudimo. Tokie skirtumai lemia, kad vyriausybė, esant nepalankiai ekonominei situacijai, bus labiau linkusi apkarpyti universalias programas, dėl jų didelės aprėpties, lemia ir jų apkarpyimą, kai ateina suvaržymų metas (Nelson, 2007).

Pažengusios socialinės apsaugos sistemos pasižymi tuo, kad kartu yra derinami skirtingi programų mechanizmai: universalios programos derinamos su testuojamomis ir kitomis tikslinėmis programomis ypač tiems asmenims, kurie yra patys pažeidžiamiausi, tačiau balansas tarp šių skirtingų dizainų skiriasi. Mokslininkai ir praktikai vis dar diskutuoja kuris būdas yra geresnis siekiant mažinti skurdą (Gugushvili ir Hirsch, 2014). Tad galima išvelgti plusus ir minusus skirtingų dizainų. Iš kitos pusės, kai išmokos ir paslaugos yra prieinamos plačiai visuomenei (universalios išmokos, paslaugos), nepaisant jų pajamų, šios paslaugos gali nepasiekti tų, kuriems jos labiausiai yra reikalingos (Gugushvili ir Hirsch, 2014). Ypač tai svarbu, kai viešieji finansai yra riboti. Pilnai universali apsauga, tokia kaip pvz., sveikatos apsauga, yra brangi, tačiau daugeliu atveju ji sulaukia visuomenės palaikymo. Piniginės išmokos yra kategorinės iki tam tikro laipsnio, jeigu teikiamos tik tam tikroms amžiaus grupėms, pvz., vaiko pinigai.

Kaip jau buvo minėta prieš tai, kai kurios šalys taiko pajamų testavimą prieš skiriant išmokas, o kitos šalys – taiko labiau universalias išmokas. Vis tik, manoma, kad taikant tik universalias, arba tik nuo prieš tai buvusių pajamų priklausančias išmokas, nelygybė šalyje didėja ir taip pat nėra sprendžiama viena svarbiausių problemų – skurdo mažinimas (Korpi ir Palme, 1998). Autoriai pastebi, kad šalys, siekdamos sumažinti nelygybę ir skurdą šalyje, neretai visas priemones ir teikiamą pagalbą nukreipia į pačius neturtingiausius asmenis, pamiršdami likusią visuomenės dalį. Tai lemia perskirstymo paradoksą: nukreiptos priemonės į skurdžiausius asmenis nemažina skurdo ir didina nelygybę (Korpi ir Palme, 1998).

Vis tik, net jeigu ir maža gyventojų grupė yra skurde, skurdo mažinimo programos neretai būna silpnos. Pastebima, kad socialinės apsaugos programos, kurios yra linkusios mažinti nelygybę, kuomet yra perskirstymas tarp aukštas pajamas ir vidutines pajamas gaunančių asmenų, jos nemažina skurdo (Brown et. al., 2009; Hirvonen et al., 2018). Pastebėta, kad ten kur yra perskirstymas, jis ne visada būna efektyvus: aukštas pajamas gaunantys namų ūkiai gauna papildomas pajamas/išmokas (neto perlaidas), o mažas pajamas generuojantys namų ūkiai moka neto mokesčius (Brown et. al., 2009), tad tai kuria spąstus efektyviai socialinei apsaugai. Piniginės išmokos gali vaidinti svarbų vaidmenį ne tik kaip priemonė skurdo mažinimui, bet ir kaip svarbus ramstis kuriant tvarią socialinės apsaugos sistemą, užtikrinant gyventojų pajamų apsaugą (Köhler, Calì ir Stirbu, 2009). Piniginės išmokos yra kaip apsaugos garantas, kuris apsaugos namų ūkius nuo pajamų netekimo šoko ir gali padėti jiems pereiti nuo socialinės atskirties link socialinės ir politinės reintegracijos. Tad svarbu yra užtikrinti ir atsižvelgti į tai kaip yra teikiamos piniginės išmokos (koks jų tikslas, dydis, mokėjimo sąlygos, formos), nes jeigu teikiamos išmokos nėra tinkamai suformuotos – jos gali dar labiau pagilinti skurdą ir iššaukti kitas socialines problemas. Tad svarbiu veiksniu derinant socialinio draudimo ir socialinės paramos išmokas yra šių išmokų grindų užtikrinimas, reiškiantis, kad išmokos yra pakankamai adekvačios, užtikrinančios, kad asmuo už gaunamą išmokos dydį galės pragyventi ir patenkinti būtiniausius poreikius. Bendrai socialinės apsaugos išmokų garantas vadinamas minimalių pajamų apsauga.

Nors sutinkama, kad darbas yra vienas pagrindinių šaltinių, apsaugantis nuo skurdo, gerinantis asmenų gyvenimą, vis tik, globalėjančiame ir modernėjančiame pasaulyje, užimtumo nestabilumas didina didesnio nedarbo tikimybę (Harris, 2013; Vliet ir Wang, 2019). Didžiąjai daliai pasaulio gyventojų, kurie dalyvauja nestandartinėse darbo formose (neformalus, pusiau formalus, trumpalaikis darbas), užimtumas neužtikrina jokių socialinių garantijų, tad tai kelia iššūkius, kaip užtikrinti asmenims jų minimalių pajamų

apsaugą. Minimalių pajamų apsauga – minimalių pajamų lygis, kuris garantuojamas visiems asmenims, nepriklausomai nuo užimtumo statuso (Nelson, 2007; Penne et al., 2020). Kartais minimalios pajamos vadinamos ir socialinės apsaugos grindimis (Harris, 2013).

Socialinės apsaugos grindys yra integruota socialinės politikos dalis, kuriomis siekiama užtikrinti pajamų apsaugą ir prieigą prie socialinių paslaugų visiems piliečiams. Skiriamas ypatingas dėmesys pažeidžiamoms grupėms ir siekiama apsaugoti visas gyventojų grupes jų gyvenimo kelyje (Harris, 2013; Goedemé ir Marchal, 2016). Bazinė pajamų apsauga turi užtikrinti orų gyvenimą, išmokos turi atitikti tam tikrą pragyvenimo lygį: ar tai būtų skurdo rizikos riba, ar minimalių vartojimo poreikių dydis, pajamų riba skiriant socialinę paramą ar kitos ribos, nustatytos atitinkamos šalies (Addati, 2015). Socialinės apsaugos grindimis siekiama trijų pagrindinių socialinės apsaugos sistemos funkcijų: pajamų apsauga ir vartojimas esant krizei/šokams; bazinių prekių ir paslaugų prieigos užtikrinimas; gerinimas asmenų atsparumas ir pajamų palaikymas užtikrinant investavimą į žmogiškąjį kapitalą ir gerinant darbo rinkos funkcionavimą. Socialinės apsaugos grindys yra savo prigimtimi universalios, t. y., visi gyventojai ir visi vaikai turi turėti teisę į socialinę apsaugą. Tuo pačiu, grindų lygis negali būti minimalus, kadangi grindys turi užtikrinti ir apsaugoti nuo skurdo, rizikų ar socialinės atskirties. Išmokos turi būti teikiamos tokio lygio, kad jos užtikrintų adekvatų pragyvenimo lygį. Tad socialinės apsaugos grindys pristato daug ambicingesnę tikslą, negu tik mažinti skurdą. Taip pat, apsauga turi būti užtikrinta ne tik specifinėms asmenų grupėms, arba esant tam tikriems gyvenimo įvykiams, bet ji turi būti teikiama per visa asmens gyvenimo laikotarpį – tai atspindi socialinės apsaugos visapusiškumą (Durán et al., 2020).

Minimalių pajamų apsauga pasireiškia tiek socialinio draudimo, tiek socialinės paramos sistemose. Nedraudiminė socialinės apsaugos dalis, finansuojama iš viešųjų šaltinių ar iš valstybės biudžeto, tad ir minimalių pajamų užtikrinimas per čia yra finansuojamas ir bendrojo biudžeto. Socialinio draudimo minimalių pajamų garantas pasireiškia per nustatomas minimalias socialinio draudimo išmokas, t. y., yra nustatomos išmokų grindys, kurios turi užtikrinti, kad gaunama draudiminė išmoka yra adekvati. Galima pastebėti, kad minimalių pajamų apsauga savo dizainu yra artimesnė socialinės paramos sistemai, negu kad socialinis draudimas (Harris, 2013). Tai pasireiškia per tai, kad yra siekiama su minimaliomis išmokomis, grindimis užtikrinti gyventojų apsaugą nuo skurdo (socialinės paramos sistemos tikslas). Tačiau iš anksčiau pateikto skyriaus išryškėja, kad nors socialinio draudimo funkcija yra pajamų perkeliavimas įvykus rizikai, socialinio draudimo

išmokomis taip pat siekiama užtikrinti kad gaunantys šias išmokas asmenys būtų apsaugoti nuo skurdo rizikos. Socialinės apsaugos grindys yra garantijų rinkinys, kuris yra prieinamas net esant išteklių apribojimo laikotarpiui. Tai taip pat atspindi tiek socialinės paramos, tiek socialinio draudimo principus. Nedraudiminės minimalių pajamų garanto schemos skiriasi nuo draudiminių schemų. Jos skiriasi ne tik savo tikslu (nedraudiminių – siekis išvengti skurdo, draudiminių – pajamų palaikymas), tačiau ir dėl to, kad minimalių pajamų schemos bendrai paveikia visus gyventojus realiu laiku (Barr, 2006; Harris, 2013; Goedemé ir Marchal, 2016). Pavyzdžiui, kalbant apie pensinio amžiaus asmenis, minimalios pajamų garanto schemos paveikia ir dabartinius pensinio amžiaus sulaukusius asmenis, kai tuo tarpu draudiminių schemų reformomis siekiama įgyvendinti ilgalaikius sprendimus, kurie paliečia didelę visuomenės dalį, tačiau naudą senyvo amžiaus asmenys pajaus tik sulaukę pensinio amžiaus (Goedemé ir Marchal, 2016). Bendrai, šiomis socialinės apsaugos minimaliomis grindimis siekiama išplėsti bazines socialines garantijas visiems (horizontalumas), bet tuo pačiu jos veikia kaip platforma, kur aukštesnį socialinės apsaugos standartai yra įgyvendinami (vertikalumas). Šios grindys laiko dimensijoje turi didėti (plėstis), nes laikomos tvarios ir sistemingos socialinės apsaugos dalimi.

TDO strategija teigia, kad šalys vienu metu turi siekti horizontalaus socialinės apsaugos plėtros (užtikrinant kad visi asmenys būtų apsaugoti bent jau baziniu socialinio draudimo lygiu) ir vertikalios plėtros (užtikrinant, kad augtų gyventojų skaičius, kurie turi prieigą prie aukštesnio apsaugos lygio) (Durán et al., 2020). Socialinė apsauga turi būti universali, visapusiška, adekvati ir tvari. Aprėpties klausimas socialinėje apsaugoje yra labai svarbus. Turi būti siekis, kad kuo didesnė tikslinė gyventojų grupė būtų aprėpta tam tikros išmokų rūšies (Durán et al., 2020).

Vienas iš neefektyvios socialinės apsaugos sistemos bruožų yra per daug sudėtingos išmokų gavimo sąlygos ir procedūros joms gauti. Tokių sąlygų buvimas lemia išmokų nepaėmimą, išmokų stigmos kūrimą. Šių sąlygų švelninimas, paprastinimas galėtų prisidėti prie paskatų teikti prašymus tam tikroms išmokoms ir tuo pačiu didintų išmokų paėmimo lygį, sumažintų tų asmenų, kurie neturi teisės į išmokos gavimą skaičių, taip pat aiškesnių sąlygų nustatymas prisidėtų ir prie tų asmenų, kurie neturi teisės į išmoką gavimą, būtų mažinami administraciniai kaštai, kurie panaudojami išmokos testavimui (Hallaert, 2020).

Kitas būdas siekiant socialinės apsaugos efektyvumo yra ne tik pavienės programos peržiūra, tačiau ir sistemingas visų sistemų įvertinimas. Pastebima, kad nors yra naudojamas terminas sistema, kuri turėtų reikšti, kad veikiančios programos yra persipynusios, susijusios viena su kita, neretai taip nėra, jos

veikia pavieniui ir kartais arba koordinavimo tarp programų būna labai mažai, arba jo visai nėra (Robalino et al., 2012). Literatūra rodo, kad mažinant programų fragmentaciją ir skatinant jų harmonizaciją/integraciją, tai gali pagerinti individualių programų veiksmingumą ir bendrą socialinės apsaugos užtikrinimą. Programos, dirbdamos kartu, gali dalintis turimais ištekliais (Robalino et al., 2012).

Integruotoje sistemoje, asmenims yra mažesnė rizika, kad jie gali nepakliūti į tą socialinės apsaugos aprėptį patyrus riziką, arba jiems gali nepasisiekti gauti socialinę paramą, jei asmuo susiduria su skurdu, arba yra pažeidžiami ir jiems ta pagalba yra reikalinga. Programos gali papildyti viena kitą. Autoriai pastebi, kad teigiamą poveikį turėtų socialinio draudimo, socialinės paramos ir aktyvų darbo rinkos programų sąsaja (Robalino et al., 2012). Pavyzdžiui, geriau integruota draudiminė ir nedraudiminė socialinio draudimo programos gali padidinti iniciatyvas ištraukti į socialinį draudimą ir sumažinti iniciatyvas nelegaliam nedarbiui. Apjungiant išmokų gavėjus ir teikiant jiems tokias paslaugas kaip konsultavimas, intermediacija, mokymai, gali stiprinti iniciatyvas dirbti, gerinti jų pajamų padidėjimo galimybes ir mažinti jų priklausomybę nuo tam tikrų perlaidų (Robalino et al., 2012).

Geriau integruotos programos gali dalintis turimais ištekliais ir tai gali lemti gerėjančią programų vadybą, administravimą ir finansavimą. Apjungus kelias programas, gali būti panaudojami tie patys informacinių technologijų ir administravimo kaštai, t. y., ištekliai gali būti optimizuojami. Sukurti tokias sistemas kainuoja, tačiau jas įgyvendinant gali būti sumažinami patiriami papildomai kaštai (Robalino et al., 2012). Taigi siekiant tvarios socialinės apsaugos ir išmokų koordinacijos, teikiamų išmokų sąlygos turi būti aiškios, visiems lengvai suprantamos ir prieinamos, išmokos turi derėti ir papildyti viena kitą bei užtikrinti ne tik pajamų perkeliamumą, skurdo mažinimą, bet ir užtikrinti minimalias pajamas.

Vis tik, pastebimi ir trūkumai tokių programų: labiau koordinuotos programos gali būti labiau pažeidžiamos tam tikroms klaidoms esančioms jų dizaine, arba esančios problemos programos administravime gali turėti didesnę poveikį ir kitoms susijusioms programoms. Taip pat tokia centralizacija gali stokoti inovacijų ir kūrybinių sprendimų, taip pat greitesnio atsako į vykstančius pokyčius (Robalino et al., 2012). Tad vertinant ir optimizuojant socialinės apsaugos programas svarbu įvertinti, kad programos nebūtų per daug tarpusavyje integruotos, tačiau tuo pačiu reikia užtikrinti, kad programos neveiktų pavieniui ir būtų reaguojančios į viena kitą.

Ankstesniuose skyriuose buvo apžvelgta kaip turi būti vertinamos socialinio draudimo ir socialinės paramos sistemos. Šiame skyriuje išryškėja bendros socialinės apsaugos sistemos tendencijos ir ypatybės. Tad galima

išskirti tris pagrindinius kriterijus, kuriais turi būti matuojama socialinės apsaugos sistemos pažanga ir taip vertinama gyventojų pajamų apsauga: aprėptis (pavyzdžiui, vyresnių asmenų prieiga prie išmokų draudiminėje sistemoje, darbuotojų, kurie ateityje gaus šias išmokas, kiek vaikų gauna išmokas vaikams ir kt.), išmokų adekvatumas (kokias dalis perlaidų yra pakankama), paskatos dirbti (Apella, 2020; Hallaert, 2020). Visi šie trys kriterijai yra vienas su kitu susiję. Nelson (2007) taip pat teigia, kad socialinė apsauga turi būti taikli ir adekvati. Pastebima, kad visuomenės palaikymas, kad būtų dosnios ir tvarios socialinio draudimo programos veikia, kaip apsauga bendrai, kai ištinka gerovės valstybės krizė, bet tuo pačiu padaro testuojamas politikas atsparesnes apkarpymams (Nelson, 2007). Hallaert (2020) teigimu, socialinės apsaugos aprėpties didinimas prisideda ir prie socialinės apsaugos sistemos efektyvumo.

Apibendrinant, šalia išvardintų gyventojų pajamų apsaugos kriterijų svarbus yra skirtingų išmokų schemų suderinamumas. Tai reiškia, kad draudiminės išmokos turi išlikti didesnės negu nedraudiminės (Bierbaum ir Wodsak, 2021), tačiau nedraudiminių išmokų dydžiai turi būti adekvatūs. Išmokų dydžiai turėtų būti atliepiantys esančios išmokos principą (Schüring, 2021), jeigu tai yra išmoka vaikams, tai turi padengti patiriamas išlaidas auginant vaiką, jeigu tai yra susiję su parama nepasiturintiems, tai turi atliepti, kad teikiama suma būtų pakankama patenkinant būtinuosius poreikius. Neretai ne visoms šalims, tarp jų ir ES šalims, pavyksta užtikrinti kad skiriama išmoka savo dydžiu yra pakankama siekiant pagelbėti žmonėms. Socialinė apsauga vaidina reikšmingą vaidmenį užtikrinant gyventojų pajamų apsaugą. Socialinės apsaugos tikslai yra pajamų perkeliamumas/ išlyginimas esant tam tikroms rizikoms bei skurdo mažinimas. Šie tikslai pasiekiami per socialinio draudimo ir socialinės paramos sistemas. Socialinis draudimas užtikrina, kad susidūrus su socialinėmis rizikomis (darbo netekimas, liga, senatvė, vaiko gimimas ir kt.), gyventojų buvusios darbinės pajamos bus apsaugotos ir jam bus suteikta trumpalaikė (ligos, vaiko gimimo, darbo praradimo atveju) arba ilgalaikė parama (senatvės, negalios atveju) ir pajamų apsauga, pajamų perkeliamumas per visą jo gyvenimą. Socialinės paramos sistemos atveju yra įsipareigojimas, kad jeigu asmuo dėl tam tikrų priežasčių negalėjo dalyvauti darbo rinkoje, arba nors ir dirbdamas, tačiau neįgijo teisės į socialinio draudimo išmokas – jam per socialinės paramos sistemą bus garantuotos minimalios pajamos, užtikrinančios minimalius vartojimo poreikius. Teikiamų išmokų schemas gali būti įvairios: universalios (teikiamos visiems arba daliai gyventojų nereikalaujant dalyvavimo darbo rinkoje, arba nereikalaujant papildomų sąlygų atitikimo išmokai), draudiminės (socialinio draudimo išmokos) ir testuojamos (socialinės paramos išmokos). Vertinant

gyventojų pajamų apsaugą, visos šios trys išmokų schemas gali būti persipynusios ir būti derinamos sprendžiant/švelninant iškilusias rizikas. Tad svarbu vertinant gyventojų pajamų apsaugą atsižvelgti, kad teikiamos išmokos būtų: suderintos tarpusavyje, pasižymėtų pakankama aprėptimi ir išmokų dydžių adekvatumu, skatintų asmenis grįžti į darbo rinką, ir galiausiai pasiektų socialinės apsaugos tikslus – pajamų išlyginimo esant socialinėms rizikoms ir skurdo mažinimo. Socialinės apsaugos sistemos išmokų koordinacija kartu gali užtikrinti kad teikiama parama gyventojams yra pakankama. Nors socialinis draudimas ir socialinė parama siekia skirtingų tikslų – jas vienija siekis užtikrinti, kad teikiamos minimalios išmokos būtų adekvačios, bet tuo pačiu skatinančios grįžti į darbo rinką, jeigu asmuo yra darbingo amžiaus. Socialinės apsaugos grindys parodo, kad nepaisant išmokos dizaino, adekvačios išmokų grindys turi būti taikomos. Tad vertinant bendrą socialinės apsaugos sistemą turi būti išmokos vertinamos ne tik atskirai kiekviena jų, tačiau visa sistema bendrai.

Taip pat išryškėjo socialinės apsaugos sistemos spragos ir slenksčiai. Spragos suprantamos kaip nepakankama gyventojų aprėptis (prieinamumo spraga) ir nepakankama apsauga (išmokų adekvatumo spraga). Slenksčiai leidžia identifikuoti kodėl yra nepakankama aprėptis, dėl kokių taisyklių/sąlygų asmenys negauna reikiamos pagalbos kai kreipiasi, arba visai nesikreipia dėl pagalbos dėl pernelyg esančių sudėtingų taisyklių, nors iš tiesų jiems to reikia.

2. LIETUVOJE IR KITOSE ŠALYSE ATLIKTI TYRIMAI IR TAIKYTI METODAI GYVENTOJŲ PAJAMŲ APSAUGOS TEMATIKOJE

Siekiant įvertinti socialinės apsaugos funkcionavimą, lėšų panaudojimą, gyventojų padėties visuomenėje vertinimą dėl skurdo rizikos ar pajamų nelygybės galima atrasti įvairių tyrimų ir taikomų metodų. Gyventojų pajamų apsaugos tematika yra ganėtinai plati sritis, tad ir galimi analizės pasirinkimo būdai gali būti įvairūs. Tad šiame skyriuje yra apžvelgiama kokie yra naudojami metodai analizuojant socialinę apsaugą, jos suderinamumą ir gyventojų gerovę, taip pat išskiriami Lietuvoje atlikti tyrimai šioje tematikoje. Nors galima pastebėti, kad yra tiek kokybinių, tiek kiekybinių tyrimų analizuojamoje tematikoje, tačiau šiame skyriuje yra aptariami kiekybiniai metodai.

Neretai analizuojant gyventojų pajamų apsaugos tematiką, tyrėjai derina kelis metodus. Pavyzdžiui, siekiant įvertinti besikeičiančias situacijas yra naudojami mikrosimuliaciniai modeliai, kurie leidžia sukurti tam tikras taisykles, pokyčius gyventojų sociodemografinėms savybėms, ekonominiams pokyčiams ir kt. Tad toliau pirmiausia bus pristatytas mikrosimuliacijų taikymas ir vėliau bus aptarti kiti metodai (indeksų sudarymas, regresiniai modeliai, klasterinė analizė ir kt.), kurie neretai būna derinami tarpusavyje.

2.1. Mikrosimuliacijų taikymas siekiant įvertinti gyventojų pajamų apsaugos sistemos funkcionavimą ir pokyčių joje poveikį

Mikrosimuliacijų taikymas yra ganėtinai populiarus metodas. Jų pagalba galima sukurti kontrafaktinius scenarijus ir palyginti tuos pačius gyventojus (rodiklius) tarpusavyje prieš ir po tam tikros intervencijos. Pavyzdžiui, mokesčių-išmokų mikrosimuliacinis modelis leidžia išanalizuoti mokesčių-išmokų sistemos persikirstymo efektą, kai yra pakeičiamos sociodemografinės gyventojų charakteristikos (Popova ir Navicke, 2019). Tad tai leidžia pastebėti kaip šalies socialinės apsaugos sistema (piniginė) sureaguoja į tam tikrų rizikų atsiradimą.

Taip pat yra galimybė taikyti tik mikrosimuliacinius modelius analizėje. Pavyzdžiui, Herd et al. (2018) savo tyrime siūlo minimalių išmokų planą JAV, kuris būtų mokamas senatvės pensinio amžiaus sulaukusiems asmenims. Tokios išmokos dizainas vertinamas naudojantis mikrosimuliaciniu modeliu, kuris buvo sukurtas vertinti pokyčius pensijų sistemoje. Naudojamas modelis analizėje yra statinis, tai reiškia, kad nėra vertinamas elgesio pokytis.

Tarp ES šalių yra plačiai paplitęs EUROMOD mokesčių-išmokų statinis mikrosimuliacinis modelis. Tai yra modelis, kuris susieja įstatymuose apibrėžtas mokesčių ir socialinių išmokų taisykles su reprezentaciniais tyrimų mikrolygmens duomenimis apie namų ūkius ir jų pajamų struktūrą (Sutherland ir Figari, 2013).

Kaip buvo minėta prieš tai, tai yra statinis modelis, t. y., čia numatomas pirmos eilės poveikis (kaip tam tikra politika suveikia prieš pasikeičiant žmonių elgesiui). EUROMOD gali būti naudojamas tiek vertinant konsoliduotų mokesčių-išmokų politikos poveikį, tiek suprantant mokesčių-išmokų reformų poveikį darbo paskatoms, valstybės biudžetui, pajamų pasiskirstymui (Sutherland ir Figari, 2013; Ivaškaitė-Tamošiūnė, 2013). Modelyje yra analizuojami mokesčiai, socialinio draudimo įmokos, piniginės išmokos ir jų tarpusavio ryšiai. Siekiant įvertinti antrinį poveikį (su elgesio pokyčiais), jis gali būti papildomas darbo paklausos/pasiūlos komponentais.

Modeliui naudojami populiaciją atspindintys standartizuoti Pajamų ir gyvenimo sąlygų tyrimo duomenys (PGS, angl. EU-SILC), tad yra galimas palyginimas tarp šalių. Taip pat čia pateikiami ir šalies specifiniai duomenys (pvz., tam tikros išmokų rūšys, kurių kitose valstybėse nėra). Šis modelis leidžia atlikti „politikų skolinimąsi“ (angl. policy swapping), kuomet viena šalis gali „perimti“ kitos šalies esančias politikas/taisykles ir atlikti simuliacijas. Bendrai kalbant, EUROMOD yra lankstesnis negu dauguma nacionalinių mikrosimuliacinių modelių. Šis lankstumas yra būtinas siekiant nuoseklumo (tarp skirtingų šalių), perkeliamumo (mokesčių-išmokų sistemų komponentų) ir naudojimosi modeliu tarp daugelio vartotojų (Sutherland ir Figari, 2013).

Navickė (2015b) savo disertacijoje nagrinėjo piniginių socialinių išmokų vaidmenį mažinant skurdą Lietuvoje. Buvo atliekamos mikrosimuliacijos, siekiant įvertinti darbo paskatų rodiklių įvairiems namų ūkiams, kurie gauna žemiausias pajamas, išilginio pjūvio duomenų analizė, kuri atskleidžia, kaip kintant namų ūkio charakteristikoms, socialinės išmokos užtikrina apsaugą, aprašomoji statistika, siekiant atskleisti išmokų aprėptį Lietuvoje ir išmokų teikimo dekompozicija. Rezultatai parodė, kad piniginių išmokų vaidmuo mažinant skurdą Lietuvoje yra ribotas, pastebimos neigiamos darbo paskatos, žemas išmokų adekvatumas bei nepakankamas perskirstymas.

Kitame tyrime (Gabnytė, Vencius, Navickė, 2020) taip pat buvo naudotos mikrosimuliacijos bei taikyti papildomi skaičiavimai. Socialinės pašalpos nepaėmimas vertintas Lietuvoje po sisteminės socialinės paramos nepasiturintiems gyventojams reformos, kai išmokos teikimas buvo decentralizuotas. Metodologija remiasi Bargain et al. (2012) ir Tasseva (2016), kur taikoma prielaida, kad tie asmenys, kurie pagal EUROMOD

mikrosimuliacijas turėtų teisę į išmoką, bet remiantis apklausos duomenimis jos negauna, yra ta grupė, kurie nepaima minėtosios išmokos. Sisteminė reforma vyko tarp 2012-2016 metų. 2016 metų rezultatai rodo, kad socialinės pašalpos nepaėmimo mastai gali siekti 22%. Ypač dideli nepaėmimo mastai pastebimi tarp vienišų asmenų ir vienišų tėvų.

Kitų autorių 2022 metais buvo atlikta išsami minimalių pajamų sistemos adekvatumo studija Lietuvoje, kurioje buvo analizuotos pagrindinės socialinės apsaugos sistemoje teikiamos išmokos, kurios turėtų apsaugoti pažeidžiamiausias visuomenės grupės (VšĮ „European Institute of Health and Sustainable Development, 2022). Studijos metu atlikta išsami įstatymų peržiūra, kurie reglamentuoja minimalių pajamų užtikrinimą Lietuvoje, taip pat remiantis oficialiai prieinamais duomenimis, vertinti išmokų dydžiai, gavėjų aprėptis. Galiausiai studijoje pateiktos rekomendacijos buvo įvertintos atliekant reformų mikrosimuliacijas naudojantis EUROMOD modeliu, kurių metu vertinta kiek papildomų lėšų siūlomi pakeitimai pareikalautų, taip pat koks siūlomų pakeitimų poveikis būtų skurdo rizikai, nelygybei ir kt.

Taigi, mikrosimuliaciniai modeliai suteikia galimybę įvertinti ne tik savo šalies socialinės apsaugos sistemą, jos perskirstymą, tačiau neretai yra galimybė atsižvelgiant į kitų šalių gerąsias praktikas ir esančias politikas, jas pritaikyti ir įvertinti, kokį poveikį tai turėtų esant kitokioms gyventojų charakteristikoms. Vis tik, neretai mikrosimuliacijų taikymas apsiriboja atskirais socialinės apsaugos, mokesčių sistemos elementais, pasigendama daugiau tyrimų, kuriuose būtų vertinama bendra socialinės apsaugos sistema per gyventojų pajamų apsaugą.

2.2. Kintamųjų dekompozicija ir indeksų skaičiavimas siekiant atskleisti socialinės apsaugos sistemos efektyvumą

Siekiant išsiaiškinti kiek socialinė apsauga yra efektyvi ir perskirstanti, galima atlikti skurdo ir nelygybės rodiklių dekompoziciją (Fizbein et al., 2014; Cai ir Yue, 2020) ir indeksų skaičiavimą (Ivaškaitė-Tamošiūnė, 2013; Amarante ir Brun, 2018; Matulionytė ir Navickė, 2018; Cai ir Yue, 2020). Dažnai šis metodas taikomas, kai yra siekiama palyginti šalis tarpusavyje ir nustatyti ar vyrauja bendros tendencijos jų socialinės apsaugos sistemose.

Skurdo rodiklio dekompozicija yra atliekama sukuriant du kontrafaktinius scenarijus (Fizbein et al., 2014). Pirmojo atveju, pasitelkiant mikro lygmens duomenis, yra apskaičiuojamos namų ūkio disponuojamos pajamos po visų mokesčių ir išmokų ir tuomet atitinkamai yra apskaičiuojamas skurdo gylis. Antrojo scenarijaus atveju – apskaičiuojamos gyventojų pajamos ir skurdo gylis sukuriant situaciją, jeigu socialinės apsaugos sistemos nebūtų. Tokiu

atveju yra pastebima kiek šalyje (šalyse) yra efektyvi socialinės apsaugos sistema ir kiek ji prisideda prie skurdo mažinimo. Viena iš pastabų sudarant kontrafaktinius scenarijus yra ta, kad nėra atsižvelgiama į galimus gyventojų elgesio pokyčius, jeigu šalyje nebūtų socialinės apsaugos sistemos (Fizbein et al., 2014).

Ši dekompozicija atliekama per dvi sritis: skurdo mažinimo efektyvumą ir biudžeto adekvatumą. Pastebėta, kad skurdo mažinimas labai priklauso nuo įgyvendinamų socialinės apsaugos programų. Teigiama, kad tokie skirtumai atsiranda dėl to, koks yra skiriamas finansavimas šioms programoms bei kaip gerai šios programos yra taiklios skurstantiesiems. Vienas iš dekompozicijos būdų yra skurdo gylio mažinimas kaip pasekmė socialinės apsaugos programų. Tad autorių atliekama skurdo mažinimo dekompozicija parodo skurdo gylio sumažėjimą analizuojant per skurdo mažinimo efektyvumo (taiklumo) ir biudžeto adekvatumo santykį (Fizbein et al., 2014). Jei yra tinkamas programų taiklumas, išmokos gali padėti mažinti skurdą ar bent jau priartinti gyventojus prie skurdo rizikos ribos ir taip sumažinti arba panaikinti skurdo gylį. Vis tik autoriai pastebi, kad taikant tokią dekompoziciją negalima daryti prielaidų, kad tik skurdas ir skurdo lygis/gylis parodo socialinės apsaugos efektyvumą, kadangi socialinės pasaulio sistema nėra sukurta tik su tikslu mažinti skurdą, tačiau kartu siekiama apsaugoti asmenis nuo galimų patirti rizikų.

Kiti autoriai (Cai ir Yue, 2020) siekė įvertinti socialinio draudimo perlaidų perskirstymą nelygybės mažinimui Kinijoje. Autoriai teigia, kad socialinės apsaugos sistemos vaidina svarbų vaidmenį nelygybės mažinime. Manoma, kad išsivysčiusiose šalyse yra maža pajamų nelygybė dėl vyriausybės vykdomos perskirstymo politikos negu dėl rinkoje esančių veiksmų (Cai ir Yue, 2020). Siekiant įvertinti perskirstymo poveikį viešiesiems finansams (perlaidoms) buvo naudojami du indeksai. Pirmasis yra Musgrave ir Thin (MT) indeksas ir antrasis yra Gini dekompozicija pagal pajamų šaltinius.

Autorių teigimu (Cai ir Yue, 2020), šie abu indeksai atsako į skirtingus klausimus ir turi skirtingą poveikį politikai. MT indeksas yra įrankis kuris pirmiausia buvo sukurtas įvertinti perskirstymo poveikį mokesčiams. Tai yra skirtumas tarp Gini koeficiento iki ir po mokesčių pajamų. Jei indekso reikšmė gaunama yra teigiama – tai parodo mokesčių naudą nelygybės mažinimui. Toks perskirstymo poveikis mokesčiams yra tampriai susijęs su mokesčių progresyvumu. Taip pat MT gali būti naudojamas įvertinti viešųjų perlaidų poveikį nelygybei, kur perlaidos (išmokos) gali būti laikomos neigiamais mokesčiais. Tad jei gauta reikšmė (progresyvumas) yra mažesnis už nulį – tai parodo perlaidų sistemos progresyvumą (Cai ir Yue, 2020). Kitaip

tariant, tai parodo, kad Gini po perlaidų yra mažesnis negu buvo prieš perlaidas.

Gini dekompozicija pagal pajamų šaltinius yra kitas būdas analizuojant viešųjų finansų poveikį pajamų pasiskirstymui (Cai ir Yue, 2020). Teigiama, kad jeigu gyventojų pajamos gali būti išskaidomos į k elementus, tad ir Gini koeficientas gali būti išskaidomas į svertinę koncentracijos santykio pagal pajamų šaltinius sumą, kur svariai yra dalis pajamų šaltinio bendrose pajamose. Tokia dekompozicija parodo kurie pajamų šaltiniai yra išlyginamieji faktoriai kalbant apie pajamų nelygybę. Jei gautas koncentracijos santykis iš pajamų šaltinio k yra mažesnis negu Gini bendrųjų pajamų, tuomet mažas pajamų padidėjimas tame pajamų šaltinyje bendroms pajamoms bus mažėjantis bendrai pajamų nelygybei, o jei gautas koncentracijos santykis bus lygus bendram Gini – mažas konkretaus pajamų šaltinio padidėjimas neturės poveikio bendram Gini rodikliui (Cai ir Yue, 2020).

Kiti autoriai (Amarante ir Brun, 2018) siekė išanalizuoti piniginių išmokų (nedraudiminių) aprėptį Lotynų Amerikos šalyse ir jų poveikį skurdui, perskirstymui. Siekiant įvertinti nedraudiminių išmokų poveikį nelygybei yra sudaromi progresyvumo ir perskirstymo poveikio kintamieji, sudaromas mikrosimuliacinis modelis. Šios išmokos laikomos progresyviomis, jei išmokų dydžiai mažėja didėjant namų ūkio pajamos. Toks progresyvumas apskaičiuojamas naudojant Kakwani indeksą, kuris rodo, kad jei gauta reikšmė yra teigiama – yra progresyvumas ir kuo gauta reikšmė didesnė, tuo progresyvumas yra didesnis (Amarante ir Brun, 2018). Tuo tarpu perskirstymo poveikis apskaičiuojamas naudojant Reynolds-Smolensky indeksą, kuris rodo Gini koeficiento skirtumą prieš ir po išmokų. Bendras išmokų perskirstymo poveikis teigiamai priklauso nuo jų progresyvumo ir vidutinių reikšmių ir neigiamai priklauso nuo potencialių namų ūkių perskirstymo dėl gaunamų išmokų. Tai gali reikšti, kad išmokos gali pasižymėti progresyvumu, tačiau vis tiek turės žemą perskirstymo poveikį.

Lietuvoje taip pat buvo naudoti šie indeksai siekiant įvertinti mokesčių ir išmokų pajamų perskirstymo poveikį (Ivaškaitė-Tamošiūnė, 2013). Remiantis Pajamų ir gyvenimo sąlygų tyrimu bei Namų ūkių biudžetų tyrimu, buvo sudaryti šie indeksai: Gini koeficientas, Reynolds-Smolensky indeksas (perskirstymas), Kakwani progresyvumo koeficientas, koncentracijos indeksas (efektyvumas), išmokų ar mokesčių dydis (efektyvus tarifas). Pajamų ir gyvenimo sąlygų tyrimui buvo atliktos mikrosimuliacijos naudojant EUROMOD. Mikrosimuliacijos buvo taikomos tam, kad naudojamus apklausos duomenis būtų galima „priartinti“ prie realaus analizuojamo laikotarpio (Ivaškaitė-Tamošiūnė, 2013). Kaip jau buvo minėta prieš tai,

apklausų duomenys pasižymi tam tikru vėlavimu, tad mikrosimuliacijos padeda pritaikyti analizuojamo laikotarpio mokesčių-išmokų taisyklės, taip pat pritaikyti ir ekonominius pokyčius, dėl kurių gali keistis atlyginimų, išmokų dydžiai.

Kiti autoriai taip pat naudojo pajamų nelygybės dekompozicijas (Černiauskas ir Čiginas, 2020; Černiauskas et al., 2021). Černiauskas ir Čiginas (2020) remiantis Pajamų ir gyvenimo sąlygų tyrimu analizavo kas lemia pajamų nelygybę Lietuvoje ir kokie skirtumai pastebimi su kitomis šalimis. Nustatyta, kad Lietuvoje pajamų nelygybei didesnę įtaką turi dirbančiųjų namų ūkyje dalis, lyginant su Europos Sąjungos vidurkiu, o mokesčiai, socialinio draudimo įmokos ir išmokos pajamų nelygybę mažina mažiau nei kitose šalyse, o mokesčiai ir socialinio draudimo įmokos pasižymi mažu progresyvumu.

Kitame tyrime Černiauskas et al. (2021) taip pat atliko pajamų nelygybės dekompoziciją panaudojant mikrosimuliacijas. Dekompozicijai buvo išskirti šie komponentai: demografija, darbo rinkos struktūra, kainų pokyčiai, mokesčių-išmokų sistema. Nustatyta, kad esant ekonomikos nuosmukiui, mokesčių ir išmokų sistema sušvelnina darbo rinkos nelygybę, tačiau esant ekonomikos atsigavimui – disponuojamų pajamų nelygybė auga augant darbo rinkos pajamoms.

Matulionytė ir Navickė (2018) konstravo socialinės paramos sąlygų griežtumo indeksą, kuriuo buvo siekiama palyginti Lietuvą su kitomis Europos Sąjungos šalimis. Naudoti buvo MISSOC ir EUROMOD duomenys. Nustatyta, kad Lietuva pagal sąlygų griežtumą socialinės paramos sistemoje pirmauja dėl paramos trukmės ir išmoko dydžio dimensijose, kurios, pagal atliktus papildomus skaičiavimus, parodė, kad ten, kur dominuoja minėtos dimensijos pagal griežtumą – ta šalis pasižymi aukštais skurdo rizikos, pajamų nelygybės rodikliais.

Apibendrinant galima teigti, kad rodiklių dekompozicija, indeksų sudarymas padeda nustatyti kaip socialinės apsaugos sistema prisideda prie skurdo ir nelygybės mažinimo ir kokie konkretūs pajamų komponentai gali daryti didžiausią įtaką užtikrinant gyventojų apsaugą ir tuo pačiu gerina jų gyvenimo kokybę. Taip pat pastebima, kad nors rodiklių dekompozicija ir indeksų sudarymas yra nusakantis bendrą šalies situaciją tam tikrų laikotarpiu, neretai yra pasinaudojama ir mikrosimuliaciniais modeliais, kurie leidžia iš dalies išspręsti apklausos duomenų vėlavimo problemą, taip pat detaliau atsižvelgiama įvairių išmokų struktūrą ir jų reikšmę gyventojų pajamoms. Vis tik analizuojant atliktus tyrimus pastebima, kad naudojami indeksai taip pat nukreipti į konkretų sistemos elementą, arba naudojami indeksai ir jų dekompozicija analizuoja skurdo mažinimo, pajamų nelygybės aspektus.

Bendro socialinės apsaugos sistemos koordinacijos (sistemos veikimo) indekso pasigendama kai yra kalbama apie gyventojų pajamų apsaugą.

2.3. Klasterinės analizės vaidmuo siekiant parodyti socialinės apsaugos sistemos (ne)tolygumus

Dar vienas būdas, kuriuo galima lyginti šalis, arba regionus tarpusavyje, o taip pat identifikuoti ir analizuoti spragas yra klasterinė analizė. Klasterinės analizės pagalba galima sugrupuoti analizuojamus objektus į tokias grupes, kurios savo viduje yra kuo panašesnės ir kurios skiriasi nuo kitų grupių (Mistre ir Muska, 2016; Bódi et al., 2017; Skučienė ir Gabnytė, 2018).

Mistre ir Muska (2016) grupavo savivaldybes Latvijoje pagal socialinės apsaugos komponentus ir siekė įvertinti ar egzistuoja skirtumai tarp savivaldybių. Tokiu būdu buvo nustatoma kuo gauti klasteriai išsiskiria iš kitų ir kurie gauti klasteriai (savivaldybės juose) pasižymi geriausiais socialinės apsaugos rodikliais.

Bódi et al. (2017) siekė išmatuoti ir palyginti socialinius pajėgumus, socialinę kokybę, gyvenimo kokybę, subjektyvią gerovę Europos Sąjungoje (tarp Skandinavijos šalių ir Rytų bloko). Manoma kad apjungiant mikro ir makro požiūrius galimas gauti detalesnis požiūris ir įvertinimas esančios socialinės kokybės tiek vietos, tiek nacionaliniu lygmeniu. Tad buvo derinti keli statistiniai metodai. Siekiant įvertinti ar tarp skirtingų regionų yra skirtumų, buvo taikomas ANOVA metodas, kuris leidžia identifikuoti ar skirtumai tarp grupių (šalių) yra reikšmingi. Toliau jau lyginant šalis tarpusavyje buvo naudojama klasterinė ir faktorinė analizės, kurios leido regionus sugrupuoti pagal jų panašumus.

Tuo tarpu Skučienė ir Gabnytė (2018) analizavo skurdo situaciją Lietuvos kaimo vietovėse ir atliko klasterinę analizę apskričių lygmeniu pagal gyvenimo sąlygas ir finansinę situaciją. Nustatyta kad skurdžiausios kaimo vietovės Lietuvoje pagal gyvenimo sąlygas patenka į klasterį, kuris pasižymi tuo, kad čia asmenys/namų ūkiai gyvena netinkamose būsto sąlygose, taip pat negali sau leisti turėti tam tikrų įrenginių namuose. Atliekant klasterinę analizę kaimo vietovėse pagal finansinę situaciją nustatyta, kad skurdžiausios vietovės pasižymi tuo, kad čia didžiausia dalis gyventojų negali laiku apmokėti mokesčių, negali sau leisti turėti nenumatytų išlaidų. Taip pat nustatyta, kad lyginant gautus klasterius pagal gyvenimo sąlygas ir finansinę situaciją – apskritys gautuose klasteriuose nesutampa (Skučienė ir Gabnytė, 2018). Tai reiškia, kad skurstantys gyventojai vienose apskirtyse pasižymi tuo kad susiduria su gyvenimo sąlygų nepriteklumi, tačiau nebūtinai jos paklius

į tą klasterį, kur didžioji dalis gyventojų susiduria su finansiniais sunkumais ir atvirkščiai.

Taigi, klasterinė analizė suteikia galimybę išnagrinėti tam tikras grupes, regionus ir identifikuoti kuo gautos grupės labiausiai skiriasi. Tokių klasterių nustatymas (pvz., analizuojant skurdo situaciją) leidžia pamatyti, kurie gyventojai yra labiausiai pažeidžiami ir kur turėtų būti skiriamas papildomas dėmesys identifikuotų problemų šalinimui.

2.4. Aprašomoji statistika ir jos vaidmuo atskleidžiant temos problematiškumą

Aprašomoji statistika gali būti kaip pagalbinė analizės priemonė bet taip pat ir kaip vienintelis naudojamas įrankis siekiant atskleisti temos problematiką.

Pavyzdžiui, remiantis aprašomąja statistika Lazutka (2015) analizuoja socialinės pašalpos Lietuvoje aprėptį, adekvatumą bei paskatas dirbti. Aprėpčiai įvertinti yra naudojami Pajamų ir gyvenimo sąlygų tyrimo duomenys bei administraciniai duomenys siekiant palyginti kiek yra asmenų, kurie gauna išmoką, kiek yra asmenų, kurie išmokų negauna, tačiau jų pajamos yra žemiau skurdo rizikos ribos. Analizuojant socialinės pašalpos gavėjų skaičių ir lyginant jų pokyčius su kitų išmokų gavėjų skaičiumi, pastebėta, kad socialinė pašalpa tampa svarbia priemone ypač esant nepalankioms sąlygoms (pvz., esant ekonominei krizei), kadangi įvertinta, kad per 2008-2013 m. šios išmokos gavėjų skaičius augo, kai tuo tarpu kitų išmokų (šeimos išmokų, nedarbo socialinio draudimo išmokų) gavėjų skaičius mažėjo. Adekvatumas vertintas per tai kiek maksimali išmoka sudaro skurdo rizikos ribos. Yra identifikuojama viena pagrindinių spragų dėl išmokų dydžių: analizuojamu laikotarpiu (iki 2014 m.) išmokos nėra automatiškai indeksuojamos ar susiejamos su tam tikrais atskaitos rodikliais (tiek socialinės paramos, tiek draudimo) (Lazutka, 2015). Taip pat nustatyta, kad taikomos ekvivalentinės skalės išmokos skaičiavime yra per didelės, ypač šeimoms su vaikais, kas kuria mažesnes paskatas dirbti. Paskatos dirbti vertinamos per žemo uždarbio spąstus (angl. low-wage trap) bei per skurdo ir nedarbo spąstus. Remiamasi Eurostat skelbiama informacija. Pastebėta, kad šie spąstai Lietuvoje yra gana aukšti, tačiau dėl išmokų neindeksavimo, jie palaipsniui buvo mažėjantys, tačiau santykinai išlieka aukšti.

2.5. Dvigubo skirtumo analizė ir įvykių studija: objektyvus būdas įvertinti įvykdytos intervencijos poveikį tikslinei grupei

Dvigubo skirtumo ir įvykių studija analizuoja panašius procesus: siekiama įvertinti ar tam tikra intervencija turėjo tam tikrą poveikį tikslinei grupei. Dvigubo skirtumo metodas leidžia analizuoti dvi grupes (tikslinę ir kontrolinę) skirtingais laiko tarpais (VPVI, PPMI Group, 2013). Atliekant šį metodą yra remiamasi prielaida, kad jei nebūtų intervencijos, tikslinės ir kontrolinės grupės nesiskirtų arba pokyčiai būtų analogiški. Įvykių studijos analizė remiasi longitudinaliais duomenimis, kuriais siekiama įvertinti tos pačios grupės, įvykus intervencijai, pokyčius laike.

Schönberg ir Ludsteck (2014) savo tyrime naudoja dvigubo skirtumo metodą. Tyrime yra siekiama įvertinti poveikį motinų darbo užmokesčiui, apsisprendimui grįžti į darbo rinką po vaiko gimimo, kai pasikeičia motinystės išmokos gavimas, darbo vietos apsaugos sąlygos. Kadangi prieš tai buvo minėta, kad šis metodas taikomas siekiant įvertinti skirtumus laike, autoriai naudoja administracinius socialinio draudimo įrašų duomenis, kuriuose galima ilguoju laikotarpiu stebėti tuos pačius asmenis, matyti jų sociodemografines charakteristikas ir taip pat stebėti atlyginimų kitimo tendencijas. Lyginamos motinos, kurios išėjo motinystės atostogų prieš įgyvendinant reformą (prailgintas motinystės atostogų laikas, tačiau neprailgintas išmokos mokėjimo laikotarpis, prailgintas ir išmokos mokėjimas ir savo vietos išsaugojimas) ir kurios išėjo motinystės atostogų po reformos įgyvendinimo. Rezultatai parodė, kad reformos įgyvendinimas ilguoju laikotarpiu turi neigiamą poveikį motinų dalyvavimui darbo rinkoje.

Taigi dvigubo skirtumo metodas leidžia įvertinti įgyvendintas reformas ir palyginti dvi grupes. Vis tik, tokiam analizės būdai reikia specifinių duomenų, kuriuose atsispindėtų bent dviejų metų laikotarpis.

Černiauskas (2023) naudojo įvykių studijos metodą, siekiant įvertinti ar vaiko gimimas turi įtakos pajamų mažėjimui tiek vyrų, tiek moterų grupėje. Vertinimas atliktas Baltijos šalims bendrai bei rezultatai lyginti su kitomis šalimis. Naudoti buvo Pajamų ir gyvenimo sąlygų tyrimo duomenys, kadangi tai leidžia kelerių metų laikotarpyje įvertinti tų pačių respondentų pajamų pokyčius ir taip pat tai leidžia palyginti gautus rezultatus tarp skirtingų šalių. Yra naudojami regresiniai modeliai (kurie detalčiau aptariami kitame poskyryje). Rezultatai parodė, kad moterims pajamos reikšmingai (penktadaliu ir daugiau) sumažėja pirmaisiais vaiko gimimo metais Baltijos šalyse. Kadangi buvo analizuotas tik trumpojo laikotarpio poveikis pajamoms, reikšmingų skirtumų tarp Baltijos šalių ir kitų šalių nenustatyta.

Tad dvigubo skirtumo analizė ir įvykių studijos leidžia įvertinti tam tikros intervencijos ar priemonės poveikį. Šie metodai gali būti taikomi vertinant vienos ar kelių šalių pokyčius.

2.6. Regresinių modelių taikymas vertinant veiksnius, turinčius įtaką gyventojų pajamos tiek individualiu, tiek šalies lygmeniu

Vienas populiariausių būdų analizuojant gyventojų pajamas ir šių pajamų apsaugą yra regresinių modelių sudarymas. Regresiniai modeliai gali būti įvairūs: tiesiniai (Goudswaard ir Caminada, 2010; Ryu, 2018), logistiniai, kuriais siekiama prognozuoti tam tikrus įvykius (Maurer ir Mitchell, 2016; Popova ir Navicke, 2019; Hussain et al., 2020; Jara ir Popova, 2020), laiko eilučių regresiniai modeliai (Nelson, 2013), daugialypiai logit modeliai (kai prognozuojama, numatoma daugiau negu dvi baigtys) (Finnie ir Gray, 2018), daugiapakopiai logistiniai modeliai (angl. multilevel logistic regression model) (Brady ir Bostic, 2015). Tad toliau trumpai bus aptarti tyrimai, naudojami šiuos regresinius modelius.

Tiesinės regresijos. Tiesiniais modeliais siekiama parodyti kintamojo priklausomybę nuo daugelio veiksnių. Goudswaard ir Caminada (2010) sudarė tiesinius regresinius modelius, kuriais siekiama pažiūrėti pajamų perskirstymą (Gini koeficientas įtraukiant pajamas gautas iš darbo rinkos ir Gini koeficientas analizuojant disponuojamas pajamas) ir kokį poveikį jam daro viešosios ir privačios išlaidos socialinei sričiai (žiūrėtas % nuo BVP). Tyrimu nustatyta, kad kuo didesnė dalis šalyje yra skiriama socialinei apsaugai, tuo pajamų perskirstymas yra didesnis, taip pat pastebima, kad kuo didesnė socialinės apsaugos dalis tenka privatiems fondams, tuo pajamų perskirstymas yra mažesnis.

Ryu (2018) analizavo egzistuojančios darbo rinkos politikos poveikį asmenų darbo užmokesčiui. Pasitelkiant tiesinės regresijos modeliu, buvo parodyta ar dėl esančių skirtingų darbo sutarčių yra sukuriamas dualizmas. Į modelį buvo įtraukti individualūs kintamieji ir šalies taikomos darbo rinkos politikos. Nustatyta, kad asmenys, dirbantys su terminuotomis sutartimis, gauna mažesnius atlyginimus, lyginant su tais, kurie turi nuolatinio darbo sutartis, taip pat nustatyta, kad šalių taikomos aktyvios darbo rinkos politikos priemonės prisideda prie dualizmo mažinimo.

Taigi, tiesinės regresijos yra patogi analizės priemonė, kai siekiama įvertinti kokie veiksniai veikia asmenų darbo užmokestį, nelygybės pokyčius šalyje ir kt.

Logistinės regresijos. Logistinės regresijos yra naudojamos, kai yra siekiama prognozuoti, nustatyti, kaip pasikeis tam tikra situacija. Neretai

analizuojant gyventojų pajamų apsaugą, yra sudaromi logistiniai modeliai, kuriais siekiama nustatyti, veiksnius, kurie lemia asmens patekimą į skurdą. Trumpai bus apžvelgti taikomi logistiniai modeliai kalbant apie gyventojų pajamų apsaugą.

Maurer ir Mitchell (2016) atliko logistinę tikimybės analizę, kuria siekė išsiaiškinti, kokie asmenys yra labiau linkę atkelti savo pensijų gavimą, jei dėl atidėjimo jiems būtų išmokamos vienkartinės išmokos. Buvo atlikta speciali apklausa šiam klausimui nagrinėti ir buvo vertinami keli scenarijai, kurie skyrėsi siūlomos vienkartinės išmokos dydžiu (viso pateiktos trys alternatyvos, lyginant su situacija, jeigu niekas nesikeistų). Analizės metu nustatyta, kad tie žmonės, kurie sutiktų atidėti savo pensijos gavimą gaunant vienkartinę išmoką, taip pat sutiktų atidėti būsimą pensiją net jei vienkartinė išmoka nebūtų siūloma. Taip pat nebuvo nustatyti reikšmingi skirtumai tarp lyčių, kalbant apie tai, kurie būtų labiau linkę atidėti savo senatvės pensijos gavimą. Šio tyrimo metu nustatyta, kad tie asmenys, kurie šiuo metu generuoja didesnes pajamas, yra labiau linkę sutikti senatvės pensijas gauti vėliau, jeigu jiems būtų išmokamos didesnės vienkartinės išmokos.

Tuo tarpu Popova ir Navicke (2019) analizavo motinų tikimybę skursti, jeigu įvyktų dvi rizikos/šokai: gimus vaikui arba įvykus skyryboms. Tokie gyvenimo įvykiai turi žymų poveikį pajamų pasikeitimui. Buvo analizuota 12 ES šalių narių. Žiūrima kaip skirtingi gerovės režimai ir esančios mokesčių-išmokų sistemos sureagoja ir kaip yra palaikomos motinų pajamos turint naujagimį ir būnant vienišoms.

Pirmiausia autorės atliko testavimą nepalankiomis sąlygomis (angl. stress-testing), kuriuo galima pamatyti kaip skirtingos gerovės valstybės ir jose esančios mokesčių ir išmokų sistemos sureagoja esant tam tikriems šokams, tam tikrų grupių pajamų netekimui (Popova ir Navicke, 2019). Šis metodas yra derinamas su mokesčių-išmokų mikrosimuliaciniu modeliu EUROMOD, kadangi tai leidžia išanalizuoti mokesčių-išmokų sistemos persikirstymo efektą, kai yra pakeičiamos sociodemografinės gyventojų charakteristikos.

Vaiko gimimo ir skyrybų faktoriai buvo atskiriami, t. y., pirmiausia buvo atlikta analizė gimus vaikui ir vėliau atlikta analizė įvykus skyryboms. Vėliau sudaroma logistinė regresija, kuria siekiama įvertinti motinų tikimybę skursti įvykus minėtiems šokams. Modelyje naudojami tokie kintamieji kaip išsilavinimas, užimtumo statusas, taip pat įtrauktas anksčiau (prieš rizikas) buvęs skurdo statusas, namų nuosavybės teisė, finansinio kapitalo dydis, moters amžius, amžiaus kvadratas, vaikų skaičius, ar motina yra vieniša. Rezultatai parodė, kad motinų socialinis statusas yra statistiškai reikšmingas kintamasis, kuris lemia skurdo riziką tiek gimus vaikui, tiek įvykus skyryboms. Ypač pastebėta, kad moterys, kurios iki tol neturėjo jokios

užimtumo istorijos, patenka į itin didelę rizikos grupę skursti. Motinos, kurios turi žemą kvalifikaciją, turi dvigubai didesnę tikimybę skursti, lyginant su tomis motinomis, kurios turi aukštą kvalifikaciją įvykus abiems prieš tai minėtiems pajamų netekimo šokams. Taip pat buvo analizuojama, ar yra skirtumų tarp šalių. Nustatyta, kad vaiko gimimo atveju, nėra pastebėta reikšmingų skirtumų, tačiau analizuojant skyrybų situaciją – išryškėja, kad tose šalyje, kur yra žemas defamilizacijos lygmuo (kai asmuo/šeima pagrinde turi patys pasirūpinti tam tikromis paslaugomis), nustatoma didesnė tikimybė patirti skurdą.

Kita tema, kuriai yra naudojamas logistinis modelis yra asmenų įsidarbinimo galimybės, kai įvyksta tam tikri sisteminiai pokyčiai. Finansiniai sunkumai yra dažnai suprantami kaip motyvaciją asmenims ieškotis darbo. Vis tik tyrimai rodo, kad išmokų mažinimas bedarbiams turi tik menką poveikį užimtumo didinimui (Hussain et al., 2020). Danijoje, kaip ir kitose ES šalyse, buvo padarytas perėjimas nuo pasyvaus nedarbo kompensavimo prie aktyvaus nedarbo kompensavimo (ADRP). Makro lygmeniu žiūrint, tokia lanksti apsauga (angl. flexicurity) atnešė daug naudos ir nedarbo lygis Danijoje buvo sumažintas bene per pusę (Hussain et al., 2020). Vis tik, niekas neanalizavo ar toks pat reikšmingas poveikis yra žiūrint mikro lygmeniu (Hussain et al., 2020). Įgyvendinant ADRP priemones Danijoje, lygiagrečiai buvo įvykdyta reforma, kurios metu buvo sumažinamos socialinės paramos išmokos siekiant, kad asmenys pradėtų ieškotis darbo.

Tad buvo sudarytas logistinės regresijos modelis, kuris rėmėsi apklausos duomenimis ir buvo siekiama išanalizuoti piniginės paramos gavėjų tikimybę įsidarbinti ateinančiais metais. Autoriai pastebi, kad nors išmokų gavėjai susiduria su reikšmingu išmokos mažėjimu, tačiau jų elgesys yra labai skirtingas (Hussain et al., 2020). Taip pat pastebėta, kad nors jų elgesys skyrėsi, tačiau užimtumo kriterijui svarbiausias indikatorius buvo gavėjų sveikata. Tyrimas parodo sąsają tarp išmokų mažinimo, sveikatos ir savo efektyvumo vertinimo tarp pažeidžiamų grupių, kurie gauna piniginę paramą.

Dar vienas tyrimas, kuriame buvo naudoti logistiniai modeliai yra atliktas Jara ir Popova (2020), kur yra analizuojami dirbantys skurstantys asmenys. Ilgą laiką buvo manoma, kad apsauga nuo skurdo, skurdo mažinimas yra tiesiogiai susijęs su užimtumu. Vis tik, pastebima, kad net ir užimtiems gyventojams tenka susidurti su skurdo problema. Pastaruoju metu daugelis ES šalių susiduria su augančiais dirbančių skurstančiųjų rodikliais (Jara ir Popova, 2020).

Tyrimė analizuojami antri dirbantys suaugę asmenys namų ūkyje (Jara ir Popova, 2020). Pirmasis dirbantis asmuo suprantamas kaip asmuo, kuris generuoja aukščiausiąs pajamas. Antrasis dirbantis asmuo yra arba partneris

pirmojo dirbančio asmens, o jeigu partneris nedirbantis – sekantis asmuo, gaunantis aukščiausias pajamas po pirmojo dirbančio asmens. Siekiama identifikuoti antrojo dirbančio asmens poveikį skurdo mažinimui bei mokesčių-išmokų sistemos vaidmenį valdant šią riziką. Siekiant įvertinti antrojo dirbančio asmens vaidmenį užkertant kelią skurdui, yra atliekama regresinę analizę ir prieš-po analizę apjungiant ir panaudojant mikrosimuliacijas. Kitaip tariant, žiūrima koks dirbančių skurstančiųjų poveikis būtų, jeigu antrasis pajamų generuotojas būtų bedarbis. Taip yra sukuriamas kontrafaktinis scenarijus, kur antrasis pajamų generuotojas namų ūkyje tampa bedarbiu. Ir žiūrima kaip tokie pokyčiai paveiks namų ūkio pajamas, dirbančių skurstančiųjų skurdą, lyginant su situacija, jei antrasis asmuo dirba.

Tyrimo rezultatai parodė, kad dirbančių skurstančiųjų skurdas susijęs su netinkamomis darbo sąlygomis, kurias sudaro žemas daro užmokestis, žemas darbo intensyvumas, laikinos darbo sutartys, darbas tam tikruose sektoriuose (pvz., paslaugų), savarankiškas darbas (Jara ir Popova, 2020). Taip pat nors šios charakteristikos yra analizuojamos individo lygmeniu, tačiau dirbančių skurstančiųjų rodiklis yra analizuojamas namų ūkio lygmeniu. Tai reiškia, kad asmuo patenka į dirbančių skurstančiųjų ratą, jei jis yra dirbantys ir jos namų ūkio ekvivalentinės disponuojamos pajamos yra žemiau skurdo ribos (Jara ir Popova, 2020). Tai pat pastebima, kad tokios charakteristikos kaip vaikų skaičius, kitų namų ūkio narių užimtumo statusas turi poveikį rizikai skursti. Vis tik pastebima, kad ne tik individualios (namų ūkio) charakteristikos turi poveikį skurdui, tačiau yra ir institucinių faktorių, kurie gali lemti dirbančių skurstančiųjų didėjimui: tai yra pajamų pakeitimo normos bedarbiams namų ūkiams, išmokos šeimoms (Jara ir Popova, 2020).

Tad iš pateiktų tyrimų galima pastebėti, kad logistinės regresijos tyrimuose naudojamos siekiant įvertinti asmenų situaciją įsidarbinti, skursti, taip pat naudojama siekiant prognozuoti galimus gyventojų elgesio pokyčius.

Laiko eilučių regresiniai modeliai. Dar vienas būdas siekiant įvertinti socialinės paramos adekvatumą yra pasinaudojant laiko eilučių regresiniu modeliu. Šis modelis leidžia stebėti priklausomo kintamojo poveikį tam tikrame laiko intervale. Kadangi šiam modeliui yra taikomos laiko eilutės, neretai yra pasitelkiami agreguoti šalių duomenys. Taip pat naudojant agreguotus duomenis, galimas palyginamumas ne tik vienos šalies viduje analizuojamu laikotarpiu, tačiau ir tarp kitų šalių.

Nelson (2013) analizuoja ryšį tarp socialinės paramos, išmokų adekvatumo bei darbo rinkos aktyvavimo. Kelia klausimus ar socialinė parama užtikrina tokį išmokų lygį, kuris mažintų skurdą. Vienas pagrindinių iššūkių keliamų

dėl socialinės paramos yra kaip užtikrinti, kad jos būtų pakankamos, tačiau tuo pačiu nekurtų asmenų priklausomybės nuo jos (Nelson, 2013).

Siekiant parodyti ryšį tarp išmokų adekvatumo ir aktyvavimo politikų, buvo sudaryti laiko eilučių regresijos modeliai. Rezultatai rodo, kad aktyvių darbo rinkos politikos priemonių didėjimas turi neigiamą įtaką socialinės paramos dydžiui. Taip pat analizės metu nustatyta, kad socialinė parama tarp 28 ES šalių retai kada užtikrina apsaugą nuo skurdo. Taip pat pastebima, kad socialinės paramos adekvatumas mažėja laikui bėgant, kadangi didėja darbo rinkos aktyvavimo prasmė. Dažnai pastebima, kad teisė į socialinės paramos išmokas yra susieta su reikalavimu dalyvauti su darbu susijusiose veiklose (Nelson, 2013).

Daugialypiai logit modeliai. Daugialypiai logit modeliai tinkami naudoti, kai yra prognozuojamos daugiau negu dvi galimos baigtys (kintamojo reikšmės). Vienas iš pavyzdžių, kai yra pasitelkiamas šis modelis yra pavaizduotas Finnie ir Gray (2018) tyrime.

Minėtame tyrime naudojama daugiamatė statistinė analizė, kuria siekiama išsiaiškinti kokiais pajamų šaltiniais toliau kliaujasi vyresnio amžiaus žmonės, kurie neteko darbo (buvo atleisti ne savo noriu). Galimi pajamų šaltiniai buvo išskirti šie: naujo darbo pajamos, pajamos iš savarankiškos veiklos, išankstinė pensija arba kiti socialinės apsaugos šaltiniai (Finnie ir Gray, 2018). Autoriai pastebi, kad dėl senėjančios darbo rinkos reikšmingai didėja atleidžiamų vyresnio amžiaus asmenų (vyresnių negu 50 m.) dalis. Pastebima, kad būtent ši asmenų grupė yra kiek mažiau mobili ir prisitaikanti prie vykstančių pokyčių darbo rinkoje ir darbo netekimas tokiam amžiuje šiems asmenims kuria didesnes išlaidas ir didesnes rizikas (Finnie ir Gray, 2018).

Tyrimo metu yra naudojami longitudinaliniai duomenys (kadangi stebima, kokie yra asmenų pajamų šaltiniai po atleidimo praėjus penkiems metams). Sudaromi daugiamatiai logit modeliai, kur priklausomas kintamasis yra priklausomybė nuo pajamų šaltinių (socialinės apsaugos išmokos (ne pensijos), išankstinės senatvės pensijos (valstybinės ir privačios), savarankiško darbo pajamos, darbo rinkos pajamos (pakartotinis įsidarbinimas) per penkerius metus nuo darbo praradimo). Yra suformuojamos nuolatinį darbą turinčių asmenų kohortos. Ir tuomet yra stebimi asmenys ar jie turi rizikos būti atleisti sekančiais metais. Jei toks atleidimas pasirodo, tuomet kiekvienas individas yra stebimas penkis metus ir žiūrimos kokios yra pajamos šių asmenų.

Tyrimo duomenys parodo, kad vyresniame amžiuje netekus darbo išankstinės pensijos vaidina reikšmingą vaidmenį ir tampa pagrindiniais pajamų šaltiniais. Vis tik, tai kelia abejonių, ar šiems asmenims sulaukus pensinio amžiaus pavyks gauti pakankamas pajamas, kad galėtų palaikyti tokį patį pragyvenimo lygį, kadangi jų sukaupti pensijų fondai pradedami naudoti anksčiau (Finnie ir Gray, 2018).

Daugiapakopiai logistiniai modeliai. Brady ir Bostic (2015) siekė pakartoti Korpi ir Palme anksčiau atliktą tyrimą apie persikirstymo paradoksą ir įvertinti, ar įtraukus daugiau šalių ir naudojant naujesnius duomenis galima toliau tvirtinti egzistuojanti persikirstymo paradoksą, kuris teigia, kad kuo skiriamos išmokos pasižymi didesniu taiklumu, tuo mažiau yra mažinamas skurdas.

Yra išskiriamos trys gerovės valstybės perlaidų dimensijos: perlaidų dalis, žemas pajamas gaunančių taiklumas ir universalumas. Remiantis šiomis dimensijomis, sudaromas daugiapakopis regresijos modelis (angl. multi level logistic regression model), kadangi yra klasterizuojami individai šalyse ir yra traukiami šalies lygmens kintamieji.

Analizė atliekama keliais etapais: pirma yra siekiama prognozuoti individualų skurdą kaip funkciją šalies lygmens dimensijoje per gerovės valstybės perlaidas ir individualaus lygmens charakteristikas. Antrasis lygmuo prognozuoja individualias persikirstymo preferencijas kuri yra kaip funkcija šalies lygmens perlaidų dimensijos ir individualaus lygmens charakteristikos. Tokie modeliai parodo kaip egzogeniniai nacionalinio lygmens faktoriai veikia individualias pasekmes (Brady ir Bostic, 2015).

Autoriai remdamiesi Korpi ir Palme ir jų gautomis išvadomis apie persikirstymo paradoksą bei atlikus duomenų analizę, atranda du naujus paradoksus: nesuderinamumo paradoksas – kuris sako, kad yra neatitikimas tarp dimensijų, kurios svarbios skurdui ir tarp dimensijų, kurios svarbios persikirstymo preferencijoms. Antrasis paradoksas – nuvertinimo paradoksas – jis sako, kad dimensijos (perlaidų dalis), kurios labiausiai mažina skurdą yra likusios didėti su viena dimensija (taiklumas mažas pajamas gaunantiems), kuris mažina persikirstymo palaikymą (Brady ir Bostic, 2015).

Taigi, analizuojant gyventojų pajamų apsaugą galima įvairių statistinių metodų kombinacija ir panaudojimas. Vis daugėja tyrimų, kurie į analizės lauką įtraukia mikrosimuliacijas, kurių pagalba galima konstruoti kontrafaktinius scenarijus, kurti galimas socialinės apsaugos alternatyvas. Neretai pasitelkiant regresiniais modeliais yra prognozuojami skurdo, nelygybės pokyčiai. Taikoma klasterinė analizė, indeksų skaičiavimas ir rodiklių dekompozicija padeda identifikuoti sritis, kurios yra reikšmingos šalies socialinės apsaugos efektyvumui, pajamų pasiskirstymui. Vis tik aptarti tyrimai nors ir detalai analizuoja pavienes socialinės apsaugos sistemos dalis, analizė atliekama tik per skurdo rodiklių arba tik per nelygybės rodiklių prizmę. Tad anksčiau atlikti tyrimai socialinės apsaugos sistemą vertina fragmentiškai. Siekiant turėti holistinį vaizdą apie socialinės apsaugos sistemą, jos funkcionavimą ir pagrindinių slenksčių ir spragų identifikavimą, reikalinga tolimesnė analizė. Šiuo darbu yra siekiama užpildyti esančią tyrimų spragą ir tuo pačiu užtikrinti praktinį rezultatų panaudojamumą.

3. METODOLOGIJA

Teorinėje darbo dalyje išryškėjo, kad gyventojų pajamų apsauga pasireiškia per socialinės apsaugos sistemą, kuri yra sudaryta iš socialinio draudimo, socialinės paramos sistemų bei darbo rinkos politikos priemonių. Pastarosios priemonės neretai yra naudojamos ir derinamos kartu su socialinės paramos sistemos programomis, tad čia atskirai nėra išskiriamos ir toliau analizuojamos. **Disertacijos temai ir tyrimui yra svarbi socialinio draudimo ir socialinės paramos (testuojamų ir kategorinių) sistemų koordinacija.** Gyventojų pajamų apsauga pasireiškia per tai, kiek socialinės apsaugos sistema užtikrina gyventojų pajamų perkeliamumą, apsaugą nuo skurdo ištikus tam tikroms socialinėms rizikoms (liga, negalia, nedarbas, vaiko gimimas, senatvė). Kartu socialinio draudimo ir socialinės paramos sistemos yra vertinamos pagal tai, koks yra teikiamas išmokų adekvatumas, kokia yra gyventojų, kurie gauna išmokas (turi teisę į jas) aprėptis. Taip pat išryškėjo, kad gyventojų pajamų apsauga, o tuo pačiu ir socialinės apsaugos išmokų schemas turi būti vertinamos tiek kartu tiek atskirai: ex-ante rizikų vertinimas (per socialinio draudimo sistemą) ir ex-post rizikų vertinimas (per socialinės paramos sistemą). Kartu esanti gyventojų pajamų apsauga turi užtikrinti, kad išmokos užtikrina asmens bazinių poreikių tenkinimą, t. y., išmokos yra adekvačios, kad pačios mažiausios išmokos turėtų grindis (minimalią išmoką, kuri būtų pakankama patenkinti minimalius pragyvenimo poreikius), bet tuo pačiu būtų skatinančios grįžti į darbo rinką. Žemiau pateiktame paveiksle pavaizduota gyventojų pajamų apsaugos pagrindiniai principai ir vertinimo kriterijai (žr. 3.1 pav.).

3.1. pav. Gyventojų pajamų apsaugos pagrindiniai principai ir vertinimo būdai.

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Nelson (2007), World Bank (2009), Aaron (2011), Robalino et al. (2012), Apella (2020), Durán et al. (2020), Hallaert (2020), Bierbaum ir Wodsak (2021), Schüring (2021).

Pastebima, kad tiek socialinio draudimo, tiek socialinės paramos išmokos turi bendrų požymių, per kuriuos gali ir turi būti vertinamos išmokos: aprėptis, adekvatumas, paskatos dirbti. Taip pat, socialinė parama turi pasižymėti aprėptyje taiklumu, o socialinis draudimas adekvatume – pajamų perkeliamumu. 3.1 pateiktoje lentelėje apibendrinama kokius klausimus ties kiekvienu kriterijumi atsako socialinės paramos ir socialinio draudimo išmokos bei kokie klausimai keliami bendrai sistemų koordinacijai.

3.1 lent. Socialinio draudimo ir socialinės paramos kriterijų klausimai.

Kriterijai	Socialinis draudimas	Testuojama socialinė parama	Kategorinė socialinė parama	Sistemų koordinacija
Aprėptis	Kokia dalis tikslinės grupės gauna išmokas?			Ar visi gyventojai yra apsaugomi per socialinio draudimo ir socialinės paramos sistemas?
Adekvatumas	Ar išmokos užtikrina minimalius vartojimo poreikius?	Ar išmokos suma pakankama tikslinės grupės papildomai patiriamų išlaidų padengimui?		Ar išmokos užtikrina minimalius vartojimo poreikius? Ar draudiminės išmokos didesnės už paramos?
Paskatos dirbti	Ar minimalios išmokos yra mažesnės už neto minimalią mėnesinę algą?			Ar minimalios išmokos yra mažesnės už neto minimalią mėnesinę algą?

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Nelson (2007), World Bank (2009), Aaron (2011), Robalino et al. (2012), Apella (2020), Durán et al. (2020), Hallaert (2020), Bierbaum ir Wodsak (2021), Schüring (2021).

Atsakant į aukščiau lentelėje pateikiamus klausimus galima pastebėti, kuriuose išmokų komponentuose pastebimos spragos ir slenksčiai siekiant apsaugoti gyventojų pajamas. Pavyzdžiui, jeigu teikiama socialinės paramos išmoka nepasiekia tikslinės grupės – jau susiduriama su aprėpties slenksčiu, jeigu išmokos dydis (arba bendrai gaunamos namų ūkio išmokos) neužtikrina minimalių vartojimo standartų – susiduriama su išmokų adekvatumo spraga. Taip pat, kaip matoma lentelėje, išmokos (draudimo ir paramos) tarpusavyje turi derėti, t. y., jos turi užtikrinti paskatas dirbti ta prasme, kad asmuo dalyvaudamas socialinio draudimo sistemoje būtų motyvuotas joje būti (mokėti įmokas) ir tik įvykus ypatingoms sąlygoms, kai negali šioje sistemoje būti (nepakankamas darbinis stažas), kliautūsi socialinės paramos sistema. Taip yra užkertamas kelias socialinių išmokų slenksčių susidarymui, kur socialinės paramos išmokos savo dydžiu yra didesnės negu socialinio

draudimo išmokos ir socialinio draudimo išmokos yra didesnės negu asmens buvusios darbinės pajamos. Atsižvelgiant į tai, šioje disertacijoje yra vertinamos socialinio draudimo ir socialinės paramos išmokos per tai, ar jos užtikrina gyventojų pajamų apsaugą, ar kartu esančios išmokos papildoma viena kita ir ar kuriamos darbo paskatos per socialinės apsaugos sistemą 2018-2022 metais Lietuvoje. Toliau trumpai paaiškinama ką kiekvienas kriterijus reiškia.

Aprėptis. Aprėptis šioje disertacijoje suprantama kaip gyventojų dalis turi teisę ir kokia asmenų dalis gauna išmoką. Pavyzdžiui, socialinio draudimo nedarbo išmokos atveju, formali gyventojų aprėptis yra asmenys, kurie moka nedarbo socialinio draudimo įmokas (dalyvaujantys nedarbo socialinio draudimo sistemoje), o faktinė aprėptis – kiek iš visų dalyvaujančių nedarbo socialinio draudimo sistemoje gauna nedarbo socialinio draudimo išmoką. Testuojamų išmokų – papildomos išmokos vaikui atveju, aprėptis yra suprantama kaip vaikų dalis, kurių šeimos vieno asmens pajamos yra žemiau nustatytos ribos išmokai gauti, socialinės pašalpos atveju – asmenų (šeimų) dalis, kurių pajamos yra žemiau nustatytos ribos socialinei pašalpai gauti ir kurie gauna socialinę pašalpą. Taip pat, testuojamų išmokų aprėptį galima vertinti ir pagal tai, kokia dalis asmenų gauna testuojamas išmokas, nuo visų asmenų, esančių žemiau skurdo rizikos ribos (arba kitos nustatytos nacionalinės ribos, kuri nustato minimalių poreikių krepšelio dydį). Neretai testuojamos išmokos nebūna paimamos pilna apimtimi dėl egzistuojančios stigmos gavėjų grupei arba dėl pernelyg sudėtingų išmokos gavimo sąlygų. Tad vertinant aprėptį turi būti vertinama ir gyventojų dalis, kuri turi teisę į išmoką, tačiau ja nepasinaudoja (išmokos nepaėmimas). Kategorinės socialinės paramos išmokos vertinamos per tai, ar yra pasiekiami tikslinė grupė. Pavyzdžiui, vienišo asmens išmokos atveju – ar išmoką gauna visi vieniši senyvo amžiaus ar neįgalūs asmenys, universalios išmokos vaikui atveju – ar visi vaikai gauna universalią išmoką vaikui.

Adekvatumas. Adekvatumas čia ir toliau suprantamas kaip išmokos (-ų) dydis, kuris turėtų užtikrinti apsaugą nuo skurdo ar kitos nustatytos šalies nacionalinės ribos, kuri nustato minimalių poreikių krepšelio dydį. Taip pat, socialinio draudimo išmokų atveju adekvatumas reiškia ir tai, kad teikiamos išmokos turi būti susietos su buvusiu darbo užmokesčiu (kadangi šių išmokų tikslas – kompensuoti prarastas pajamas), jos turi būti indeksuojamos ir socialinio draudimo išmokos turi išlikti aukštesnės už socialinės paramos išmokas. Taip pat, didesnes socialinio draudimo įmokas įmokėję asmenys turėtų teisę gauti didesnes socialinio draudimo išmokas. Taip pat, nepaisant skirtingų darbinų pajamų, išmokos santykis su buvusiomis pajamomis turi būti išlaikomas nuoseklus tarp visų gyventojų. Taip pat, pajamų perkeliamumas turi parodyti, kad ištikus socialinei rizikai, nėra stipriai

suvaržomas prieš tai buvęs vartojimas. Testuojamos socialinės paramos išmokų atveju adekvatumas turi užtikrinti minimalius vartojimo poreikius. Kategorinė socialinė parama adekvatumą užtikrina per tai, ar teikiama išmoka padengia papildomai patiriamas išlaidas tikslinei grupei, ar išmokos dydis pakankamas papildomų išlaidų padengimui. Šalia adekvatumo čia atsiranda ir socialinės apsaugos minimalių grindų samprata. Minimalios grindys užtikrina, kad pačios mažiausios draudiminės išmokos išlaikys skirtį tarp socialinės paramos išmokų, o socialinės paramos minimalios grindys užtikrina, kad socialinės paramos sistemos išmokų koordinacija užtikrins minimalių vartojimo poreikių dydį, kuris būtinas asmeniui (šeimai) pragyventi. Tad šiame tyrime adekvatumas analizuojamas per mažiausias socialinio draudimo išmokas ir socialinės paramos išmokas. Naudojama riba, įvertinti išmokų adekvatumą, yra minimalių vartojimo poreikių dydis (toliau – MVPD), kuris yra kasmet apskaičiuojamas ir nustatomas Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos. 3.2 lentelėje pateikiami MVPD dydžiai 2018-2022 metais.

Paskatos dirbti. Bendrai, tiek socialiniame draudime, tiek socialinės paramos sistemoje (kategorinėje ir testuojamoje) turi būti užtikrinamas horizontalus principas – paskatos dirbti. Teikiamos išmokos negali būti didesnės negu galimos darbinės pajamos. Tik socialinės paramos kategorinės išmokos savo dizainu nesiekia sugrąžinti asmenų į darbo rinką, o jomis siekiama padengti papildomai patiriamas išlaidas tikslinei grupei. Tad vertinant darbo paskatas socialinio draudimo ir socialinės paramos sistemose, naudojama neto minimalaus mėnesinio darbo užmokesčio dydis. Pensijos ir kategorinės išmokos nėra vertinamos skaičiuojant paskatas dirbti.

3.2. lent. Minimalių vartojimo poreikių dydis (MVPD) ir neto minimalus mėnesinis darbo užmokestis (neto MMA) 2018-2022 metais Lietuvoje, EUR.

	2018	2019	2020	2021	2022
MVPD	245	251	257	260	267
Neto MMA	361	395.8	447.2	468.4	549.7

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Valstybės duomenų agentūra (2024f) ir Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos (2024b) informacija.

Remiantis čia ir teorinėje dalyje išryškėjusiais socialinės apsaugos bruožais, keliamas toks disertacijos tyrimo tikslas – *identifikuoti Lietuvos socialinės apsaugos sistemos spragas ir slenksčius, kurie neužtikrina*

gyventojų pajamų apsaugos bei pateikti gyventojų pajamų apsaugos sistemos alternatyvą, kurioje identifikuotos grėsmės būtų pašalintos.

Tiksliui pasiekti keliami šie uždaviniai:

1. Remiantis socialinės apsaugos suderinamumo indeksu identifikuoti, kaip Lietuvoje funkcionuoja socialinės apsaugos sistema bendrai ir pagal atskiras jos dalis – socialinį draudimą ir socialinę paramą;
2. Remiantis mokesčių-išmokų mikrosimuliaciniu modeliu EUROMOD, išanalizuoti, kaip esant dabartinei socialinių išmokų teikimo tvarkai išmokos pasiskirsto pagal skirtingus namų ūkio tipus ir, remiantis daugianare tiesine regresija, nustatyti kokios pajamų rūšys yra reikšmingiausios apsaugant gyventojų pajamas ir kurios socialinės rizikos labiausiai prisideda prie pajamų sumažėjimo;
3. Remiantis mokesčių-išmokų mikrosimuliaciniu modeliu EUROMOD ir išmokų nepaėmimo metodika, įvertinti socialinės pašalpos nepaėmimo mastus Lietuvoje;
4. Remiantis mokesčių-išmokų mikrosimuliaciniu modeliu EUROMOD, pateikti piniginės socialinės apsaugos sistemos alternatyvius siūlymus, kurie padėtų apsaugoti asmenų pajamas ir tuo pačiu įvertinti tokių alternatyvių siūlymų kainą.

3.1. Naudojami duomenys ir analizės metodai išmokų adekvatumui ir aprėptčiai

Siekiant įvertinti išmokų adekvatumą, aprėptį, jų tikslus yra naudojami pirminiai Pajamų ir gyvenimo sąlygų (PGS) apklausos duomenys pritaikyti mokesčių-išmokų mikrosimuliaciniam modeliui EUROMOD bei antriniai apibendrinti administraciniai duomenys apie socialinių išmokų gavėjus, išmokų vidutinius dydžius. Siekiant išanalizuoti Lietuvos mokesčius, išmokas ir surasti socialinėje apsaugoje esančias spragas, naudinga yra tyrimą atlikti pasinaudojant mikrosimuliaciniu EUROMOD modeliu.

Vertinant socialinės apsaugos suderinamumą yra naudojami apibendrinti statistiniai duomenys apie išmokas, jų gavėjus už 2018-2022 m. laikotarpį.

Vertinant paskatas dirbti yra naudojami 2018-2021 m. PGS duomenys pritaikyti EUROMOD mikrosimuliaciniam modeliui.

Vertinant socialinės pašalpos nepaėmimo mastą yra remiamasi 2018-2022 m. PGS duomenimis.

Toliau yra pristatomi naudojami analizės metodai gyventojų pajamų apsaugos per socialinės apsaugos sistemą analizei.

Dokumentų meta-analizė. Siekiant įvertinti šiuo metu esančią gyventojų pajamų apsaugos sistemą yra atliekama dokumentų meta-analizė – Lietuvos Respublikos teisės aktai socialinių išmokų tematikoje. Analizuojamas laikotarpis – nuo 2018 iki 2022 metų. Yra identifikuojamos sąlygos išmokoms gauti, išmokų dydžiai, kurie reikalingi siekiant įvertinti socialinės apsaugos suderinamumą.

Mikrosimuliacijos. Mikrosimuliacijų taikymas yra naudingas analitinis įrankis, leidžiantis analizuoti mokesčių-išmokų politikų reformas/alternatyvas atsižvelgiant į socioekonominius pokyčius visuomenėje ir kaip visa tai veikia pajamų pasiskirstymą ir perskirstymą (Herault ir Azpitarte, 2016). EUROMOD yra statinis Europos Sąjungos mokesčių-išmokų mikrosimuliacinis modelis. Šis modelis susieja įstatymuose apibrėžtas mokesčių ir socialinių išmokų taisykles su reprezentaciniais tyrimų mikrolygmens duomenimis apie namų ūkius ir jų pajamų struktūrą (Sutherland ir Figari, 2013). Modelio statiškumas reiškia, kad yra analizuojamas pirmos eilės poveikis, t. y., koks būtų tam tikros politikos poveikis prieš pasikeičiant žmonių elgesiui. EUROMOD pagalba galima atlikti konsoliduotų mokesčių-išmokų politikos poveikio vertinimą, analizuoti mokesčių-išmokų reformų poveikį darbo paskatoms, valstybės biudžetui, pajamų pasiskirstymui. EUROMOD analizuoja mokesčius, socialinio draudimo įmokas, pinigines išmokas bei kaip visi šie komponentai veikia vieni kitus. Galima atlikti ex-post (esamą mokesčių išmokų sistemų politiką) ir ex-ante (numatomas mokesčių-išmokų politikų reformas) analizes. Tad taikant mikrosimuliacijas yra atsižvelgiama ne tik į tai, kaip yra sukoduotos socialinio draudimo ar socialinės paramos išmokos ir jų sąveika tarpusavyje, tačiau taip pat atsižvelgiama ir kaip mokesčių sistema (Lietuvos atveju – gyventojų pajamų mokesčių sistema, kur dalis socialinio draudimo išmokų yra apmokestinamos) reaguoja į pasikeitimus.

Svarbu paminėti, kad EUROMOD naudojami reprezentatyvūs standartizuoti Europos Pajamų ir gyvenimo sąlygų tyrimo duomenys (EU-SILC) ir šalių, esančių modelyje, specifiniai duomenys (Lietuvos atveju šalia EU-SILC duomenų yra PGS duomenys). Tad tai leidžia jau naudoti modeliui paruoštas ir pritaikytas reprezentatyvias duomenų rinkmenas. EUROMOD modelyje yra sukaupta plati šalių mokesčių-išmokų sistemų hipoteka daugeliui metų. Pavyzdžiui, modelyje Lietuvos mokesčių-išmokų sistemos yra pateikiamos nuo 2005 metų iki dabar. Tad galimas ne tik palyginimas tarp šalių, bet kartu galima stebėti įvykusius pokyčius šalyje laiko eilutėje.

Remiantis EUROMOD galima įvertinti esamas spragas ir slenksčius gyventojų pajamų apsaugos sistemoje, atlikti ex-ante analizę, t.y., sukurti sistemą (-as), kuriose atliekant tam tikrų mokesčių, išmokų teikimo sąlygas, dydžius stebėti kokią poveikį atliktos reformos turi šalies skurdui, pajamų pasiskirstymui, valstybės biudžetui ar paskatoms dirbti.

PGS statistinį tyrimą kasmet atlieka Valstybės duomenų agentūra. Norint naudotis EUROMOD modeliu, reikia oficialioje svetainėje tiesti prašymą duomenims gauti. Pats modelis yra laisvos nemokamos prieigos, tačiau duomenų gavimo procesas yra kiek ilgesnis. Užpildžius prašymą gauti PGS duomenis (pateikus detalų tyrimo projektą), įvertinama koku tikslu jie bus naudojami.

Indeksas. Siekiant identifikuoti kaip veikia socialinės apsaugos sistema ir kaip ji yra vertinama remiantis 3 kriterijais: aprėptis, adekvatumas ir paskatos dirbti, yra sudaromas socialinės apsaugos sistemos koordinacijos indeksas (toliau – Indeksas). Indeksui sudaryti yra vertinamos pagrindinės socialinio draudimo ir socialinės paramos išmokos (žr. 3.1.1. lent.).

3.1.1. lent. Indekso skaičiavime naudojamos išmokos.

Sistema	Išmokos
Socialinis draudimas	Senatvės socialinio draudimo pensija, ligos išmoka, motinystės išmoka, tėvystės išmoka, vaiko priežiūros išmoka, nedarbo socialinio draudimo išmoka.
Socialinė parama (testuojamos ir kategorinės išmokos)	Socialinė pašalpa, papildoma išmoka vaikui, universali išmoka vaikui, vienkartinė išmoka nėščiai moteriai, išmoka studijuojančiojo ar besimokančiojo vaiko priežiūrai, šalpos senatvės pensija.

Šaltinis: sudaryta autorės.

Indeksas iš dalies remiasi Žmogaus socialinės raidos (*angl. Human Development*) indeksu (Sen ir Anand, 1994), naudojamos normalizuotos reikšmės kiekvienam vertinimo kriterijui naudojant kategorijas, kurios suteikia nekintančias reikšmes tarp metų ir kurių reikšmės varijuoja tarp 0 ir 10 (žr. 3.1.2 lent.). Aprėpties ir adekvatumo kriterijuose kuo aukštesnė reikšmė – tuo didesnė kategorija ir priskiriama. Paskatų dirbi atveju yra taikoma priešinga skalė.

3.1.2. lent. Kriterijų vertinimo kategorijos.

Kategorija	Aprėptis/ adekvatumas	Paskatos dirbti
0	$(-\infty; 10\%)$	$[100\%; +\infty)$
1	$[10\%; 20\%)$	$[90\%; 100\%)$
2	$[20\%; 30\%)$	$[80\%; 90\%)$
3	$[30\%; 40\%)$	$[70\%; 80\%)$
4	$[40\%; 50\%)$	$[60\%; 70\%)$
5	$[50\%; 60\%)$	$[50\%; 60\%)$
6	$[60\%; 70\%)$	$[40\%; 50\%)$
7	$[70\%; 80\%)$	$[30\%; 40\%)$
8	$[80\%; 90\%)$	$[20\%; 30\%)$
9	$[90\%; 100\%)$	$[10\%; 20\%)$
10	$[100\%; +\infty)$	$(-\infty; 10\%)$

Šaltinis: sudaryta autorės.

Kiekviename vertinimo kriterijuje yra vedamas reikšmių aritmetinis vidurkis, t. y., socialinio draudimo aprėpties dalyje socialinio draudimo išmokų aprėpties rezultatai yra sudedami ir vedamas jų vidurkis. Paskatų dirbti atveju indekse socialinio draudimo ir socialinės paramos sistemose yra vertinamas teikiamų minimalių/vidutinių išmokų santykis su neto minimalia mėnesine alga, jeigu išmokų dizainu yra siekiama, kad asmuo grįžtų į darbo rinką (trumpalaikė apsauga dėl patiriamų socialinių rizikų).

3.1.3. lent. Vertinimo kriterijai ir jų svoriai indekse.

Rodiklis		Rodiklio svoris	Bendras kriterijaus svoris
Socialinis draudimas			
Aprėptis	<i>Senatvės socialinio draudimo pensija</i>	0.555	3.33
	<i>Ligos išmoka</i>	0.555	
	<i>Motinytės išmoka</i>	0.555	
	<i>Tėvystės išmoka</i>	0.555	
	<i>Vaiko priežiūros išmoka</i>	0.555	
	<i>Nedarbo socialinio draudimo išmoka</i>	0.555	
Adekvatumas	<i>Senatvės socialinio draudimo pensija</i>	0.555	3.33
	<i>Ligos išmoka</i>	0.555	
	<i>Motinytės išmoka</i>	0.555	
	<i>Tėvystės išmoka</i>	0.555	
	<i>Vaiko priežiūros išmoka</i>	0.555	
	<i>Nedarbo socialinio draudimo išmoka</i>	0.555	
Paskatos dirbti	<i>Ligos išmoka</i>	0.666	3.33
	<i>Motinytės išmoka</i>	0.666	
	<i>Tėvystės išmoka</i>	0.666	
	<i>Vaiko priežiūros išmoka</i>	0.666	
	<i>Nedarbo socialinio draudimo išmoka</i>	0.666	
Socialinė parama			
Aprėptis	<i>Socialinė pašalpa</i>	0.555	3.33
	<i>Papildoma išmoka vaikui</i>	0.555	
	<i>Vaiko išmoka</i>	0.555	
	<i>Vienkartinė išmoka nėščiai moteriai</i>	0.555	
	<i>Išmoka studijuojančiojo ar besimokančiojo vaiko priežiūrai</i>	0.555	
	<i>Šalpos senatvės pensija</i>	0.555	

Rodiklis		Rodiklio svoris	Bendras kriterijaus svoris
Adekvatumas	<i>Socialinė pašalpa</i>	0.555	3.33
	<i>Papildoma išmoka vaikui</i>	0.555	
	<i>Vaiko išmoka</i>	0.555	
	<i>Vienkartinė išmoka nėščiai moteriai</i>	0.555	
	<i>Išmoka studijuojančiojo ar besimokančiojo vaiko priežiūrai</i>	0.555	
	<i>Šalpos senatvės pensija</i>	0.555	
Paskatos dirbti	<i>Socialinė pašalpa</i>	1.665	3.33
	<i>Papildoma išmoka vaikui</i>	1.665	
Sistemų koordinacija			
Aprėptis	<i>Senatvė (Senatvės socialinio draudimo pensija, šalpos senatvės pensija)</i>	1.11	3.33
	<i>Vaiko priežiūra/liga (ligos išmoka, motinystės išmoka, tėvystės išmoka, vaiko priežiūros išmoka, papildoma išmoka vaikui, vaiko išmoka, vienkartinė išmoka nėščiai moteriai, išmoka studijuojančiojo ar besimokančiojo vaiko priežiūrai)</i>	1.11	
	<i>Nedarbas/skurdas (nedarbo socialinio draudimo išmoka, socialinė pašalpa)</i>	1.11	
Adekvatumas	<i>Senatvė</i>	1.11	3.33
	<i>Vaiko priežiūra/liga</i>	1.11	
	<i>Nedarbas/skurdas</i>	1.11	
Paskatos dirbti	<i>Vaiko priežiūra/liga</i>	1.665	3.33
	<i>Nedarbas/skurdas</i>	1.665	

Šaltinis: sudaryta autorės.

Vertinimo kriterijai indekse turi vienodą svorį (žr. 3.1.3 lent.), kadangi teorinėje dalyje nėra identifikuojama ar kuris nors kriterijus yra svarbesnis už likusius. Tad laikoma kad visi vertinimo kriterijai (aprėptis, adekvatumas,

paskatos dirbti) yra vienodai svarbūs. Indeksas apskaičiuojamas vedant vertinimo kriterijų geometrinį vidurkį:

$$Indeksas = \sqrt[3]{X_{apr\acute{e}ptis} * X_{adekvatumas} * X_{paskatosdirbti}}, \quad (1)$$

kur $X_{apr\acute{e}ptis}$ yra vidurkis išmokų reikšmių aprėpties kriterijuje, $X_{adekvatumas}$ yra vidurkis išmokų reikšmių adekvatumo kriterijuje, o $X_{paskatosdirbti}$ - vidurkis reikšmių paskatų dirbti kriterijuje.

Kiekviena sistema (socialinio draudimo ir socialinės paramos) vertinama atskirai ir kartu, remiantis anksčiau minėtais kriterijais, kad būtų galima nustatyti, kuriuos komponentus reikia tobulinti, kad socialinės apsaugos sistema būtų labiau koordinuota ir suderinama. Lietuvos socialinės apsaugos sistema įvertinta 2018-2022 m. Siekiant nustatyti pagrindines išmokas reglamentuojančias taisykles, atlikta socialinės apsaugos sistemą reglamentuojančių įstatymų meta-dokumentų analizė. Toliau naudojami administraciniai duomenys ir oficialioji statistika, kad būtų galima įvertinti šių išmokų aprėptį, adekvatumą bei paskatas dirbti.

Skurdo ir nedarbo spąstai. Kaip buvo minėta anksčiau, kadangi indekso skaičiavime yra remiamasi minimaliomis socialinio draudimo išmokomis (kad būtų išlaikomas tolygumas su socialinės paramos išmokomis), kad darbo paskatos būtų įvertintos detalčiau yra apskaičiuojami skurdo ir nedarbo spąstai skirtingiems namų ūkio tipams dirbusiems už skirtingus atlyginimus. Skurdo ir nedarbo spąstai apskaičiuojami naudojant mokesčių ir išmokų mikrosimuliacinį modelį EUROMOD ir jo papildomą hipotetinio namų ūkio įrankio (HHT) komponentą. HHT leidžia generuoti hipotetinius namų ūkius pagal įvairias sąlygas: namų ūkio narius, amžių, išsilavinimą, užimtumo padėtį ir darbo pajamas. HHT generuoja duomenis (įvesties duomenis) modeliavimui pagal namų ūkio tipą, kurie vėliau naudojami su pagrindiniu EUROMOD modeliu. Tai leidžia analizuoti, kaip konkrečių šalių mokesčių ir išmokų politika reaguoja į hipotetinius namų ūkius: kokias pinigines išmokas jie turi teisę gauti, arba kada jas praranda.

Skurdo spąstai parodo, ar nedirbantiems piniginės socialinės paramos gavėjams skirtingos sudėties namų ūkiuose apsimoka pradėti dirbti ir už kokią atlyginimą. Skurdo spąstų skaičiavimai buvo atlikti septyniems hipotetiniams namų ūkių tipams: vienišas asmuo, du suaugę be vaikų, vienas iš tėvų su 1 vaiku, vienas iš tėvų su 2 vaikais, 2 suaugusieji su 1 vaiku, 2 suaugusieji su 2

vaikais, 2 suaugusieji su 3 vaikais. Skurdo spąstai atspindi namų ūkio pajamų, gautų iš piniginės socialinės paramos sistemos, procentą, palyginti su pajamomis, kai vienas asmuo iš namų ūkio įdarbinamas už minimalią mėnesinę algą (MMA), vidutinę mėnesinę algą (VDU), 1,5 VDU ir 2 VDU. Kuo didesnis šis santykis, tuo didesni skurdo spąstai ir mažesnės paskatos dirbti. Suaugę asmenys negali gauti nedarbo socialinio draudimo pašalpos esant nedarbo situacijai. Skurdo spąstų rodikliai apskaičiuojami įvertinus piniginės socialinės paramos teikimo tvarką ir papildomą paramą įsidarbinus. Namų ūkiai turi teisę gauti kitas testuojamas išmokas, jeigu jų pajamos atitinka keliamus reikalavimus išmokai gauti.

Nedarbo spąstai parodo, ar bedarbiams, turintiems teisę gauti nedarbo socialinio draudimo išmoką, gyvenantiems skirtingos sudėties namų ūkiuose, apsimoka vėl grįžti į darbo rinką ir už kokį atlyginimą. Nedarbo spąstams buvo atlikti vidutinių nedarbo spąstų skaičiavimai, t. y. lyginama bedarbio nedirbusio 9 mėnesius, šeimos situacija su situacija, jei jis tuo laikotarpiu dirbtų. Skaičiavimai ir palyginimai atliekami, jei asmuo dirba už MMA, VDU, 1,5 VDU ir 2 VDU su situacija, jei jis gauna nedarbo socialinio draudimo išmoką bei kitas socialinės paramos išmokas. Buvo naudojami tie patys septyni namų ūkiai, kaip ir skaičiuojant skurdo spąstus. Skaičiuojant nedarbo spąstus, daroma prielaida, kad tik vienas suaugęs namų ūkyje pradeda dirbti, o kitas yra bedarbis ir neturi teisės gauti nedarbo socialinio draudimo išmokos ir toliau nedirba. Namų ūkiai turi teisę gauti kitas testuojamas išmokas, jeigu jų pajamos atitinka keliamus reikalavimus išmokai gauti.

Pajamų dekompozicija. Siekiant įvertinti kaip pasiskirsto įvairios išmokos (pagal išmokų grupes) pagal skirtingus namų ūkių tipus, yra naudojami PGS duomenys, kurie jau yra sugeneruojami panaudojant EUROMOD mikrosimuliacijas. Yra vertinama situacija kiek kiekviena pajamų grupė (išmokos, darbinės pajamos, socialinio draudimo įmokos ir mokesčiai (gyventojų pajamų mokestis) sudaro galutines namų ūkio disponuojamas pajamas – atliekama disponuojamų pajamų dekompozicija 2018-2022 metams. Papildomai yra žiūrimas ne tik bendra disponuojamų pajamų dekompozicija pagal skirtingus namų ūkio tipus, tačiau žiūrima papildomai į namų ūkio patiriamas rizikas: liga (namų ūkis gauna bet kokias ligos išmokas), nedarbas (namų ūkis gauna nedarbo išmokas), negalia (namų ūkyje yra bent vienas asmuo turintis negalią), senatvė (namų ūkis gauna senatvės pensijas), vaikai (namų ūkyje yra vaikų) ir skurdas (namų ūkis susiduria su skurdo rizika). Skurdo rizika yra suprantama ir apibrėžiama taip, kaip yra apibrėžiama Europos Sąjungos mastu – asmuo/namų ūkis yra laikomas skurstančiu, jeigu jo namų ūkio disponuojamos ekvivalentinės pajamos yra žemiau 60% šalies pajamų medianos. Vertinami šie namų ūkių

tipai: vienišas asmuo, vienišas tėvas su 1 vaiku, vienišas tėvas su 2 vaikais, vienišas tėvas su 3+ vaikų, du suaugę be vaikų, du suaugę su 1 vaiku, du suaugę su 2 vaikais, du suaugę su 3+ vaikų, kiti namų ūkiai. Vaikai šioje analizėje yra suprantami taip kaip yra nurodyta Lietuvos Respublikos išmokų vaikams įstatyme³.

Pajamų grupės remiasi EUROMOD klasifikacija ir yra šios: socialinės paramos/atskirties išmokos, būsto išmokos, nedarbo išmokos, negalios išmokos, maitintojo netekimo išmokos, senatvės pensijos, su vaiko gimimu susijusios išmokos, ligos išmokos, pajamos gautos iš darbo, investicijų, turto, mokymosi išmokos, šeimos išmokos. 3.1.4 lent. pateikiamas detalesnis pajamų grupavimas.

3.1.4 lent. Pajamų grupavimas remiantis EUROMOD klasifikacija.

Pajamų grupė	Pajamų rūšys
Socialinės paramos/atskirties išmokos	1) Socialinė pašalpa, 2) savivaldybių ir nevyriausybinių organizacijų teikiama parama, 3) vienišo asmens išmoka (nuo 2021)
Būsto išmokos	1) Išmokos būstui
Nedarbo išmokos	1) Nedarbo socialinio draudimo išmoka, 2) ilgalaikio darbo išmoka, darbo paieškos išmoka (2020-2021), 3) išeitinė išmoka, 4) išankstinė pensija, 5) pensijų dalis, kuri buvo sumažinta ir vėliau kompensuota, 6) Covid-19 kompensacijos (2020-2021) (savarankiškai dirbantiems asmenims, atlyginimų kompensacijos, mokamos valstybės)
Negalios išmokos	1) Netekto darbingumo (neįgalumo) socialinio draudimo pensija, 2) kompensacijos neįgaliesiems, 3) kitos išmokos neįgaliesiems, 4) išmokų dalis, kuri buvo sumažinta ir vėliau kompensuota

³ LR išmokų vaikams įstatymas: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.5981/asr>. Įstatyme numatytas, kad priklausomu vaiku laikomas asmuo „<...> iki 18 metų arba iki nepilnametis vaikas pripažįstamas emancipuotu ar sudaro santuoką ir vyresniam kaip 18 metų asmeniui, jeigu jis mokosi pagal bendrojo ugdymo programą (įskaitant asmenis, kurių mokymą pagal bendrojo ugdymo programą ir pagal bendrojo ugdymo programą kartu su profesinio mokymo programa vykdo profesinio mokymo teikėjai, iki šie asmenys baigs bendrojo ugdymo programą, taip pat akademinį atostogų, profesinio mokymo mokymo teikėjų suteiktą dėl ligos ar nėštumo, laikotarpį), bet ne ilgiau, iki jam sukaks 23 metai“.

Pajamų grupė	Pajamų rūšys
Maitintojo netekimo išmokos	1) Maitintojo netekimo išmokos
Senatvės pensijos	1) Senatvės socialinio draudimo pensija, 2) valstybinės pensijos, pareigūnų ir karių pensijos, 3) nukentėjusių asmenų pensijos, 4) šalpos senatvės pensijos (socialinės pensijos), 5) kitos senatvės pensijos, išmokos, 6) pensijų dalis, kuri buvo sumažinta ir vėliau kompensuota
Su vaiko gimimu susijusios išmokos	1) Vienkartinė išmoka gimus vaikui, 2) motinystės išmoka, 3) tėvystės išmoka, 4) vaiko priežiūros išmoka, 5) išmoka studijuojančiojo ar besimokančiojo vaiko priežiūrai, 6) vienkartinė išmoka nėščiai moteriai
Ligos išmokos	1) Ligos išmoka, 2) ligos išmoka mokama už vaikų priežiūrą Covid-19 laikotarpiu (2020-2021)
Pajamos, gautos iš darbo, investicijų, turto	1) Darbo užmokestis, 2) savarankiško darbo užmokestis, 3) privačios pensijos, 4) investavimo pajamos, 5) pajamos iš turto, 6) vaikų, jaunesnių nei 16 m. pajamos, 7) privačios gautos perlaidos
Mokymosi išmokos	1) Išmokos, susijusios su mokymusi
Šeimos išmokos	1) Išmoka vaikui, 2) papildoma išmoka vaikui, 3) globos (rūpybos) išmoka
Socialinio draudimo įmokos	1) Privalomojo sveikatos draudimo įmoka, 2) Darbuotojo mokamos socialinio draudimo įmokos (pensijos, ligos/motinystės, sveikatos, įmokos į II pensijų pakopą), 3) Savarankiškai dirbančiojo mokamos socialinio draudimo įmokos (pensijų, ligos/motinystės, sveikatos, įmokos į II pensijų pakopą)
Mokesčiai	1) Gyventojų pajamų mokestis, 2) Turto mokestis

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis EUROMOD pajamų klasifikacija.

Kiekviena pajamų rūšis apskaičiuojama kaip dalis nuo šeimos/namų ūkio disponuojamų pajamų. Naudojamos bendrosios namų ūkio disponuojamos pajamos, netaikant ekvivalentinės skalės.

Daugianarė tiesinė regresija. Toliau, siekiant įvertinti, kurios pajamų rūšys yra svarbiausios namų ūkiams yra sudaromi daugianarės tiesinės regresijos modelis. Daugianarė tiesinė regresija padeda įvertinti kiek nepriklausomi kintamieji prisideda prie priklausomojo kintamojo paaiškinimo (mūsų atveju – kaip namų ūkio pajamas veikia skirtingi pajamų šaltiniai ir ar tam tikros namų ūkio charakteristikos, rizikos su kuriomis susiduriama, turi įtakos namų ūkio pajamoms). Šis modelis taikomas 2018-2022 m. situacijai įvertinti. Modelyje vertinama kaip įvairūs pajamų šaltiniai veikia gyventojų disponuojamas pajamas ir taip pat įvertina, kurios socialinės rizikos reikšmingiausiai prisideda prie disponuojamų pajamų didėjimo/sumažėjimo, bei kokią įtaką namų ūkio disponuojamoms pajamoms daro namų ūkio sudėtis. Namų ūkio tipai ir socialinės rizikos yra naudojami kaip dichotominiai kintamieji, įgavę 0 ir 1 reikšmes, pajamų rūšies kintamieji yra intervaliniai kintamieji. 3.1.5. lentelėje pateikiami naudojami kintamieji.

3.1.5. lent. Daugianarės tiesinės regresijos kintamieji.

Priklausomas kintamasis	Namų ūkio disponuojamų pajamų suma
Nepriklausomi kintamieji	Ligos išmokų suma
	Su vaiko gimimu susijusių išmokų suma
	Išmokų vaikams suma
	Senatvės pensijų suma
	Negalios išmokų suma
	Maitintojo netekimo išmokų suma
	Nedarbo išmokų suma
	Būsto išmokų suma
	Socialinės paramos/at skirties išmokų suma
	Mokymosi išmokų suma
	Negalios rizika

Nepriklausomi kintamieji	Senatvės rizika
	Ligos rizika
	Nedarbo rizika
	Vienišas asmuo
	Vienišas tėvas su 1 vaiku
	Vienišas tėvas su 2 vaikais
	Vienišas tėvas su 3+ vaikų
	2 suaugę be vaikų
	2 suaugę 1 vaikas
	2 suaugę 2 vaikai
	2 suaugę 3+ vaikų

Šaltinis: sudaryta autorės.

Pasirenkama plati aibė išmokų (jų grupės) bei rizikos ir namų ūkių sudėtis dėl to, kad siekiama identifikuoti kas turi įtaką (ar neturi) bendroms namų ūkio pajamoms. Teorinėje dalyje išryškėjo, kad socialinės apsaugos sistema turi būti pakankamai adekvati ir apsauganti šeimos pajamas susidūrus su tam tikromis rizikomis. Tad nepriklausomi kintamieji leidžia pamatyti ar yra ryšys tarp galutinių namų ūkio disponuojamų pajamų ir minėtų socialinės apsaugos išmokų, socialinių rizikų ir namų ūkio sudėties. Modelyje nėra įtraukiama vaikų turėjimo rizika, kadangi yra įtraukiami namų ūkio kintamieji, kuriuose ir atsispindi vaikų skaičius. Taip pat regresijoje nėra įtraukiami „kiti“ namų ūkio tipai. Galutinis modelis atrodo taip:

$$Y = C + (\sum b_i X_i) + e, \quad (2)$$

Kur Y – nepriklausomas kintamasis, C – konstanta, b_i – svertiniai nepriklausomų kintamųjų koeficientai, X_i – nepriklausomi kintamieji, e – standartinės paklaidos.

Sudarant modelį yra įvertinama ar naudojami kintamieji turi statistiškai reikšmingą ryšį ir ar šis ryšys nėra per stiprus, kas galėtų turėti įtakos galutinio modelio rezultatams. Tam yra naudojama Pearsono koreliacija tarp kintamųjų. Identifikuota, kad remiantis 2018-2022 m. duomenimis, kad tarp

priklausomojo kintamojo ir nepriklausomų kintamųjų yra statistiškai reikšmingas ryšys, tačiau daugeliu atveju šis ryšys yra silpnas. Žiūrint yra nepriklausomų kintamųjų tarpusavio ryšius, taip pat nepastebima stipri koreliacija (išskyrus atvejus, kai tam tikros išmokos yra mokamos atitinkamos rizikos atveju – tuomet pastebimas vidutinio stiprumo statistiškai reikšmingas ryšys). Tarp kai kurių kintamųjų, analizuojant skirtingus metus nėra pastebimas statistiškai reikšmingas ryšys. Detali informacija apie Pearsono koreliacijos rezultatus tarp modelyje naudojamų kintamųjų pateikiama 1 priede 1-5 lentelėse.

Socialinės pašalpos nepaėmimas. Literatūros analizėje išryškėjo, kad socialinės paramos išmokos (testuojamos išmokos) pasižymi tuo, kad jų yra gana žemas paėmimas. Tai reiškia, kad dėl keliamų reikalavimų išmokai gauti, dalis žmonių nusprendžia visai dėl jų nesikreipti, nors tokia išmoka jiems yra reikalinga. Taip pat neretai asmenys, kurie turi teisę gauti tokias išmokas, dėl jų nesikreipia dėl egzistuojančios stigmos visuomenėje. Tam įvertinti, papildomai yra apskaičiuojamas socialinės pašalpos nepaėmimas Lietuvoje 2018-2021 metais. 2022 metai čia nėra analizuojami, kadangi originali informacija apie gyventojų pajamas yra prieinama iki 2021 metų. Metodika remiasi Bargain et al. (2012) metodologija apie išmokų nepaėmimą, kur remiamasi prielaida, kad tie, kurie turi teisę į piniginę socialinę paramą (socialinę pašalpą) pagal EUROMOD mikrosimuliacijos, tačiau originaliuose PGS duomenyse jie šios išmokos negauna – jie yra laikomi tais, kurie turi teisę į išmoką, tačiau dėl jos nesikreipia dėl įvairių priežasčių. Išmokos nepaėmimas vertinamas individualiame lygmenyje. Socialinės pašalpos išmokos nepaėmimo apskaičiavimui yra naudojama tokia formulė:

$$R_{išmokosnepaėmimas} = \frac{N_{turintysteisė, negaunantys}}{N_{gaunantysišmoką} + N_{turintysteisė, negaunantys}}, \quad (3)$$

kur $N_{turintysteisė, negaunantys}$ yra skaičius asmenų, kurie pagal EUROMOD simuliacijas turi teisę į išmoką, tačiau jos negauna, $N_{gaunantysišmoką}$ yra asmenys, kurie pagal originalius PGS duomenis yra gaunantys socialinę pašalpą nepriklausomai nuo to ar jie turi teisę į ją ar ne.

Daugiau apie išmokos nepaėmimo metodiką galima rasti Gabnytės, Venciaus ir Navickės straipsnyje (2020), kur yra vertinamas socialinės pašalpos nepaėmimas 2007-2016 metais. Išmokų nepaėmimo vertinimą reikia vertinti su tam tikra atsarga įvertinant galimas simuliacijų bei apklausos duomenų apribojimus, kadangi socialinės pašalpos gavėjų dalis bendroje šalies populiacijoje sudaro gana mažą dalį – remiantis Socialinės apsaugos ir

darbo ministerijos 2023 metų duomenimis, socialinę pašalpą vidutiniškai gavo 2.4% gyventojų (Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, 2024a).

Socialinės apsaugos alternatyva. Kontrafaktiniai scenarijai. Sukuriant ir vertinant piniginės socialinės apsaugos alternatyvą, kuri padėtų asmenų pajamas priartinti prie skurdo rizikos ribos ir tuo pačiu būtų įvertinta tokios alternatyvos kaina, yra naudojamas EUROMOD modelis. Atliekamas kontrafaktinis scenarijaus poveikio vertinimas 2024 metams, siekiant siūlomus pokyčius padaryti kuo aktualesnius. Atnaujinant EUROMOD modelio parametrus iki 2024 m., yra remiamasi Finansų ministerijos 2024 m. kovo mėn.⁴ prielaidomis apie infliaciją, darbo užmokesčio augimą. Alternatyvos scenarijaus vertinimas naudojant EUROMOD modelį leidžia įvertinti tai, kaip likusi mokesčių-išmokų sistema reaguoja į įgyvendinamus pokyčius.

Alternatyvos scenarijus yra konstruojamas hipotetiškai taikant mikrosimuliacijos analizę. Kontrafaktinis poveikio vertinimas yra priskiriamas prie pseudo-eksperimentinių metodų (VPVI, PPMI Group, 2013), kur yra lyginami du scenarijai: vienas – bazinis – kai sistema veikia taip kaip ir numatyta ir kitas scenarijus – sistema, veikia taip kaip ir bazinio scenarijaus atveju, tik tam tikri elementai yra pakeičiami. Yra išskiriamas grynasis alternatyvos poveikis, kai keičiasi tik tam tikri elementai, tačiau visa kita sistemoje lieka nepatike, galioja tos pačios socioekonominės prielaidos. Šioje disertacijoje yra pateikiami 3 alternatyvūs scenarijai ir jie yra lyginami su 2024 m. baziniu scenarijumi.

Tad grynasis intervencijos poveikis gali būti išreikštas taip (VPVI, PPMI Group, 2013):

$$\begin{aligned} \text{Grynasis intervencijos poveikis} &= \text{Poveikis} - \\ &\text{Kontrafaktinis poveikis,} \end{aligned} \tag{4}$$

Kur *Poveikis* – alternatyvos situacija ir ją apibrėžiantys rodikliai, o *Kontrafaktinis poveikis* – esama situacija ir ją apibrėžiantys rodikliai.

Grynasis intervencijos poveikis yra vertinamas skurdo rodikliui bendrai populiacijoje ir tarp amžiaus grupių ir išreiškiamas pokyčiu procentiniais punktais. Taip pat papildomai yra vertinamas skurdo gylis ir jo pokytis, kadangi kaip pastebi Leventi, Sutherland ir Tasseva (2019), vertinant

---

⁴ LR Finansų ministerija: Ekonominės raidos scenarijus 2024-2027 metams (2024 m. kovo 18 d.): <https://finmin.lrv.lt/lt/aktualus-valstybes-finansu-duomenys/ekonominės-raidos-scenarijus/>
Numatomas 2024 m. darbo užmokesčio augimas 8.6%, o suderinto vartotojų kainų indekso augimas numatomas 1.9%.

socialinės paramos sistemos pokyčius, kartais skurdo rizikos lygio pokyčio stebėseną yra nepakankama arba ji gali nerodyti pokyčio, kadangi išmokų lygiai yra per žemi, kad jais būtų pasiekama skurdo rizikos riba. Nelygybės rodikliams taip pat išskiriamas grynasis intervencijos poveikis ir pateikiami skirtumai Gini koeficientui – Gini punktais, o pajamų pasiskirstymo koeficientui S80/S20 – skirtumas kartais. Pajamų pasiskirstymo vertinimui grynasis intervencijos poveikis išreiškiamas procentais.

Vertinant siūlomos alternatyvos kainą, yra pateikiamas biudžeto pokytis absoliučia verte bei procentais. Vis tik, atsižvelgus į galimas modelio ir duomenų paklaidas ir prielaidas dėl pilno išmokų paėmimo, rekomenduojama vadovautis pateikiamu poveikiu procentais.

Galiausiai, siekiant palyginti realia verte kuris scenarijus yra geriausias ir taip pat įvertinti ar siūlomi pokyčiai yra palankesni negu šiuo metu esanti 2024 m. sistema, atliekamas politikos priemonių poveikis 2024, 2024R1, 2024R2 ir 2024R3 scenarijų, lyginamų su 2023 metais realia verte: pokytis vidutinėse ekvivalentinėse disponuojamose pajamose pagal pajamų deciliumus ir bendrai populiacijoje procentais. Šiam vertinimui yra naudojamas EUROMOD modelio pažengęs politikos poveikio vertinimo įrankis (*angl. advanced policy effect tool*). Jis leidžia atlikti dekompoziciją disponuojamų pajamų poveikiui pagal pajamų rūšis. Reali politikos vertė įvertinama atsižvelgiant į vartotojų kainų indeksą, kuris 2023-2024 m. yra 1.0219707057257. Daugiau apie šį įrankį informacijos galima rasti Paulus ir Tasseva (2020) straipsnyje.

3.2. Tyrimo apribojimai

Skaičiavimai atlikti remiantis EUROMOD modeliu turi keletą apribojimų. Pirmiausia simuliuojami tik tie komponentai, kurie yra duomenų bazėje. Šis modelis neapima pvz., socialinio draudimo įmokų istorijų, tad negalima visiškai simuliuoti socialinių išmokų, kurios yra įmokinės, tačiau jas galima simuliuoti dalinai (pvz., nedarbo išmokas ar kt. trumpalaikes išmokas): galima simuliuoti išmokos dydį, atsižvelgiant į tinkamumo kriterijus, remiantis turimais duomenimis. Taip pat EUROMOD negali pilnai simuliuoti pensijų, nes jos yra visiškai priklausomos nuo įmokų, o tokia informacija į modelį nepatenka. Simuliacijos apsiriboja tik struktūriniais pakeitimais, pavyzdžiui, apkarpymais ir kompensacijomis, bazinės ir individualios pensijos dalių korekcijomis, jų indeksavimas. Taip pat analizėje naudojami tik piniginiai kintamieji. Paslaugos ir kitos kompensacijos nėra įtraukiamos į analizės lauką.

Antra, kadangi skaičiavimams atlikti yra remiamasi PGS duomenimis yra tam tikras laiko atotrūkis, pvz., 2020 metų PGS tyrime atsispindi 2019 metų duomenys. Vis tik, šį apribojimą galima išspręsti atliekant duomenų kalibracijas, bazinių dydžių atnaujinimo faktorius, kurie padeda „priartinti“ PGS duomenis prie realios situacijos (taikomos korekcijos nedarbo lygiui ir kt.). Tad analizuojant 2018-2022 m., naudojami PGS duomenys pritaikyti EUROMOD modeliui. Tyrimo atlikimo metu skaičiavimams su EUROMOD naujausi PGS duomenys buvo už 2021 metus, kuriuose atsispindi 2020 m. gyventojų pajamos, tad jos naudojant modelį yra atnaujinamos iki 2022 metų. O atliekant išmokų nepaėmimo skaičiavimus ir reformos siūlymų vertinamus, atnaujinimas atliekamas iki 2024 m.

Analizuojant gyventojų/ namų ūkių disponuojamų pajamų dekompoziciją yra vertinamos ne atskiros išmokos, kurios yra PGS duomenyse ir/ar yra simuliuojamos EUROMOD modelyje, bet išmokų grupės. Tad konkrečios išmokos poveikis namų ūkio disponuojamoms pajamoms nėra pateikiamas, tačiau galima įvertinti išmokų grupių pagal temáticas poveikį.

Bendrai analizėje naudojami PGS duomenys, be minėto atsilikimo laike pasižymi ir tuo, kad nors tai yra reprezentatyvi apklausa, ji pateikia duomenis tik apie privačius namų ūkius, t. y., asmenys, gyvenantys institucijose čia nėra įtraukiami.

Atliekant Indekso skaičiavimus nėra apimamos visos Lietuvos socialinės apsaugos sistemoje esančios išmokos ir kompensacijos. Tad siekiant šią analizės dalį tobulinti, galima būtų praplėsti analizuojamų išmokų sąrašą. Taip pat galima įtraukti ir daugiau dimensijų, kadangi šiuo metu sudarytame indekse yra vertinamos trys dimensijos: aprėptis, adekvatumas, paskatos dirbti. Paskatų dirbti dimensijos reikšmių normalizavimas taip pat gali būti tobulintinas įvertinant ar nustatant optimalų išmokos dydį (išmokos santykį su nustatyta riba), nuo kurios būtų vertinama ar išmoka mažina ar didina paskatas dirbti. Šiuo metu yra nustatyta, kad kuo didesnis santykis išmokos su nustatyta riba, tuo paskatos dirbti yra mažesnės.

Taip pat svarbu paminėti ir taikomis daugianarės tiesinės regresijos apribojimus turimiems duomenims. Regresija buvo siekiama įvertinti kokios išmokos yra svarbiausios namų ūkiams ir kurios rizikos gali labiausiai mažinti pajamas, tačiau reikėtų atkreipti dėmesį, kad tiesiniame modelyje yra gaunami rezultatai pavieniams kintamiesiems, kai tuo tarpu kintamųjų kombinacijos gali teisingiau paaiškinti reiškinį. Vis tik pasirinktas toks regresijos dizainas buvo dėl siekio rasti bendrą kryptį (arba jo nebuvimą) priklausomojo kintamojo su nepriklausomais kintamaisiais.

Atliekant poveikio vertinimą yra remiamasi EUROMOD modeliu, kuris yra statinis ir atlieka vertinimą neatsižvelgiant į gyventojų pokyčius įvykus pakeitimams socialinės apsaugos sistemoje (nėra vertinamas darbo paskatų poveikis, ar tam tikrų pajamų slėpimas ir pan.). Tad vertinimas atliekamas iki žmonių elgesio pasikeitimo.

Taip pat vertinant alternatyvos kainą, galima tam tikra paklaida, kadangi remiamasi prielaida, kad visi, kas turi teisę į tam tikras išmokas, jas pasiima. Tad esančius išlaidų pokyčius rekomenduojama vertinti pagal procentinį pokytį, o ne pagal absoliučius skaičius.

4. GYVENTOJŲ PAJAMŲ APSAUGA PER SOCIALINĖS APSAUGOS SISTEMĄ: REZULTATAI

4.1. Socialinės apsaugos išmokų suderinamumo indeksas ir gyventojų paskatos dirbti

Iš literatūros analizės išryškėję trys socialinio draudimo ir socialinės paramos išmokų vertinimo kriterijai: aprėptis, adekvatumas, paskatos dirbti parodo, kad tiek socialinio draudimo, tiek socialinės paramos sistemos turi ir gali funkcionuoti bendrai, kadangi jos pasižymi panašiais požymiais per kuriuos galima įvertinti socialinės apsaugos sistemos, per pinigines išmokas, suderinamumą. **Tad šios tyrimo dalies tikslas yra įvertinti ar ir kiek Lietuvoje socialinės apsaugos sistema yra suderinta tarpusavyje remiantis socialinės apsaugos išmokų suderinamumo kriterijais.** Taip pat, papildomai yra įvertinami skurdo ir nedarbo spąstai pagal namų ūkio tipus, siekiant detaliau įvertinti paskatas dirbti, jeigu namų ūkis prieš tai rėmėsi socialinės apsaugos sistema ir nedirbo.

Prieš pereinant prie galutinių Indekso rezultatų, svarbu yra įvertinti kaip atskiros išmokos socialinio draudimo, socialinės paramos sistemose funkcionuoja remiantis aprėpties, adekvatumo ir paskatų dirbti srityse. Žemiau pateikiamose lentelėse (4.1.1, 4.1.2, 4.1.3) yra pateiktos apskaičiuotos išmokų reikšmės kiekvienoje srityje remiantis viešai prieinama statistika bei įstatymais, kurie reglamentuoja išmokų teikimą, nurodo gavėjų aprėptį ir išmokų dydį pagal galiojusią 2018-2022 m. tvarką.

4.1.1 lent. Socialinės paramos vertinimo kriterijai ir reikšmės 2018-2022 metais Lietuvoje.

Vertinimo kriterijai/ išmokos tipas	Aprėptis					Adekvatumas					Paskatos dirbti				
	2018	2019	2020	2021	2022	2018	2019	2020	2021	2022	2018	2019	2020	2021	2022
Testuojamos išmokos															
Socialinė pašalpa	11.1	11.2	9.6	11.9	11	49.8	48.6	68.1	68.9	77.1	33.8	30.8	39.1	38.3	37.4
Papildoma išmoka vaikui	80.6	84.1	105.5	114.4	119	11.6	8	15.6	15.8	17.7	7.9	5.1	9	8.8	8.6
Kategorinės išmokos															
Universali išmoka vaikui	78.3	83.3	84.4	85.4	82.1	12.3	20	23.4	26.9	30.1					
Vienkartinė išmoka nėščiai motinai	101.2	57.9	84	146.8	107.2	31	30.3	97.6	98.9	110.8					
Išmoka besimokančio ar studijuojančio asmens vaiko priežiūrai	3.4	2.5	3.7	5.2	6	93.1	90.8	91.1	92.3	103.4					
Šalpos senatvės pensija	19.3	28.5	41	55	62.3	53.1	52.6	54.5	55	64.8					

Šaltinis: autorės skaičiavimai.

Pirminė analizė socialinės paramos sistemoje rodo, kad socialinės pašalpos išmokos bei išmokos, besimokančio ar studijuojančio asmens vaiko priežiūrai aprėptis yra ganėtinai maža ir siekia ne daugiau 12%. Socialinės pašalpos gavėjų aprėptis apskaičiuota įvertinus kiek atitinkamais metais yra skurstančių asmenų ir kiek iš jų gauna socialinę pašalpą, o išmoka besimokančio ar studijuojančio asmens vaiko priežiūrai apskaičiuota įvertinus kiek atitinkamais metais ir metais prieš buvo gimdymų ir koks vidutinis draudiminės išmokos gavėjų skaičius. Tuomet aprėptis skaičiuota nuo negaunančių draudiminės išmokos ir gaunančių išmoką besimokančio ar studijuojančio asmens vaiko priežiūrai. Galima pastebėti, kad kai kurių išmokų aprėptis yra didesnė negu nustatyta tikslinė grupė. Taip nutinka papildomos išmokos vaikui ir vienkartinės išmokos nėščiai moteriai atveju. Papildomos išmokos vaikui atvejui tikslinė grupė – skurstantys vaikai iki 24 metų, tačiau papildoma išmoka yra mokama ne tik toms šeimoms, kurių pajamos yra žemiau nustatytos ribos, tačiau ji yra mokama ir toms šeimoms (nevertinant pajamų) kur yra trys ir daugiau vaikų arba šeimoje yra neįgalus vaikas. Vienkartinės išmokos nėščiai moteriai atveju aprėptis siekia daugiau nei 100% dėl to, kad aprėptis apskaičiuojama įvertinant gimusių vaikų skaičių atitinkamais metais ir atimant iš šio skaičiaus draudiminę motinystės išmoką gaunančių asmenų skaičių.

Toliau žiūrint į išmokų adekvatumą, pastebimas palaipsnis išmokų adekvatumo didėjimas ir kai kuriais atvejais nedraudiminės išmokos siekia daugiau nei MVPD dydis (vienkartinė išmoka nėščiai motinai ir išmoka besimokančio ar studijuojančio asmens priežiūrai). Paskatų dirbti skaičiavimai rodo, kad socialinės paramos sistemoje paskatos dirbti yra gana aukštos, kadangi teikiamų išmokų dydžiai santykinai sudaro iki 40% neto MMA darbo užmokesčio.

4.1.2. lent. Socialinio draudimo vertinimo kriterijai ir reikšmės 2018-2022 metais Lietuvoje.

Vertinimo kriterijai/ išmokos tipas	Aprėptis					Adekvatumas					Paskatos dirbti				
	2018	2019	2020	2021	2022	2018	2019	2020	2021	2022	2018	2019	2020	2021	2022
Senatvės socialinio draudimo pensija	91.7	95.4	96.7	96.6	97.4	62.4	95	100	100	100					
Ligos išmoka	49.6	47.6	54.7	52.4	64.9	52.1	43.4	59.7	65.1	69.7	30	23.4	29.1	30.7	28.8
Motinystės išmoka	85.3	76.7	76.7	90	86.1	73.5	71.8	71.9	72.9	81.7	49.9	45.5	41.3	40.5	39.7
Tėvystės išmoka	54.7	54.8	55.3	63	66.6	73.5	71.8	71.9	72.9	81.7	49.9	45.5	41.3	40.5	39.7
Vaiko priežiūros išmoka	75.3	69.1	71.1	73.9	76.6	73.5	71.8	71.9	72.9	81.7	49.9	45.5	41.3	40.5	39.7
Nedarbo socialinio draudimo išmoka	39	41.4	38	32.6	42.6	49	51.5	55	57.5	63.6	33.2	32.6	31.6	31.9	30.9

Šaltinis: autorės skaičiavimai.

Vertinant 2018-2022 metus pastebima, kad socialinio draudimo sistemoje gavėjų aprėptis, išmokų adekvatumas palaipsniui didėjo, taip pat didėjo ir minimalių socialinio draudimo išmokų santykis su neto MMA. Pastebima mažiausia gavėjų aprėptis mokant nedarbo socialinio draudimo išmoką, kur taip pat yra mažiausiais išmokos adekvatumas. Paskatų dirbti dalyje matome, kad mažiausią santykį su neto MMA turi ligos išmoka, nors jos santykis su MVPD dydžiu (vertinant adekvatumą) yra didesnis negu nedarbo socialinio draudimo išmokos. Taip nutinka dėl to, kad nuo ligos išmokos yra sumokama 15% gyventojų pajamų mokesčio, kai tuo tarpu nuo nedarbo socialinio draudimo – ne.

4.1.3. lent. Socialinės apsaugos sistemos vertinimo kriterijai ir reikšmės 2018-2022 metais Lietuvoje.

Vertinimo kriterijai/ Išmokų grupė	Aprėptis					Adekvatumas					Paskatos dirbti				
	2018	2019	2020	2021	2022	2018	2019	2020	2021	2022	2018	2019	2020	2021	2022
Senatvė	55.4	61.9	68.8	69.4	79.8	57.7	73.8	77.2	77.5	82.4					
Vaiko priežiūra/ liga	66	59.5	66.9	78.9	76.1	52.6	51	62.9	64.7	72.1	37.5	33	32.4	32.2	31.3
Nedarbas/skurdas	25	26.3	23.8	22.2	26.8	49.4	50	61.5	63.2	70.4	33.5	31.7	35.4	35.1	34.2

Šaltinis: autorės skaičiavimai.

Sistemų koordinacijos rezultatai rodo, kad bendrai socialinės apsaugos sistemos aprėptis senatvės dalyje funkcionuoja geriausiai ir siekia beveik 80% aprėptį, o nedarbo/skurdo sritis siekia iki 27% aprėptį. Bendrai, pastebima, kad aprėptis ir adekvatumas yra pagerėjęs penkerių metų laikotarpyje, tačiau paskatos dirbti beveik nekito ir išmokos vidutiniškai sudaro 31-34% neto MMA. Nedarbo/skurdo sritis socialinės apsaugos sistemoje yra silpniausia.

Remiantis anksčiau pristatyta metodika (žr. 3 skyrių), yra apskaičiuotas Indeksas, kuris parodo, kaip Lietuvos socialinės apsaugos sistemai ir jos atskiriems komponentams sekasi.

4.1.4 lent. rodo Indekso rezultatus bei Indekso sudedamąsias dalis socialinio draudimo, socialinės paramos ir socialinės apsaugos (sistemų koordinacijos) sistemose 2018-2022 metais.

Indekso komponentai yra suvidurkintos išmokų reikšmės aprėpties, adekvatumo ir skurdo mažinimo srityse. Kuo aukštesni rezultatai, tuo geresnė situacija sistemose bei jos vertinimo kriterijuose.

4.1.4. lent. Normalizuotos vidutinės vertinimo kriterijų reikšmės ir Indekso galutinė reikšmė socialinio draudimo, socialinės paramos ir bendros koordinuotos sistemos Lietuvoje 2018-2022 m.

	Socialinis draudimas					Socialinė parama					Sistemų koordinacija				
	2018	2019	2020	2021	2022	2018	2019	2020	2021	2022	2018	2019	2020	2021	2022
Aprėptis	6.0	5.8	6.0	6.5	6.7	4.5	4.0	5.0	5.5	5.8	4.3	4.3	4.7	5.0	5.3
Adekvatumas	6.0	6.5	6.8	7.0	7.7	3.8	3.8	5.3	5.3	6.2	4.7	5.7	6.3	6.3	7.3
Paskatos dirbti	6.4	6.6	6.6	6.4	7.2	8.5	8.5	8.5	8.5	8.5	7.0	7.0	7.0	7.0	7.0
Indeksas	6.1	6.3	6.5	6.6	7.2	5.3	5.1	6.1	6.3	6.7	5.2	5.6	5.9	6.1	6.5

Šaltinis: autorės skaičiavimai naudojant R Studio programinę įrangą.

Indekso reikšmės tarp 2018-2022 metų pagerėjo: jis padidėjo 1.3 balu ir pakilo iki 6.5 balų (iš 10 galimų). Galima teigti, kad Lietuvos socialinės apsaugos sistemosi sekasi kiek geriau nei vidutiniškai, kadangi maksimali taškų suma gali būti lygi 10. Žiūrint į indekso sudedamąsias dalis ir reikšmių vidurkius pagal kriterijus, pastebime, kad geriausia sritis sistemų koordinacijoje yra adekvatumas, tačiau blogiausia – aprėptis. Aprėpties sritis tarp metų pakilo 1 balu ir 2022 metais siekė 5.3 balus.

Vertinant socialinio draudimo ir socialinės paramos sistemas atskirai, pastebima, kad socialinio draudimo sistemosi sekasi geriau, geriausia jos sritis – adekvatumas. Socialinės paramos sistemosi geriausia yra paskatų dirbti sritis. Vis tik svarbu atkreipti dėmesį, kad socialinės paramos išmokos yra gana žemo lygio (jų adekvatumas yra daugiau nei vienu balu žemesnis negu socialinio draudimo išmokų). Socialinio draudimo srityje paskatos dirbti yra žemesnės negu socialinės paramos sistemosi, tačiau svarbu atkreipti dėmesį, kad socialinio draudimo išmokos yra mokamos tik tam tikrą nustatytą laiką, o kai kurios išmokos (pvz., nedarbo socialinio draudimo išmoka), su laiku yra mažėjančios ir taip yra kuriamos paskatos sugrįžti į darbo rinką.

Siekiant įvertinti ar yra tiesioginis ryšys tarp galutinio Indekso reikšmių bei skurdo ir nelygybės rodiklių, atliekamas Pearsono koreliacijos testas. Skurdo rizikos lygio, gylio ir Pajamų pasiskirstymo koeficiento (S80/S20) bei Gini koeficiento reikšmės yra imamos t-1 laikotarpiu, t. y., taip daroma siekiant įvertinti ne apklausos metų skurdo ir pajamų nelygybės santykį su Indekso reikšme, bet naudojamų pajamų metus. Pavyzdžiui, 2022 m. skurdo rizikos lygio rodiklis atspindi 2021 metų gyventojų pajamas.

Žemiau pateikiama lentelė su reikšmėmis ir su Pearsono koreliacijos rezultatais.

4.1.5 lent. Indekso rezultatai (taškai), santykinis skurdo rizikos lygis, pajamų pasiskirstymo koeficientas, Gini koeficientas ir skurdo rizikos gylis Lietuvoje 2018-2022 m.

Rodiklis	2018	2019	2020	2021	2022
Indekso rezultatai	5.2	5.6	5.9	6.1	6.5
Santykinis skurdo rizikos lygis (t-1)	20.6	20.9	20	20.9	20.6
Pajamų pasiskirstymo koeficientas (S80/S20) (t-1)	6.4	6.1	6.1	6.4	6.4
Gini koeficientas (t-1)	35.4	35.1	35.4	36.2	35.7
Skurdo rizikos gylis (t-1)	26	23.2	22.4	22.8	24.4

Šaltinis: autorės skaičiavimai naudojant R Studio programinę įrangą, Valstybės duomenų agentūra (2024a; 2024b; 2024c; 2024d).

4.1.6. lent. Pearsono koreliacijos rezultatai.

	Indeksas	Santykinis skurdo rizikos lygis	Pajamų pasiskirstymo koeficientas (S80/S20)	Gini koeficientas	Skurdo rizikos gylis	
Indeksas	Pearsono koreliacija	1	-0.09076523	0.2042206	0.5481898	-0.3999157
	P-reikšmė	-	0.8846	0.7418	0.3388	0.5047
	N	5	5	5	5	5

Šaltinis: autorės skaičiavimai naudojant R Studio programinę įrangą.

Rezultatai atliekant Pearsono koreliaciją parodė, kad tarp Indekso ir santykinio skurdo rizikos lygio ir gylio yra neigiamas ryšys. Vis tik ryšys tarp Indekso ir skurdo rizikos lygio yra labai silpnas, o tarp Indekso ir skurdo rizikos gylio – silpnas neigiamas ryšys. Tai parodo, kad didėjant Indekso reikšmei – mažėja skurdo rizikos gylis ir atvirkščiai. Pearsono koreliacijos rezultatai naudojant nelygybės rodiklius rodo, kad yra teigiamas ryšys tarp šių rodiklių ir Indekso. Tačiau, kaip ir skurdo rodiklių atveju, pajamų pasiskirstymo koeficientas rodo labai silpną ryšį, o Gini koeficientas vidutinio stiprumo ryšį, kad rodo, kad didėjant Indekso reikšmėms, nelygybė šalyje taip pat didėja. Vis tik, tiek ryšys tarp Indekso ir skurdo rizikos lygio bei Indekso ir nelygybės nėra statistiškai reikšmingas. Tai leidžia daryti prielaidas, kad Indeksas bei skurdo ir nelygybės rodikliai nėra tiesiogiai susiję vieni su kitais ir nebūtinai Indekso rezultatai (pvz., didėjimas) nereiškia, kad skurdas ir nelygybė šalyje mažėja ir atvirkščiai.

Apibendrinant, socialinės apsaugos sistemų koordinacija Lietuvoje yra pagerėjusi per analizuojamą laikotarpį visose srityse, tačiau galutinė indekso reikšmė išlieka ties 6.5 balais. Paskatų dirbti kriterijus galėtų būti tobulinamas socialinio draudimo srityje, kuris leistų pagerinti ir bendrą sistemų koordinacijos indekso reikšmę. Vis tik, svarbu paskatų dirbti didinimo neatlikti išmokų adekvatumo sąskaita. Indeksas vertina pavienes išmokas, jų sąsajas su kitomis išmokomis, tačiau realybėje svarbu yra atkreipti dėmesį į tai, kokias išmokas turi teisę gauti atskiri namų ūkiai ir ar teikiamų išmokų suma yra pakankama ir ar skatinanti dirbti.

Siekiant įvertinti paskatas dirbti, žemiau pristatomi skurdo ir nedarbo spąstų rezultatai. Skurdo spąstai padeda įvertinti kiek socialinės paramos sistema skatina asmenis grįžti į darbo rinką, o nedarbo spąstai – kiek socialinio draudimo sistema, įvykus nedarbo draudimui įvykiui, skatina sugrįžti.

4.1.7. ir 4.1.8. lentelėse pateikti skurdo spąstai Lietuvoje tipiniams namų ūkiams, kai vienas iš suaugusiųjų pradeda dirbti už MMA, VDU, 1.5 VDU ir 2 VDU. Galima pastebėti, kad namų ūkiams be vaikų skurdo spąstai yra gana maži ir toliau mažėjantys. Aukšti skurdo spąstai analizuojamu laikotarpiu išlieka šeimoms su vaikais, kadangi šalia pradedamo gauti darbo užmokesčio tokie namų ūkiai, jeigu pajamos žemiau nustatytos ribos teisei į išmoką, papildomą išmoką vaikui, socialinę pašalpą.

4.1.7. lent. Skurdo spąstai Lietuvoje dirbant už minimalią mėnesinę algą (MMA) ir už vidutinę mėnesinę algą (VDU) 2018-2022 m.

	MMA					VDU				
	2018 (400 EUR)	2019 (555 EUR)	2020 (607 EUR)	2021 (642 EUR)	2022 (730 EUR)	2018 (808,7 EUR)	2019 (1136,4 EUR)	2020 (1241,4 EUR)	2021 (1352,7 EUR)	2022 (1504,1 EUR)
Vienišas asmuo	31%	27%	26%	28%	27%	19%	17%	16%	19%	19%
2 suaugę be vaikų	52%	43%	42%	41%	38%	34%	30%	29%	31%	30%
Vienišas tėvas 1 vaiku	57%	52%	51%	49%	47%	39%	37%	39%	40%	40%
Vienišas tėvas su 2 vaikais	63%	58%	61%	56%	55%	56%	54%	58%	58%	58%
2 suaugę su 1 vaiku	64%	57%	58%	53%	52%	52%	48%	49%	51%	50%
2 suaugę su 2 vaikais	68%	61%	63%	58%	57%	66%	61%	62%	63%	62%
2 suaugę su 3 vaikais	69%	63%	65%	60%	59%	70%	69%	71%	70%	70%

Pastaba: MMA ir VDU pateikti kaip bruto pajamos. Skaičiavimai atlikti lyginant neto išmokas su neto atlyginimu. Vienių asmenų atveju laikomasi prielaidos, kad asmuo yra trumpalaikis socialinės pašalpos gavėjas (iki 12 mėn.). Šaltinis: autorės skaičiavimai naudojant EUROMOD.

Vieniųjų asmenų bei dviejų suaugusių be vaikų namų ūkių skurdo spąstai 2022 metais yra mažiausi, jeigu vienas asmuo pradeda dirbti už MMA (19 ir 30%). Pastebima, kad šių namų ūkių skurdo spąstai ir toliau mažėja vienam asmeniui uždirbant vis didesnę atlyginimą. Jeigu analizuojame skurdo spąstus tarp šeimų, kai vienas asmuo pradeda dirbti už MMA, aukščiausi skurdo spąstai fiksuojami dviejų suaugusių su trimis vaikais namų ūkyje. Šios šeimos skurdo spąstai siekia 59%, kas reiškia, kad šeimai, nedirbant jų pajamos sudaro daugiau nei pusę galimų gauti pajamų vienam asmeniui įsidarbinus ir didėja iki 70%, jeigu įsidarbinama už VDU. Aukšti nedarbo spąstai pastebimi tarp namų ūkių su dviem suaugusiais ir daugiau nei vienu vaiku ir tarp vienišų tėvų su dviem vaikais, kai vieno suaugusio asmens darbinės pajamos lygios MMA.

Analizuojant paskutinių dviejų metų skurdo spąstus, pastebimas jų mažėjimas visiems namų ūkiams, jeigu vienas suaugęs asmuo pradeda dirbti už MMA. Jeigu vienas iš suaugusiųjų įsidarbina už VDU ir daugiau, skurdo spąstai mažėja ne visiems namų ūkiams. Tai iš esmės yra nulemta to, kad dirbant vienam asmeniui už MMA, šeima neretai dar turi teisę gauti testuojamas išmokas, tačiau augant pajamoms, jos mažėja iki kol yra nustojamos mokėti. Šeimoms su vaikais skurdo spąstai išlieka daugiau nei 50%, net jei vienas suaugęs įsidarbina už 1.5 VDU.

4.1.8. lent. Skurdo spąstai Lietuvoje dirbant už 1.5 ir 2 vidutinės mėnesines algas (VDU) 2018-2022 m.

	1.5 VDU					2 VDU				
	2018 (1213,05 EUR)	2019 (1704,3 EUR)	2020 (1862,1 EUR)	2021 (2029,05 EUR)	2022 (2256,2 EUR)	2018 (1617,4 EUR)	2019 (2272,4 EUR)	2020 2482,8 EUR)	2021 (2705,4 EUR)	2022 (3008,2 EUR)
Vienišas asmuo	13%	12%	11%	13%	13%	10%	9%	9%	10%	10%
2 suaugę be vaikų	24%	21%	21%	21%	21%	18%	16%	16%	16%	16%
Vienišas tėvas 1 vaiku	28%	26%	28%	29%	28%	21%	20%	21%	22%	22%
Vienišas tėvas su 2 vaikais	40%	39%	42%	42%	42%	31%	30%	33%	33%	33%
2 suaugę su 1 vaiku	37%	34%	35%	36%	36%	28%	26%	28%	28%	28%
2 suaugę su 2 vaikais	49%	46%	49%	49%	49%	37%	36%	39%	39%	38%
2 suaugę su 3 vaikais	58%	54%	56%	56%	56%	45%	43%	45%	45%	45%

Pastaba: MMA ir VDU pateikti kaip bruto pajamos. Skaičiavimai atlikti lyginant neto išmokas su neto atlyginimu. Vienių asmenų atveju laikomasi prielaidos, kad asmuo yra trumpalaikis socialinės pašalpos gavėjas (iki 12 mėn.). Šaltinis: autorės skaičiavimai naudojant EUROMOD.

Bendrai, analizuojamu laikotarpiu skurdo spąstai yra žemi tarp namų ūkių be vaikų, kadangi jie turi teisę gauti tik piniginę socialinę pašalpą. Šeimos su vaikais iš socialinės paramos sistemos turi teisę papildomai gauti universalius vaiko pinigus bei papildomą išmoką vaikui, jeigu šeimos pajamos yra žemiau nustatytos ribos teisei į išmoką.

Skurdo spąstai bei Indekso rezultatai rodo, kad adekvatumas yra itin svarbus klausimas socialinės paramos sistemoje ir ši dalis turi būti tobulinama, tačiau paskatos dirbti turi būti išlaikomos. Svarbu atsižvelgti į tai, kad didinant paskatas dirbti, tai nebūtų daroma socialinės paramos išmokų dydžių sąskaita.

4.1.9. ir 4.1.10. lentelės rodo nedarbo spąstus Lietuvoje 2018-2022 metais. Pastebima, kad nedarbo spąstai yra aukšti visiems namų ūkiams, jeigu vienas asmuo įsidarbina net ir už 2 VDU.

4.1.9. lent. Nedarbo sąstai Lietuvoje dirbant už minimalią mėnesinę algą (MMA) ir už vidutinę mėnesinę algą (VDU) 2018-2022 m.

	MMA					VDU				
	2018 (400 EUR)	2019 (555 EUR)	2020 (607 EUR)	2021 (642 EUR)	2022 (730 EUR)	2018 (808.7 EUR)	2019 (1136.4 EUR)	2020 (1241.4 EUR)	2021 (1352.7 EUR)	2022 (1504.1 EUR)
Vienišas asmuo	60%	76%	92%	74%	72%	55%	66%	83%	65%	66%
2 suaugę be vaikų	66%	76%	92%	74%	72%	55%	66%	82%	65%	66%
Vienišas tėvas 1 vaiku	70%	83%	93%	79%	77%	59%	68%	84%	68%	68%
Vienišas tėvas su 2 vaikais	79%	81%	85%	80%	79%	65%	75%	95%	78%	79%
2 suaugę su 1 vaiku	82%	84%	88%	81%	80%	61%	70%	88%	72%	73%
2 suaugę su 2 vaikais	86%	88%	90%	86%	85%	75%	72%	87%	72%	73%
2 suaugę su 3 vaikais	87%	88%	91%	87%	87%	79%	80%	84%	79%	79%

Pastaba: MMA ir VDU pateikiami kaip bruto pajamos. Skaičiavimai atlikti lyginant neto pajamas. Apskaičiuojami vidutiniai 9 mėn. nedarbo sąstai (laikotarpiu, kai yra mokama nedarbo socialinio draudimo išmoka). Jeigu namų ūkyje yra daugiau nei vienas suaugęs, laikomasi prielaidos, kad kita suaugęs asmuo ir toliau nedirba bei neturi teisės gauti nedarbo socialinio draudimo išmokos. Šaltinis: autorės skaičiavimai naudojant EUROMOD.

Nedarbo spąštai yra itin dideli Lietuvoje ir siekia iki 87%, jeigu namų ūkyje yra vaikų ir vienas suaugęs pradeda dirbti už MMA 2022 metais. Nedarbo spąštai siekia 72% namų ūkiams be vaikų, jeigu įsidarbinama už MMA. Vis tik, kai atlyginimai didėja, nedarbo spąštai išlieka aukšti ir siekia 51-79% pradėdant dirbti už 1-2 VDU.

4.1.10. lent. Nedarbo spąštai Lietuvoje dirbant už 1.5 ir 2 vidutines mėnesines algas (VDU) 2018-2022 m.

	1.5 VDU					2 VDU				
	2018 (1213,05 EUR)	2019 (1704,3 EUR)	2020 (1862,1 EUR)	2021 (2029,05 EUR)	2022 (2256,2 EUR)	2018 (1617,4 EUR)	2019 (2272,4 EUR)	2020 (2482,8 EUR)	2021 (2705,4 EUR)	2022 (3008,2 EUR)
Vienišas asmuo	50%	52%	67%	60%	61%	40%	40%	53%	52%	51%
2 suaugę be vaikų	50%	52%	68%	60%	61%	40%	40%	53%	52%	51%
Vienišas tėvas 1 vaiku	52%	54%	69%	63%	63%	41%	43%	54%	54%	53%
Vienišas tėvas su 2 vaikais	56%	60%	77%	70%	65%	45%	44%	57%	55%	55%
2 suaugę su 1 vaiku	53%	56%	72%	66%	63%	42%	43%	55%	54%	53%
2 suaugę su 2 vaikais	58%	60%	76%	70%	71%	45%	47%	62%	60%	60%
2 suaugę su 3 vaikais	67%	64%	75%	69%	69%	53%	51%	60%	60%	60%

Pastaba: VDU pateikiama kaip bruto pajamos. Skaičiavimai atlikti lyginant neto pajamas. Apskaičiuojami vidutiniai 9 mėn. nedarbo spąštai (laikotarpiu, kai yra mokama nedarbo socialinio draudimo išmoka). Jeigu namų ūkyje yra daugiau nei vienas suaugęs, laikomasi prielaidos, kad kita suaugęs asmuo ir toliau nedirba bei neturi teisės gauti nedarbo socialinio draudimo išmokos. Šaltinis: autorės skaičiavimai naudojant EUROMOD.

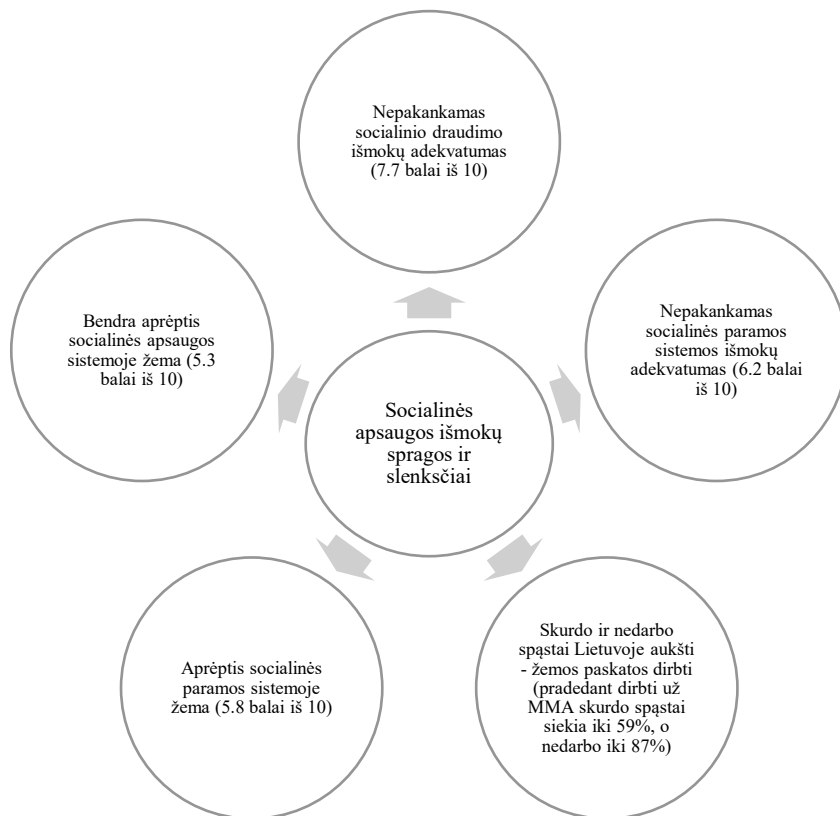
Apibendrinant, labai aukšti nedarbo spąstai stebimi namų ūkiams su vaikais, kai vienas suaugęs įsidarbina už MMA, o namų ūkiui su dviem suaugusiais ir trimis vaikais nedarbo spąstai išlieka aukšti net jei įsidarbinama už VDU. Aukštų nedarbo spąstų buvimas yra susijęs su nedarbo socialinės išmokos mokėjimu bei kartu teikiamomis kitomis socialinės paramos sistemos išmokomis. Skirtumai tarp metų rodo, kad nedarbo spąstai pradėdant dirbti už MMA yra sumažėję, tačiau nepakankamai. Taip pat, aukšti nedarbo spąstai iš esmės yra nulemti nedarbo socialinio draudimo išmokos dizaino: išmoką sudaro dvi dalys – bazinė išmokos dalis ir kintamoji dalis. Bazinė dalis yra vienoda visiems išmokos gavėjams, o kintamoji susieta su prieš tai buvusiu atlyginimu, tačiau yra taikomos lubos lygios 58.18% VDU. Svarbu atkreipti dėmesį, kad nedarbo socialinė išmoka yra mokama ribotą laiką (9 mėn.) ir kas 3 mėn. ji yra mažėjanti, dar mažėjant išmokos dydžiui, paskatos sugrįžti į darbo rinką didėja.

4.1.1. Diskusija dėl socialinės apsaugos išmokų suderinamumo tyrimo rezultatų

Šioje dalyje buvo vertintos socialinės apsaugos sistemos išmokų suderinamumas ir vertinimo kriterijai Lietuvoje 2018-2022 m. laikotarpyje. Šiuo vertinimu buvo siekiama išanalizuoti vienodus vertinimo kriterijus socialinio draudimo ir socialinės paramos sistemoms. Vienodi vertinimo kriterijai buvo pasirinkti atsižvelgiant į teorinėje dalyje išryškėjusius išmokų vertinimo pagrindinius bruožus: aprėptis, adekvatumas, paskatos dirbti. Tai padeda identifikuoti socialinės apsaugos sistemoje esančias spragas ir slenksčius tiek bendroje sistemoje ir tiek žiūrint į atskiras sistemos dalis, kurios ir leidžia pamatyti, kur turi būti kreipiamas dėmesys identifikuotų problemų sprendimui.

Vieninga ir suderinama socialinės apsaugos sistema turi pasižymėti tuo, kad visiems, kam yra reikalinga valstybės pagalba, ji būtų suteikta. Ji gali būti teikiama per socialinio draudimo ar socialinės paramos sistemas. Taip pat tarpusavyje deranti socialinės apsaugos sistema turi užtikrinti adekvačią pagalbą ir turi būti išlaikoma skirtis tarp socialinės paramos ir socialinio draudimo sistemų ta prasme, kad asmenys būtų skatinami dalyvauti darbo rinkoje. Adekvatumas turi būti užtikrinamas per tai, kad socialinio draudimo sistemos turi užtikrinti prarastų pajamų pakeičiamumą patiriant socialines rizikas, o socialinė parama turi užtikrinti minimalius vartojimo poreikius. Paskatų dirbti vertinimas turi parodyti, kad asmenys turi gauti adekvačią pagalbą, tačiau tuo pačiu metu turi išlikti jų paskatos sugrįžti į darbo rinką, išnykus socialinėms rizikoms.

Apibendrinti šios darbo dalies rezultatai pateikiami 4.1.1.1. paveiksle.

4.1.1.1. pav. Socialinės apsaugos išmokų nesuderinamumas: pagrindinės sistemos spragos ir slenksčiai (2022 m.).

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis 4.1. skyriaus tyrimo rezultatais.

Socialinės apsaugos išmokų suderinamumo vertinimas parodė, kad vis dar yra vietos, kur tobulėti: socialinio draudimo išmokų adekvatumas galėtų būti tobulinimas, atsižvelgiant į tai, kad kai kurios socialinės paramos sistemos išmokos yra didesnės negu draudimo. Vis tik, socialinės paramos sistemos išmokų adekvatumas yra menkas, kadangi jos nesiekia MVPD dydžio. Kai žiūrima į išmokų adekvatumą, reikia nepamiršti atsižvelgti į paskatas dirbti. Remiantis EUROMOD tipinių šeimų vertinimu, skurdo ir nedarbo spąstai Lietuvoje yra aukšti 2018-2022 metais namų ūkiams su vaikais, kai vienas iš suaugusiųjų pradeda dirbti už MMA. Vis tik, paskatų dirbti išlaikymas neturėtų būti daromas išmokų adekvatumo sąskaita, kadangi jos ir taip yra ganėtinai žemos.

Vertinant indekso reikšmes atskirai socialinio draudimo ir socialinės paramos sistemoms, socialinio draudimo sistema santykinai geriau vertinama

negu socialinės paramos. Vis tik, indekso reikšmės yra žemos, o aprėpties ir adekvatumo kriterijai socialinės paramos sistemoje yra žemesni negu socialinio draudimo.

Bendras socialinės apsaugos išmokų suderinamumo indeksas galėtų būti pagerintas pirmiausia per aprėpties ir paskatų dirbti kriterijus, kadangi jų reikšmės siekia 5.3 ir 7 balus, o taip pat ir per adekvatumo sritį, kadangi 2022 metų reikšmė siekia 7.3 balus iš 10 galimų. Tai galima padaryti įvertinus kodėl tikslinės grupės nėra pilnai pasiekiamos ir kas trukdo pasiekti pilną išmokų paėmimą. Taip pat, paskatos dirbti gali būti įvertintos per tai, nustatant ribas iki kurių išmokų dydžiai yra pakankami ir tuo pačiu skatinantys grįžti į darbo rinką, išnykus/ sumažėjus rizikoms.

Vertinant išmokų suderinamumą socialinės apsaugos sistemoje, toliau būtų galima tobulinti pasiūlytą vertinimą: įtraukiant papildomas išmokas, įtraukiant daugiau vertinimo kriterijų arba tobulinant esamų vertinimo kriterijų svorių pasiskirstymą indekse. Taip pat, analizė galėtų būti praplėsta įtraukiant daugiau šalių, taip nustatant kaip Lietuvai sekasi socialinės apsaugos išmokų sistemos koordinacija tarptautiniame kontekste.

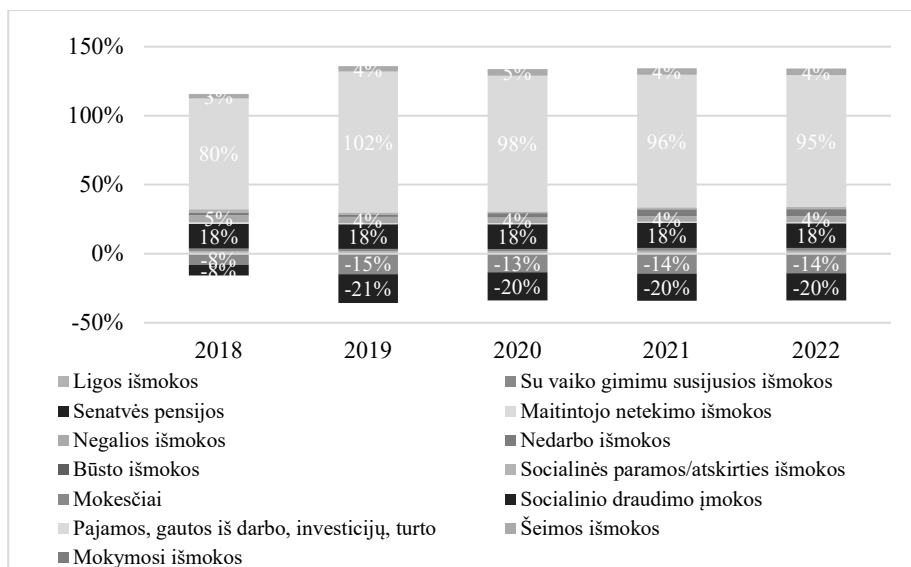
4.2. Socialinės apsaugos išmokų pasiskirstymas pagal namų ūkio tipus

Ankstesnio poskyrio analizė parodė, kad socialinės apsaugos sistemoje Lietuvoje silpniausia yra aprėpties dalis. Šio poskyrio tikslas yra išanalizuoti kaip skirtingos išmokų (pajamų) rūšys pasiskirsto bendrai populiacijoje bei tarp skirtingų namų ūkio tipų. Taip pat, siekiant identifikuoti, kurios išmokos yra reikšmingiausios namų ūkiams, patiriant skirtingas rizikas, yra vertinamos vidutinės namų ūkių pajamos ir jų dekompozicija, kai namų ūkis susiduria su socialinėmis rizikomis. Vėliau, siekiant identifikuoti, kurios pajamų rūšys yra svarbiausios namų ūkiams ir kurios socialinės rizikos mažina disponuojamas pajamas, sudaromos daugianarės tiesinės regresijos. Kaip ir prieš tai sudarant Indeksą, analizė atliekama 2018-2022 metams remiantis PGS duomenimis, kurie jau yra sugeneruoti pasitelkiant EUROMOD modelį.

4.2.1. Pajamų pasiskirstymas Lietuvoje 2018-2022 metais

Siekiant įvertinti kurios pajamų – išmokų rūšys Lietuvoje yra svarbiausios pagal skirtingus namų ūkio tipus, atliekama namų ūkių gaunamų pajamų dekompozicija. Iš pradžių yra vertinama bendrai kaip pajamos pasiskirsto skirtinguose namų ūkiuose ir kaip jos kinta 2018-2022 metais. Toliau, yra vertinamas kokie yra pajamų šaltiniai bendrai populiacijoje susiduriant su tam tikra socialine rizika (senatve, nedarbu, liga, vaiko

gimimas, negalia, skurdu). Detalesnis vidutinis pajamų šaltinių pasiskirstymas tarp skirtingų namų ūkių yra pateikiamas 2 Priede.

4.2.1.1. pav. Gyventojų pajamų dekompozicija Lietuvoje 2018-2022 m.

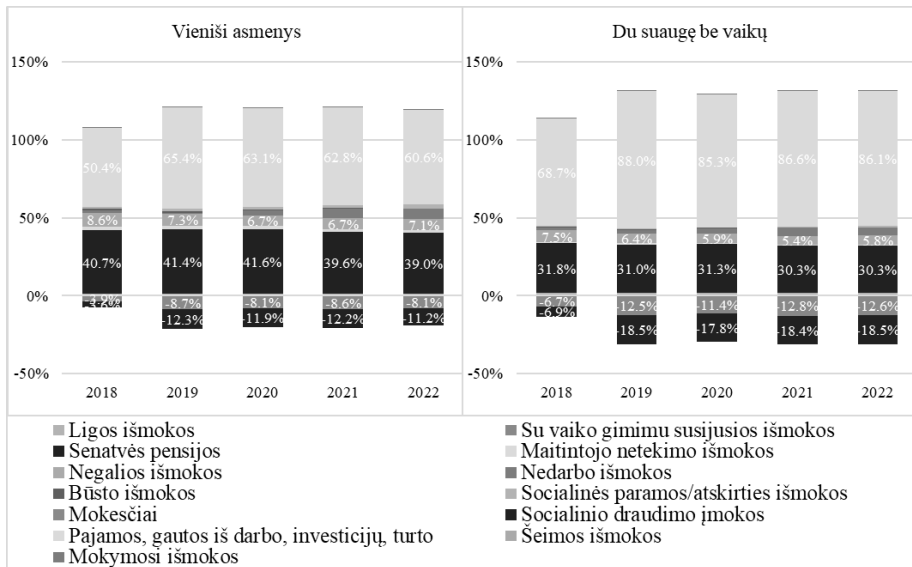
Šaltinis: autorės skaičiavimai, remiantis EU-SILC ir EUROMOD mikrosimuliacijomis ir naudojant SPSS programinę įrangą.

Rezultatai rodo, kad bendrai šalyje pagrindinis gyventojų pajamų šaltinis yra pajamos gautos iš darbo, investicijų ar turto ir vidutiniškai sudaro kiek daugiau nei 94% namų ūkio disponuojamų pajamų. Antras pagal reikšmingumą pajamų šaltinis yra senatvės pensijos ir šių pensijų dalis tarp metų stipriai nekito. Pastebima, kad 2019 metais socialinio draudimo įmokų ir gyventojų pajamų mokesčio dalis yra padidėjusi, taip pat ir pajamų, gautų iš darbo investicijų ir turto. Taip yra dėl struktūrinės mokesčių reformos, kurios metu nuo 2019 metų dalis darbdavio mokėtų socialinio draudimo įmokų buvo perkeltos į darbuotojo rankas. Gyventojų pajamų mokesčio mokėjime taip pat įvyko pokyčių: įvestas progresinis pajamų mokestis (pajamoms virš 120 VDU – 27%, o iki 120 VDU – 20%), perskaičiuotas pajamų mokesčio tarifas (vietoj 15% – 20%). Pastebimas ir neženklaus šeimos išmokų dalies didėjimas nuo 2019 metų – nuo 2019 metų buvo įvesta nauja išmoka – vaiko pinigai, taip pat mokama papildoma išmoka vaikui.

Toliau svarbu yra pamatyti, kokias pajamas gauna skirtingi namų ūkio tipai. Pirmiausia įvertinamos namų ūkių gaunamos pajamos, kuriuose nėra vaikų (4.2.2 pav.), toliau lyginama vienišų tėvų su vaikais ir porų su vaikais namų ūkiai (4.2.3 pav., 4.2.4 pav., 4.2.5 pav.) ir kiti namų ūkiai, kuriuose yra

daugiau nei du suaugę asmenys. Pateikiama tokių namų ūkių tipų pajamų dekompozicija 2018-2022 m. Lietuvoje.

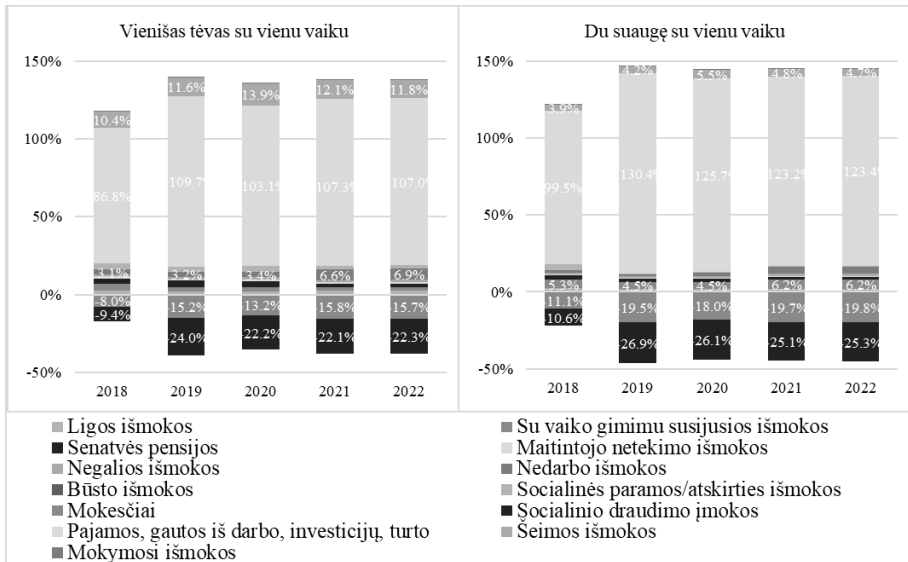

4.2.1.2 pav. Pajamų dekompozicija namų ūkiuose be vaikų 2018-2022 m. Lietuvoje, % nuo disponuojamųjų namų ūkio pajamų.

Šaltinis: autorės skaičiavimai, remiantis EU-SILC ir EUROMOD mikrosimuliacijomis ir naudojant SPSS programinę įrangą.

Vienišų asmenų ir dviejų suaugusių be vaikų pajamų struktūros dekompozicija rodo, kad kaip ir žiūrint bendroje populiacijoje vyraujančią pajamų struktūrą, taip ir čia dominuoja pajamos, gautos iš darbo, investicijų ir turto: vienišų asmenų atveju 2018-2022 metais šios pajamos vidutiniškai sudarė kiek daugiau nei 60% disponuojamųjų pajamų. Dviejų suaugusių be vaikų atveju ši pajamų rūšis yra svarbesnė ir sudaro kiek daugiau nei 80% disponuojamųjų pajamų. Tačiau svarbu atkreipti dėmesį į tai, kad dviejų suaugusių asmenų be vaikų namų ūkio mokesčių (gyventojų pajamų mokesčio) ir socialinio draudimo įmokų dalis taip pat yra didesnė negu vienišų asmenų atveju. Taip yra todėl, kad Lietuvoje socialinio draudimo įmokos ir gyventojų pajamų mokestis yra mokamas nuo individualių pajamų, nėra atsižvelgiama į namų ūkio sudėtį.

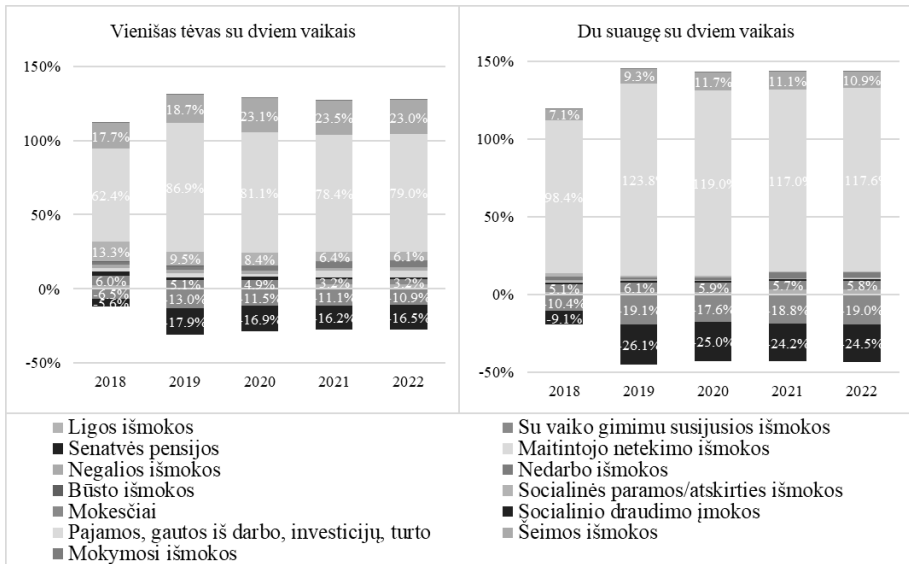
Senatvės pensijos taip pat yra svarbi šių namų ūkių pajamų dalis, kuri vienišų asmenų atveju sudaro apie 40% disponuojamųjų pajamų, o dviejų suaugusių be vaikų – kiek daugiau nei 30%.

4.2.1.3. pav. Pajamų dekompozicija namų ūkiuose su vienu vaiku 2018-2022 m. Lietuvoje, % nuo disponuojamųjų namų ūkio pajamų.

Šaltinis: autorės skaičiavimai, remiantis EU-SILC ir EUROMOD mikrosimuliacijomis ir naudojant SPSS programinę įrangą.

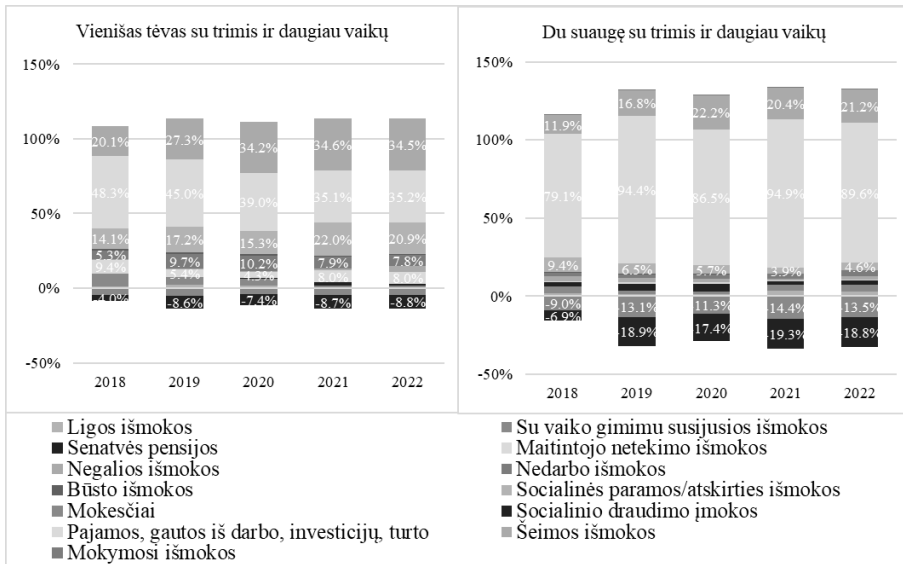
Analizuojant vienišus asmenis su vienu vaiku ir dviejų suaugusių su vienu vaiku namų ūkius, matome, kad pajamos gautos iš darbo, investicijų ir turto sudaro daugiau nei 100% namų ūkio disponuojamų pajamų, tačiau taip pat matome, kad šiuose namų ūkiuose yra sumokama daugiau gyventojų pajamų mokesčio ir socialinio draudimo įmokų, kadangi ir jų gaunamos darbinės pajamos sudaro didesnę dalį negu lyginant namų ūkius be vaiku. Vienišų tėvų su vienu vaiku atveju matome, kad šeimos išmokos vaidina didesnę vaidmenį bei maitintojo netekimo išmokos taip pat teikiamos šiam namų ūkiui. Dviejų suaugusių su vienu vaiku namų ūkio atveju šalia šeimos išmokų, apie 6% disponuojamų pajamų sudaro su vaiko gimimu susijusios išmokos.

4.2.1.4. pav. Pajamų dekompozicija namų ūkiuose su dviem vaikais 2018-2022 m. Lietuvoje, % nuo disponuojamųjų namų ūkio pajamų.

Šaltinis: autorės skaičiavimai, remiantis EU-SILC ir EUROMOD mikrosimuliacijomis ir naudojant SPSS programinę įrangą.

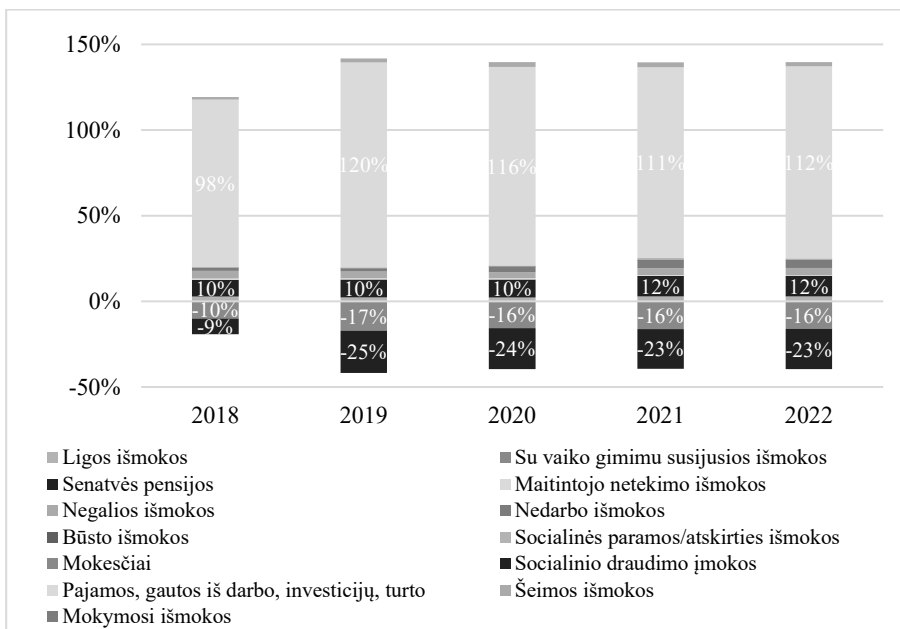
Kaip ir ankstesniuose namų ūkiuose pastebima, dviejų suaugusių asmenų namų ūkyje pajamos, gautos iš darbo investicijų ir turto sudaro daugiau nei 100% namų ūkio disponuojamų pajamų, tačiau atitinkamai didėja ir sumokamų mokesčių bei socialinio draudimo įmokų dalis. Taip pat dviejų suaugusių su dviem vaikais namų ūkyje yra padidėjusi šeimos išmokų dalis, kuri sudaro apie 11% namų ūkio disponuojamų pajamų. Šis namų ūkis turi teisę gauti ir kitas išmokas, tačiau, pvz., socialinės paramos, atskirties išmokos su metais yra mažėjančios ir sudaro vidutiniškai mažiau nei 1% disponuojamų pajamų dalies. Vieniškų tėvų su dviem vaikais atveju pastebima, kad socialinės paramos/atskirties išmokos nors taip pat tarp metų yra mažėjančios, tačiau 2022 m. sudaro apie 6.1% disponuojamų pajamų. Daugiau nei penktadalį šio namų ūkio tipo pajamų sudaro šeimos išmokos, kurios susideda iš universalios išmokos vaikui, papildomos išmokos vaikui, globos (rūpybos) išmoka.

4.2.1.5. pav. Pajamų dekompozicija namų ūkiuose su trimis ir daugiau vaikų 2018-2022 m. Lietuvoje, % nuo disponuojamųjų namų ūkio pajamų.

Šaltinis: autorės skaičiavimai, remiantis EU-SILC ir EUROMOD mikrosimuliacijomis ir naudojant SPSS programinę įrangą.

Namų ūkiuose, kuriuose yra trys ir daugiau vaikų, šeimos išmokos tiek vienišų tėvų atveju, tiek dviejų suaugusių atveju yra gana reikšminga pajamų dalis. Vienišų tėvų atveju šios išmokos sudaro daugiau nei trečdalį disponuojamųjų pajamų, o dviejų suaugusiųjų atveju – daugiau nei penktadalį. Šios pajamų rūšies dalis disponuojamose pajamose kasmet yra auganti. Skirtumai pastebimi tarp šių namų ūkių, kai žiūrime į pajamas, gautas iš darbo, investicijų ir turto: vienišų tėvų atveju šios pajamos sudaro kiek daugiau nei trečdalį disponuojamųjų pajamų, o dviejų suaugusių atveju – apie 90%. Vienišų suaugusių asmenų su vaikais atveju, esant didesniai vaikų skaičiui, didėja ir pajamų dalis, gaunama iš šeimos išmokų. Tai susiję su tuo, kad pagal išmokų vaikams teikimo taisykles, tie namų ūkiai, kuriuose yra trys ir daugiau vaikų, papildoma išmoka vaikui skiriama netestuojant šeimos pajamų, kas yra daroma šeimoms, kuriose yra vienas arba su vaikai. Vienišų asmenų su trimis ir daugiau vaikų atveju pajamos gautos iš darbo, investicijų ir turto pasiskirto panašiai kaip ir pajamos gautos iš išmokų šeimoms. Dviejų suaugusių su trimis ir daugiau vaikų namų ūkio atveju darbinės pajamos yra gana didelė pajamų dalis, tačiau tokios šeimos turi teisę gauti ir socialinės paramos/atskirties išmokas, nors jų dalis disponuojamose pajamose yra gana žema, priešingai negu vienišų tėvų su trimis ir daugiau vaikų atveju, kur socialinės paramos/atskirties išmokos sudaro apie 21% disponuojamųjų pajamų dalies.

4.2.1.6. pav. Pajamų dekompozicija namų ūkiuose su trimis ir daugiau suaugusiųjų (kito tipo namų ūkiai) 2018-2022 m. Lietuvoje, % nuo disponuojamųjų namų ūkio pajamų.

Šaltinis: autorės skaičiavimai, remiantis EU-SILC ir EUROMOD mikrosimuliacijomis ir naudojant SPSS programinę įrangą.

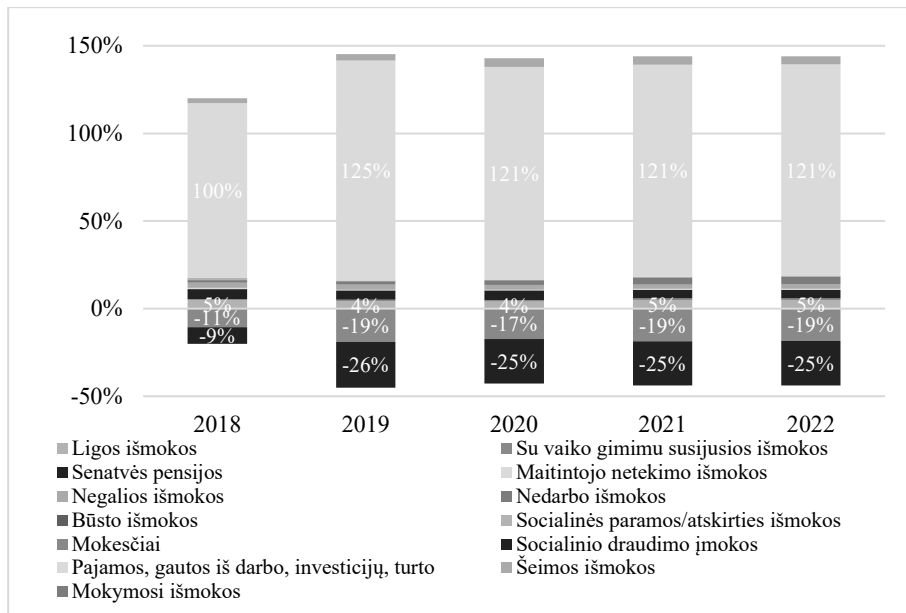
Kito tipo namų ūkių atveju darbinės pajamos yra taip pat didžiausia disponuojamų pajamų dalis, kitos išmokos sudaro gana mažą dalį, išskyrus senatvės pensijas, kurių dalis kasmet yra didėjanti ir 2022 m. sudaro apie 12% disponuojamų pajamų.

Apibendrinant namų ūkių disponuojamų pajamų struktūrą, galima pastebėti, kad reikšmingiausios pajamos 2018-2022 m. Lietuvoje tarp skirtingų namų ūkių tipų yra pajamos, gautos iš darbo, investicijų ir turto. Toliau, augant vaikų skaičiui namų ūkyje, vis reikšmingesnės tampa šeimos išmokos bei išmokos socialinės atskirties/paramos atveju. Vieniųjų asmenų ir dviejų suaugusių be vaikų namų ūkiuose senatvės pensijos sudaro reikšmingą dalį disponuojamųjų pajamų. Toliau svarbu yra pažūrėti kokia yra pajamų struktūra skirtingo tipo namų ūkiuose yra susiduriama su tam tikromis rizikomis. Tad toliau pateikiama namų ūkių pajamų struktūra kai susiduriama su: liga, negalia, nedarbu, senatve, vaiko gimimu ir skurdu.

4.2.2. Pajamų pasiskirstymas Lietuvoje 2018-2022 metais susiduriant su rizikomis

Šiame poskyryje apžvelgiama kaip vidutiniškai pasiskirsto namų ūkio pajamos, kai yra susiduriama su socialinėmis rizikomis. Prieš tai, išanalizavus bendrai kaip pasiskirsto namų ūkių pajamos pagal savo kilmę, galima pastebėti, kad darbinės pajamos yra pagrindinis namų ūkių pajamų šaltinis. Tačiau neretai, susiduriant su socialinėmis rizikomis, darbinės pajamos sumažėja ir socialinės apsaugos išmokos įgauna didesnę prasmę užtikrinant pajamų palaikymą ir/ar apsaugą nuo skurdo.

4.2.2.1 pav. pateikiama kaip vidutiniškai pasiskirsto namų ūkių pajamos pagal pajamų kilmę kai yra susiduriama su ligos rizika. Laikoma, kad su ligos rizika susiduria tie namų ūkiai, kurie gavo ligos išmokas atitinkamais metais.

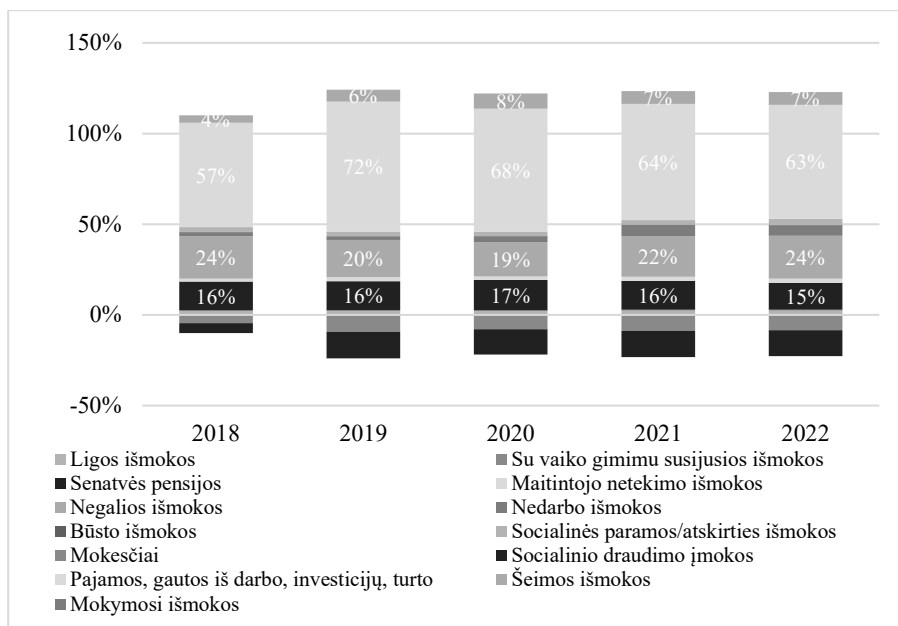
4.2.2.1. pav. Gyventojų pajamų dekompozicija Lietuvoje 2018-2022 m. susiduriant su ligos rizika, %.

Šaltinis: autorės skaičiavimai, remiantis EU-SILC ir EUROMOD mikrosimuliacijomis ir naudojant SPSS programinę įrangą.

Pastebima, kad susiduriant su ligos rizika, ligos išmokos sudaro tik mažą dalį namų ūkio disponuojamų pajamų. Didžiąją dalį pajamų sudaro pajamos, gautos iš darbo, investicijų ir turto. Kitos išmokų grupės taip pat sudaro tik mažą dalį namų ūkių disponuojamų pajamų. Analizuojant pajamų dekompoziciją pagal skirtingus namų ūkių tipus taip pat pastebima, kad pajamos, gautos iš darbo investicijų ir turto yra reikšmingiausias pajamų

šaltinis. Tai galima paaiškinti tuo, kad asmenys susiduriantys su ligos rizika, ligos išmoka gauna ribotą laiką, per metus yra nustatytas dienų skaičius, kada asmuo gali gauti šią išmoka. Taip pat ligos išmoka yra tik laikina darbinų pajamų netekimo priemonė.

4.2.2.2. pav. pateiktas vidutinis pajamų pasiskirstymas susiduriant su negalios rizika. Negalios rizika laikoma tada, kai namų ūkyje yra bent vienas negalia turintis asmuo.

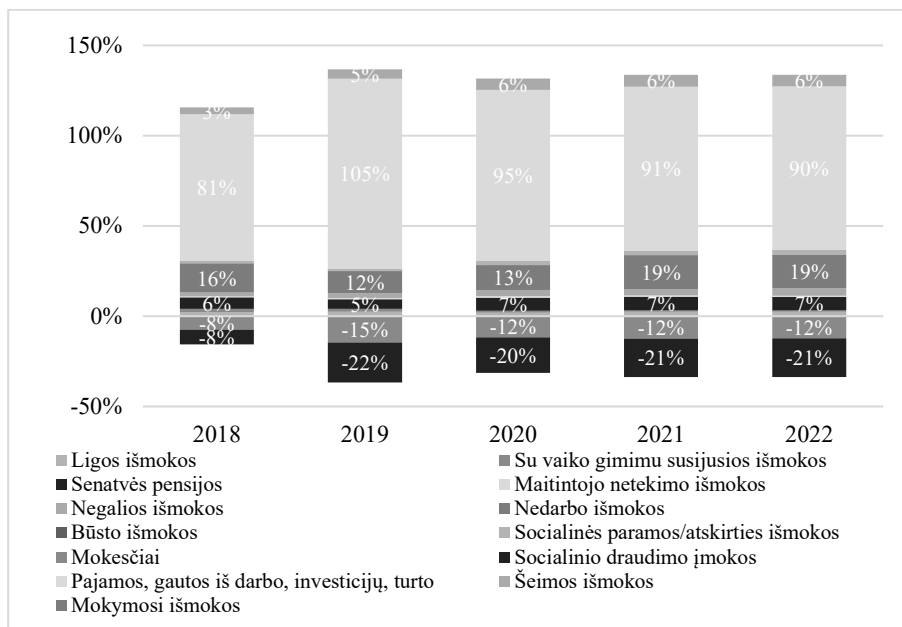
4.2.2.2. pav. Gyventojų pajamų dekompozicija Lietuvoje 2018-2022 m. susiduriant su negalios rizika, %.

Šaltinis: autorės skaičiavimai, remiantis EU-SILC ir EUROMOD mikrosimuliacijomis ir naudojant SPSS programinę įrangą.

Negalios rizikos atveju taip pat darbinės pajamos yra pagrindinis namų ūkių pajamų šaltinis Lietuvoje, tačiau pastebima, kad vis didesnę reikšmę įgauna negalios išmokos, kur vidutiniškai sudaro apie 24% 2022 m. Taip pat apie 15% namų ūkių disponuojamų pajamų vidutiniškai sudaro senatvės pensijos. Analizuojant negalios riziką pagal skirtingus namų ūkių tipus, pastebima, kad vienišų asmenų atveju negalios išmokos sudaro didžiąją dalį disponuojamų pajamų (daugiau nei 60%), o senatvės pensijos sudaro daugiau nei 11%. Namų ūkių su vaikais atveju, negalios išmokos vaidina jau ne tokį reikšmingą vaidmenį, tačiau augant vaikų skaičiui, šeimos išmokos tampa vis reikšmingesnės namų ūkio disponuojamoms pajamoms. Vienišų tėvų su vaikais atveju patiriant negalios riziką, šeimos išmokos gali sudaryti iki

trečdaliu namų ūkio disponuojamų pajamų. Vieniųjų tėvų su trimis ir daugiau vaikų atveju galima pastebėti, kad šalia šeimos, negalios išmokų, namų ūkiui teikiamos ir maitintojo netekimo išmokos.

4.2.2.3. pav. pateiktas vidutinis namų ūkių pajamų pasiskirstymas susiduriant su nedarbo rizika. Nedarbo rizika laikoma situacija, kai namų ūkis gauna nedarbo išmokas arba namų ūkyje bent vienas suaugęs asmuo bent 1 mėnesį nedirbo. Taip yra daroma, kadangi nebūtinai visi nedirbantys turi teisę į nedarbo socialinio draudimo išmoką, kuri yra pagrindinė išmoka, kuri teikiama susidūrus su nedarbo rizika.

4.2.2.3. pav. Gyventojų pajamų dekompozicija Lietuvoje 2018-2022 m. susiduriant su nedarbo rizika, %.

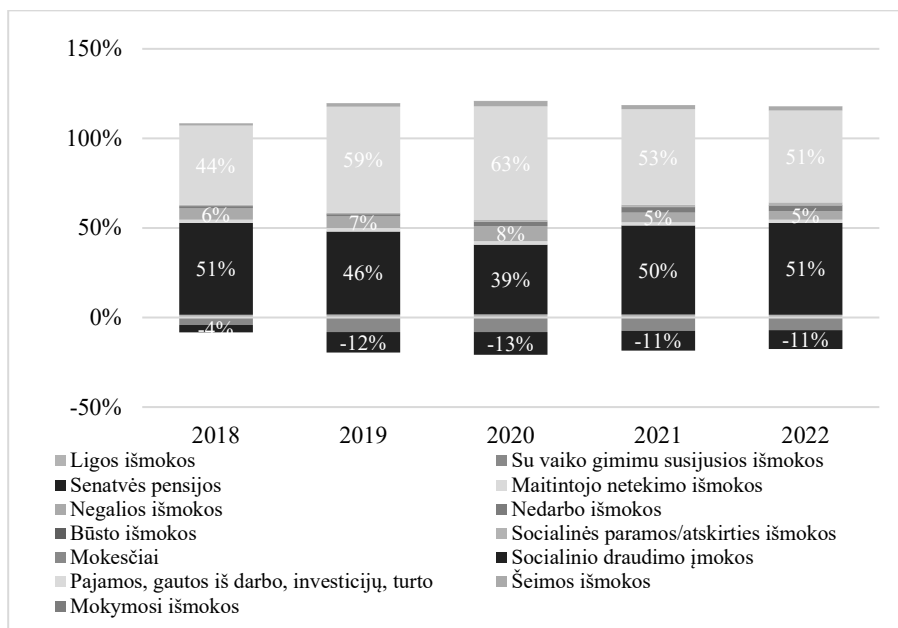
Šaltinis: autorės skaičiavimai, remiantis EU-SILC ir EUROMOD mikrosimuliacijomis ir naudojant SPSS programinę įrangą.

Nedarbo rizikos atveju, nedarbo išmokų dalis disponuojamose pajamose yra padidėjusi nuo 16% 2018 metais iki 19% 2022 metais. Darbinės pajamos, vėlgai, sudaro didžiąją dalį namų ūkio pajamų ir sudaro kiek daugiau nei 90% pastaraisiais metais. Tad matome, kad namų ūkiui susidūrus su nedarbo rizika, pagrindinis pajamų šaltinis ir toliau išlieka darbinės pajamos. Kaip buvo minėta anksčiau, pagrindinė išmoka, kuri yra teikiama esant nedarbo rizikai yra nedarbo socialinio draudimo išmoka. Vis tik, ši išmoka yra teikiama tik tuo atveju, jeigu asmuo yra sukaupęs pakankamą nedarbo socialinio draudimo stažą.

Nedarbo rizikos atveju, pastebima, kad darbinės pajamos tarp vienišų asmenų ir vienišų tėvų su vaikais namų ūkiuose sumažėja reikšmingiau: vienišų asmenų atveju nedarbo išmokos ir darbinės pajamos sudaro panašią dalį namų ūkio disponuojamų pajamų, o vienišų tėvų su vaikais atveju darbinės pajamos sudaro mažesnę dalį disponuojamų pajamų, lyginant su bendrai gaunama išmokų dalimi. Augant vaikų skaičiui ir susiduriant su nedarbo rizika, socialinės paramos ir šeimos išmokos vaidina vis didesnę vaidmenį namų ūkio disponuojamose pajamose.

4.2.2.4. pav. pateikta vidutinė gyventojų pajamų dekompozicija, kai yra susiduriama su senatvės rizika. Senatvės rizika laikoma situacija, jeigu namų ūkis gauna senatvės pensijas arba namų ūkyje yra asmenų 65 metų ir vyresnių.

4.2.2.4. pav. Gyventojų pajamų dekompozicija Lietuvoje 2018-2022 m. susiduriant su senatvės rizika, %.

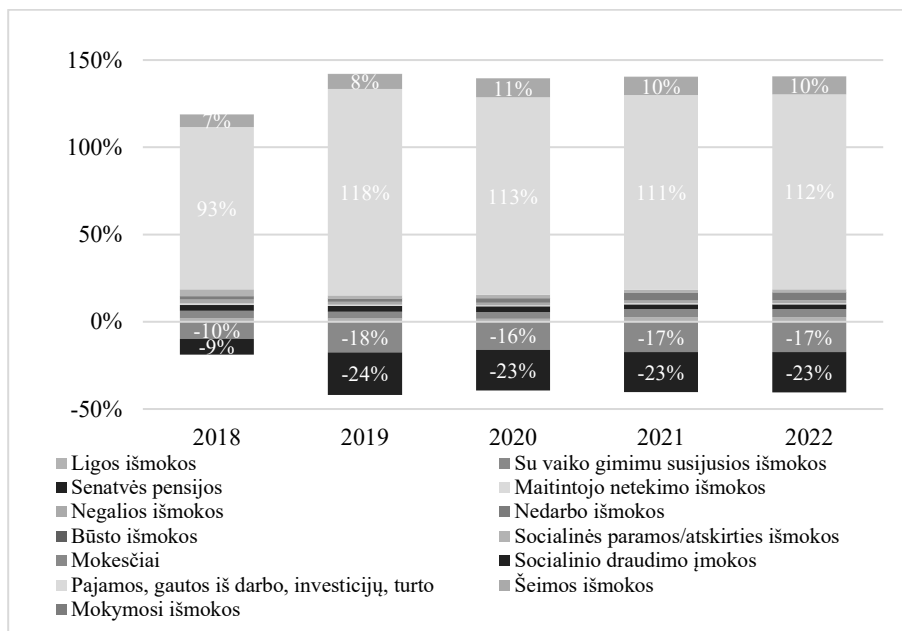
Šaltinis: autorės skaičiavimai, remiantis EU-SILC ir EUROMOD mikrosimuliacijomis ir naudojant SPSS programinę įrangą.

Susiduriant su senatvės rizika namų ūkyje, senatvės pensijos tampa reikšminga namų ūkio pajamų dalis, tačiau darbinės pajamos sudaro didesnę dalį namų ūkio disponuojamų pajamų. Tačiau svarbu paminėti tai, kad priešingai nei senatvės pensijos, nuo darbinių pajamų yra mokamos socialinio draudimo įmokos bei gyventojų pajamų mokestis, tad galiausiai į rankas gaunamas atlyginimas sudaro mažesnę dalį negu senatvės pensijos. Senatvės pensijų dalis disponuojamose pajamose lyginant 2018 m. su 2022 m. stipriai

nepasikeitė ir sudaro apie 50% namų ūkio disponuojamų pajamų. Taip pat matome, kad kita svarbi išmoka susidūrus su senatvės rizika yra negalios išmokos.

Senatvės rizikos atveju, jeigu namų ūkyje nėra vaikų, senatvės išmokos yra reikšmingiausias pajamų šaltinis. Esant vaikams namų ūkyje, didėja ir kitų išmokų dalis disponuojamose pajamose, o taip pat didėja ir darbinį pajamų dalis.

4.2.2.5. pav. pateikta gyventojų pajamų dekompozicija, kai namų ūkis susiduria su vaikų gimimo rizika, t. y., namų ūkyje yra vaikų.

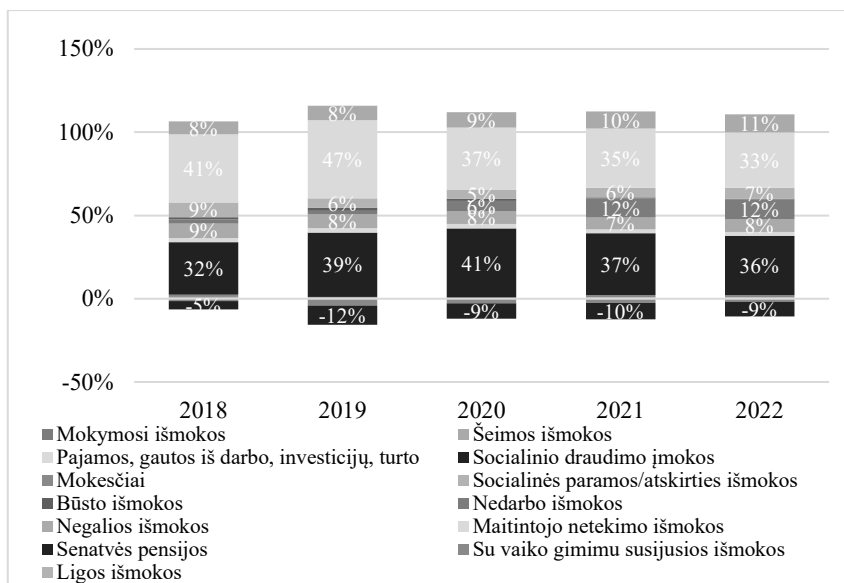

4.2.2.5. pav. Gyventojų pajamų dekompozicija Lietuvoje 2018-2022 m. susiduriant su vaikų gimimo rizika, %.

Šaltinis: autorės skaičiavimai, remiantis EU-SILC ir EUROMOD mikrosimuliacijomis ir naudojant SPSS programinę įrangą.

Susiduriant su vaikų gimimo rizika namų ūkiuose pastebima, kad pagrindinis pajamų šaltinis yra darbinės pajamos. Šeimos išmokos sudaro kiek daugiau nei 10% namų ūkio disponuojamų pajamų. Kitos išmokos sudaro dar mažesnę dalį. Tai galima paaiškinti tuo, kad Namų ūkyje esant vaikų, darbingo amžiaus asmenys ir toliau dirba, gimus vaikui yra teikiamos su vaiko gimimu susijusios išmokos (motinystės, tėvystės, vaiko priežiūros išmokos, vienkartinė išmoka nėščiai moteriai, besimokančio ar bestudijuojančio asmens vaiko priežiūrai mokama išmoka). Analizuojant skirtingus namų ūkių

tipus, vienišų tėvų su vaikais atveju pastebima, kad socialinės atskirties/paramos išmokos tampa vis reikšmingesnės.

4.2.2.6. pav. Gyventojų pajamų dekompozicija Lietuvoje 2018-2022 m. susiduriant su skurdo rizika, %.

Šaltinis: autorės skaičiavimai, remiantis EU-SILC ir EUROMOD mikrosimuliacijomis ir naudojant SPSS programinę įrangą.

Skurdo rizikos atveju namų ūkių pajamų struktūra kiek pasikeičia: darbinių pajamų ir senatvės pensijų santykis bendrose disponuojamose pajamose yra labai panašus ir kiekviena šių rūšių sudaro apie trečdalį disponuojamų pajamų. Šalia senatvės pensijų, namų ūkiai gauna ir kitokias socialines išmokas: socialinę pašalpą (nors ji vidutiniškai tarp skurstančių namų ūkių sudaro tik iki 7% 2022 m.), nedarbo išmokos, negalios išmokos, šeimos išmokos. Šeimos išmokos kasmet yra augančios ir sudaro kiek daugiau nei 10% namų ūkio disponuojamų pajamų. Įdomu yra tai, kad socialinė pašalpa yra teikiama tik labiausiai skurstantiems namų ūkiams, tačiau namų ūkių, susiduriančių su skurdo rizika, socialinės pašalpos dalis disponuojamose pajamose sudaro tik nedidelę dalį. Tai galima paaiškinti tuo, kad teisė į socialinę pašalpą yra skiriama turint tik labai žemas pajamas, atitinkamai ir išmokos dydis yra santykinai žemas, tad jis sudaro tik mažą dalį namų ūkių pajamų ir yra nepakankamas reikšmingai prisidėti prie skurdo mažinimo.

Analizuojant namų ūkių pajamų struktūrą, pastebima, kad vienišų asmenų ir dviejų suaugusių be vaikų pagrindinis pajamų šaltinis yra senatvės pensijos. Namų ūkiuose su vienu vaiku, darbinės pajamos yra pagrindinis

pajamų šaltinis, tačiau šalia jų namų ūkiai gauna ir šeimos, socialinės paramos ir kitas išmokas. Kai namų ūkyje yra du vaikai, priklausomai nuo suaugusiųjų skaičiaus, pajamų struktūra skiriasi: vienišų tėvų atveju darbinės pajamos iki mokesčių ir socialinio draudimo įmokų sudaro iki 40%, kai tuo tarpu dviejų suaugusių namų ūkyje net jei pajamos sudaro apie 68% – namų ūkis susiduria su skurdo rizika. Vienišų tėvų su trimis ir daugiau vaikų atveju jų pagrindinis pajamų šaltinis yra šeimos išmokos ir socialinės paramos išmokos.

Apibendrinant, susiduriant su įvairiomis socialinėmis rizikomis pastebima, kad darbinės pajamos yra pagrindinis namų ūkių pajamų šaltinis. Taip pat galima pastebėti, kad esant skirtingai namų ūkio sudėčiai, skiriasi ir tai, kokios išmokos yra dominuojančios susidūrus su tam tikra rizika. Bendrai pastebima, kad esant didesniai vaikų skaičiui, šeimos išmokų dalis namų ūkio disponuojamose pajamose didėja. Su skurdo rizika susidūrus namų ūkiams, pagrindinis pajamų šaltinis yra senatvės pensijos (jeigu namų ūkyje nėra vaikų), esant vaikams namų ūkyje, šeimos išmokos bei socialinės paramos išmokos vaidina reikšmingą vaidmenį. Vis tik rezultatai rodo, kad skurdo rizikos neaplenkia tie namų ūkiai, kuriuose dominuoja senatvės pensijos, tai reiškia, kad jos nėra pakankamas pajamų šaltinis senatvėje, nes susidūrus su senatvės rizika, tuo pačiu susiduriama ir su skurdo rizika.

Namų ūkių pajamų dekompozicija parodė, kad įvairios išmokos yra teikiamos namų ūkiams, tačiau svarbu yra įvertinti kurie pajamų šaltiniai yra reikšmingiausi ir kurios socialinės rizikos labiausiai prisideda prie namų ūkio disponuojamų pajamų mažėjimo.

4.2.3. Reikšmingiausi pajamų šaltiniai ir socialinės rizikos disponuojamose pajamose

Siekiant įvertinti kurios socialinių išmokų grupės yra reikšmingiausios ir kurios socialinės rizikos labiausiai prisideda prie pajamų sumažėjimo, yra sudaroma daugianarė tiesinė regresija. Ši regresija yra taikoma 2018-2022 m. siekiant įvertinti ar per 5 metų laikotarpį įvyko reikšmingų pasikeitimų namų ūkių pajamų struktūroje. Sudarant modelį nėra įtraukiamos darbinės pajamos, siekiant įvertinti tik išmokų poveikį disponuojamoms pajamoms. Priklausomas kintamasis – namų ūkio disponuojamų pajamų suma. 4.2.3.1. lentelėje pateikiami daugianarės tiesinės regresijos rezultatai (nepriklausomi kintamieji ir jų reikšmės modelyje) 2018-2022 m.

4.2.3.1. lent. Daugianarės tiesinės regresijos rezultatai 2018-2022 m.

	2018	2019	2020	2021	2022
Konstanta	2343,800* (1,702)	2491,186* (1,932)	2766,053* (2,124)	3104,466* (2,641)	3438,760* (2,901)
Ligos išmokos	1,866* (,011)	2,215* (0,012)	2,170* (,012)	2,402* (,011)	2,357* (,011)
Su vaiko gimimu susijusios išmokos	0,477* (,005)	0,694* (0,005)	0,808* (,005)	0,378* (,004)	0,388* (,004)
Šeimos išmokos	-0,667* (,020)	1,494* (,018)	0,542* (,013)	-0,638* (,018)	-0,559* (,018)
Senatvės pensijos	0,448* (,004)	0,261* (,004)	0,056* (,003)	0,095* (,004)	0,109* (,004)
Maitintojo netekimo išmokos	0,598* (,019)	0,923* (,020)	1,520* (,021)	0,041 (,021)	0,036 (,021)
Negalios išmokos	-0,017** (,006)	0,041* (,006)	0,131* (,007)	0,270* (,007)	0,348* (,006)
Nedarbo išmokos	1,792* (,008)	1,562* (,009)	1,225* (,009)	0,893* (,006)	0,907* (,006)
Būsto išmokos	-11,787* (,130)	-13,258* (,151)	-11,125* (,125)	-12,092* (,254)	-17,613* (,325)
Socialinės paramos/atski rties išmokos	-1,847* (,012)	-1,725* (,017)	-1,672* (,016)	-2,698* (,019)	-2,734* (,019)
Mokymosi išmokos	3,967* (,044)	1,389* (,055)	2,031* (,059)	4,189* (,082)	4,284* (,090)
Negalios rizika	-371,045* (2,092)	-333,102* (2,477)	-317,937* (2,705)	-297,523* (3,289)	-339,859* (3,618)
Senatvės rizika	-422,331* (1,953)	-398,708* (2,106)	-304,546* (2,302)	-429,473* (2,726)	-446,276* (3,092)
Nedarbo rizika	-544,225* (1,595)	-624,400* (1,808)	-625,969* (2,144)	-632,429* (2,205)	-698,136* (2,414)
Ligos rizika	-51,133* (1,419)	90,534* (1,592)	114,418* (1,716)	-89,633* (2,020)	-95,822* (2,216)
Vienišas asmuo	-1577,957 (1,916)	-1635,074* (2,205)	-1847,186* (2,396)	-2000,413* (2,811)	-2204,297* (3,087)
Vienišas tėvas su 1 vaiku	-1384,374* (3,427)	-1646,350* (4,240)	-1749,013* (4,576)	-1651,898* (5,338)	-1838,341* (5,843)

	2018	2019	2020	2021	2022
Vienišas tėvas su 2 vaikais	-1335,465* (4,208)	-1505,448* (5,084)	-1500,450* (5,463)	-1580,410* (6,887)	-1785,824* (7,642)
Vienišas tėvas su 3 ir daugiau vaikų	-941,272* (6,039)	-1369,735* (8,546)	-1186,509* (9,338)	-378,902* (10,535)	-498,840* (11,873)
2 suaugę be vaikų	-958,6138* (1,693)	-982,882* (1,936)	-1094,890* (2,096)	-1148,636* (2,532)	-1276,749* (2,785)
2 suaugę su 1 vaiku	-707,666* (2,120)	-772,932* (2,381)	-830,444* (2,566)	-555,901* (3,042)	-625,489* (3,353)
2 suaugę su 2 vaikais	-516,065* (2,239)	-740,484* (2,553)	-735,139* (2,758)	-570,021* (3,502)	-648,014* (3,897)
2 suaugę su 3 ir daugiau vaikų	-180,041* (3,956)	-618,842* (4,779)	-431,115* (5,345)	-148,707* (7,040)	-197,694* (7,961)
R²	0,336	0,322	0,325	0,279	0,281
N	2793343	2792092	2792092	2809179	2809179

* Priklausomas kintamasis – disponuojamos namų ūkio pajamos, standartinės paklaidos pateiktos skliaustuose, * - p-reikšmė <0.001, ** - p-reikšmė <0.05.

Šaltinis: autorės skaičiavimai, remiantis 2018-2021 m. PGS duomenimis ir EUROMOD mikrosimuliacijomis ir naudojant SPSS programinę įrangą.

Tirto modelio rezultatai rodo, kaip ir kiek socialinės apsaugos išmokos, socialinės rizikos bei namų ūkių sudėtis turi įtakos namų ūkio disponuojamoms pajamoms. Modelio R² tarp 2018-2022 m. stipriai nekinta ir siekia kiek daugiau nei 27%. Visi nepriklausomi kintamieji modelyje yra statistiškai reikšmingi (išskyrus maitintojo netekimo išmokų suma 2021-2022 metais) ir daugelio jų p-reikšmė <0.001.

Reikšmingiausi modelyje yra vienišo asmens ir dviejų suaugusių be vaikų kintamieji, kurie turi didžiausią įtaką mažinant namų ūkio disponuojamas pajamas. Detalesnė informacija apie priklausomų kintamųjų standartizuotus įverčius pateikiama 3 priede. Jeigu žiūrime į socialinės apsaugos išmokų grupes, reikšmingiausios išmokos, turinčios įtakos namų ūkio disponuojamoms pajamoms yra ligos išmokos (jų reikšmingumas tarp metų didėja) ir nedarbo išmokos – joms didėjant, didėja ir namų ūkio disponuojamos pajamos, nors jų reikšmingumas didėjant pajamoms tarp metų mažėja. 2021-2022 m. reikšmingos yra socialinės paramos/at skirties išmokos – augant joms mažėja namų ūkio disponuojamos pajamos. Tad galima pastebėti, kad namų ūkio pajamų reikšmingam mažėjimui turi socialinės paramos/at skirties išmokos bei namų ūkio sudėtis. Rezultatai parodo, kad

vaikų skaičius namų ūkyje mažina šeimos disponuojamas pajamas, tačiau augant vaikų skaičiui, pajamos mažėja lėčiau. Tai galima paaiškinti tuo, kad namų ūkiams su vaikais šalia galimų gauti socialinės paramos išmokų, jeigu yra susiduriama su skurdo rizika, mokamos išmokos vaikams (universali ir papildoma išmoka vaikui), kurios augant vaikų skaičiui – didėja, o jeigu namų ūkyje yra 3 ir daugiau vaikų – papildoma išmoka vaikui mokama nevertinant šeimos pajamų. Vieniųjų asmenų ir 2 suaugusių be vaikų namų ūkių atveju jų disponuojamos pajamos mažėja, kadangi tokie namų ūkiai šalia darbinių pajamų turi teisę gauti tik socialinę pašalpą, jeigu atitinka keliamas sąlygas šiai išmokai gauti. Vieniųjų asmenų atveju, nuo 2021 m. vidurio pradėta mokėti vienišo asmens išmoka, kuri iš pradžių buvo teikiama tik senatvės pensijos amžiaus sulaukusiems vienišiams asmenims, kurie gauna senatvės pensijas. Nuo 2022 m. yra praplėstas išmokos gavėjų ratas ir šią išmoką turi teisę gauti visi vieniši asmenys, kurie yra sulaukę pensinio amžiaus arba turi negalią ir gyvena vieni.

Siekiant įvertinti ar sudarytas modelis nesusiduria su multikolinearumo problema (nors prieš sudarant modelį buvo atlikta kintamųjų koreliacinė analizė), įvertinamas gautas dispersijos mažėjimo daugiklis (VIF) (*angl. variance inflation factor*) (žr. 4.2.3.2. lent.).

4.2.3.2. lent. Daugianarės tiesinės regresijos nepriklausomų kintamųjų VIF statistikos rezultatai 2018-2022 m.

	2018	2019	2020	2021	2022
Ligos išmokos	1,501	1,463	1,464	1,533	1,533
Su vaiko gimimu susijusios išmokos	1,142	1,137	1,136	1,129	1,129
Šeimos išmokos	3,090	3,653	3,929	5,521	5,866
Senatvės pensijos	2,900	2,611	2,293	2,806	2,989
Maitintojo netekimo išmokos	1,190	1,093	1,192	1,145	1,157
Negalios išmokos	1,362	1,346	1,508	1,369	1,404
Nedarbo išmokos	1,395	1,398	1,773	1,571	1,566
Būsto išmokos	1,169	1,124	1,122	1,124	1,125
Socialinės paramos/at skirties išmokos	1,295	1,343	1,377	1,496	1,439
Mokymosi išmokos	1,031	1,019	1,018	1,031	1,031

	2018	2019	2020	2021	2022
Negalios rizika	1,301	1,390	1,423	1,455	1,464
Senatvės rizika	3,038	2,782	2,970	2,931	3,088
Nedarbo rizika	1,499	1,504	1,884	1,747	1,739
Ligos rizika	1,665	1,616	1,613	1,686	1,686
Vienišas asmuo	1,838	1,838	1,864	2,085	2,090
Vienišas tėvas su 1 vaiku	1,154	1,117	1,117	1,174	1,181
Vienišas tėvas su 2 vaikais	1,243	1,241	1,231	1,304	1,334
Vienišas tėvas su 3 ir daugiau vaikų	1,514	1,304	1,337	1,660	1,752
2 suaugę be vaikų	1,810	1,792	1,804	2,008	2,017
2 suaugę su 1 vaiku	1,456	1,458	1,453	1,582	1,604
2 suaugę su 2 vaikais	1,934	2,032	2,036	2,557	2,631
2 suaugę su 3 ir daugiau vaikų	2,001	2,060	2,212	2,979	3,352

Šaltinis: autorės skaičiavimai, remiantis 2018-2021 m. PGS duomenimis ir EUROMOD mikrosimuliacijomis ir naudojant SPSS programinę įrangą.

Rezultatai rodo, kad 2021-2022 m. šeimos išmokų VIF statistika viršija 4 ir tai gali rodyti multikolinearumo problemą modelyje. Visų kitų kintamųjų VIF statistika yra žemiau 4. Vis tik šeimos išmokos modelyje yra paliekamos, kadangi ankstesnių metų duomenyse multikolinearumo problema nėra identifikuojama.

Apibendrinant gautus rezultatus, pastebima, kad namų ūkio sudėtis yra reikšminga, kai yra vertinamos namų ūkio disponuojamos pajamos. 2018-2022 m. analizė parodė, kad namų ūkiai be vaikų susiduria su didžiausiu pažeidžiamumu apsaugant juos nuo galimų patirti rizikų. Taip pat pastebėta, kad pastaraisiais metais socialinės atskirties išmokų gavimas rodo, kad yra mažėjančios namų ūkio pajamos. Tai gali būti susiję su tuo, kad socialinės pašalpos išmokos adekvatumas yra gana žemas, taip pat aprėptis yra nepakankama pasiekti mažiausias pajamas gaunančius asmenis. Tad toliau yra įvertinama tai, koks yra socialinės pašalpos nepaėmimo mastas Lietuvoje 2018-2021 m.

4.2.4. Socialinės pašalpos nepaėmimas 2018-2021 metais Lietuvoje

Socialinė pašalpa yra svarbi priemonė, kuri teikia piniginę paramą asmenims, kurie neturi teisės gauti socialinio draudimo išmokų ir kurių pajamos yra žemos. Tai yra kaip pagrindinė priemonė Lietuvoje užtikrinti minimalias pajamas. Lietuvoje teisę į socialinę pašalpą turi tie asmenys, kurių pajamos yra žemiau nustatytos ribos. Analizuojamu laikotarpiu (2018-2022 m.) įvyko keletas pokyčių. 2018-2019 metais teisę į šią išmoką turėjo asmenys, šeima, jeigu vieno asmens pajamos neviršijo 1 valstybės remiamų pajamų (VRP) dydžio, kuris tais metais buvo lygus 122 EUR⁵⁶, o išmokos dydis vienam gyvenančiam asmeniui arba pirmam šeimos nariui yra skirtumas tarp 1 VRP ir vidutinių vieno gyvenančio asmens/ vienam šeimos nariui tenkančių pajamų per mėnesį, antram asmeniui skirtumas tarp 80% VRP ir vienam šeimos nariui tenkančių pajamų, trečiam ir paskesniam – skirtumas tarp 70% VRP ir vienam šeimos nariui tenkančių pajamų, taip pat yra taikomas turto testas teisei į išmoką. 2020 metais VRP padidintas iki 125 EUR⁷, nuo metų vidurio yra padidinta pajamų riba teisei į išmoką vietoj 1 VRP taikoma 1.1 VRP riba, laikinai yra nevertinamas namų ūkių turtas, dėl vyravusios pandemijos šalyje. Taip pat buvo padidintas socialinės pašalpos dydis: vienišiams asmenims išmoka sudarė skirtumą tarp 1.4 VRP ir vidutinių pajamų, jeigu išmoka mokama iki 6 mėnesių; skirtumą tarp 1.2 VRP ir vidutinių pajamų, jeigu išmoka mokama nuo 6 iki 12 mėnesių; skirtumą tarp 1.1 VRP ir vidutinių pajamų, jeigu išmoka mokama ilgiau kaip 12 mėnesių. Taip pat ir namų ūkiams, kur yra daugiau nei vienas asmuo įvyko pakeitimai išmokų dydžiuose: padidintas procentas, nuo kurio skaičiuojamas skirtumas (pirmam asmeniui 100% nuo 1.1 VRP, antram 90% nuo 1.1 VRP ir trečiam ir paskesniam – 70% nuo 1.1 VRP). 2021 metais VRP padidintas iki 128 EUR⁸. Tad 2020-2021 metais buvo netaikytas turto testas teisei į išmoką.

Remiantis Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos duomenimis (žr. 4.2.4.1. lent.) socialinės pašalpos gavėjų skaičius, lyginant su gyventojų skaičiumi, analizuojamu laikotarpiu stipriai nekito ir nesiekė daugiau kaip 3%, nors 2020-2021 metais buvo didinamas ne tik išmokos dydis, tačiau buvo palengvintos sąlygos išmokai gauti (netaikomas turto testas, padidinta pajamų riba teisei į išmoką).

---

⁵ <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/1e055e90a1f411e7a5baf031c7d2d3c7>

⁶ <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/41397f10051511e9a5eaf2cd290f1944>

⁷ <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/3bcece9014fa11ea9d279ea27696ab7b>

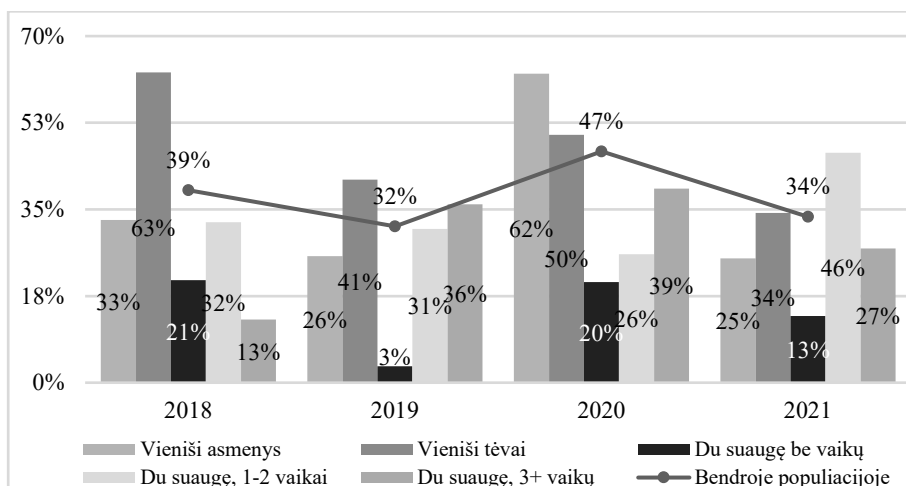
⁸ <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/975e85004aa711eb8d9fe110e148c770>

4.2.4.1. lent. Socialinės pašalpos gavėjų dalis nuo bendros populiacijos 2018-2023 m. Lietuvoje, % ir vidutinis metinis gavėjų skaičius, asmenys.

	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Socialinės pašalpos gavėjų dalis, %	2.53	2.31	2.01	2.38	2.31	2.4
Vidutinis metinis gavėjų skaičius	71 213	64 604	56 039	66 597	64 568	68 704

Šaltinis: Socialinės apsaugos ir darbo ministerija.

Duomenys rodo, kad santykiniais ir absoliučiais dydžiais 2020 metais socialinės pašalpos gavėjų skaičius sumažėjo ir 2021 m. vėl padidėjo, tačiau nesiekia 2018 metų lygio. Taip pat ir 2022 ir 2023 m. socialinės pašalpos vidutinis gavėjų skaičius nesiekia 2018 m. lygio, nors jau kurį laiką yra vėl taikomas turto testas paramai gauti. Tad galima pastebėti, kad ne tik atlaisvinant tam tikras sąlygas išmokai gauti, socialinės pašalpos gavėjų dalis nepadidėjo, tad svarbu įvertinti, ar nepadidėjo ir asmenų dalis, kurie turėjo teisę į šią išmoką, tačiau dėl jos nesikreipė.

4.2.4.1. pav. Socialinės pašalpos nepaėmimas 2018-2021 m. bendrai populiacijoje ir tarp namų ūkių tipų, %.

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Pajamų ir gyvenimo sąlygų tyrimu ir EUROMOD mikrosimuliacijomis ir naudojant SPSS programinę įrangą. Pastaba: EUROMOD simuliacijoms buvo naudota mokesčių vengimo korekcija (angl. tax compliance adjustment), minimalaus atlyginimo korekcija (angl. minimum wage adjustment) ir senatvės pensijų papildinys (angl. extended policy simulation). Metai atspindi pajamų metus.

Socialinės pašalpos išmokų nepaėmimo rezultatai rodo, kad bendrai šalyje socialinės pašalpos išmokų nepaėmimas siekia nuo 39% 2018 metais

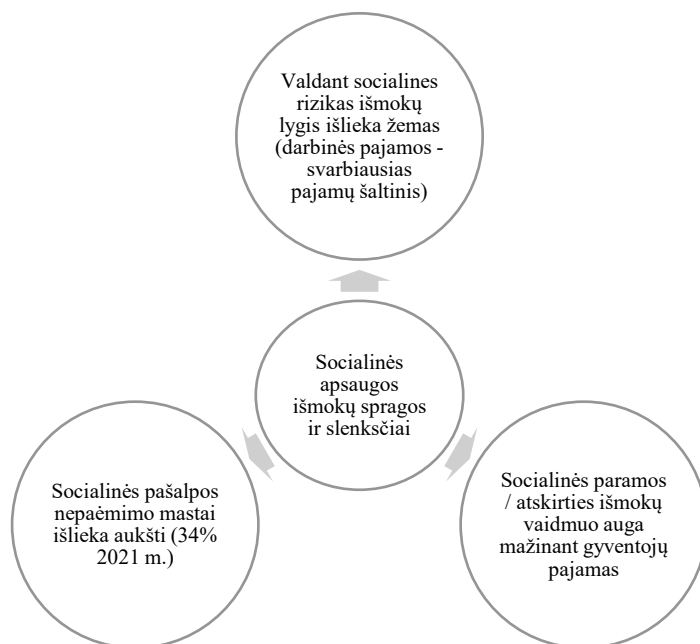
iki 34% 2021 m. Nors bendrai galima pastebėti, kad bendras šios išmokos nepaėmimo mastas yra sumažėjęs, tačiau 2020 m. gana stipriai išaugo socialinės pašalpos nepaėmimas ir jis siekė 47%, kas rodo, kad beveik kas antras asmuo, turėjęs teisę į socialinės pašalpos išmoką dėl jos nesikreipė, net tada, kai buvo padidintas išmokos dydis, taip pat atlaisvintos sąlygos šiai išmokai gauti (pakelta pajamų testo riba, netaikomas turto testo reikalavimas). Remiantis anksčiau atliktas skaičiavimais (Gabnytė, Vencius ir Navickė, 2020), pastebima, kad anksčiau šios išmokos nepaėmimas sudarė kiek daugiau nei 22% 2016 metais, tačiau nuo 2018 metų pastebimas gana ženklus nepaėmimo masto išaugimas (39%), nors ženklių pasikeitimų socialinės paramos sistemoje nebuvo, taip pat išmokų nepaėmimui įvertinti yra naudojami tie patys duomenys bei EUROMOD modelis. Detalesni socialinės pašalpos nepaėmimo skaičiavimai pateikiami 4 priede.

Analizuojant socialinės pašalpos nepaėmimą tarp skirtingų namų ūkių tipų, mažiausias nepaėmimas yra tarp dviejų suaugusių be vaikų namų ūkių, kur nepaėmimo mastai sumažėjo nuo 21% iki 13%. Labiausiai socialinės pašalpos nepaėmimo mastai 2018-2021 m. sumažėjo tarp vienišų tėvų, tačiau vis dar trečdalis tokių namų ūkių tipų, kurie turi teisę į šią išmoką, jos nepasiima. Tarp namų ūkių su 2 suaugusiais su vaikais, išmokos nepaėmimas padidėjo 2021 m. lyginant su 2018 m., kai tuo tarpu tarp kitų namų ūkių tipų – sumažėjo.

Bendrai galima pastebėti, kad nuo 2020 m. vidurio priimti pakeitimai dėl teisės į išmoką ir išmokos dydžio, rodo, kad išmokos nepaėmimo mastas, lyginant 2020-2021 m. sumažėjo, tačiau vis dar kas trečias, kuris turi teisę į šią išmoką, jos negauna. Pažeidžiamiausi yra namų ūkiai su vaikais, kurių išmokos nepaėmimo mastai yra didžiausi, lyginant su kitais namų ūkiais.

4.2.5. Diskusija dėl socialinės apsaugos išmokų pasiskirstymo tarp skirtingų gyventojų grupių ir išmokų nepaėmimo

Apibendrinti 4.2. tyrimo dalies rezultatai pateikiami 4.2.5.1. pav.

4.2.5.1. pav. Socialinės apsaugos išmokų nesuderinamumas: pagrindinės sistemos spragos ir slenksčiai.

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis 4.2. skyriaus tyrimo rezultatais.

Gyventojų pajamų analizė 2018-2022 m. parodė, kad reikšmingiausios pajamos net ir susiduriant su įvairiomis socialinėmis rizikomis yra pajamos gautos iš darbo, investicijų ir turto. Pastebėta, kad augant vaikų skaičiui namų ūkyje, vis reikšmingesnės tampa šeimos išmokos. Jeigu namų ūkis susiduria su viena socialine rizika, šalia pagrindinės išmokos, kuri padeda valdyti šią riziką ir teikiamos ir kitos išmokos, kurios bendrai sudaro nedidelę dalį namų ūkio disponuojamų pajamų. Tad galima įžvelgti, kad kai kurios išmokos savo dydžiu yra gana žemos, neužtikrinančios stiprios apsaugos.

Socialinių išmokų adekvatumas yra gana žemas Lietuvoje. Rezultatai rodo, kad skurdas yra viena pagrindinių socialinių rizikų, kurios reikšmingai mažina namų ūkio pajamas. Nors nuo 2019 m. socialinės išmokos yra kasmet augančios, kadangi jų baziniai dydžiai, kurie susieti su įvairiomis išmokomis, yra indeksuojami priklausomai nuo to, koks buvo praėjusių metų minimalių vartojimo poreikių dydis, tačiau skurdo rizika šalyje nemažėja ir išlieka virš 20%.

Socialinė pašalpa Lietuvoje laikoma viena pagrindinių išmokų, užtikrinančių minimalias pajamas pažeidžiamiems asmenims. Vis tik, šios išmokos nepaėmimo mastai Lietuvoje išlieka gana dideli ir 2021 m. siekė 34%. Kas trečias asmuo, turintis teisę į šią išmoką, ja nepasinaudoja, nors nuo

2020 m. vidurio buvo atlaisvintos sąlygos šiai išmokai gauti ir tik 2023 m. antroje pusėje buvo vėl sugrąžinta prieš tai buvusi sąlyga, kad skiriant socialinę pašalpą yra vertinamas namų ūkio turimas turtas. Su didžiausiais šios išmokos nepaėmimo mastais susiduria namų ūkiai su vaikais, kur vienišų tėvų su vaikais atveju 2021 m. išmokos nepaėmimas siekia šalies vidurkį ir sudaro 34%, dviejų suaugusių su 1-2 vaikais socialinės pašalpos nepaėmimas siekia 46%, o dviejų suaugusių su 3 ir daugiau vaikų – 27%.

4.3. Socialinės apsaugos sistemos alternatyvos: ex-ante poveikio vertinimas skurdui, nelygybei, pajamų pasiskirstymui bei tokių alternatyvų kaina

Ankstesniuose skyriuose atlikta analizė parodė, kad aprėptis, adekvatumas bendrai socialinės apsaugos sistemoje yra ganėtinai žemas, ypač analizuojant piniginę socialinę paramą (socialinę pašalpą). Šio skyriaus tikslas yra sukurti alternatyvą dabartinei socialinės apsaugos sistemai atsižvelgiant į esančias spragas ir kaip jas būtų galima ištaisyti. Alternatyva įgyvendinama 2024 m. taikant kontrafaktinį scenarijaus metodą, siekiant įvertinti grynąją alternatyvos poveikį skurdui, nelygybei ir pajamų pasiskirstymui.

Nors ankstesnių skyrių analizė apėmė 2018-2022 metus, tačiau siekiant kad siūlomi pakeitimai būtų kuo labiau aktualūs sprendimų priėmėjams (siekiant juos įvertinti ir apsvarstyti), yra pasirenkami 2024 m. Tarp 2022-2024 m. įvyko keletas pakeitimų socialinės apsaugos sistemoje. 2022 m. pabaigoje Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos užsakymu buvo parengta studija „Minimalių pajamų sistemos adekvatumo studija“ (toliau – Studija) (VšĮ „European Institute of Health and Sustainable Development“, 2022), kurios tikslas buvo įvertinti dabartinę minimalių pajamų sistemą ir pateikti siūlymus jai. Studijos metu buvo identifikuota, kad minimalios draudiminės išmokos kai kuriais atvejais yra žemesnės už socialinės paramos sistemos išmokas, kas daro sistemą socialiai neteisingą. Atsižvelgiant į tai 2023 m. birželio mėn. buvo priimtas Lietuvos Respublikos ligos ir motinystės įstatymo pakeitimas⁹, kuris nurodo, kad minimalios socialinio draudimo motinystės, tėvystės ir vaiko priežiūros išmokos negali būti žemesnės nei 8 bazinės socialinės išmokos dydžiai (prieš tai buvo 6 bazinės socialinės išmokos dydžiai). Tai leido ištaisyti sisteminę klaidą, kai socialinio draudimo išmokos yra mažesnės už socialinės paramos išmokas ir

---

⁹ LR ligos ir motinystės socialinio draudimo įstatymo Nr. IX-110 2, 4, 5, 6, 8, 9, 10, 11, 11-1, 16, 18, 19, 21, 24 ir 25 straipsnių pakeitimo įstatymas: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/ac9342500b8211eeb489c7d891071d0a>

tai taip pat turėtų prisidėti ir prie darbo paskatų didėjimo, kadangi dalyvavimas darbo rinkoje reiškia ir didesnes gaunamas išmokas ištikus socialinei rizikai.

Pajamų dekompozicijos analizė parodė, kad kai asmenys susiduria su skurdo rizika, kuri yra viena iš rizikų, labiausiai mažinančių disponuojamas pajamas, namų ūkiai gauna įvairias socialines išmokas, o socialinės atskirties išmokos sudaro tik gana nedidelę dalį disponuojamų pajamų. Svarbu paminėti, kad socialinės atskirties išmokų grupę sudaro socialinė pašalpa, vienišo asmens išmoka bei savivaldybių skiriama papildoma socialinė pašalpa.

Leventi, Sutherland ir Tasseva (2019) tyrimo metu identifikuota, kad socialinė pašalpa ir išmokos vaikams yra tos sritys, kurias reformuojant galima pasiekti veiksmingo skurdo mažinimo. Idealiu atveju, siekiant mažinti skurdo gylį ir tuo pačiu prisidėti prie skurdo rizikos lygio mažinimo šalyje, visas socialinės paramos sistemos išmokas reikėtų susieti su MVPD dydžiu, taip siekiant išmokų adekvatumo didinimo. Vis tik, toks staigus pokytis sistemoje pareikalautų pernelyg didelio papildomo lėšų poreikio, o pastaruoju metu susiduriant su nestabilia geopolitine bei ekonomine situacija, tokie pakeitimai socialinės apsaugos sistemoje nebūtų priimti. Taip pat svarbu yra atsižvelgti į namų ūkio sudėtį ir tuomet žiūrėti, ar šeimai teikiama socialinė parama ar mokamos socialinio draudimo išmokos yra pakankamos užtikrinti jų poreikius.

4.3.1. Socialinės apsaugos sistemos alternatyvos siūlymai

Šioje dalyje yra orientuojamasi į socialinės paramos sistemą, kadangi įvertinant gautus rezultatus iš socialinės apsaugos išmokų suderinamumo indekso pastebėta, kad socialinės paramos sritis yra silpniausia, o išmokų adekvatumas – mažiausias. Taip pat vertinant socialinės pašalpos nepaėmimo mastą, maždaug kas trečias asmuo, kuris turėtų gauti šią išmoką – jos negauna. Taip pat dėl analizės ribotumo (duomenų ribotumo) socialinio draudimo sistemai yra pateikiamas siūlymas dėl nedarbo socialinio draudimo, tačiau jis analizuojant alternatyvų rezultatus nėra įtraukiamas.

Skurdo rizikos gylio rodiklis parodo, kiek asmenų, susiduriančių su skurdo rizika pajamos yra nutolusios nuo skurdo rizikos ribos. Žemiau pateikta lentelė (žr. 4.3.1.1. lent.) apie skurdo rizikos gylio statistiką Lietuvoje 2018-2023 m. pagal amžiaus grupes.

4.3.1.1. lent. Skurdo rizikos gylis šalyje 2018-2023 m. pagal amžiaus grupes, %.

	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Bendrai populiacijoje	28.2	26.0	23.2	22.4	22.8	24.4
0-17	32.3	25.3	23.2	20.6	21.1	28.0
18-24	38.3	35.0	24.3	23.5	20.2	27.9
25-49	31.2	30.0	23.2	21.9	22.8	30.2
50-64	34.7	32.5	34.0	28.9	34.8	31.4
65 m. ir vyresni	19.4	20.5	19.9	20.0	22.1	17.7

Šaltinis: Valstybės duomenų agentūra (2024d).

Skurdo rizikos gylis šalyje 2023 m. siekė 24.4%. Tai reiškia, kad asmenų, kurie susiduria su skurdo rizika pajamos yra vidutiniškai nutolusios 24.4% nuo skurdo rizikos ribos, kuri 2023 m. buvo lygi 564 EUR. Pastebima, kad su didesniu pajamų atotrūkiu susiduria vaikai bei darbingo amžiaus asmenys, lyginant su vyresnio (65+) amžiaus asmenų grupe. Tad tai parodo, kad vidutiniškai namų ūkio pajamos turėtų būti didinamos kiek daugiau nei 24% siekiant mažinti skurdo gylį, o tuo pačiu ir skurdo riziką šalyje.

Socialinės pašalpos teikimo sąlygos ir dydžiai yra gana aiškiai apibrėžti įstatymu¹⁰. Žemiau lentelėje (žr. 4.3.1.2. lent.) pateikiama apibendrinta informacija apie šiuo metu taikomas sąlygas teisei į išmoką bei išmokos dydžius, kurie taip pat yra modeliuojami (su tam tikromis prielaidomis) EUROMOD modelyje.

4.3.1.2. lent. 2024 m. taikomos sąlygos, taikomos socialinei pašalpai gauti.

Sąlygos	Namų ūkis	
	Vienišas asmuo	Namų ūkis (>1 asmuo)
Teisė į išmoką		
Pajamos	≤1.1 VRP asmeniui	
Turto testas	Taikomas	
Darbo laiko trukmė	≥ 2/3 maksimalios darbo laiko trukmės	
Pašalpos dydis		
Iki 6 mėnesių	1.4 VRP	1.1 VRP
6-12 mėnesių	1.2 VRP	1.1 VRP
>12 mėn.	1.1 VRP	
Ekvivalentinė skalė		
1 asmeniui	100%	100%
2 asmeniui	-	90%
3 ir paskesniam asmeniui	-	70%

Šaltinis: Lietuvos Respublikos piniginės socialinės paramos nepasiturintiems gyventojams įstatymas.

Iš pateiktos lentelės matyti, kad šiuo metu vienišam asmeniui nustatyta teisė į išmoką yra žemesnė už pačios išmokos dydį, kai tuo tarpu namų

¹⁰ Lietuvos Respublikos piniginės socialinės paramos nepasiturintiems gyventojams įstatymas: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.215633/asr>

ūkiams, kuriuose yra daugiau nei vienas asmuo tokio neatitikimo nėra. Tad pirmiausia turi būti suvienodinama pajamų riba, kuri yra taikoma teisei į išmoką su mokamu pašalpos dydžio maksimalia suma. Skurdo rizikos gylio 2023 m. buvo 24.4%, o skurdo rizikos riba – 564 EUR. Tai reiškia, kad vidutiniškai skurstančių asmenų pajamos nuo skurdo rizikos ribos yra nutolusios 137.62 EUR. Šiuo metu socialinė pašalpa yra didesnė už šį atotrūkį, tačiau tai gali rodyti, kad teikiamas išmokos dydis nėra pakankamas skurdo gylio sumažinimui ir teikiamas maksimalus išmokos dydis turėtų atsižvelgti į skurdo gylio atotrūkį. Tad viena alternatyva galėtų būti pajamų testo ribą indeksuoti 24.4%, t. y., 1.1 VRP indeksuoti 1.244 ir šį santykį paversti dalimi nuo VRP. Tai reikštų, kad indeksuojant šiuo metu galiojančią ribą (193.6 EUR) būtų gaunama 240.84 EUR riba – ją paverčiant santykiu su VRP (suapvalinus iki vienos skaičiaus po kablelio) – 1.4 VRP. Kita alternatyva būtų suvienodinti socialinės paramos sistemoje taikomas pajamų testo ribas: viena alternatyva būtų taikyti pajamų testą iki 2 VRP, tad šiuo atžvilgiu socialinės pašalpos pajamų testo riba būtų 352 EUR (kaip kad taikoma papildomai išmokai vaikui). Arba taikyti pajamų testą iki 1.5 VRP (kaip kad taikoma teikiant socialinę paramą mokiniams (nors išskirtiniais atvejais teikiant socialinę paramą mokiniams yra naudojama ir 2 VRP riba)), tuomet socialinės pašalpos pajamų testo riba siektų 264 EUR.

Tad siekiant nuoseklumo, taikoma pajamų testo riba, būtų taikoma ne tik skiriant socialinę pašalpą, bet taip pat skiriant ir kitas socialinės paramos sistemos išmokas (papildoma išmoka vaikui, parama mokinio reikmenims, tik paramos mirties atveju taikoma testo riba nėra keičiama).

Ankstesniame skyriuje analizuojant socialinės pašalpos nepaėmimą buvo pastebėta, kad nors kurį laiką nebuvo taikomas turto testas išmokai gauti, reikšmingo socialinės pašalpos gavėjų skaičiaus padidėjimo nėra pastebima, o socialinės pašalpos nepaėmimas tarp metų išlieka didesnis nei 30%. Atsižvelgiant į tai, galima daryti išvadą, kad turto testo netaikymas skiriant socialinę pašalpą neatnešė neigiamų pokyčių sistemoje, tad tokį reikalavimą galima taikyti ir toliau. Taip pat šalia šios sąlygos atsisakymo papildomai atsisakyti ir dirbančių asmenų maksimalios darbo laiko trukmės (ne mažiau 2/3 maksimalios darbo laiko trukmės), kadangi tai taip pat apriboja asmenis, kuriems socialinė pašalpa būtų reikalinga, tačiau dėl to kad dirbama mažiau nei nustatyta trukmė, juos apriboja ir jie toliau susiduria su skurdo rizika. Šie trūkumai taip pat buvo identifikuoti ir Studijoje.

Analizuojant taikomas ekvivalentines skales ir jų neatitikimą su taikoma pajamų testo riba, rekomenduojama būtų taikyti esamą ekvivalentinę skalę namų ūkiui ir naudoti ne dabar esančią 1.1 VRP kaip atskaitos tašką, bet 1.4, 1.5 arba 2 VRP, priklausomai kuri pajamų testo riba yra taikoma. Tai leistų sistemą daryti kiek lengviau suprantamą ir būtų išvengta neatitikimų, kai

taikoma pajamų testo riba yra žemesnė už teikiamos paramos dydį (vienišo asmens atveju).

Taip pat, remiantis anksčiau minėta Studija (VŠĮ „European Institute of Health and Sustainable Development“, 2022) turėtų būti atliekami pakeitimai ir vertinamų pajamų teisei į išmoką sąrašas. Studijoje nurodoma, kad ilgalaikio darbo išmoka bei išmokos iš Garantinio fondo šiuo metu yra priskiriamos prie socialinio pobūdžio pajamų ir nėra įtraukiamos skiriant šią išmoką, vis tik socialinės pašalpos teikimo tikslas turėtų būti minimalių pajamų apsaugos garantu ir šios išmokos turėtų būti išimtos iš minėto sąrašo. Analizuojant esantį pajamų sąrašą, kurioms taikomas pajamų testas teisei į išmoką, pastebėta, kad šiuo metu teisei į socialinę pašalpą nėra vertinamos universali išmoka vaikui bei papildoma išmoka vaikui remiantis tuo, kad šios išmokos skiriamos papildomiems šeimos/ vaikų poreikiams patenkinti, tačiau šalpos neįgalumo pensija vaikui yra įtraukta į testuojamų pajamų sąrašą. Tad šios išmokos turėtų būti nevertinamos. Žemiau lentelėje pateikiama apibendrinta informacija dėl galimų alternatyvių scenarijų (žr. 4.3.1.3. lent.).

4.3.1.3 lent. Socialinės pašalpos išmokos alternatyvūs scenarijai 2024 m.

Sąlygos	R1	R2	R3
Vieniškų asmenų diferenciacija nuo kitų namų ūkių	Netaikoma	Netaikoma	Netaikoma
Teisė į išmoką			
Pajamos	<=1.4 VRP	<=1.5 VRP	<= 2 VRP
Turto testas	Netaikomas	Netaikomas	Netaikomas
Darbo laiko trukmė	Netaikoma	Netaikoma	Netaikoma
Pašalpos dydis			
Iki 6 mėnesių	1.4 VRP	1.5 VRP	2 VRP
6-12 mėnesių	1.4 VRP	1.5 VRP	2 VRP
>12 mėn.	1.4 VRP	1.5 VRP	2 VRP
Ekvivalentinė skalė			
1 asmeniui	100%	100%	100%
2 asmeniui	90%	90%	90%
3 ir paskesniai asmeniui	70%	70%	70%
Neįskaitomos pajamos pajamų teste	Šiuo metu įstatyme apibrėžtos pajamų rūšys + Šalpos neįgalumo pensija vaikui.	Šiuo metu įstatyme apibrėžtos pajamų rūšys + Šalpos neįgalumo pensija vaikui.	Šiuo metu įstatyme apibrėžtos pajamų rūšys + Šalpos neįgalumo pensija vaikui.
Įskaitomos pajamos pajamų teste	Ilgalaikio darbo išmoka, Garantinio fondo išmoka	Ilgalaikio darbo išmoka, Garantinio fondo išmoka	Ilgalaikio darbo išmoka, Garantinio fondo išmoka,

Pastaba: VRP – valstybės remiamos pajamos, 2024 m. VRP dydis yra 176 EUR.

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Lietuvos Respublikos piniginių socialinės paramos nepasiturintiems gyventojams įstatymu, „Minimalių pajamų sistemos adekvatumo studija“ (VŠĮ „European Institute of Health and Sustainable Development“, 2022) ir ankstesnių tyrimo dalių rezultatais.

Toliau žiūrint į socialinės paramos sistemą, kaip alternatyva draudiminei vaiko priežiūros išmokai yra išmoka besimokančio ar studijuojančio asmens vaiko priežiūrai. Vis tik, analizuojant kokia dalis asmenų, kurie neturi teisės gauti draudiminės vaiko priežiūros išmokos, šios išmokos gavėjų dalis yra gana žema, kadangi nutaikyta tik į labai mažą grupę (besimokantys ar bestudijuojantys asmenys). Tai parodo, kad dalis gyventojų visai negauna paramos vaiko priežiūrai jeigu neturi sukaupę pakankamo stažo vaiko priežiūrai, arba jeigu nesimoko ir nestudijuoja. Ši išmoka yra priskiriama prie kategorinių išmokų, kurių tikslas – padengti su patiriama rizika atsirandančias papildomas išlaidas. Tad siūlymas šioje dalyje būtų siekiant, kad visi, kurie turi vaikų iki 1 ar 2 metų, turėtų gauti tokio paties dydžio išmoką, kaip kad mokama besimokančio ar studijuojančio asmens vaiko priežiūrai. Ją vadinant vaiko priežiūros paramos išmoka. Šioje išmokoje nėra siūloma didinti šiuo metu esančios išmokos dydžio, o tik praplėsti gavėjų ratą. 4.3.1.4. lent. pateikiamas šis siūlymas.

4.3.1.4. lent. Besimokančio ar studijuojančio asmens vaiko priežiūros išmoka ir jos alternatyva 2024 m.

	Dabartinė situacija	R1
Aprėptis	Besimokantys ar studijuojantys asmenys iki vaikui sukaks 2 metai.	Visi, kas neturi teisės gauti draudiminės vaiko priežiūros išmokos, iki vaikui sukaks 2 metai.
Išmokos dydis	6 BSI	6 BSI

Pastaba: BSI – bazinė socialinė išmoka, 2024 m. BSI lygu 55 EUR.

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Lietuvos Respublikos išmokų vaikams įstatymu, „Minimalių pajamų sistemos adekvatumo studija“ (VšĮ „European Institute of Health and Sustainable Development“, 2022) ir ankstesnių tyrimo dalių rezultatais.

Socialinio draudimo srityje, kaip jau buvo minėta prieš tai, minimalios socialinio draudimo išmokos buvo padidintos, siekiant palikti skirtį, kad socialinio draudimo išmokos yra didesnės už socialinės paramos išmokas. Atliekant Indekso skaičiavimą pastebėta, kad nedarbo socialinio draudimo gavėjų aprėptis yra gana žema (remiantis 2022 m. duomenimis, šią išmoką gavo kiek daugiau nei 40% registruotų bedarbių). Nedarbo sąlygų analizė parodė, kad paskatos dirbti yra gana žemos, kadangi šios išmokos bazinė dalis yra susieta su MMA dydžiu. Tad siekiant didinti nedarbo socialinio draudimo išmokos gavėjų aprėptį, reikia įvertinti kokios šiuo metu keliamos sąlygos šiai išmokai gauti. Šiuo metu asmuo turi turėti ne mažesnę kaip 12 mėn. nedarbo draudimo stažą per paskutinius 30 mėn. Kai tuo tarpu sąlygos gauti kitas socialinio draudimo išmokas apima skirtingus laikotarpius: ligos išmoka – 3 mėn. per 12 mėn. arba 6 mėn. per 24 mėn.; motinystės išmoka – 12 mėn. per 24 mėn.; tėvystės išmoka – 6 mėn. per 24 mėn.; vaiko priežiūros išmoka – 12

mėn. per 24 mėn. Remiantis Studija (VŠĮ „European Institute of Health and Sustainable Development“, 2022) apie 90% asmenų, kurie kreipėsi dėl nedarbo socialinio draudimo išmokos, jos neskyrė nes neturėjo reikalaujamo minimalaus socialinio draudimo stažo. Studijos tyrėjai siūlė esant ypatingoms ekonominėms sąlygoms trumpinti reikalaujamą nedarbo socialinio draudimo trukmę arba ilginti išmokos mokėjimo trukmę arba taikyti abi šias sąlygas. Nors su EUROMOD modeliu negalime įvertinti kokį poveikį turėtų reikalaujamo stažo trumpinimas dėl esančių apribojimų, tačiau žiūrint į panašias išmokas, pastebima, kad nedarbo socialinio draudimo išmokai taikomas nedarbo socialinio draudimo stažo reikalavimas yra per daug griežtas (vidutiniškai asmuo turi išdirbti 40% reikalaujamo laiko, kai tuo tarpu vaiko priežiūros išmokai reikalaujama, kad asmuo būtų išdirbęs 50% nustatyto laiko), nors išmokos mokėjimo trukmė, lyginant su vaiko priežiūros išmokos mokėjimu yra trumpesnis: vaiko priežiūros išmoka gali būti mokama 18-24 mėn., o nedarbo išmoka 9 mėn. (arba iki 11 mėn., jeigu asmeniui iki pensinio amžiaus liko ne daugiau nei 5 metai). Tad reikalavimas per visą laikotarpį būti išdirbus turėtų sudaryti 25% viso reikalaujamo nedarbo socialinio draudimo stažo (jeigu už 18 mėn. reikalaujama išdirbti 50% laiko, tai už 9 mėn. – 25%). Tad rekomendacija ir būtų suvienodinti proporcijas dėl išmokos gavimo laikotarpio ir reikalaujamo socialinio draudimo įmokų mokėjimo laikotarpio. Nedarbo socialinio draudimo atveju reikalaujama būtų turėti ne mažesnę kaip 6 mėn. per 24 mėn. nedarbo socialinio draudimo laikotarpį (reikalavimas būti išdirbus 25% reikalaujamo laikotarpio). 4.3.1.5. lent. pateikiamas siūlomos alternatyvos apibendrinimas.

4.3.1.5. lent. Nedarbo socialinio draudimo išmoka ir jos alternatyva 2024 m.

	Dabartinė situacija	R1
Išmokos mokėjimo trukmė	9 mėn.	9 mėn.
Teisei į išmoką draudimo laikotarpis	12 mėn. per 30 mėn.	6 mėn. per 24 mėn.

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Lietuvos Respublikos nedarbo socialinio draudimo įstatymu ir Lietuvos Respublikos ligos ir motinystės socialinio draudimo įstatymu.

Galiausiai, yra pateikiama galutinė suvestinė lentelė su taikomais pakeitimais 2024 m. sistemai (žr. 4.3.1.6. lent.). Viso yra pateikiami trys alternatyvūs scenarijai, kurie yra modeliuojami EUROMOD modelio pagalba. Dėl modelio ribotumo nėra įtraukiama Garantinio fondo išmoka, nedarbo socialinio draudimo išmokos pakeitimai bei piniginė parama mokiniams.

4.3.1.6. lent. Socialinės apsaugos sistemos alternatyvų scenarijai 2024 m.

Sąlygos	R1	R2	R3
Socialinė pašalpa			
Vieniškų asmenų diferenciacija nuo kitų namų ūkių	Netaikoma	Netaikoma	Netaikoma
Teisė į išmoką			
Pajamos	<=1.4 VRP	<=1.5 VRP	<= 2 VRP
Turto testas	Netaikomas	Netaikomas	Netaikomas
Darbo laiko trukmė	Netaikoma	Netaikoma	Netaikoma
Pašalpos dydis			
Iki 6 mėnesių	1.4 VRP	1.5 VRP	2 VRP
6-12 mėnesių	1.4 VRP	1.5 VRP	2 VRP
>12 mėn.	1.4 VRP	1.5 VRP	2 VRP
Ekvivalentinė skalė			
1 asmeniui	100%	100%	100%
2 asmeniui	90%	90%	90%
3 ir paskesniai asmeniui	70%	70%	70%
Neįskaitomos pajamos pajamų teste	Šiuo metu įstatyme apibrėžtos pajamų rūšys + Šalpos neįgalumo pensija vaikui.	Šiuo metu įstatyme apibrėžtos pajamų rūšys + Šalpos neįgalumo pensija vaikui.	Šiuo metu įstatyme apibrėžtos pajamų rūšys + Šalpos neįgalumo pensija vaikui.
Įskaitomos pajamos pajamų teste	Ilgalaikio darbo išmoka, Garantinio fondo išmoka	Ilgalaikio darbo išmoka, Garantinio fondo išmoka	Ilgalaikio darbo išmoka, Garantinio fondo išmoka,
Papildoma išmoka vaikui			
Taikomas pajamų testas	1.4 VRP	1.5 VRP	2 VRP
Besimokančio ar studijuojančio asmens vaiko priežiūros išmoka			
Aprėptis	Visi, kas neturi teisės gauti draudiminės vaiko priežiūros išmokos, iki vaikai sukaks 2 metai.	Visi, kas neturi teisės gauti draudiminės vaiko priežiūros išmokos, iki vaikai sukaks 2 metai.	Visi, kas neturi teisės gauti draudiminės vaiko priežiūros išmokos, iki vaikai sukaks 2 metai.

Pastaba: VRP – valstybės remiamos pajamos, 2024 m. VRP dydis yra 176 EUR.

Šaltinis: sudaryta autorės.

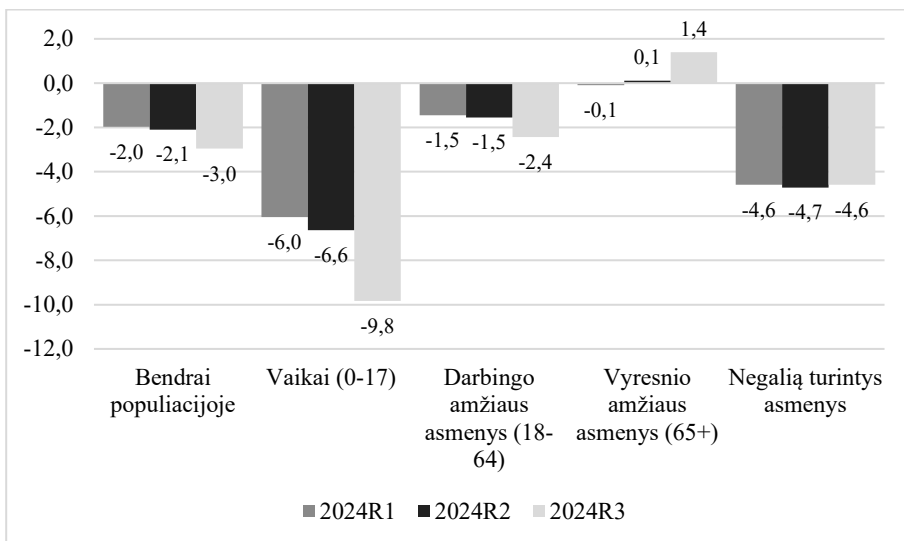
Tad toliau yra pateikiamas alternatyvų poveikio vertinimas taikant kontrafaktinio scenarijaus vertinimą ir atsižvelgiama į šiuos pasiūlymus, kuriuos galima įvertinti EUROMOD modelio pagalba: socialinės pašalpos

rekomendacijos, vaiko priežiūros paramos išmoka (vietoj besimokančio ar studijuojančio asmens vaiko priežiūros išmokos). Socialinio draudimo išmokų rekomendacijos nėra pateikiamos, kadangi kaip ir buvo minėta prieš tai, nors Indekso skaičiavimuose identifikuota, kad kai kurios socialinio draudimo išmokos yra mažesnės už socialinės paramos išmokas, ši rekomendacija buvo pateikta Studijos rėmuose ir nuo 2023 m. vidurio motinystės, tėvystės ir vaiko priežiūros minimalios išmokos atitinkamai buvo padidintos. Socialinio draudimo išmokų srityje, dėl modelio ribotumo ir turimų duomenų, negalima įvertinti asmens darbinio stažo mėnesiais, tad aprėpties didinimo pasiūlymai nėra įtraukiami.

Taip pat, pirmoje rezultatų dalyje yra pateikiami tik įvardintų pakeitimų poveikiai skurdui, nelygybei, pajamų pasiskirstymui ir biudžetui. Kadangi numatomos alternatyvos pareikalaus papildomų biudžeto lėšų, yra pateikiami siūlymai dėl korekcijų gyventojų pajamų mokestyje. Papildomos lėšos alternatyvų įgyvendinimui galėtų būti surenkamos ir iš netiesioginių mokesčių, tačiau remiantis tuo, kad analizė atliekama EUROMOD pagalba, pasirenkamas gyventojų pajamų mokestis, kuris modelyje yra modeliuojamas ir tai leis įvertinti ar kartu su pokyčiais socialinės apsaugos srityje ir mokesčių srityje, ar alternatyvos pasižymės teigiamu poveikiu gyventojų pajamų apsaugoje.

4.3.2. Socialinės apsaugos sistemos alternatyvos rezultatai

Šiame skyriuje pristatomi pagrindiniai siūlomų alternatyvų rezultatai: poveikis skurdo lygiui, gyliui, nelygybės rodikliams, pajamų pasiskirstymui ir preliminaria alternatyvos kaina. Apžvelgiami visi trys alternatyvūs scenarijai, kurie tarpusavyje skiriasi socialinės pašalpos sąlygomis ir papildomos išmokos vaikui pajamų testu.

4.3.2.1. pav. Santykinio skurdo rizikos lygio pokytis, proc. p. nuo bazinio 2024 m. scenarijaus pagal amžiaus grupes ir tarp negalią turinčių asmenų.

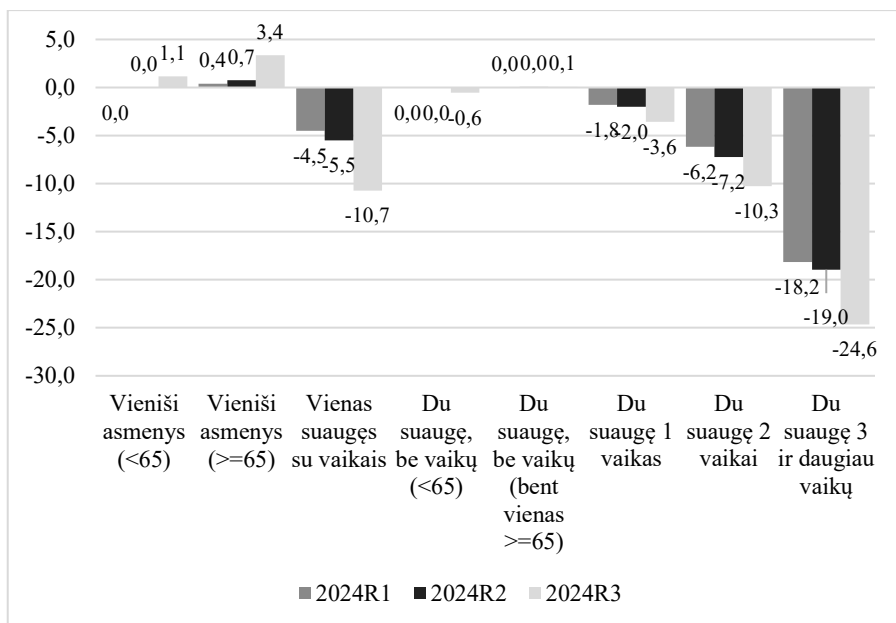
Pastaba: EUROMOD simuliacijoms buvo naudota mokesčių vengimo korekcija (*angl. tax compliance adjustment*), minimalaus atlyginimo korekcija (*angl. minimum wage adjustment*) ir senatvės pensijų papildinys (*angl. extended policy simulation*). Metai atspindi pajamų metus. Bazinis scenarijus – 2024 m. gegužės mėn. galiojusios mokesčių-įšmokų taisyklės su 2024 m. kovo mėn. Finansų ministerijos prognozėmis apie darbo užmokesčio augimą ir suderintą vartotojų kainų indeksą.

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis 2022 m. Pajamų ir gyvenimo sąlygų tyrimu ir EUROMOD mikrosimuliacijomis.

Rezultatai rodo (žr. 4.3.2.1. pav.), kad labiausiai skurdo rizikos lygi mažinanti būtų R3 alternatyvos scenarijus, kur socialinės pašalpos dydis yra labiausiai didinamas, taip pat praplečiama teisė į šią išmoką. R3 scenarijaus atveju, skurdo rizika yra mažinama beveik tarp visų amžiaus grupių, išskyrus vyresnio amžiaus (65+) asmenis. Kitų scenarijų atveju šios amžiaus grupės skurdo rizikos lygiui poveikio beveik nepastebima. Tad pirminiais rezultatais, siekiant kad bendrai nei vienai amžiaus grupei nebūtų skurdo rizikos lygio didėjimo, R2 scenarijus pasižymėtų geriausiu poveikiu, kai yra nustatoma teisė į socialinę pašalpą taikoma 1.5 VRP riba, taip pat socialinės pašalpos išmoka skaičiuojama nuo 1.5 VRP, o papildomai išmokai vaikui, auginantiems 1-2 vaikus taip pat būtų taikoma 1.5 VRP riba vietoj šiuo metu esančios 2 VRP ribos. Tad bendrai populiacijoje skurdas R1-R3 scenarijų atveju būtų mažinamas nuo 2 procentinių punktų (proc. p.) iki 3 proc. p. Siūlomi pakeitimai labiausiai mažintų vaikų skurdą.

4.3.2.2. pav. rodo skurdo rizikos lygio pokytį tarp skirtingų namų ūkių. Didžiausią skurdo mažinimo poveikį pajustų vieniši tėvai su vaikais bei dviejų

suaugusių su dviem ir daugiau vaikų namų ūkiai. Šių namų ūkių skurdo rizikos lygis būtų mažinamas iki 24 proc. p.

4.3.2.2. pav. Santykinio skurdo rizikos lygio pokytis, proc. p. nuo bazinio 2024 m. scenarijaus pagal skirtingus namų ūkio tipus.

Pastaba: EUROMOD simuliacijoms buvo naudota mokesčių vengimo korekcija (*angl. tax compliance adjustment*), minimalaus atlyginimo korekcija (*angl. minimum wage adjustment*) ir senatvės pensijų papildinys (*angl. extended policy simulation*). Metai atspindi pajamų metus. Bazinis scenarijus – 2024 m. gegužės mėn. galiojusios mokesčių-išmokų taisyklės su 2024 m. kovo mėn. Finansų ministerijos prognozėmis apie darbo užmokesčio augimą ir suderintą vartotojų kainų indeksą.

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis 2022 m. Pajamų ir gyvenimo sąlygų tyrimu ir EUROMOD mikrosimuliacijomis.

Kaip ir analizuojant skurdo rizikos lygio pokyčius pagal amžiaus grupes, taip ir čia pastebima, kad ne visoms grupėms yra mažinamas skurdo rizikos lygis. R3 scenarijus turėtų neigiamą poveikį vienišiams asmenims (iki 3.4 proc. p.). Tad nevertinant šio scenarijaus, R2 scenarijus pasižymi geriausiu poveikiu skurdo mažinimo srityje. Vyresnio amžiaus asmenų ir vienišų asmenų arba namų ūkių be vaikų atveju skurdo rizikos lygio didėjimas gali būti nulemtas to, kad čia analizuojami pasiūlymai yra pagrįsti nukreipti į darbingo amžiaus asmenis ir namų ūkius su vaikais, o net ir nedideli skurdo rizikos ribos pokyčiai gali paveikti vyresnio amžiaus asmenis. 4.3.2.1. lent. pateikiamos skurdo rizikos ribos ir jų pokytis nuo bazinio scenarijaus.

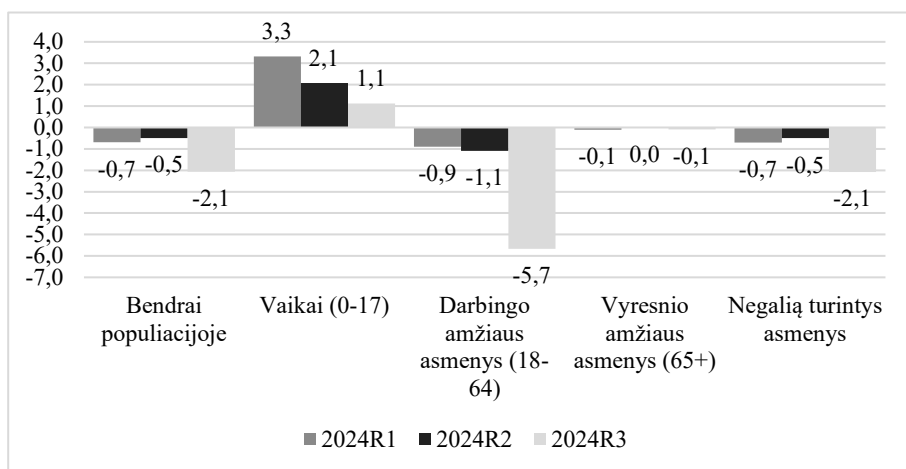
4.3.2.1. lent. Skurdo rizikos riba baziniame 2024 m. scenarijuje ir jos pokytis 2024R1-2024R3 alternatyvų scenarijuose EUR ir % nuo bazinio scenarijaus.

	2024	2024R1	2024R2	2024R3
Skurdo rizikos ribos pokytis, EUR	688.16	+2.4	+4.1	+15.3
Skurdo rizikos ribos pokytis, %		0.4%	0.6%	2.2%

Pastaba: EUROMOD simuliacijoms buvo naudota mokesčių vengimo korekcija (*angl. tax compliance adjustment*), minimalaus atlyginimo korekcija (*angl. minimum wage adjustment*) ir senatvės pensijų papildinys (*angl. extended policy simulation*). Metai atspindi pajamų metus. Bazinis scenarijus – 2024 m. gegužės mėn. galiojusios mokesčių-išmokų taisyklės su 2024 m. kovo mėn. Finansų ministerijos prognozėmis apie darbo užmokesčio augimą ir suderintą vartotojų kainų indeksą.

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis 2022 m. Pajamų ir gyvenimo sąlygų tyrimu ir EUROMOD mikrosimuliacijomis.

Vyresnio amžiaus asmenų skurdas didėja daugiau nei 1 proc. punktu, kai skurdo rizikos riba padidėja iki 2.2%. Kaip buvo minėta anksčiau, nors siekiamomis alternatyvomis ir yra mažinamas skurdo rizikos lygis, ne ką mažiau reikšminga yra įvertinti skurdo rizikos gylio pokyčius įgyvendinant minėtus pasikeitimus socialinės apsaugos sistemoje (žr. 5.3.2.3 pav.)

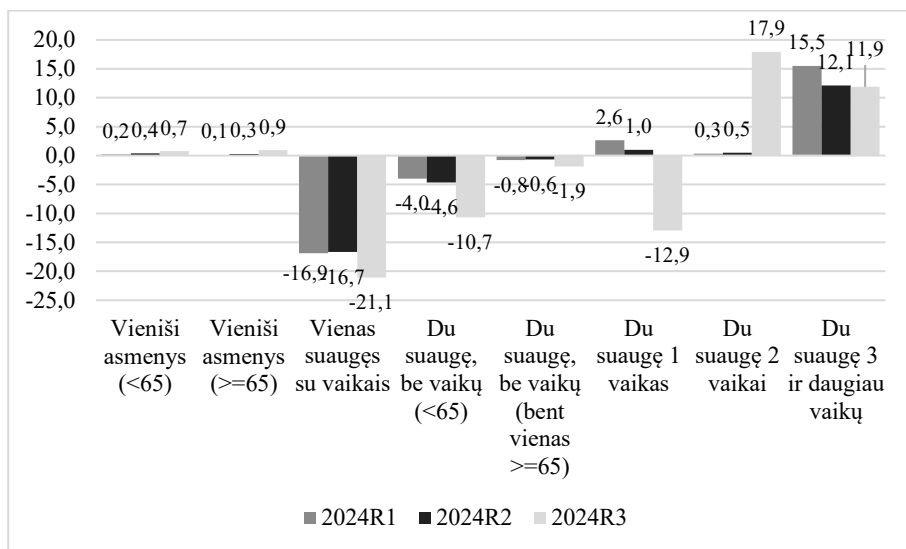
4.3.2.3 pav. Skurdo rizikos gylio pokytis alternatyvų scenarijuose nuo bazinio 2024 m. scenarijaus pagal amžiaus grupes ir negalių turinčius asmenis, proc. p.

Pastaba: EUROMOD simuliacijoms buvo naudota mokesčių vengimo korekcija (*angl. tax compliance adjustment*), minimalaus atlyginimo korekcija (*angl. minimum wage adjustment*) ir senatvės pensijų papildinys (*angl. extended policy simulation*). Metai atspindi pajamų metus. Bazinis scenarijus – 2024 m. gegužės mėn. galiojusios mokesčių-išmokų taisyklės su 2024 m. kovo mėn. Finansų ministerijos prognozėmis apie darbo užmokesčio augimą ir suderintą vartotojų kainų indeksą.

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis 2022 m. Pajamų ir gyvenimo sąlygų tyrimu ir EUROMOD mikrosimuliacijomis.

Rezultatai rodo, kad dėl įgyvendinamų pakeitimų dėl pajamų testo ribos suvienodinimo tarp skirtingų socialinės paramos išmokų, išauga vaikų skurdo gylio, jo padidėjimas matomas visuose alternatyvų scenarijuose, tačiau ypač stiprus augimas pastebimas R1 scenarijaus atveju, kai pajamų testo riba yra nustatoma kaip 1.4 VRP. Kitoms amžiaus grupėms skurdo gylio mažėja. Analizuojant skurdo rizikos gylio pokyčius pagal namų ūkio tipus (žr. 4.3.2.4. pav.) vienišiams asmenims pastebimas ribinis skurdo rizikos gylio didėjimas visuose scenarijuose. Reikšmingi pokyčiai skurdo gylio mažinime pastebimi vienišų tėvų su vaikais bei dviejų suaugusių be vaikų, jaunesnių nei 65 metų grupėse, kai tuo tarpu skurdo gylio reikšmingas didėjimas pastebimas dviejų suaugusių su 3 ir daugiau vaikų grupėje. Tai parodo, kad nors šios grupės skurdo rizikos lygis mažėja reikšmingai, tačiau tie namų ūkiai, kurie neperžengia skurdo rizikos ribos, jie lieka dar labiau pažeidžiami, kadangi didėja atotrūkis tarp jų disponuojamų pajamų ir skurdo rizikos ribos.

4.3.2.4. pav. Skurdo rizikos gylio pokytis alternatyvų scenarijuose nuo bazinio 2024 m. scenarijaus pagal amžiaus grupes ir negalią turinčius asmenis, proc. p.

Pastaba: EUROMOD simuliacijoms buvo naudota mokesčių vengimo korekcija (angl. tax compliance adjustment), minimalaus atlyginimo korekcija (angl. minimum wage adjustment) ir senatvės pensijų papildinys (angl. extended policy simulation). Metai atspindi pajamų metus. Bazinis scenarijus – 2024 m. gegužės mėn. galiojusios mokesčių-išmokų taisyklės su 2024 m. kovo mėn. Finansų ministerijos prognozėmis apie darbo užmokesčio augimą ir suderintą vartotojų kainų indeksą.

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis 2022 m. Pajamų ir gyvenimo sąlygų tyrimu ir EUROMOD mikrosimuliacijomis.

Tad atsižvelgus į alternatyvų poveikį skurdo rizikos lygiui ir gyliui, galima pastebėti, kad palankiausias yra R2 scenarijus, kuris padidina socialinės pašalpos gavėjų aprėptį ir tuo pačiu padidina teikiamos išmokos dydį. Žemiau pateikiamoje lentelėje (žr. 4.3.2.2. lent.) pateiktas išmokų (socialinės pašalpos, papildomos išmokos vaikui bei išmokos besimokančio ar studijuojančio asmens vaiko priežiūrai) gavėjų pokytis procentais.

4.3.2.2. lent. Išmokų gavėjų pokytis asmenimis nuo bazinio scenarijaus ir pokytis, %.

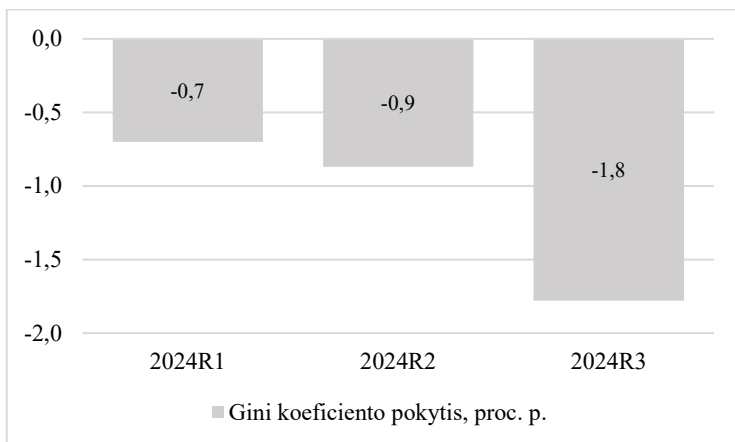
	2024R1	2024R2	2024R3
Socialinė pašalpa	+70 104 (136%)	+82 449 (160%)	+139 436 (271%)
Papildoma išmoka vaikui	-38 306 (-28%)	-31 569 (-23%)	-219 (0%)
Išmoka besimokančio ar studijuojančio asmens vaiko priežiūrai	+27 990 (4203%)	+27 990 (4203%)	+27 990 (4203%)

Pastaba: EUROMOD simuliacijoms buvo naudota mokesčių vengimo korekcija (angl. tax compliance adjustment), minimalaus atlyginimo korekcija (angl. minimum wage adjustment) ir senatvės pensijų papildinys (angl. extended policy simulation). Metai atspindi pajamų metus. Bazinis scenarijus – 2024 m. gegužės mėn. galiojusios mokesčių-išmokų taisyklės su 2024 m. kovo mėn. Finansų ministerijos prognozėmis apie darbo užmokesčio augimą ir suderintą vartotojų kainų indeksą. Išmokos besimokančio ar studijuojančio asmens vaiko priežiūrai gavėjų skaičius 2024 m. bazei imtas iš Valstybės duomenų agentūros (2024e), kuris 2023 m. buvo lygus 666 asmenims.

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis 2022 m. Pajamų ir gyvenimo sąlygų tyrimu ir EUROMOD mikrosimuliacijomis.

Rezultatai rodo, kad nors yra mažinama papildomos išmokos vaikui aprėptis R1 ir R2 scenarijuose, tačiau gana žymiai auga socialinės pašalpos ir išmokos besimokančio ar studijuojančios asmens vaiko priežiūrai gavėjų ratas. Ypač stipriai išauga išmokos besimokančio ar studijuojančio asmens vaiko priežiūrai gavėjų ratas, kadangi anksčiau šią išmoką gavėjo gauti tik sąlygas dėl mokymosi atitinkantys tėvai, kurie negauna draudiminės vaiko priežiūros išmokos. Alternatyvos atveju, išplečiamas ratas, kad visi, kurie negauna draudiminės vaiko priežiūros išmokos, turi teisę gauti šią išmoką. Taip yra pasiekama, kad susidūrus su vaiko rizika, namų ūkiai yra apsaugoti iki kol vaikui sukaks 2 metai.

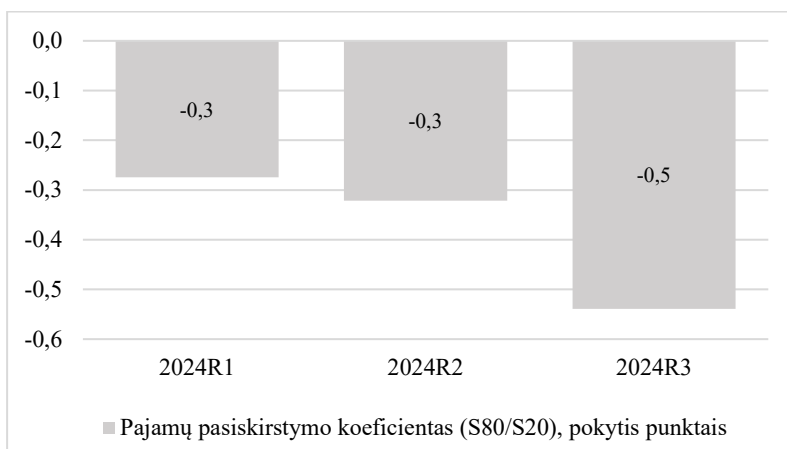
Pajamų nelygybės rodikliai ir pajamų pasiskirstymas rodo, kad visų alternatyvų atveju nelygybė yra mažinama, o pajamų pasiskirstymas rodo, kad žemiausi pajamų kvintiliai pajustų didžiausią santykinį pajamų padidėjimą (žr. 4.3.2.5.- 4.3.2.7. pav.).

4.3.2.5. pav. Gini koeficiento pokytis proc. p. nuo bazinio scenarijaus 2024 m.

Pastaba: EUROMOD simuliacijoms buvo naudota mokesčių vengimo korekcija (*angl. tax compliance adjustment*), minimalaus atlyginimo korekcija (*angl. minimum wage adjustment*) ir senatvės pensijų papildinys (*angl. extended policy simulation*). Metai atspindi pajamų metus. Bazinis scenarijus – 2024 m. gegužės mėn. galiojusios mokesčių–išmokų taisyklės su 2024 m. kovo mėn. Finansų ministerijos prognozėmis apie darbo užmokesčio augimą ir suderintą vartotojų kainų indeksą.

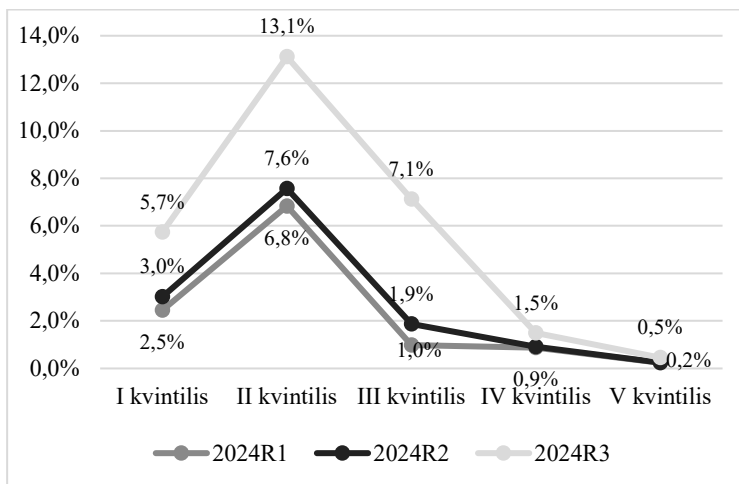
Šaltinis: sudaryta autorės remiantis 2022 m. Pajamų ir gyvenimo sąlygų tyrimu ir EUROMOD mikrosimuliacijomis.

4.3.2.6. pav. Pajamų pasiskirstymo koeficiento (S80/S20) pokytis alternatyvų scenarijuose nuo bazinio scenarijaus 2024 m., punktais.

Pastaba: EUROMOD simuliacijoms buvo naudota mokesčių vengimo korekcija (*angl. tax compliance adjustment*), minimalaus atlyginimo korekcija (*angl. minimum wage adjustment*) ir senatvės pensijų papildinys (*angl. extended policy simulation*). Metai atspindi pajamų metus. Bazinis scenarijus – 2024 m. gegužės mėn. galiojusios mokesčių–išmokų taisyklės su 2024 m. kovo mėn. Finansų ministerijos prognozėmis apie darbo užmokesčio augimą ir suderintą vartotojų kainų indeksą.

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis 2022 m. Pajamų ir gyvenimo sąlygų tyrimu ir EUROMOD mikrosimuliacijomis.

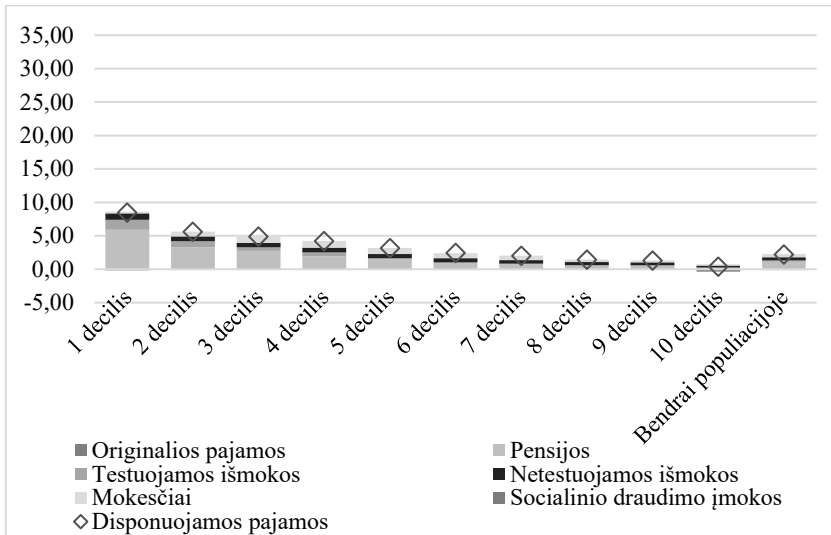
4.3.2.7. pav. Pajamų pasiskirstymo pokytis alternatyvų scenarijuose pagal pajamų kvintilius, lyginant su baziniu scenarijumi 2024 m. %.

Pastaba: EUROMOD simuliacijoms buvo naudota mokesčių vengimo korekcija (*angl. tax compliance adjustment*), minimalaus atlyginimo korekcija (*angl. minimum wage adjustment*) ir senatvės pensijų papildinys (*angl. extended policy simulation*). Metai atspindi pajamų metus. Bazinis scenarijus – 2024 m. gegužės mėn. galiojusios mokesčių-įšmokų taisyklės su 2024 m. kovo mėn. Finansų ministerijos prognozėmis apie darbo užmokesčio augimą ir suderintą vartotojų kainų indeksą.

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis 2022 m. Pajamų ir gyvenimo sąlygų tyrimu ir EUROMOD mikrosimuliacijomis.

Rezultatai rodo, kad I-II kvintilių pajamos R1 scenarijaus atveju auga iki 6.8%, R2 – iki 7.6%, o R3 – iki 13.1%. Rezultatai taip pat rodo, kad „laimėtojų“ dėl šių alternatyvų (dalis gyventojų, kurių pajamos dėl įgyvendinamų pokyčių auga) yra maždaug 9.1% R1 scenarijaus atveju, 9.9% – R2 scenarijaus atveju ir 13.5% R3 scenarijaus atveju. Detalesnė informacija pagal pajamų decilius ir laimėtojus pateikiama 5 priedo 1 lent.

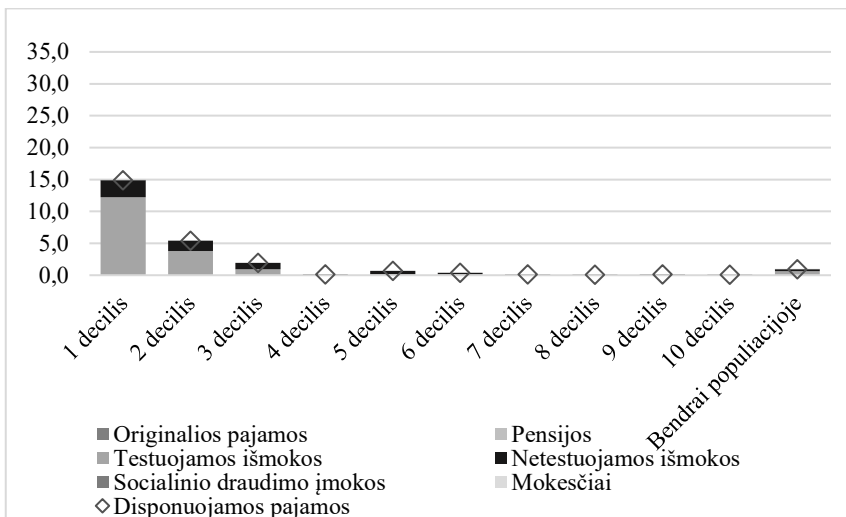
Žemiau pateiktuose pav. (žr. 4.3.2.8. - 4.3.2.11. pav.) pateikiamas 2024 m. bazinio scenarijaus ir alternatyvių scenarijų politikų poveikį vidutinėms ekvivalentinėms gyventojų disponuojamoms pajamoms pagal pajamų rūšį ir pagal pajamų decilius, kad būtų galima įvertinti kurios priemonės labiausiai didino gyventojų pajamas. Pateikiamas vertinimas realia verte, atsižvelgiant į suderinto vartotojų kainų indekso pokyčius ir lyginama su 2023 m. situacija.

4.3.2.8. pav. Politikos priemonių poveikis 2023-2024 m. (baziniame scenarijuje) realia verte: pokytis vidutinėse ekvivalentinėse disponuojamose pajamose pagal pajamų decilius ir bendrai populiacijoje, %.

Pastaba: suderintas vartotojų kainų indeksas yra lygus 1.0219707057257.

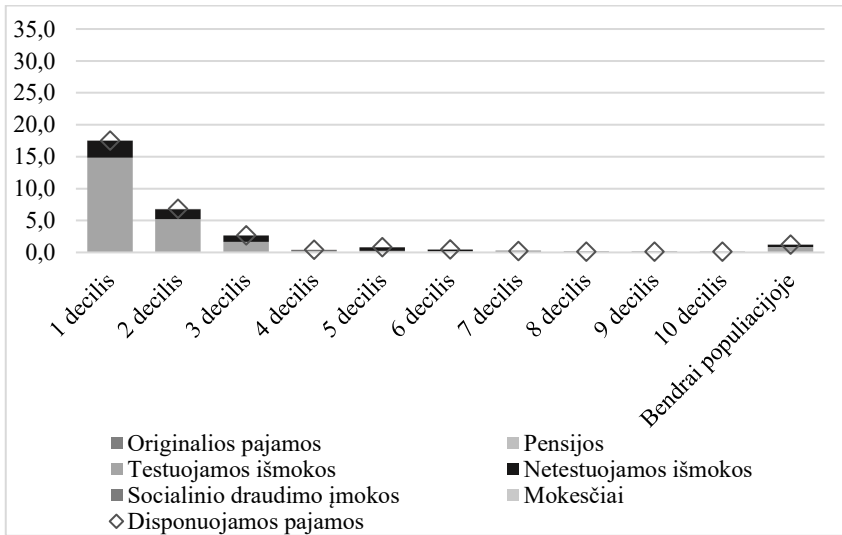
Šaltinis: sudaryta autorės remiantis 2022 m. Pajamų ir gyvenimo sąlygų tyrimu ir EUROMOD mikrosimuliacijomis.

4.3.2.9. pav. Politikos priemonių poveikis 2024-2024R1 realia verte: pokytis vidutinėse ekvivalentinėse disponuojamose pajamose pagal pajamų decilius ir bendrai populiacijoje, %.

Pastaba: suderintas vartotojų kainų indeksas yra lygus 1.0219707057257.

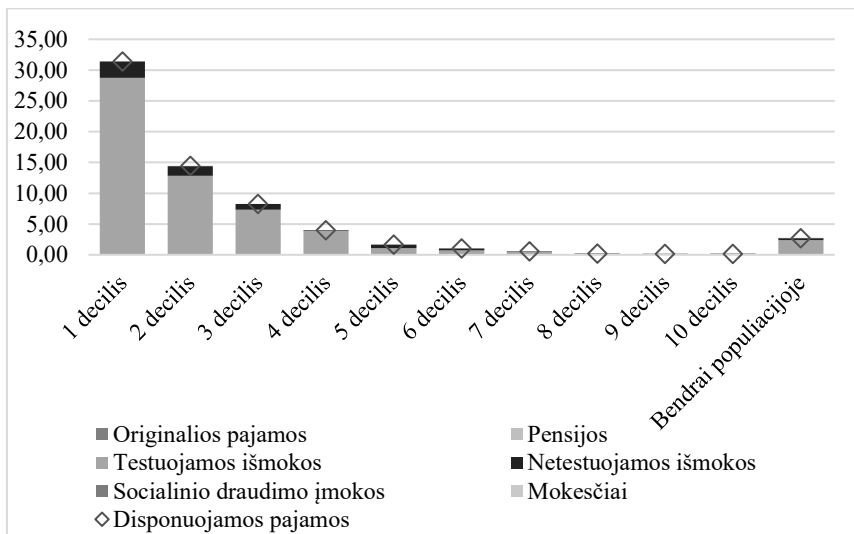
Šaltinis: sudaryta autorės remiantis 2022 m. Pajamų ir gyvenimo sąlygų tyrimu ir EUROMOD mikrosimuliacijomis.

4.3.2.10. pav. Politikos priemonių poveikis 2024-2024R2 realia verte: pokytis vidutinėse ekvivalentinėse disponuojamose pajamose pagal pajamų decilius ir bendrai populiacijoje, %.

Pastaba: suderintas vartotojų kainų indeksas yra lygus 1.0219707057257.

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis 2022 m. Pajamų ir gyvenimo sąlygų tyrimu ir EUROMOD mikrosimuliacijomis.

4.3.2.11. pav. Politikos priemonių poveikis 2024-2024R3 realia verte: pokytis vidutinėse ekvivalentinėse disponuojamose pajamose pagal pajamų decilius ir bendrai populiacijoje, %.

Pastaba: suderintas vartotojų kainų indeksas yra lygus 1.0219707057257.

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis 2022 m. Pajamų ir gyvenimo sąlygų tyrimu ir EUROMOD mikrosimuliacijomis.

Rezultatai rodo, kad vertinant priemonių poveikį 2024 m. su 2023 m. sistema, bazinis 2024 m. scenarijus pasižymi regresiniu poveikiu (palankesniu žemesnes pajamas gaunantiems asmenims) ir šie pokyčiai, lyginant su 2023 m. pagrindu yra nulemti pensijų didėjimo. Mokesčių sistemos pokyčiai tarp 2023-2024 m. turėjo teigiamą poveikį gyventojų pajamoms.

Kai žiūrime į alternatyvų scenarijus ir juos lyginame su 2024 m. baziniu scenarijumi, galime pamatyti kokį poveikį gyventojų pajamoms realia verte turi įgyvendinamos alternatyvos. Pagrindinis disponuojamų pajamų padidėjimas yra nulemtas testuojamų išmokų (kurios ir yra pagrindinė įgyvendinamų priemonių dalis). Detalesnis politikos priemonių poveikis pateikiamas 5 priedo 2-5 lent. Rezultatai rodo, kad disponuojamos pajamos, atsižvelgus ir į infliaciją, labiau didinamos alternatyvų scenarijais.

Galiausiai yra įvertinama šių alternatyvų kaina. Papildomas lėšų poreikis pateikiamas vertinant pilną socialinės pašalpos išmokos paėmimą, kadangi tikslas yra dėl atlaisvinančių sąlygų šiai išmokai gauti, nepaėmimo mastai turėtų sumažėti. Yra pateikiamas papildomų lėšų poreikis neįtraukiant administravimo išlaidų (žr. 4.3.2.3. lent.).

4.3.2.3. lent. Papildomos išlaidos alternatyvų įgyvendinimui, EUR ir % nuo bazinio scenarijaus 2024 m.

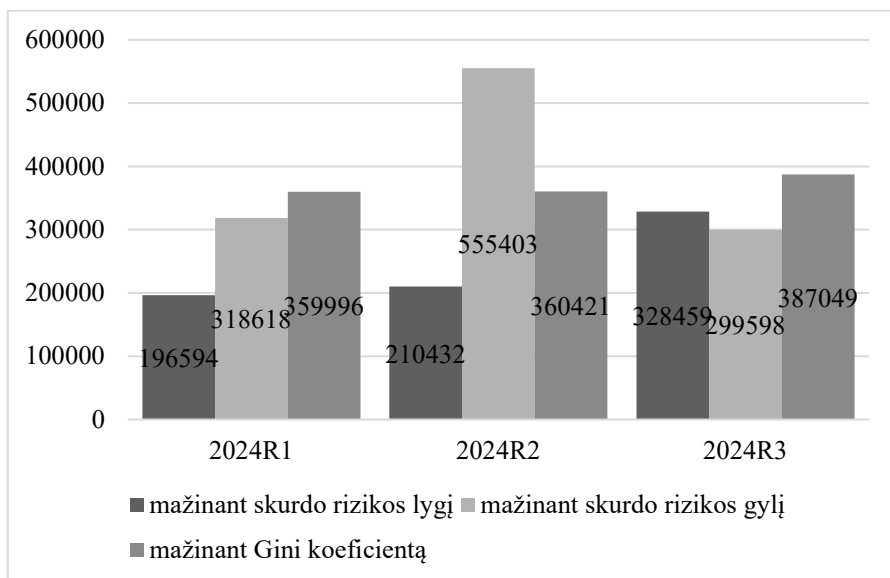
	2024R1	2024R2	2024R3
Socialinės pašalpos išmokai	205 602 414 (+139%)	259 382 611 (+176%)	602 274 352 (+408%)
Papildomai išmokai vaikui	-38 826 845 (-23%)	-31 626 587 (-19%)	-149 067 (0%)
Išmokai besimokančio ar studijuojančio asmens vaiko priežiūrai	110838737 (+4203%)	110,838,737 (+4203%)	110,838,737 (+4203%)
Bendras lėšų poreikis	+277 614 306 (+3.1%)	+338 594 761 (+3.8%)	+712 964 023 (+8.1%)

Pastaba: EUROMOD simuliacijoms buvo naudota mokesčių vengimo korekcija (*angl. tax compliance adjustment*), minimalaus atlyginimo korekcija (*angl. minimum wage adjustment*) ir senatvės pensijų papildinys (*angl. extended policy simulation*). Metai atspindi pajamų metus. Bazinis scenarijus – 2024 m. gegužės mėn. galiojusios mokesčių-išmokų taisyklės su 2024 m. kovo mėn. Finansų ministerijos prognozėmis apie darbo užmokesčio augimą ir suderintą vartotojų kainų indeksą. Bendras lėšų poreikis pateikiamas atsižvelgiant į mokesčių-išmokų sistemos pokyčius, ne tik į lėšų pokytį išmokose. Bendras lėšų poreikis % pateikiamas nuo bazinio 2024 m. modeliu apskaičiuotu lėšų poreikio pensijoms ir išmokoms.

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis 2022 m. Pajamų ir gyvenimo sąlygų tyrimu ir EUROMOD mikrosimuliacijomis.

Kai yra vertinamas papildomų lėšų poreikis nuo konkrečios išmokos dabartinio lygio, pastebimas gana didelis papildomų lėšų poreikis (išskyrus papildomos išmokos vaikui, kadangi šioje išmokoje pajamų riba teisei į ją yra sulyginama su riba taikoma socialinei pašalpai). Ypač reikšmingas pajamų padidėjimas yra besimokančio ar studijuojančio asmens vaiko priežiūros išmokai, kadangi gana ženkliai išauga potencialių gavėjų skaičius (beveik 28 tūkst. papildomų gavėjų). Tad bendrai R1 alternatyvos įgyvendinimui reikėtų papildomai daugiau nei 277 mln. EUR, R2 alternatyvai – papildomai beveik 339 mln. EUR, o R3 – papildomai daugiau nei 713 mln. EUR. Žiūrint nuo bendro biudžeto pensijoms ir išmokoms, tai sudarytų nuo 3% iki 8%.

Papildomai siekiant parodyti alternatyvų veiksmingumą, yra pateikiamas veiksmingumas, kuris matuojamas kiek papildomų lėšų reikia norint sumažinti skurdo rizikos lygį, gylį ir Gini koeficientą vienu procentiniu punktu (žr. 4.3.2.8. pav.).

4.3.2.8. pav. Papildomų lėšų veiksmingumas mažinant skurdo rizikos lygį, gylį ir Gini koeficientą, mln. EUR/proc. p.

Pastaba: EUROMOD simuliacijoms buvo naudota mokesčių vengimo korekcija (*angl. tax compliance adjustment*), minimalaus atlyginimo korekcija (*angl. minimum wage adjustment*) ir senatvės pensijų papildinys (*angl. extended policy simulation*). Metai atspindi pajamų metus. Bazinis scenarijus – 2024 m. gegužės mėn. galiojusios mokesčių-išmokų taisyklės su 2024 m. kovo mėn. Finansų ministerijos prognozėmis apie darbo užmokesčio augimą ir suderintą vartotojų kainų indeksą.

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis 2022 m. Pajamų ir gyvenimo sąlygų tyrimu ir EUROMOD mikrosimuliacijomis.

Rezultatai rodo, kad mažiausiai lėšų pareikalautų sumažinti skurdo rizikos lygį ir gylį R1 alternatyva, o R2 – Gini koeficientą. R2 alternatyvos atveju reikėtų skirti daugiausia papildomų lėšų norint skurdo rizikos gylį sumažinti 1 proc. p. Tačiau bendrai vertinant visą poveikį nelygybei, skurdui ir pajamų pasiskirstymui, R2 alternatyva galėtų būti tikėtiniausiais įgyvendinti, nes remiantis juo nėra pabloginama skurdo rizikos lygio ir gylio situacija tiems asmenims/namų ūkiams, kurių šios alternatyvos nepasiekia.

Kadangi numatomos alternatyvos pareikalautų nemažai papildomų lėšų, žemiau yra pateikiamas šių alternatyvų palyginimas, jeigu pakeitimai būtų atlikti esant neutraliam biudžetui. Tai reiškia, kad papildomi pakeitimai kiekvienam alternatyvos scenarijui yra atliekami gyventojų pajamų mokesčio dalyje, siekiant surinkti atitinkamai papildomų lėšų alternatyvų įgyvendinimui. Žinoma, papildomas lėšas surinkti būtų galima ir iš netiesioginių mokesčių ir juos skiriant alternatyvų įgyvendinimui, tačiau EUROMOD modelyje šiuo metu yra galimybė atlikti pakeitimus gyventojų pajamų mokesčiui, kiti – netiesioginiai mokesčiai, dėl duomenų ribotumo – nėra prieinami ir modelyje nemodeliuojami.

4.3.2.3. lent. pateiktas lėšų poreikis nurodo, kiek papildomų lėšų turėtų būti surenkama, kad būtų galima įgyvendinti numatomus pakeitimus. Remiantis tuo, 4.3.2.4. lent. pateikiami siūlomi pakeitimai gyventojų pajamų mokesčio (toliau – GPM) įstatyme. Siekiant apsaugoti mažiausius atlyginimus gaunančius asmenis, pakeitimai dėl neapmokestinamojo pajamų dydžio, nėra atliekami.

4.3.2.4. lent. Gyventojų pajamų mokesčio bazinis ir alternatyvų scenarijai 2024 m. ir surenkamos lėšos alternatyvų įgyvendinimo metu, mln. EUR.

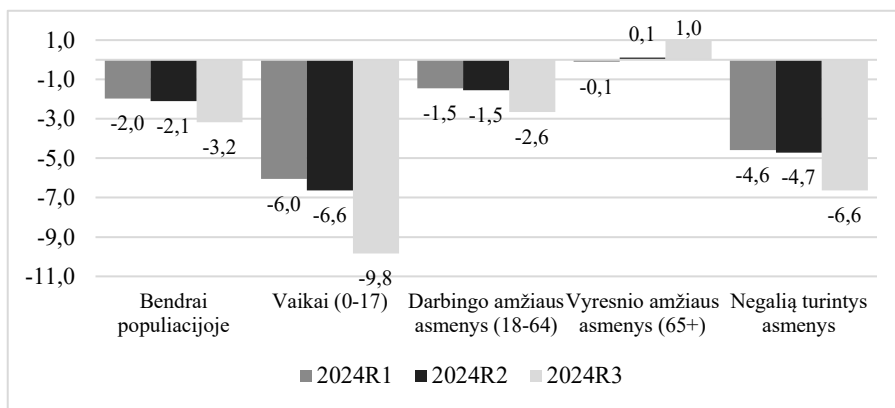
	2024 (bazinis scenarijus)	2024R1	2024R2	2024R3
Pajamų riba 1, VDU per metus	<= 60	<= 20	<= 20	<= 16
Tarifas iki pajamų ribos 1, %	20	20	20	21
Pajamų riba 2, VDU per metus	> 60	> 20 ir <= 35	> 20 ir <= 33	> 16 ir <= 35
Tarifas virš pajamų ribos 2, %	32	26	28	28
Pajamų riba 3, VDU per metus		> 35	> 33	> 35
Tarifas virš pajamų ribos 3, %		32	32	35
Surenkamos pajamos per GPM, mln. EUR	5,880.99	6,162.15	6,221.77	6,598.82
Papildomai surenkamos pajamos nuo bazinio scenarijaus, mln. EUR		281.16	340.78	717.83

Pastaba: EUROMOD simuliacijoms buvo naudota mokesčių vengimo korekcija (*angl. tax compliance adjustment*), minimalaus atlyginimo korekcija (*angl. minimum wage adjustment*) ir senatvės pensijų papildinys (*angl. extended policy simulation*). Metai atspindi pajamų metus. Bazinis scenarijus – 2024 m. gegužės mėn. galiojusios mokesčių-išmokų taisyklės su 2024 m. kovo mėn. Finansų ministerijos prognozėmis apie darbo užmokesčio augimą ir suderintą vartotojų kainų indeksą. VDU – vidutinis darbo užmokestis, GPM – gyventojų pajamų mokestis.

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų mokesčio įstatymu, 2022 m. Pajamų ir gyvenimo sąlygų tyrimu ir EUROMOD mikrosimuliacijomis.

Pateikti GPM pakeitimai alternatyvų scenarijuose įtraukia papildomą apmokestinimo laiptelį, kai pajamos pasiekia tam tikrą ribą, vietoj šiuo metu esamų dviejų rėžių taikant GPM. R1 ir R2 alternatyvų atveju kaip ir baziniame scenarijuje paliekamas 20% GPM tarifas (pirmas laiptelis), tačiau yra mažinama riba iki kurios taikomas jis (vietoje 60 VDU – 20 VDU). R1 alternatyvos atveju pajamoms virš 20 VDU, tačiau ne daugiau nei 35 VDU taikomas 26% tarifas, o pajamoms virš 35 VDU – šiuo metu taikomas 32% tarifas aukščiausias pajamas gaunantiems asmenims. R2 alternatyvos atveju antrasis laiptelis yra kiek žemesnis nei R1 alternatyvos atveju ir pajamoms tarp 20-33 VDU taikomas 28% tarifas, o aukščiausiomis pajamoms (virš 33 VDU) – 32% tarifas. R3 alternatyvos atveju, kadangi papildomas lėšų poreikis yra didžiausias (virš 712 mln.), korekcijos atliekamos ir žemiausiam GPM tarifui – pajamos iki 16 VDU apmokestinamos 21% tarifu, pajamos tarp 16-35 VDU – 28%, o pajamos virš 35 VDU – 35%. Visi šie pakeitimai leidžia papildomai surinkti pakankamai lėšų alternatyvų įgyvendinimui.

Prieš tai pateikti gryniesi poveikio vertinimai įgyvendinant alternatyvas parodė, kad palankiausias yra R2 alternatyvos scenarijus. Toliau pateikiami poveikiai skurdo rizikos lygiui ir gyliui, pajamų nelygybei bei pajamų pasiskirstymui įtraukiant ir 4.3.2.4. lent. pateiktus pakeitimus GPM.

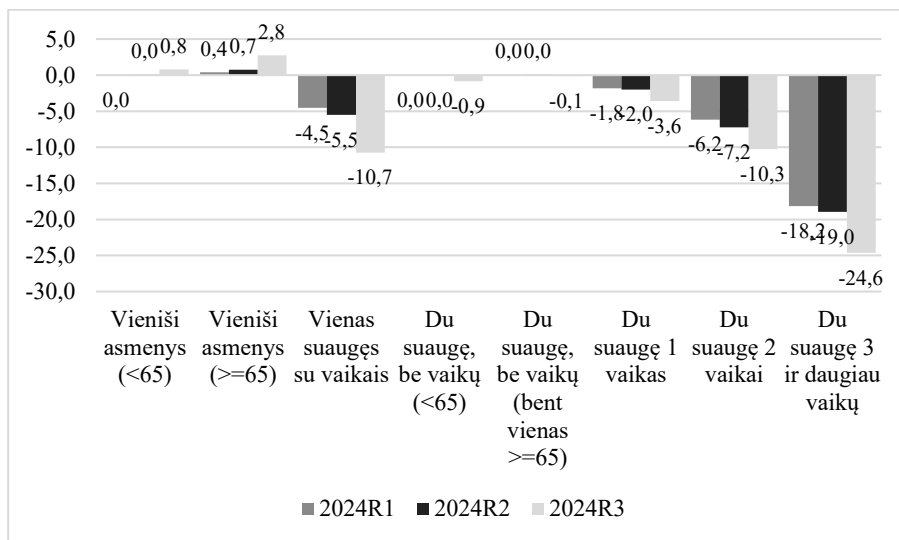
4.3.2.9. pav. Santykinio skurdo rizikos lygio pokytis, proc. p. nuo bazinio 2024 m. scenarijaus pagal amžiaus grupes ir tarp negalią turinčių asmenų.

Pastaba: EUROMOD simuliacijoms buvo naudota mokesčių vengimo korekcija (*angl. tax compliance adjustment*), minimalaus atlyginimo korekcija (*angl. minimum wage adjustment*) ir senatvės pensijų papildinys (*angl. extended policy simulation*). Metai atspindi pajamų metus. Bazinis scenarijus – 2024 m. gegužės mėn. galiojusios mokesčių-išmokų taisyklės su 2024 m. kovo mėn. Finansų ministerijos prognozėmis apie darbo užmokesčio augimą ir suderintą vartotojų kainų indeksą.

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis 2022 m. Pajamų ir gyvenimo sąlygų tyrimu ir EUROMOD mikrosimuliacijomis.

Rezultatai rodo (žr. 4.3.2.9. pav.), kad įtraukiant GPM pakeitimus, didelių skirtumų, lyginant su situacija, jeigu nebūtų įvesti GPM pakeitimai (žr. 4.3.2.1. pav.), nepastebima. Pastebima, kad R3 alternatyvos atveju senyvo amžiaus ir negalia turinčių asmenų skurdas yra mažinamas kiek labiau.

4.3.2.10. pav. rodo skurdo rizikos lygio pokytį tarp skirtingų namų ūkių. Lyginant su situacija, jeigu nebūtų GPM pakeitimų (žr. 4.3.2.10. pav.), matoma, kad sumažėja skurdo rizikos lygio didėjimas tarp vienišų asmenų, tačiau ribiniu dydžiu.

4.3.2.10. pav. Santykinio skurdo rizikos lygio pokytis, proc. p. nuo bazinio 2024 m. scenarijaus pagal skirtingus namų ūkio tipus.

Pastaba: EUROMOD simuliacijoms buvo naudota mokesčių vengimo korekcija (*angl. tax compliance adjustment*), minimalaus atlyginimo korekcija (*angl. minimum wage adjustment*) ir senatvės pensijų papildinys (*angl. extended policy simulation*). Metai atspindi pajamų metus. Bazinis scenarijus – 2024 m. gegužės mėn. galiojusios mokesčių-išmokų taisyklės su 2024 m. kovo mėn. Finansų ministerijos prognozėmis apie darbo užmokesčio augimą ir suderintą vartotojų kainų indeksą.

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis 2022 m. Pajamų ir gyvenimo sąlygų tyrimu ir EUROMOD mikrosimuliacijomis.

4.3.2.1. lent. pateikiamos skurdo rizikos ribos ir jų pokytis nuo bazinio scenarijaus. Rezultatai rodo, kad lyginant su situacija, kai nėra įgyvendinami GPM pokyčiai (žr. 4.3.2.1. lent.), R3 alternatyvos atveju skurdo rizikos riba auga kiek lėčiau ir tai lemia, kad tam tikros gyventojų grupės pasižymi geresniu poveikiu mažinant skurdą, arba nebloginant jų dabartinės padėties.

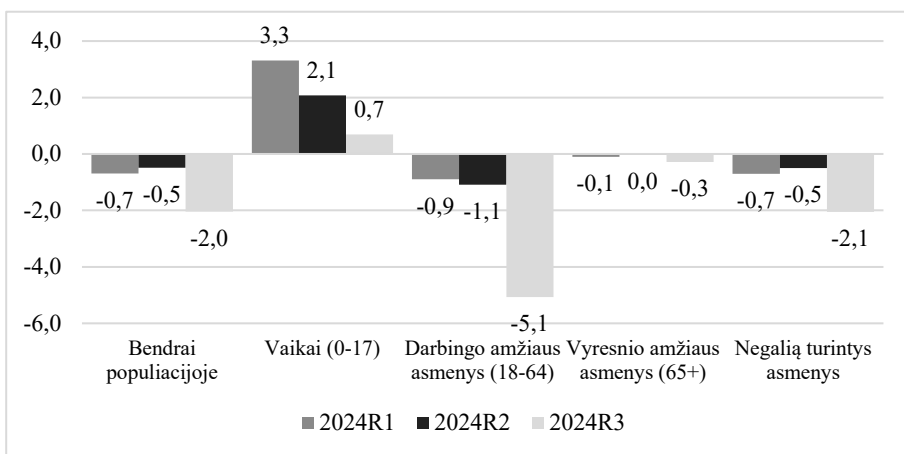
4.3.2.5. lent. Skurdo rizikos riba baziniame 2024 m. scenarijuje ir jos pokytis 2024R1-2024R3 alternatyvų scenarijuose EUR ir % nuo bazinio scenarijaus.

	2024	2024R1	2024R2	2024R3
Skurdo rizikos ribos pokytis, EUR	688.16	+2.4	+4.1	+11.9
Skurdo rizikos ribos pokytis, %	~~0.4%~~	0.4%	0.6%	1.7%

Pastaba: EUROMOD simuliacijoms buvo naudota mokesčių vengimo korekcija (*angl. tax compliance adjustment*), minimalaus atlyginimo korekcija (*angl. minimum wage adjustment*) ir senatvės pensijų papildinys (*angl. extended policy simulation*). Metai atspindi pajamų metus. Bazinis scenarijus – 2024 m. gegužės mėn. galiojusios mokesčių-įšmokų taisyklės su 2024 m. kovo mėn. Finansų ministerijos prognozėmis apie darbo užmokesčio augimą ir suderintą vartotojų kainų indeksą.

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis 2022 m. Pajamų ir gyvenimo sąlygų tyrimu ir EUROMOD mikrosimuliacijomis.

Vertinant skurdo rizikos gylio pokyčius įgyvendinamuose alternatyvų scenarijuose su GPM pokyčiais (žr. 4.3.2.11 pav.) ir lyginant juos su grynais alternatyvų scenarijais (žr. 4.3.2.3 pav.) didelių pokyčių nepastebima – R1 ir R2 alternatyvų atveju poveikis skurdo gyliui išlieka toks pat, o R3 alternatyvos atveju poveikis kiek didesnis. R3 alternatyvos atveju GPM pakeitimai yra gana dideli: stipriai mažinama pajamų riba, kuriai taikomas 21% GPM tarifas, taip pat didinamas viršutinis GPM tarifas iki 35% pajamoms virš 35 VDU per metus (kai tuo tarpu šiuo metu tik pajamoms virš 60 VDU yra taikomas 32% tarifas).

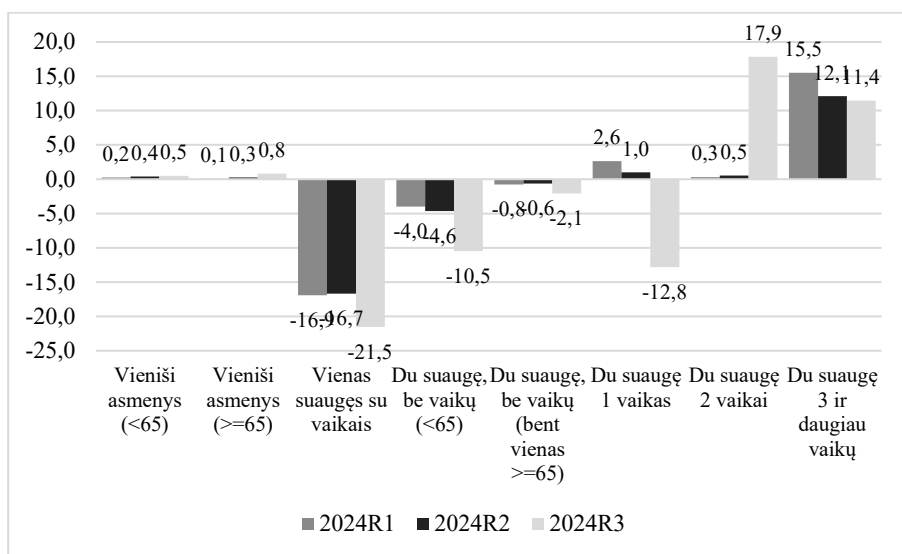
4.3.2.11 pav. Skurdo rizikos gylio pokytis alternatyvų scenarijuose nuo bazinio 2024 m. scenarijaus pagal amžiaus grupes ir negalią turinčius asmenis, proc. p.

Pastaba: EUROMOD simuliacijoms buvo naudota mokesčių vengimo korekcija (*angl. tax compliance adjustment*), minimalaus atlyginimo korekcija (*angl. minimum wage adjustment*) ir senatvės pensijų papildinys (*angl. extended policy simulation*). Metai atspindi pajamų metus.

Bazinis scenarijus – 2024 m. gegužės mėn. galiojusios mokesčių-išmokų taisyklės su 2024 m. kovo mėn. Finansų ministerijos prognozėmis apie darbo užmokesčio augimą ir suderintą vartotojų kainų indeksą.

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis 2022 m. Pajamų ir gyvenimo sąlygų tyrimu ir EUROMOD mikrosimuliacijomis.

Skurdo rizikos gylio pokyčiai pagal namų ūkio tipus (žr. 5.3.2.12. pav.) atsižvelgiant į pokyčius socialinės apsaugos sistemoje kartu su GPM pokyčiais ir lyginant juos su grynaisiais alternatyvų pokyčiais socialinės apsaugos sistemoje (žr. 4.3.2.4. pav.) nerodo didelio skirtumo tarp scenarijų: vienišiams asmenims ribinis skurdo rizikos gylio didėjimas, reikšmingai didėja dviejų suaugusių su 3 ir daugiau vaikų skurdo rizikos gyliis. Įvedami GPM pakeitimai neturi reikšmingo poveikio skurdo rizikos gyliui.

4.3.2.12. pav. Skurdo rizikos gylio pokytis alternatyvų scenarijuose nuo bazinio 2024 m. scenarijaus pagal amžiaus grupes ir negalią turinčius asmenis, proc. p.

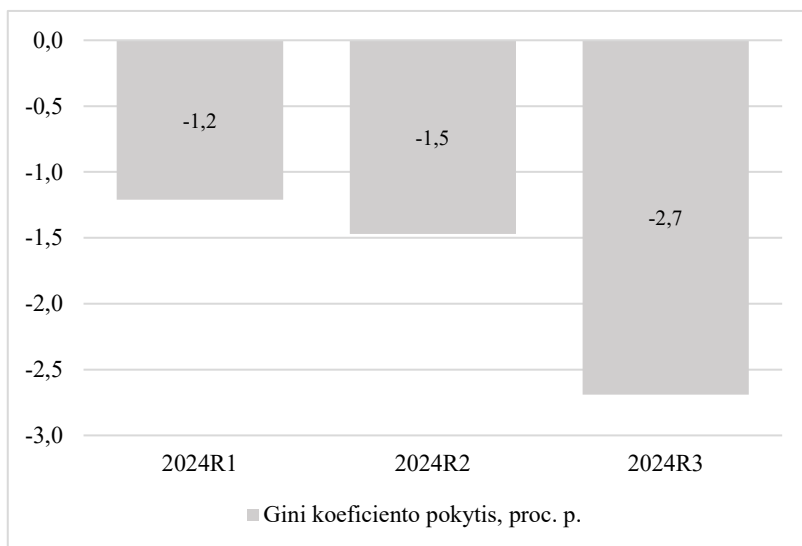
Pastaba: EUROMOD simuliacijoms buvo naudota mokesčių vengimo korekcija (*angl. tax compliance adjustment*), minimalaus atlyginimo korekcija (*angl. minimum wage adjustment*) ir senatvės pensijų papildinys (*angl. extended policy simulation*). Metai atspindi pajamų metus. Bazinis scenarijus – 2024 m. gegužės mėn. galiojusios mokesčių-išmokų taisyklės su 2024 m. kovo mėn. Finansų ministerijos prognozėmis apie darbo užmokesčio augimą ir suderintą vartotojų kainų indeksą.

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis 2022 m. Pajamų ir gyvenimo sąlygų tyrimu ir EUROMOD mikrosimuliacijomis.

Tad vertinant tai, kad GPM pokyčiai nedaro reikšmingo poveikio skurdo rodikliams, palankiausiu scenarijumi būtų laikomas R2 alternatyvos

scenarijus, kuris padidina socialinės pašalpos gavėjų aprėptį ir tuo pačiu padidina teikiamos išmokos dydį. Tarp alternatyvų scenarijų su ir be GPM pakeitimų nėra pastebimas išmokų gavėjų ir papildomų lėšų poreikio pokytis.

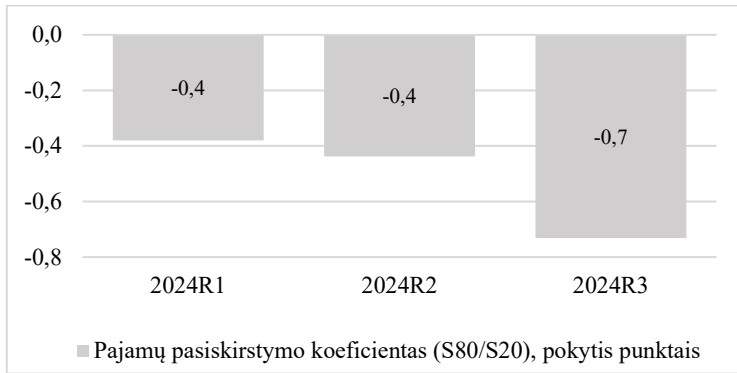
Priešingai nei skurdo rodikliai, kurie nepasižymi reikšmingu pokyčiu tarp scenarijų su ir be GPM pakeitimų, pastebimas pokytis pajamų nelygybės rodikliams. Tarp visų alternatyvų scenarijų su GPM pakeitimais yra labiau mažinamas Gini bei Pajamų pasiskirstymo koeficientas (S80/S20) (žr. 4.3.2.13- 4.3.2.14 pav.).

4.3.2.13. pav. Gini koeficiento pokytis proc. p. alternatyvų scenarijuose nuo bazinio scenarijaus 2024 m.

Pastaba: EUROMOD simuliacijoms buvo naudota mokesčių vengimo korekcija (*angl. tax compliance adjustment*), minimalaus atlyginimo korekcija (*angl. minimum wage adjustment*) ir senatvės pensijų papildinys (*angl. extended policy simulation*). Metai atspindi pajamų metus. Bazinis scenarijus – 2024 m. gegužės mėn. galiojusios mokesčių-išmokų taisyklės su 2024 m. kovo mėn. Finansų ministerijos prognozėmis apie darbo užmokesčio augimą ir suderintą vartotojų kainų indeksą.

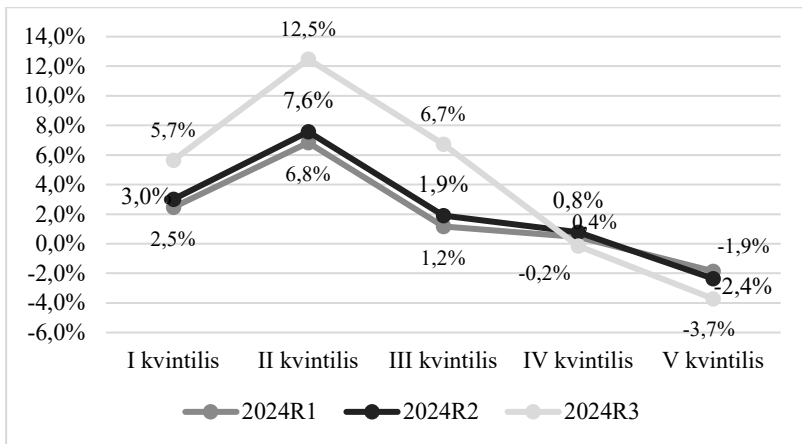
Šaltinis: sudaryta autorės remiantis 2022 m. Pajamų ir gyvenimo sąlygų tyrimu ir EUROMOD mikrosimuliacijomis.

4.3.2.14. pav. Pajamų pasiskirstymo koeficiento (S80/S20) pokytis alternatyvų scenarijuose nuo bazinio scenarijaus 2024 m., punktais.

Pastaba: EUROMOD simuliacijoms buvo naudota mokesčių vengimo korekcija (*angl. tax compliance adjustment*), minimalaus atlyginimo korekcija (*angl. minimum wage adjustment*) ir senatvės pensijų papildinys (*angl. extended policy simulation*). Metai atspindi pajamų metus. Bazinis scenarijus – 2024 m. gegužės mėn. galiojusios mokesčių–išmokų taisyklės su 2024 m. kovo mėn. Finansų ministerijos prognozėmis apie darbo užmokesčio augimą ir suderintą vartotojų kainų indeksą.

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis 2022 m. Pajamų ir gyvenimo sąlygų tyrimu ir EUROMOD mikrosimuliacijomis.

4.3.2.15. pav. Pajamų pasiskirstymo pokytis alternatyvų scenarijuose pagal pajamų kvintilius, lyginant su baziniu scenarijumi 2024 m. %.

Pastaba: EUROMOD simuliacijoms buvo naudota mokesčių vengimo korekcija (*angl. tax compliance adjustment*), minimalaus atlyginimo korekcija (*angl. minimum wage adjustment*) ir senatvės pensijų papildinys (*angl. extended policy simulation*). Metai atspindi pajamų metus. Bazinis scenarijus – 2024 m. gegužės mėn. galiojusios mokesčių–išmokų taisyklės su 2024 m. kovo mėn. Finansų ministerijos prognozėmis apie darbo užmokesčio augimą ir suderintą vartotojų kainų indeksą.

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis 2022 m. Pajamų ir gyvenimo sąlygų tyrimu ir EUROMOD mikrosimuliacijomis.

Žiūrint į pajamų pasiskirstymą tarp pajamų kvintilių (žr. 4.3.2.15. pav.), I kvintilio pajamų padidėjimas nesiskiria nuo grynųjų alternatyvos scenarijų (tik socialinės apsaugos sistemos pakeitimai), tarp visų alternatyvų scenarijų. R3 alternatyvos scenarijaus atveju II-III kvintilių pajamos didėja mažiau, o IV-V kvintilių pajamos – sumažėja dėl įgyvendinamų GPM pakeitimų. R1 ir R2 alternatyvų scenarijų atveju pajamų sumažėjimas pastebimas aukščiausiam pajamų kvintilyje. Detalesnė informacija pagal pajamų decilius ir laimėtojus pateikiama 5 priedo 6 lent. Pagrindiniai apibendrinti alternatyvų rezultatai pateikiami 4.3.2.6. lent.

4.3.2.6. lent. Apibendrinti alternatyvų rezultatai 2024 m.

	2024R1	2024R2	2024R3
Pagrindiniai pokyčiai alternatyvose nuo bazinio scenarijaus	<p>Socialinė pašalpa:</p> <ul style="list-style-type: none"> netaikoma vienišų asmenų diferenciacija nuo kitų namų ūkių; netaikomas turto testas; naikinamas minimalaus darbo laikas; pajamų testas teisei į išmoką ir išmokos dydžiui skaičiuoti – 1,4 VRP. <p>Papildoma išmoka vaikui:</p> <ul style="list-style-type: none"> pajamų testo riba – 1,4 VRP. <p>Besimokančio ar studijuojančio asmens vaiko priežiūros išmoka:</p> <ul style="list-style-type: none"> mokama visiems neturintiems teisės į draudiminę išmoką <p>GPM pokyčiai:</p> <ul style="list-style-type: none"> ≤ 20 VDU per metus – 20% GPM; >20 ir ≤35 VDU per metus – 26% GPM; >35 VDU per metus – 32% GPM. 	<p>Socialinė pašalpa:</p> <ul style="list-style-type: none"> netaikoma vienišų asmenų diferenciacija nuo kitų namų ūkių; netaikomas turto testas; naikinamas minimalaus darbo laikas; pajamų testas teisei į išmoką ir išmokos dydžiui skaičiuoti – 1,5 VRP. <p>Papildoma išmoka vaikui:</p> <ul style="list-style-type: none"> pajamų testo riba – 1,5 VRP. <p>Besimokančio ar studijuojančio asmens vaiko priežiūros išmoka:</p> <ul style="list-style-type: none"> mokama visiems neturintiems teisės į draudiminę išmoką <p>GPM pokyčiai:</p> <ul style="list-style-type: none"> ≤ 20 VDU per metus – 20% GPM; >20 ir ≤33 VDU per metus – 28% GPM; >33 VDU per metus – 32% GPM. 	<p>Socialinė pašalpa:</p> <ul style="list-style-type: none"> netaikoma vienišų asmenų diferenciacija nuo kitų namų ūkių; netaikomas turto testas; naikinamas minimalaus darbo laikas; pajamų testas teisei į išmoką ir išmokos dydžiui skaičiuoti – 2 VRP. <p>Papildoma išmoka vaikui:</p> <ul style="list-style-type: none"> pajamų testo riba – 2 VRP. <p>Besimokančio ar studijuojančio asmens vaiko priežiūros išmoka:</p> <ul style="list-style-type: none"> mokama visiems neturintiems teisės į draudiminę išmoką <p>GPM pokyčiai:</p> <ul style="list-style-type: none"> ≤ 16 VDU per metus – 21% GPM; >16 ir ≤35 VDU per metus – 28% GPM; >35 VDU per metus – 35% GPM.

	2024R1	2024R2	2024R3
<i>Skurdo rizikos lygio pokytis, proc. p.:</i>			
bendroje populiacijoje	-2	-2,1	-3,2
vaikų amžiaus grupėje	-6	-6,6	-9,8
<i>Skurdo rizikos gylio pokytis, proc. p.:</i>			
Bendroje populiacijoje	-0,7	-0,5	-2
Vaikų amžiaus grupėje	+3,3	+2,1	+0,7
Gini pokytis, proc. p.	-1,2	-1,5	-2,7
S80/S20 pokytis, kartais	-0,4	-0,4	-0,7
Pajamų pokytis I-II kvintiliuose, %	+2,5-6,8	+3-7,6	+5,7-12,5
Alternatyvos kaina, mln.	277,6	338,6	713
Surenkamos pajamos iš GPM, mln.	281,2	340,8	717,8
<i>Papildomų lėšų veiksmingumas (EUR/proc. p.) mažinant:</i>			
Santykinį skurdo rizikos lygį	196594	210432	328459
Skurdo rizikos gylį	318618	555403	299598
Gini	359996	360421	387049

Pastaba: EUROMOD simuliacijoms buvo naudota mokesčių vengimo korekcija (*angl. tax compliance adjustment*), minimalaus atlyginimo korekcija (*angl. minimum wage adjustment*) ir senatvės pensijų papildinys (*angl. extended policy simulation*). Metai atspindi pajamų metus. Bazinis scenarijus – 2024 m. gegužės mėn. galiojusios mokesčių-išmokų taisyklės su 2024 m. kovo mėn. Finansų ministerijos prognozėmis apie darbo užmokesčio augimą ir suderintą vartotojų kainų indeksą.

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis 2022 m. Pajamų ir gyvenimo sąlygų tyrimu ir EUROMOD mikrosimuliacijomis.

Tad alternatyvų palyginimas su ir be GPM pakeitimų parodo, kad didelių pokyčių tarp scenarijų nėra pastebima skurdo rizikos rodiklių mažinime. Kiek labiau yra mažinama pajamų nelygybė, kadangi įvedami papildomi mokesčių tarifai pajamoms. Pakeitimai GPM atliekami siekiant biudžetui neutralaus poveikio įgyvendinant socialinės apsaugos priemones. Tai yra ypač svarbu biudžeto planavime, kadangi pateikiamos alternatyvos iš kur papildomos lėšos galėtų būti paimtos.

4.3.3. Diskusija dėl galimų socialinės apsaugos sistemos tobulinimo krypčių

Apibendrinant, pateikti trys alternatyvūs siūlymai 2024 m. sistemai koreguojant socialinės pašalpos išmoką, papildomos išmokos vaikui teikimą bei išmokos besimokančio ar studijuojančio asmens vaiko priežiūrai (žr. 4.3.1.6. lent.). Geriausiu poveikiu mažinant skurdo rizikos lygį ir gylį, o taip pat ir didžiausią pajamų didėjimo poveikį rodo R3 scenarijus. Vis tik, šis scenarijus taip pat didina vyresnio amžiaus asmenų, vienišų asmenų skurdo rizikos lygį, o jo įgyvendinimo kaina yra didžiausia, taip pat alternatyvos veiksmingumas mažinant skurdo rizikos lygį, gylį ir Gini koeficientą yra prasčiausias – reikalaujantis daugiausia lėšų vieno procentinio punkto sumažėjimui minėtuose rodikliuose. Optimaliausias variantas būtų R2 scenarijus, kuris praplečia socialinės pašalpos gavėjų ratą, didina išmokos adekvatumą, ir nors yra sumažinama riba papildomai išmokai vaikui – vis tiek yra mažinamas skurdas tarp vaikų ir tarp namų ūkių su vaikais. Šis scenarijus pasižymi vidutiniu veiksmingumu mažinant skurdo rizikos lygį, gylį ir Gini koeficientą ir pareikalautų apie 4% papildomų lėšų nuo išlaidų pensijoms ir išmokoms. Šios papildomos lėšos galėtų būti paimtos iš GPM pakeitimų, įvedant papildomą mokesčio tarifą, bei keičiant tarifų ribas.

IŠVADOS

Bendros darbo išvados:

1. Siekiant disertacijos tikslo buvo atlikta mokslinių tyrimų analizė, kuri leido identifikuoti pagrindinius vertinimo kriterijus socialinės apsaugos sistemai bendrai ir taip pat atskiroms jos dalims: socialiniam draudimui ir socialinei paramai. Tai leidžia, remiantis kriterijais identifikuoti kurie sistemos elementai pasižymi sistemos spragomis ir neleidžia tinkamai apsaugoti gyventojų pajamų susidūrus su socialinėmis rizikomis. **Pagrindiniai bendri vertinimo komponentai analizuojant socialinės apsaugos sistemą per socialinį draudimą ir socialinę paramą yra aprėptis, adekvatumas bei paskatos dirbti.** Aprėpties kriterijus leidžia įvertinti kiek asmenų, kurie priklauso tikslinei grupei iš tiesų gauna tam tikrą išmoką; adekvatumas parodo kiek socialinės paramos išmokos ir minimalios socialinio draudimo išmokos yra pakankamos, lyginant su minimalių vartojimo poreikių dydžiu; paskatos dirbti parodo išmokų santykį su neto minimaliu darbo užmokesčiu. Šie komponentai leidžia identifikuoti pagrindines socialinės apsaugos sistemos spragas ir slenksčius;
2. Bendrai vertinant socialinės apsaugos funkcionavimą Lietuvoje nustatyta, kad: bendra aprėptis socialinės apsaugos ir socialinės paramos sistemoje yra žema; nepakankamas socialinio draudimo ir socialinės paramos išmokų adekvatumas, kas lemia ir žemą išmokų lygį valdant socialines rizikas; skurdo ir nedarbo spąstai Lietuvoje yra aukšti ir kuriantys mažas paskatas dirbti, tačiau socialinės pašalpos nepaėmimo mastai išlieka aukšti;
3. Vertinant socialinės apsaugos sistemos tobulinimo galimybes Lietuvoje, pateikti trys alternatyvūs scenarijai, kuriuose yra siūlomas socialinės paramos sistemos išmokų adekvatumo didinimas ir bendras socialinės paramos sistemos suvienodinimas, nustatant vienodas pajamų testo ribas testuojamoms išmokoms, praplečiant nedraudiminės išmokos dėl vaiko priežiūros gavėjų ratą. Taip pat pateiktas siūlymas ir dėl nedarbo išmokos reikalaujamo darbinio stažo tobulinimo, siekiant socialinio draudimo išmokų sistemos vienodumo, tačiau dėl analizės ribotumo, šio siūlymo poveikis socialinės apsaugos sistemai nėra pateikiamas; Vertinant alternatyvas ir atsižvelgiant į šalies biudžeto ribotumą, papildomai pateikiamas siūlymas dėl gyventojų pajamų mokesčio sistemos korekcijų, kurios

padengtų alternatyvų scenarijuose atsirandantį papildomą lėšų poreikį.

Bendros tyrimo išvados:

- 1. Lietuvoje socialinės apsaugos sistemos išmokų komponentai (socialinio draudimo ir socialinės paramos) nėra suderinti tarpusavyje, kas lemia bendrą sistemos nesubalansuotumą: analizuojant 2018-2022 metus, pastebima, kad aprėptis yra prasčiausiai veikianti socialinės apsaugos dalis, toliau yra išmokų adekvatumas bei paskatos dirbti.** Bendrai pastebima, kad socialinio draudimo sistema funkcionuoja santykinai geriau, o socialinės paramos sistemos rezultatai mažina ir bendrą sistemos koordinacijos indekso reikšmę. Ypač žemas socialinės pašalpos išmokos paėmimas lemia tai, kad labiausiai pažeidžiami visuomenės nariai nėra tinkamai apsaugoti; Skurdo ir nedarbo spąstai Lietuvoje analizuojamu laikotarpiu išlieka labai dideli, tai lemia tiek išmokų teikimo dizainas (pvz., nedarbo spąstams), tiek kai kurių išmokų netekimas įsidarbinus, kas galiausiai lemia, kad skirtumas tarp pajamų nedirbant ir dirbant išlieka žemas;
- 2. Susidūrus su įvairiomis socialinėmis rizikomis, pagrindiniu pajamų šaltinių namų ūkiuose išlieka darbinės pajamos, o teikiamos socialinės išmokos – tik kaip papildoma pagalba sumažėjus darbinėms pajamoms;** vieniši asmenys yra pažeidžiamiausia grupė, kadangi jeigu jie neturi kitų pajamų šaltinių, gali kliautis tik socialinės paramos sistema, o tokiems asmenims prieinama yra tik maža dalis visoje išmokų sistemoje.
- 3. Socialinės paramos/ atskirties išmokų vaidmuo pastaraisiais metais augo mažinant gyventojų disponuojamas pajamas, kas lemia šių išmokų nepakankamą adekvatumą ir aprėptį.**
- 4. Socialinės apsaugos sistemos kontrafaktinis scenarijų vertinimas (alternatyvų vertinimas) parodė, kad siekiant suvienodinti socialinės paramos sistemoje taikomas pajamų testo ribas, galima pasiekti teigiamų rezultatų mažinant skurdo riziką ir nelygybę. Suvienodinant socialinės paramos sistemos išmokų pajamų ribą teisei į išmoką (net ir kai kurias išmokas sumažinant nuo šiuo metu taikomų ribų) galima pasiekti vaikų skurdo ir namų ūkių su vaikais skurdo mažinimo.** Vis tik, vertinant šiuos poveikius reikėtų atkreipti dėmesį į tai, kad vieniši asmenys, ypač vieniši vyresnio (65+) amžiaus asmenys gali būti pažeidžiama grupė skurdo rizikos ribos pokyčiams.

REKOMENDACIJOS

Praktikams, sprendimų priėmėjams:

1. Socialinės apsaugos sistemos suderinamumo indeksas yra lengvai replikuojamas įrankis, kurio pagalba galima įvertinti kaip socialinės apsaugos sistema funkcionuoja per tris vertinimo kriterijus. Rekomenduojama tęsti šio indekso stebėseną, kuri leistų identifikuoti pagrindines sistemos spragas. Šio indekso stebėseną galėtų taikyti Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, kadangi analizuojamos išmokos yra šios ministerijos kompetencijoje;
2. Išmokų teikimo aprėptis socialinės apsaugos sistemoje yra gana žema, rekomenduojama peržiūrėti šiuo metu taikomas sąlygas išmokoms gauti; pastebėta, kad taikomos skirtingos pajamų testo ribos sistemoje, taip pat skiriasi taikomo socialinio draudimo įmokų stažo reikalavimai – rekomenduojama peržiūrėti šiuos neatitikimus siekiant suvienodinti ir supaprastinti sistemą. Į šią rekomendaciją galėtų atsižvelgti Socialinės apsaugos ir darbo ministerija bei Seimo nariai, Vyriausybė formuojant socialinę politiką Lietuvoje ir siekiant suteikti pagalbą visiems asmenims, kuriems ji yra reikalinga;
3. Nors pastebima, kad pastaruju metu vienišų asmenų skurdo mažinimui yra rengiamos priemonės, rekomenduojama ir toliau įvertinti šios grupės pajamų apsaugą, kadangi jie susidūrę su socialinėmis rizikomis, gauna mažiausią teikiamą valstybės pagalbą lyginant su kitomis grupėmis. Rekomenduojama Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai įvertinti būdus, kaip būtų galima išplėsti vienišų asmenų pajamų apsaugą, kai susiduriama su socialinėmis rizikomis ne tik per socialinės pašalpos teikimą;
4. Rekomenduojama peržiūrėti socialinės pašalpos teikimo sąlygas, kadangi išmokos nepaėmimo mastai rodo, kad kas trečias, turintis teisę į šią išmoką, jos negauna. Rekomendacija gali būti nukreipta tiek į Socialinės apsaugos ir darbo ministeriją, atsakingą už įstatymų rengimą ir priežiūrą, tiek į savivaldybes, kurios yra atsakingos už tokios paramos teikimą ir turi diskrecines laisves išskirtiniais atvejais teikti papildomą socialinę pašalpą. Vertinimas turėtų apimti ne tik galiojančios teisinės bazės peržiūrą, siekiant įvertinti pagrindines kliūtis, su kuriomis susiduria besikreipiantieji dėl socialinės pašalpos ir jos negaunantys, tačiau ir į priežasčių identifikavimą, dėl ko asmenys, nors jiems ir priklauso socialinė pašalpa, dėl jos nesikreipia.

Tyrėjams:

1. Socialinės apsaugos išmokų suderinamumo indeksas neapima visų socialinės apsaugos sistemos išmokų; šią metodologiją galima būtų tobulinti toliau įtraukiant daugiau išmokų (pavyzdžiui, piniginę paramą mokiniais), peržiūrint paskatų dirbti kriterijaus kategorijas; atlikti analizę, kur Lietuva būtų palyginama su kitomis šalimis;
2. Nors jau yra atlikta tyrimų dėl išmokų nepaėmimo, svarbu ir toliau atlikti išmokų nepaėmimo stebėseną, ją detaliau vertinant esant socioekonominiams pokyčiams šalyje, taip pat atliekant palyginamąją analizę su kitomis šalimis;
3. Socialinės pašalpos nepaėmimas atliktas naudojant apklausų duomenis, kurie turi savo ribotumą; rekomenduojama įvertinti galimybes ir atlikti socialinės pašalpos nepaėmimo vertinimą remiantis administraciniais duomenimis;
4. Pastebėta, kad nors kai yra susiduriama su įvairiomis socialinėmis rizikomis, pagrindinis pajamų šaltinis išlieka darbinės pajamos; rekomenduojama tęsti tolimesnę analizę, įvertinti kurie socialinės apsaugos ir mokesčių sistemos elementai lemia, kad net ir gaunant darbinės pajamas yra skurstama.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

1. Aaron, H. J. (2011). Social Security Reconsidered. *National Tax Journal*, 64(2), 385–414. <http://www.jstor.org/stable/41862574>
2. Addati, L. (2015). Extending maternity protection to all women: Trends, challenges and opportunities. *Int Soc Secur Rev*, 68: 69-93. <https://doi.org/10.1111/issr.12060>
3. Amarante, V., & Brun, M. (2018). Cash transfers in Latin America: Effects on poverty and redistribution. *Economía*, 19(1), 1-31.
4. Andersen, J. G. (2012). Welfare states and welfare state theory. *Center for Comparative Welfare Studies, Working Paper*.
5. Apella, I. (2020). The performance of the income protection system for older adults in Ecuador and future challenges. *International Social Security Review*, 73(2), 51-74.
6. Bargain, O., Immervoll, H., & Viitamäki, H. (2012). No claim, no pain. Measuring the non-take-up of social assistance using register data. *The Journal of Economic Inequality*, 10(3), 375-395.
7. Barr, N. (2006). Economics of the welfare state. *Oxford University Press*, USA.
8. Barr, N. ir Diamond, P. (2009), Reforming pensions: Principles, analytical errors and policy directions. *International Social Security Review*, 62: 5-29. <https://doi.org/10.1111/j.1468-246X.2009.01327.x>
9. Beckfield, J., Bamba, C., Eikemo, T. A., Huijts, T., McNamara, C., & Wendt, C. (2015). An institutional theory of welfare state effects on the distribution of population health. *Social Theory & Health*, 13(3-4), 227-244.
10. Behrendt, C. ir Hagemeyer, K. (2009). Can low-income countries afford basic social security?. *Promoting Pro-Poor Growth*, 89.
11. Bierbaum, M. ir Wodsak, V. (2021). Coordination of different instruments. In *Handbook on Social Protection Systems*. Edward Elgar Publishing.
12. Bishnoi, N. Bishnoi, V. K. (2022). Maternity Benefit Programs: An Investment in Human Resource. *Population Review*, 61(1).
13. Bódi, F., Farkas, J. Z., & Róbert, P. (2017). A multilevel approach to measuring social capacity in a European context. *The International Journal of Social Quality*, 7(2), 30-59.
14. Brady, D., & Bostic, A. (2015). Paradoxes of social policy: Welfare transfers, relative poverty, and redistribution preferences. *American Sociological Review*, 80(2), 268-298.

15. Brown, Jeffrey R., Julia Lynn Coronado, and Don Fullerton. "Is Social Security Part of the Social Safety Net?." *Tax policy and the economy* 23.1 (2009): 37-72.
16. Cai, M., & Yue, X. (2020). The redistributive role of government social security transfers on inequality in China. *China Economic Review*, 62, 101512.
17. Caminada, K., Goudswaard, K., & Van Vliet, O. (2010). Patterns of welfare state indicators in the EU: Is there convergence?. *JCMS: Journal of Common Market Studies*, 48(3), 529-556.
18. Conley, D., & Gifford, B. (2006, March). Home ownership, social insurance, and the welfare state. In *Sociological forum* (Vol. 21, No. 1, p. 55). Springer US.
19. Cremer, H., & Pestieau, P. (2003). Social insurance competition between Bismarck and Beveridge. *Journal of Urban Economics*, 54(1), 181-196.
20. Černiauskas, Nerijus & Čiginas, Andrius. (2020). Measurement and decomposition of Lithuania's income inequality. *Baltic Journal of Economics*. 20. 139-169. 10.1080/1406099X.2020.1780693.
21. Černiauskas, Nerijus & Sologon, Denisa & ODonoghue, Cathal & Tarasonis, Linas. (2021). Income Inequality and Redistribution in Lithuania: The Role of Policy, Labor Market, Income, and Demographics. *Review of Income and Wealth*. 68. 10.1111/roiw.12546.
22. Černiauskas, N. (2023). The short run effects of childbirth on parents' earnings in the Baltics. *Baltic Journal of Economics*, 23(1), 45–63. <https://doi.org/10.1080/1406099X.2023.2187946>
23. Devereux, S. (2021a). Social protection responses to COVID-19 in Africa. *Global Social Policy*, 21(3), 421-447.
24. Devereux, S. (2021b). Targeting. In *Handbook on Social Protection Systems*. Edward Elgar Publishing.
25. Di Gioacchino, D., Sabini, L., & Tedeschi, S. (2014). Preferences for social protection: Theory and empirics, *Economic Modelling* [interaktyvus]. 36: 629-644. Prieiga per internetą: ScienceDirect.
26. Durán Valverde, F., Pacheco-Jiménez, J. F., Muzaffar, T., & Elizondo-Barboza, H. (2020). *Financing gaps in social protection global estimates and strategies for developing countries in light of the COVID-19 crisis and beyond* (No. 995098788702676). International Labour Organization.
27. Dutzler, B., Johnson, S., & Muthoora, P. (2021). *The Political Economy of Inclusive Growth: A Review*.

28. Eichner, T., & Weinreich, D. (2015). Welfare stigma and risk taking in the welfare state. *Social Choice and Welfare*, 44(2), 319-348.
29. Esping-Andersen, G. 1990. *The Three Worlds of Welfare Capitalism*. JK: Polity Press.
30. Europos Komisija. (2019). *Tarybos rekomendacija dėl 2019 m. Lietuvos nacionalinės reformų programos su Tarybos nuomone dėl 2019 m. Lietuvos stabilumo programos*. Prieiga per internetą: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:52019DC0515&from=EN>.
31. Europos Komisija. (2013). Unemployment benefits in EU member states.
32. Europos Komisija, Užimtumo, socialinių reikalų ir įtraukties generalinis direktoratas. (2021). *2021 pension adequacy report : current and future income adequacy in old age in the EU. Volume 1*, Publications Office. <https://data.europa.eu/doi/10.2767/013455>
33. Eurostat. (2023a). *At-risk-of-poverty rate by poverty threshold, age and sex - EU-SILC and ECHP surveys [ILC_LI02]*: <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/bookmark/ae2c1e21-be61-41b3-8348-47c49b7efb0e?lang=en> .
34. Eurostat. (2023b). *Income quintile share ratio (S80/S20) by sex [TESS180]*: <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/bookmark/ef99a5b1-b587-46b7-8d09-4885fc18e8fe?lang=en> .
35. Euzeby, C. (1998). Social security for the twenty-first century. *International Social Security Review*, 51(2), 3-16.
36. Finnie, R., & Gray, D. (2018). How do older laid-off workers get by: Reemployment, early retirement, or social insurance benefits?. *Canadian Public Policy*, 44(2), 173-189.
37. Fiszbein, A., Kanbur, R., & Yemtsov, R. (2014). Social protection and poverty reduction: Global patterns and some targets. *World Development*, 61, 167-177.
38. Gabnytė V., Vencius T., & Navickė J. (2020). Piniginės socialinės paramos išmokų nepaėmimas piniginės socialinės paramos sistemos reformos kontekste. *Socialinė Teorija, Empirija, Politika Ir Praktika*, 21, 96-121. <https://doi.org/10.15388/STEPP.2020.25>
39. Garland, D. (2014). The welfare state: A fundamental dimension of modern government. *European Journal of Sociology/Archives Européennes de Sociologie*, 55(3), 327-364.

40. Gataūlinas, A., & Zabarauskaitė, R. (2014). Socialinės apsaugos sistemos formos įtaka gyvenimo lygiui (lyginamoji šalių analizė). *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*.
41. Goedemé, T. & Janssens, J. (2020). The concept and measurement of non-take-up. An overview, with a focus on the non-take-up of social benefits, Deliverable 9.2, Leuven, InGRID-2 project 730998 – H2020.
42. Goedemé, T., & Marchal, S. (2016). Exploring a blind spot in comparative pension reform research: Long-term trends in non-contributory pensions in Europe. *International Journal of Social Welfare*, 25(2), 161-175.
43. Goodin, R. E. (1990). Stabilizing expectations: The role of earnings-related benefits in social welfare policy. *Ethics*, 100(3), 530-553.
44. Goudswaard, K., & Caminada, K. (2010). The redistributive effect of public and private social programmes: A cross-country empirical analysis. *International Social Security Review*, 63(1), 1-19.
45. Gugushvili, D., & Hirsch, D. (2014). Means-testing or universalism: what strategies best address poverty. *A review contributing to Joseph Rowntree Foundation's development of an anti-poverty strategy*. Leicestershire: Loughborough University, Centre for Research in Social Policy.
46. Hallaert, J. J. (2020). Inequality, Poverty, and Social Protection in Bulgaria.
47. Halleröd, B. (2004). What I need and what the poor deserve: Analyzing the gap between the minimum income needed for oneself and the view of an adequate norm for social assistance. *Social Forces*, 83(1), 35-59.
48. Hanna, R., & Karlan, D. (2017). Designing social protection programs: using theory and experimentation to understand how to help combat poverty. In *Handbook of Economic Field Experiments* (Vol. 2, pp. 515-553). North-Holland.
49. Harris, E. (2013). Financing social protection floors: Considerations of fiscal space. *International Social Security Review*, 66(3-4), 111-143.
50. Heitzmann, K., Canagarajah, R. S., & Siegel, P. B. (2002). Guidelines for assessing the sources of risk and vulnerability. *WB Social Protection Discussion Paper*, 218.
51. Hijzen, A. ir A. Salvatori. (2020). "Designing fair and work-oriented unemployment benefits: The case of Belgium", *OECD Social*,

- Employment and Migration Working Papers*, No. 237, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/ac17d171-en>.
52. Herault, N. ir Azpitarte, F. 2016. Understanding Changed in the Distribution and Redistribution of Income: A Unifying Decomposition Framework, *Review of Income and Wealth* [interaktyvus]. 62(2): 266-282. Prieiga per internetą: Wiley Online Library.
  53. Herd, P., Favreault, M., Meyer, M. H., & Smeeding, T. M. (2018). A Targeted Minimum Benefit Plan: A New Proposal to Reduce Poverty Among Older Social Security Recipients A Targeted Minimum Benefit Plan. *RSF: The Russell Sage Foundation Journal of the Social Sciences*, 4(2), 74-90.
  54. Hirvonen, K., Mascagni, G., & Roelen, K. (2018). Linking taxation and social protection: Evidence on redistribution and poverty reduction in Ethiopia. *International Social Security Review*, 71(1), 3-24.
  55. Hussain, M. A., Ejrnæs, M., & Larsen, J. E. Are benefit reductions an effective activation strategy? The case of the lowest benefit recipients in Denmark. *Journal of Social Policy*, 1-19.
  56. Ivaškaitė-Tamošiūnė, V. (2013). Pajamų perskirstymas formuojantis gerovės kapitalizmui Lietuvoje [Income redistribution in emerging welfare capitalism in Lithuania]. *Socialiniai mokslai, sociologija (05S). Daktaro disertacija: Vilniaus Universitetas*.
  57. Jaeger, M. M. (2009). United but divided: Welfare regimes and the level and variance in public support for redistribution. *European Sociological Review*, 25(6), 723-737.
  58. Jara, H. X., & Popova, D. (2020). Second earners and in-work poverty in Europe. *Journal of Social Policy*.
  59. Köhler, G., Cali, M., & Stirbu, M. (2009). Rethinking poverty and social exclusion responses in post-conflict Nepal: child-sensitive social protection. *Children Youth and Environments*, 19(2), 229-249.
  60. Lazutka, R., Skučienė, D., Černiauskas, G., Bartkus, A., Navickė, J., & Junevičienė, J. (2013). Socialinis draudimas Lietuvoje: kontekstas, raida, rezultatai. *LSTC: Vilnius*.
  61. Lazutka, R. (2015) "The Minimum Income Scheme Reform in Lithuania", *Ekonomika*, 93(4), pp. 24–40. doi:10.15388/Ekon.2014.93.5038.
  62. Lennartz, C. (2010, March). Typologies of welfare state and housing regimes—why do they differ?. In *Comparative housing research: approaches and policy challenges in a new international era, Delft, The Netherlands, March 24-25, 2010*. Delft University of

- Technology, OTB Research Institute for Housing, Urban and Mobility Studies.
63. Leventi, C., Sutherland, H., & Tasseva, I. V. (2019). Improving poverty reduction in Europe: What works best where?. *Journal of European Social Policy*, 29(1), 29-43.
  64. Leisering, L. (2021). Social protection in the Global South: An ideational and historical approach. In *One hundred years of social protection* (pp. 3-52). Palgrave Macmillan, Cham.
  65. Lietuvos Respublikos išmokų vaikams įstatymas (aktuali redakcija nuo 2023-04-01 iki 2024-12-31). Nr. I-621. Valstybės žinios, 1994-11-18, Nr. 89-1706.
  66. Lietuvos Respublikos ligos ir motinystės socialinio draudimo įstatymas (aktuali redakcija nuo 2024-01-01 iki 2024-06-30). Nr. IX-110. Valstybės žinios, 2000-12-29, Nr. 111-3574.
  67. Lietuvos Respublikos nedarbo socialinio draudimo įstatymas (aktuali redakcija nuo 2024-05-31 iki 2024-06-30). Nr. IX-1904. Valstybės žinios, 2004-01-07, Nr. 4-26.
  68. Lietuvos Respublikos piniginės socialinės paramos nepasiturintiems gyventojams įstatymas (aktuali redakcija 2024-05-01). Nr. IX-1675. Valstybės žinios, 2003-07-23, Nr. 73-3352.
  69. Lorentzen, T., Angelin, A., Dahl, E., Kauppinen, T., Moision, P., & Salonen, T. (2014). Unemployment and economic security for young adults in Finland, Norway and Sweden: From unemployment protection to poverty relief. *International Journal of Social Welfare*, 23(1), 41-51.
  70. Margitic, J. Ir Ravallion, M. (2019). Lifting the floor? Economic development, social protection and the developing World's poorest, *Journal of Development Economics* [interaktyvus]. 139: 97-108. Prieiga per internetą: ScienceDirect.
  71. Marx, I., Salanauskaite, L., & Verbist, G. (2016). For the poor, but not only the poor: on optimal pro-poorness in redistributive policies. *Social Forces*, 95(1), 1-24.
  72. Mathebuta, B. (2021). Case study B: Universal basic income grant in theory and practice. In *Handbook on Social Protection Systems*. Edward Elgar Publishing.
  73. Matulionytė, R. and Navickė, J. (2018) "Šalų griežtumas socialinės paramos sistemose: Lietuvos ir kitų Europos Sąjungos šalių palyginimas", *Socialinė teorija, empirija, politika ir praktika*, 16, pp. 7–25. [doi:10.15388/STEPP.2018.16.11420](https://doi.org/10.15388/STEPP.2018.16.11420).

74. Maurer, R., & Mitchell, O. S. (2016). Older peoples' willingness to delay social security claiming. *Journal of Pension Economics & Finance*, 1-16.
75. Mistre, B., & Muska, A. (2016, April). Assessment of social security in Latvia. In *Economic Science for Rural Development Conference Proceedings* (No. 41).
76. Navickė, J. (2015a). Between a risk society and a welfare state: social risk resilience and vulnerability to poverty in Lithuania, *Socialinė teorija, empirija, politika ir praktika* [interaktyvus]. 10: 95-109. Prieiga per internetą: Vilniaus universiteto leidykla.
77. Navickė, J. (2015b). Piniginių socialinių išmokų vaidmuo mažinant skurdą Lietuvoje: disciplinuoti, perskirstyti, įtraukti, investuoti (Doctoral dissertation, Vilniaus universitetas). <https://epublications.vu.lt/object/elaba:14370529/>.
78. Nelson, K. (2007). Universalism versus targeting: The vulnerability of social insurance and means-tested minimum income protection in 18 countries, 1990-2002. *International Social Security Review*, 60(1), 33-58.
79. Nelson, K. (2013). Social assistance and EU poverty thresholds 1990–2008. Are European welfare systems providing just and fair protection against low income?. *European Sociological Review*, 29(2), 386-401.
80. Norton, A., Conway, T., & Foster, M. (2001). *Social protection concepts and approaches: Implications for policy and practice in international development* (Vol. 143). London: Overseas Development Institute.
81. O'Donoghue, C. (2011). Do Tax–Benefit Systems Cause High Replacement Rates? A Decompositional Analysis Using EUROMOD. *Labour*, 25(1), 126-151.
82. Paulus, A., & Tasseva, I. V. (2020). Europe through the crisis: Discretionary policy changes and automatic stabilizers. *Oxford Bulletin of Economics and Statistics*, 82(4), 864-888.
83. Pestieau, P. (1994). Social protection and private insurance: reassessing the role of public sector versus private sector in insurance. *The Geneva Papers on Risk and Insurance Theory*, 19, 81-92.
84. Penne, T., Cornelis, I., & Storms, B. (2020). All we need is... Reference budgets as an EU policy indicator to assess the adequacy of minimum income protection. *Social indicators research: an international and interdisciplinary journal for quality-of-life measurement.-Dordrecht*, 147(3), 991-1013.

85. Popova, D., & Navicke, J. (2019). The probability of poverty for mothers after childbirth and divorce in Europe: The role of social stratification and tax-benefit policies. *Social Science Research*, 78, 57-70.
86. Richardson, S., Carr, E., Netuveli, G., & Sacker, A. (2019). Country-level welfare-state measures and change in wellbeing following work exit in early old age: evidence from 16 European countries. *International journal of epidemiology*, 48(2), 389-401.
87. Ryu, K. (2018). Labor Market Dualism and the Wage Penalty for Temporary Employment: Evidence on the Interplay of Employment Protection Legislation and Labor Market Institutions from PIAAC Data. *Development and Society*, 47(4), 535-562.
88. Robalino, David A.; Rawlings, Laura; Walker, Ian. (2012). Building Social Protection and Labor Systems : Concepts and Operational Implications. *Social Protection and Labor Discussion Paper;No. 1202. World Bank, Washington, DC.* © World Bank. <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/13554> License: CC BY 3.0 IGO.
89. Rawls, J. (1999). *The Theory of Justice. Revised Edition.* The Belknap Press of Harvard University Press Cambridge, Massachusetts.
90. Schmieder, J. F., & Von Wachter, T. (2016). The effects of unemployment insurance benefits: New evidence and interpretation. *Annual Review of Economics*, 8, 547-581.
91. Schönberg, U., & Ludsteck, J. (2014). Expansions in maternity leave coverage and mothers' labor market outcomes after childbirth. *Journal of Labor Economics*, 32(3), 469-505.
92. Schüring, E. (2021). Social transfers. In *Handbook on Social Protection Systems.* Edward Elgar Publishing.
93. Sen, A. (1992). *The political economy of targeting.* Washington, DC: World Bank.
94. Skučienė, D., & Gabnytė, V. (2018). Skurdas kaimo vietovėse Lietuvoje. Vilniaus universitetas, LSTC Socialinės gerovės institutas. *Lietuvos socialinė raida*, (7), 48-62.
95. Spies-Butcher, B., Phillips, B., & Henderson, T. (2020). Between universalism and targeting: Exploring policy pathways for an Australian Basic Income. *The Economic and Labour Relations Review*, 31(4), 502-523.
96. Socialinės apsaugos ir darbo ministerija. (2024a). *Socialinės pašalpos ir būsto šildymo ir išlaidų vandeniu kompensacijų gavėjų skaičius 2023 metais (pagal savivaldybes)* [interaktyvus]. Prieiga per internetą:

- <https://socmin.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/seima-ir-vaikai/socialine-parama-seimoms-ir-vaikams/statistika/>.
97. Socialinės apsaugos ir darbo ministerija. (2024b). Pagrindiniai socialiniai rodikliai [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://socmin.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/socialine-statistika/pagrindiniai-socialiniai-rodikliai-1/>.
  98. Sutherland, H. ir Figari, F. 2013. EUROMOD: the European Union tax-benefit microsimulation model, *International Journal of Microsimulation* [interaktyvus]. 6(1): 4-26. Prieiga per internetą: https://www.microsimulation.org/IJM/V6_1/2_IJM_6_1_Sutherland_Figari.pdf.
  99. Valstybės duomenų agentūra. (2024a). *Skurdo rizikos lygis*: <https://osp.stat.gov.lt/lt/statistiniu-rodikliu-analize?hash=aafedb28-09aa-454b-a305-5c076735a556>.
  100. Valstybės duomenų agentūra. (2024b). *Pajamų pasiskirstymo koeficientas S80/S20*: <https://osp.stat.gov.lt/lt/statistiniu-rodikliu-analize?hash=dd155363-8b9e-4251-906c-f41456aacfea>.
  101. Valstybės duomenų agentūra. (2024c). *Namų ūkių pajamų Gini koeficientas*: <https://osp.stat.gov.lt/lt/statistiniu-rodikliu-analize?hash=ef11f75c-078c-431b-80f9-e9445508869e>.
  102. Valstybės duomenų agentūra. (2024d). *Skurdo rizikos gylis*: <https://osp.stat.gov.lt/lt/statistiniu-rodikliu-analize?hash=c8606b01-abd7-4fd3-99f2-28117cc3a837>.
  103. Valstybės duomenų agentūra. (2024e). *Išmokyti šeimos, auginančios vaikus, gavėjų skaičius*: <https://osp.stat.gov.lt/lt/statistiniu-rodikliu-analize?hash=75a2ba0c-ad85-4a84-9bcb-097eb758425d>.
  104. Valstybės duomenų agentūra. (2024f). *Minimalioji mėnesinė alga*: <https://osp.stat.gov.lt/lt/statistiniu-rodikliu-analize?hash=752d289d-a3dd-4127-a19a-b868b1ed0d56>.
  105. Van Ginneken, W. (2003). Extending social security: Policies for developing countries. *Int'l Lab. Rev.*, 142, 277.
  106. VšĮ „European Institute of Health and Sustainable Development. (2022). „Minimalių pajamų sistemos adekvatumo studija. Prieiga per internetą: https://socmin.lrv.lt/uploads/socmin/documents/files/Galutine%20ataskaita_20221223.pdf
  107. Vliet O. van & Wang J. (2019), The Political Economy of Social Assistance and Minimum Income Benefits: A Comparative Analysis

- across 26 OECD Countries, *Comparative European Politics* 17(1): 49-71. Doi: 10.1057/s41295-017-0109-7.
108. VPVI, PPMI Group. (2013). Kontrafaktinio poveikio vertinimo metodų gairės. Kontrafaktinio vertinimo metodų pritaikomumo ir statistinių duomenų pakankamumo ES struktūrinės paramos poveikiui matuoti vertinimas. 4 priedas. Vilnius.
  109. World Bank. (2009). *Bulgaria: Social Assistance Programs: Cost, Coverage, Targeting and Poverty Impact*.
  110. World Bank Group. (2022). *Charting a Course Towards Universal Social Protection: Resilience, Equity, and Opportunity for All*.

PRIEDAI

1 PRIEDAS

1 lent. Daugianarės tiesinės regresijos 2018 m. kintamųjų Pearsono koreliacinė analizė.

PK	V1	V2	V3	V4	V5	V6	V7	V8	V9	V10	V11	V12	V13	V14	V15	V16	V17	V18	V19	V20	V21	V22	
PK	1	0.219*	0.107*	0.084*	-0.050*	-0.029*	-0.021*	0.080*	-0.106*	-0.119*	0.107*	-0.055*	-0.147*	-0.051*	0.209*	-0.358*	-0.088*	-0.090*	-0.042*	-0.102*	0.041*	0.095*	0.054*
V1	0.219*	1	-0.068*	-0.029*	-0.050*	-0.015*	0.031*	0.017*	-0.058*	-0.050*	0.000	0.013*	-0.081*	-0.018*	0.565*	-0.146*	-0.038*	-0.025*	-0.031*	-0.048*	0.027*	-0.009*	-0.005*
V2	0.107*	-0.068*	1.000*	0.163*	-0.108*	-0.049*	-0.062*	0.048*	-0.035*	-0.018*	0.018*	-0.061*	-0.129*	-0.017*	-0.112*	-0.099*	0.005*	0.015*	0.047*	-0.121*	0.171*	0.161*	0.084*
V3	0.084*	-0.029*	0.163*	1	-0.248*	0.123*	-0.082*	0.050*	0.172*	0.359*	-0.016*	0.055*	-0.262*	0.074*	0.037*	-0.287*	0.030*	0.186*	0.309*	-0.345*	0.050*	0.362*	0.509*
V4	-0.050*	-0.050*	-0.108*	-0.248*	1	0.057*	0.045*	-0.058*	-0.037*	-0.100*	-0.036*	0.023*	0.780*	-0.129*	-0.162*	0.028*	-0.093*	-0.077*	-0.065*	0.319*	-0.161*	-0.204*	-0.090*
V5	-0.029*	-0.015*	-0.049*	0.123*	0.057*	1	0.090*	-0.010*	0.259*	0.103*	-0.017*	0.076*	0.111*	-0.021*	0.008*	0.006*	-0.009*	0.020*	0.292*	-0.039*	-0.056*	-0.063*	-0.018*
V6	-0.021*	0.031*	-0.062*	-0.082*	0.045*	0.090*	1	-0.028*	0.007*	-0.028*	-0.014*	0.443*	0.190*	-0.050*	-0.009*	-0.043*	-0.052*	-0.044*	-0.039*	0.095*	-0.083*	-0.102*	-0.022*
V7	0.080*	0.017*	0.048*	0.050*	-0.058*	-0.010*	-0.028*	1	-0.030*	-0.021*	0.028*	0.008*	-0.056*	0.506*	-0.012*	-0.081*	-0.001**	-0.023*	0.047*	0.012*	-0.013*	0.000	0.046*
V8	-0.106*	-0.058*	-0.035*	0.172*	-0.037*	0.259*	0.007*	-0.030*	1	0.225*	-0.006*	0.062*	-0.004*	0.031*	-0.029*	0.011*	-0.027*	0.041*	0.258*	-0.047*	-0.038*	0.020*	0.067*
V9	-0.119*	-0.050*	-0.018*	0.359*	-0.100*	0.103*	-0.028*	-0.021*	0.225*	1	-0.004*	0.042*	-0.107*	0.166*	-0.047*	-0.083*	0.018*	0.145*	0.219*	-0.103*	0.010*	0.013*	0.244*
V10	0.107*	0.000	0.018*	-0.016*	-0.036*	-0.017*	-0.014*	0.028*	-0.006*	-0.004*	1	-0.018*	-0.019*	0.020*	0.020*	-0.060*	0.030*	-0.015*	-0.015*	-0.074*	0.009*	-0.015*	-0.020*
V11	-0.055*	0.013*	-0.061*	0.055*	0.023*	0.076*	0.443*	0.008*	0.062*	0.042*	-0.018*	1	0.107*	0.026*	-0.017*	-0.079*	-0.027*	-0.012*	-0.027*	-0.027*	-0.031*	-0.055*	0.103*
V12	-0.147*	-0.081*	-0.129*	-0.262*	0.780*	0.111*	0.190*	-0.056*	-0.004*	-0.107*	-0.019*	0.107*	1	-0.118*	-0.203*	0.170*	-0.107*	-0.087*	-0.083*	0.218*	-0.186*	-0.245*	-0.079*
V13	-0.051*	-0.018*	-0.017*	0.074*	-0.129*	-0.021*	-0.050*	0.506*	0.031*	0.166*	0.020*	0.026*	-0.118*	1	0.005*	-0.143*	-0.020*	-0.015*	0.011*	-0.051*	-0.011*	0.020*	0.061*
V14	0.209*	0.565*	-0.112*	0.037*	-0.162*	0.008*	-0.009*	-0.012*	-0.029*	-0.047*	0.020*	-0.017*	-0.203*	0.005*	1	-0.233*	-0.039*	-0.039*	0.041*	-0.081*	0.032*	0.060*	-0.007*
V15	-0.358*	-0.146*	-0.099*	-0.287*	0.028*	0.006*	-0.043*	-0.081*	0.011*	-0.083*	-0.060*	-0.079*	0.170*	-0.143*	-0.233*	1	-0.080*	-0.067*	-0.051*	-0.260*	-0.158*	-0.177*	-0.092*
V16	-0.088*	-0.038*	0.005*	0.030*	-0.093*	-0.009*	-0.052*	-0.001**	-0.027*	0.018*	0.030*	-0.027*	-0.107*	-0.020*	-0.039*	-0.080*	1	-0.025*	-0.019*	-0.098*	-0.059*	-0.067*	-0.035*
V17	-0.090*	-0.025*	0.015*	0.186*	-0.077*	0.020*	-0.044*	-0.023*	0.041*	0.145*	-0.015*	-0.012*	-0.087*	-0.015*	-0.039*	-0.067*	-0.025*	1	-0.016*	-0.082*	-0.050*	-0.056*	-0.029*
V18	-0.042*	-0.031*	0.047*	0.309*	-0.065*	0.292*	-0.039*	0.047*	0.258*	0.219*	-0.015*	-0.027*	-0.083*	0.011*	0.041*	-0.051*	-0.019*	-0.016*	1	-0.063*	-0.038*	-0.043*	-0.022*
V19	-0.102*	-0.048*	-0.121*	-0.345*	0.319*	-0.039*	0.095*	0.012*	-0.047*	-0.103*	-0.074*	-0.027*	0.218*	-0.051*	-0.081*	-0.260*	-0.098*	-0.082*	-0.063*	1	-0.193*	-0.216*	-0.113*
V20	0.041*	0.027*	0.171*	0.050*	-0.161*	-0.056*	-0.083*	-0.013*	-0.038*	0.010*	0.009*	-0.031*	-0.186*	-0.011*	0.032*	-0.158*	-0.059*	-0.050*	-0.038*	-0.193*	1	-0.131*	-0.068*
V21	0.095*	-0.009*	0.161*	0.362*	-0.204*	-0.063*	-0.102*	0.000	0.020*	0.013*	-0.015*	-0.055*	-0.245*	0.020*	0.060*	-0.177*	-0.067*	-0.056*	-0.043*	-0.216*	-0.131*	1	-0.077*
V22	0.054*	-0.005*	0.084*	0.509*	-0.090*	-0.018*	-0.022*	0.046*	0.067*	0.244*	-0.020*	0.103*	-0.079*	0.061*	-0.007*	-0.092*	-0.035*	-0.029*	-0.022*	-0.113*	-0.068*	-0.077*	1

Pastaba: PK – disponuojamos namų ūkio pajamos, V1 – ligos išmokų suma, V2 – su vaiko gimimu susijusių išmokų suma, V3 – išmokų vaikams suma, V4 – senatvės pensijų suma, V5 – maitintojo netekimo išmokų suma, V6 – negalios išmokų suma, V7 – nedarbo išmokų suma, V8 – būsto išmokų suma, V9 – socialinės paramos / atskirties išmokų suma, V10 – mokymosi išmokų suma, V11 – negalios rizika, V12 – senatvės rizika, V13 – nedarbo rizika, V14 – ligos rizika, V15 – vienišas asmuo, V16 – vienišas tėvas 1 vaikas, V17 – vienišas tėvas 2 vaikai, V18 – vienišas tėvas su 3+ vaikų, V19 – 2 suaugę be vaikų, V20 – 2 suaugę 1 vaikas, V21 – 2 suaugę 2 vaikai, V22 – 2 suaugę 3+ vaikų, * - p-reikšmė <0.001, ** p-reikšmė <0.005. Šaltinis: autorės skaičiavimai, remiantis 2018-2021 m. PGS duomenimis ir EUROMOD mikrosimuliacijomis ir naudojant SPSS programinę įrangą.

2 lent. Daugianarės tiesinės regresijos 2019 m. kintamųjų koreliacinė analizė.

	PK	V1	V2	V3	V4	V5	V6	V7	V8	V9	V10	V11	V12	V13	V14	V15	V16	V17	V18	V19	V20	V21	V22
PK	1	0.223*	0.113*	0.150*	-0.082*	-0.019*	-0.024*	0.050*	-0.109*	-0.077*	0.070*	-0.061*	-0.169*	-0.070*	0.232*	-0.350*	-0.100*	-0.067*	-0.044*	-0.127*	0.059*	0.111*	0.038*
V1	0.223*	1	-0.074*	0.014*	-0.086*	-0.012*	0.012*	0.068*	-0.028*	-0.060*	0.043*	0.013*	-0.079*	0.023*	0.555*	-0.148*	-0.038*	-0.042*	-0.010*	-0.020*	0.024*	0.034*	-0.009*
V2	0.113*	-0.074*	1	0.167*	-0.112*	-0.057*	-0.070*	-0.035*	-0.029*	-0.012*	-0.009*	-0.047*	-0.131*	-0.062*	-0.102*	-0.106*	-0.002**	0.032*	0.020*	-0.129*	0.175*	0.194*	0.010*
V3	0.150*	0.014*	0.167*	1	-0.249*	0.089*	-0.084*	0.027*	0.125*	0.393*	-0.012*	0.151*	-0.228*	0.049*	0.103*	-0.307*	0.033*	0.204*	0.237*	-0.374*	0.049*	0.393*	0.535*
V4	-0.082*	-0.086*	-0.112*	-0.249*	1	0.058*	0.034*	-0.086*	-0.038*	-0.043*	-0.039*	0.012*	0.740*	-0.147*	-0.196*	0.039*	-0.082*	-0.073*	-0.050*	0.307*	-0.182*	-0.217*	-0.077*
V5	-0.019*	-0.012*	-0.057*	0.089*	0.058*	1	0.083*	0.024*	0.149*	0.036*	-0.013*	0.154*	0.135*	0.074*	-0.011*	0.013*	-0.003*	0.040*	0.124*	-0.049*	-0.033*	-0.074*	0.075*
V6	-0.024*	0.012*	-0.070*	-0.084*	0.034*	0.083*	1	-0.011*	-0.004*	-0.028*	0.006*	0.436*	0.227*	0.001*	0.026*	-0.050*	-0.037*	-0.028*	-0.028*	0.092*	-0.078*	-0.107*	-0.012*
V7	0.050*	0.068*	-0.035*	0.027*	-0.086*	0.024*	-0.011*	1	0.022*	-0.009*	-0.009*	0.018*	-0.059*	0.521*	0.073*	-0.097*	-0.005*	-0.010*	0.077*	0.002**	-0.018*	-0.032*	0.038*
V8	-0.109*	-0.028*	-0.029*	0.125*	-0.038*	0.149*	-0.004*	0.022*	1	0.196*	-0.008*	0.090*	-0.003*	0.083*	-0.005*	0.053*	-0.006*	0.014*	0.240*	-0.035*	-0.038*	0.006*	0.052*
V9	-0.077*	-0.060*	-0.012*	0.393*	-0.043*	0.036*	-0.028*	-0.009*	0.196*	1	0.002	0.086*	-0.018*	0.117*	-0.071*	-0.067*	0.014*	0.154*	0.220*	-0.080*	-0.046*	-0.022*	0.273*
V10	0.070*	0.043*	-0.009*	-0.012*	-0.039*	-0.013*	0.006*	-0.009*	-0.008*	0.002	1	-0.007*	-0.041*	-0.008*	0.041*	-0.041*	-0.016*	-0.014*	-0.009*	-0.041*	-0.018*	-0.007*	-0.015*
V11	-0.061*	0.013*	-0.047*	0.151*	0.012*	0.154*	0.436*	0.018*	0.090*	0.086*	-0.007*	1	0.214*	0.020*	0.024*	-0.091*	0.027*	-0.017*	0.043*	-0.014*	-0.039*	-0.030*	0.126*
V12	-0.169*	-0.079*	-0.131*	-0.228*	0.740*	0.135*	0.227*	-0.059*	-0.003*	-0.018*	-0.041*	0.214*	1	-0.101*	-0.196*	0.153*	-0.080*	-0.073*	-0.064*	0.207*	-0.221*	-0.255*	-0.034*
V13	-0.070*	0.023*	-0.062*	0.049*	-0.147*	0.074*	0.001	0.521*	0.083*	0.117*	-0.008*	0.020*	-0.101*	1	0.081*	-0.160*	-0.018*	0.007*	0.082*	-0.019*	0.001	-0.058*	0.059*
V14	0.232*	0.555*	-0.102*	0.103*	-0.196*	-0.011*	0.026*	0.073*	-0.005*	-0.071*	0.041*	0.024*	-0.196*	0.081*	1	-0.245*	-0.023*	-0.032*	0.016*	-0.058*	0.043*	0.086*	0.024*
V15	-0.350*	-0.148*	-0.106*	-0.307*	0.039*	0.013*	-0.050*	-0.097*	0.053*	-0.067*	-0.041*	-0.091*	0.153*	-0.160*	-0.245*	1	-0.073*	-0.063*	-0.038*	-0.258*	-0.162*	-0.184*	-0.088*
V16	-0.100*	-0.038*	-0.002**	-0.033*	-0.082*	-0.003*	-0.037*	-0.005*	-0.006*	0.014*	-0.016*	0.027*	-0.080*	-0.018*	-0.023*	-0.073*	1	-0.022*	-0.013*	-0.089*	-0.055*	-0.063*	-0.030*
V17	-0.067*	-0.042*	0.032*	0.204*	-0.073*	0.040*	-0.028*	-0.010*	0.014*	0.154*	-0.014*	-0.017*	-0.073*	0.007*	-0.032*	-0.063*	-0.022*	1	-0.011*	-0.077*	-0.049*	-0.055*	-0.027*
V18	-0.044*	-0.010*	0.020*	0.237*	-0.050*	0.124*	-0.028*	0.077*	0.240*	0.220*	-0.009*	0.043*	-0.064*	0.082*	0.016*	-0.038*	-0.013*	-0.011*	1	-0.047*	-0.029*	-0.033*	-0.016*
V19	-0.127*	-0.020*	-0.129*	-0.374*	0.307*	-0.049*	0.092*	0.002*	-0.035*	-0.080*	-0.041*	-0.014*	0.207*	-0.019*	-0.058*	-0.258*	-0.089*	-0.077*	-0.047*	1	-0.198*	-0.224*	-0.108*
V20	0.059*	0.024*	0.175*	-0.049*	-0.182*	-0.033*	-0.078*	-0.018*	-0.038*	-0.046*	-0.039*	-0.221*	0.001	0.043*	-0.162*	-0.055*	-0.049*	-0.029*	-0.198*	1	-0.141*	-0.068*	
V21	0.111*	0.034*	0.194*	0.393*	-0.217*	-0.074*	-0.107*	-0.032*	0.006*	-0.022*	-0.007*	-0.030*	-0.255*	-0.058*	0.086*	-0.184*	-0.063*	-0.055*	-0.033*	-0.224*	-0.141*	1	-0.077*
V22	0.038*	-0.009*	0.010*	0.535*	-0.077*	0.075*	-0.012*	0.038*	0.052*	0.273*	-0.015*	0.126*	-0.034*	0.059*	0.024*	-0.088*	-0.030*	-0.027*	-0.016*	-0.108*	-0.068*	-0.077*	1

Pastaba: PK – disponuojamos namų ūkio pajamos, V1 – ligos išmokų suma, V2 – su vaiko gimimu susijusių išmokų suma, V3 – išmokų vaikams suma, V4 – senatvės pensijų suma, V5 – maitintojo netekimo išmokų suma, V6 – negalios išmokų suma, V7 – nedarbo išmokų suma, V8 – būsto išmokų suma, V9 – socialinės paramos / atskirties išmokų suma, V10 – mokymosi išmokų suma, V11 – negalios rizika, V12 – senatvės rizika, V13 – nedarbo rizika, V14 – ligos rizika, V15 – vienišas tėvas 1 vaikas, V16 – vienišas tėvas 2 vaikai, V17 – vienišas tėvas su 3+ vaikų, V18 – vienišas tėvas su 3+ vaikų, V19 – 2 suaugę be vaikų, V20 – 2 suaugę 1 vaikas, V21 – 2 suaugę 2 vaikai, V22 – 2 suaugę 3+ vaikų, * - p-reikšmė <0.001, ** p-reikšmė <0.005. Šaltinis: autorės skaičiavimai, remiantis 2018-2021 m. PGS duomenimis ir EUROMOD mikrosimuliacijomis ir naudojant SPSS programinę įrangą

3 lent. Daugianarės tiesinės regresijos 2020 m. kintamųjų koreliacinė analizė.

	PK	V1	V2	V3	V4	V5	V6	V7	V8	V9	V10	V11	V12	V13	V14	V15	V16	V17	V18	V19	V20	V21	V22
PK	1	0.230*	0.121*	0.128*	-0.108*	-0.045*	0.005*	0.044*	-0.102*	-0.104*	0.067*	-0.050*	-0.181*	-0.034*	0.199*	-0.352*	-0.069*	-0.065*	-0.036*	-0.096*	0.110*	0.130*	0.067*
V1	0.230*	1	-0.066*	0.132*	-0.131*	-0.040*	0.027*	0.046*	-0.061*	-0.062*	0.060*	0.021*	-0.129*	0.039*	0.576*	-0.174*	-0.034*	-0.003*	-0.033*	-0.082*	-0.007*	0.147*	0.078*
V2	0.121*	-0.066*	1	0.139*	-0.111*	-0.041*	-0.063*	-0.061*	-0.028*	-0.017*	-0.023*	-0.051*	-0.126*	-0.092*	-0.092*	-0.107*	0.010*	0.000	-0.016*	-0.125*	0.159*	0.162*	0.039*
V3	0.128*	0.132*	0.139*	1	-0.261*	0.090*	-0.078*	0.058*	0.157*	0.403*	0.014*	0.144*	-0.235*	0.093*	0.130*	-0.321*	0.040*	0.177*	0.303*	-0.375*	0.038*	0.394*	0.591*
V4	-0.108*	-0.131*	-0.111*	-0.261*	1	0.047*	0.036*	-0.090*	-0.005*	-0.047*	-0.053*	0.017*	0.761*	-0.142*	-0.230*	0.042*	-0.084*	-0.071*	-0.047*	0.295*	-0.186*	-0.222*	-0.086*
V5	-0.045*	-0.040*	-0.041*	0.090*	0.047*	1	0.125*	0.005*	0.121*	0.044*	0.019*	0.157*	0.129*	0.013*	-0.038*	0.003*	-0.008*	0.138*	0.220*	-0.020*	-0.014*	-0.076*	-0.010*
V6	0.005*	0.027*	-0.063*	-0.078*	0.036*	0.125*	1	-0.016*	0.010*	-0.002**	-0.018*	0.469*	0.181*	0.008*	-0.006*	-0.041*	-0.036*	-0.031*	-0.020*	0.072*	-0.047*	-0.122*	-0.025*
V7	0.044*	0.046*	-0.061*	0.058*	-0.090*	0.005*	-0.016*	1	0.034*	0.037*	0.061*	0.038*	-0.089*	0.595*	0.086*	-0.126*	-0.015*	-0.006*	0.017*	0.007*	0.023*	-0.008*	-0.001
V8	-0.102*	-0.061*	-0.028*	0.157*	-0.005*	0.121*	0.010*	0.034*	1	0.181*	0.030*	0.099*	0.094*	0.096*	-0.104*	0.046*	0.000	0.003*	0.196*	-0.035*	-0.040*	0.014*	0.044*
V9	-0.104*	-0.062*	-0.017*	0.403*	-0.047*	0.044*	-0.002**	0.037*	0.181*	1	0.021*	0.108*	-0.004*	0.159*	-0.102*	-0.064*	0.006*	0.096*	0.406*	-0.089*	-0.051*	-0.027*	0.183*
V10	0.067*	0.060*	-0.023*	0.014*	-0.053*	0.019*	-0.018*	0.061*	0.030*	0.021*	1	-0.025*	-0.047*	0.100*	0.038*	-0.058*	0.003*	0.001	-0.012*	-0.039*	-0.004*	-0.020*	0.007*
V11	-0.050*	0.021*	-0.051*	0.144*	0.017*	0.157*	0.469*	0.038*	0.099*	0.108*	-0.025*	1	0.207*	0.073*	0.007*	-0.073*	-0.002*	-0.010*	0.031*	-0.021*	-0.008*	-0.054*	0.093*
V12	-0.181*	-0.129*	-0.126*	-0.235*	0.761*	0.129*	0.181*	-0.089*	0.094*	-0.004*	-0.047*	0.207*	1	-0.101*	-0.210*	0.147*	-0.089*	-0.072*	-0.032*	0.187*	-0.207*	-0.256*	-0.072*
V13	-0.034*	0.039*	-0.092*	0.093*	-0.142*	0.013*	0.008*	0.595*	0.096*	0.159*	0.100*	0.073*	-0.101*	1	0.081*	-0.193*	-0.039*	-0.013*	0.072*	-0.030*	0.028*	-0.023*	0.000
V14	0.199*	0.576*	-0.092*	0.130*	-0.230*	-0.038*	-0.006*	0.086*	-0.104*	-0.102*	0.038*	0.007*	-0.210*	0.081*	1	-0.250*	-0.034*	0.001	-0.031*	-0.078*	0.069*	0.145*	0.039*
V15	-0.352*	-0.174*	-0.107*	-0.321*	0.042*	0.003*	-0.041*	-0.126*	0.046*	-0.064*	-0.058*	-0.073*	0.147*	-0.193*	-0.250*	1	-0.079*	-0.064*	-0.047*	-0.282*	-0.177*	-0.202*	-0.097*
V16	-0.069*	-0.034*	0.010*	0.040*	-0.084*	-0.008*	-0.036*	-0.015*	0.000	0.006*	0.003*	-0.002*	-0.089*	-0.039*	-0.034*	-0.079*	1	-0.021*	-0.015*	-0.092*	-0.058*	-0.066*	-0.032*
V17	-0.065*	-0.003*	0.000	0.177*	-0.071*	0.138*	-0.031*	-0.006*	0.003*	0.096*	0.001	-0.010*	-0.072*	-0.013*	0.001	-0.064*	-0.021*	1	-0.012*	-0.074*	-0.047*	-0.053*	-0.026*
V18	-0.036*	-0.033*	-0.016*	0.303*	-0.047*	0.220*	-0.020*	0.017*	0.196*	0.406*	-0.012*	0.031*	-0.032*	0.072*	-0.031*	-0.047*	-0.015*	-0.012*	1	-0.054*	-0.034*	-0.039*	-0.019*
V19	-0.096*	-0.082*	-0.125*	-0.375*	0.295*	-0.020*	0.072*	0.007*	-0.035*	-0.089*	-0.039*	-0.021*	0.187*	-0.030*	-0.078*	-0.282*	-0.092*	-0.074*	-0.054*	1	-0.206*	-0.236*	-0.112*
V20	0.110*	-0.007*	0.159*	0.038*	-0.186*	-0.014*	-0.047*	0.023*	-0.040*	-0.051*	-0.004*	-0.008*	-0.207*	0.028*	0.069*	-0.177*	-0.058*	-0.047*	-0.034*	-0.206*	1	-0.148*	-0.071*
V21	0.130*	0.147*	0.162*	0.394*	-0.222*	-0.076*	-0.122*	-0.008*	0.014*	-0.027*	-0.020*	-0.054*	-0.256*	-0.023*	0.145*	-0.202*	-0.066*	-0.053*	-0.039*	-0.236*	-0.148	1	-0.081*
V22	0.067*	0.078*	0.039*	0.591*	-0.086*	-0.010*	-0.025*	-0.001	0.044*	0.183*	0.007*	0.093*	-0.072*	0.000	0.039*	-0.097*	-0.032*	-0.026*	-0.019*	-0.112*	-0.071*	-0.081*	1

Pastaba: PK – disponuojamos namų ūkio pajamos, V1 – ligos išmokų suma, V2 – su vaiko gimimu susijusių išmokų suma, V3 – išmokų vaikams suma, V4 – senatvės pensijų suma, V5 – maitintojo netekimo išmokų suma, V6 – negalios išmokų suma, V7 – nedarbo išmokų suma, V8 – būsto išmokų suma, V9 – socialinės paramos / atskirties išmokų suma, V10 – mokymosi išmokų suma, V11 – negalios rizika, V12 – senatvės rizika, V13 – nedarbo rizika, V14 – ligos rizika, V15 – vienišas asmuo, V16 – vienišas tėvas 1 vaikas, V17 – vienišas tėvas 2 vaikai, V18 – vienišas tėvas su 3+ vaikų, V19 – 2 suaugę be vaikų, V20 – 2 suaugę 1 vaikas, V21 – 2 suaugę 2 vaikai, V22 – 2 suaugę 3+ vaikų, * - p-reikšmė <0.001, ** p-reikšmė <0.005. Šaltinis: autorės skaičiavimai, remiantis 2018-2021 m. PGS duomenimis ir EUROMOD mikrosimuliacijomis ir naudojant SPSS programinę įrangą.

4 lent. Daugianarės tiesinės regresijos 2021 m. kintamųjų koreliacinė analizė.

	PK	V1	V2	V3	V4	V5	V6	V7	V8	V9	V10	V11	V12	V13	V14	V15	V16	V17	V18	V19	V20	V21	V22
PK	1	0.231*	0.122*	0.126*	-0.103*	-0.044*	0.014*	0.046*	-0.104*	-0.120*	0.066*	-0.044*	-0.171*	-0.033*	0.201*	-0.354*	-0.072*	-0.066*	-0.038*	-0.094*	0.110*	0.128*	0.058*
V1	0.231*	1	-0.066*	0.130*	-0.131*	-0.039*	0.035*	0.046*	-0.061*	-0.066*	0.060*	0.021*	-0.133*	0.039*	0.576*	-0.174*	-0.035*	-0.003*	-0.033*	-0.082*	-0.007*	0.147*	0.070*
V2	0.122*	-0.066*	1	0.138*	-0.111*	-0.041*	-0.067*	-0.061*	-0.028*	-0.026*	-0.023*	-0.051*	-0.121*	-0.092*	-0.092*	-0.107*	0.009*	0.000	-0.016*	-0.125*	0.159*	0.162*	0.036*
V3	0.126*	0.130*	0.138*	1	-0.260*	0.094*	-0.062*	0.059*	0.156*	0.371*	0.014*	0.153*	-0.230*	0.095*	0.126*	-0.320*	0.039*	0.171*	0.303*	-0.374*	0.038*	0.388*	0.617*
V4	-0.103*	-0.131*	-0.111*	-0.260*	1	0.044*	0.022*	-0.091*	-0.008*	-0.021*	-0.054*	0.012*	0.781*	-0.143*	-0.231*	0.043*	-0.084*	-0.071*	-0.050*	0.295*	-0.185*	-0.222*	-0.084*
V5	-0.044*	-0.039*	-0.041*	0.094*	0.044*	1	0.133*	0.006*	0.121*	0.032*	0.020*	0.157*	0.131*	0.012*	-0.037*	0.003*	-0.007*	0.138*	0.220*	-0.020*	-0.013*	-0.076*	0.013*
V6	0.014*	0.035*	-0.067*	-0.062*	0.022*	0.133*	1	-0.010*	0.023*	0.048*	-0.012*	0.490*	0.137*	0.022*	0.004*	-0.046*	-0.038*	-0.031*	-0.005*	0.076*	-0.045*	-0.126*	-0.016*
V7	0.046*	0.046*	-0.061*	0.059*	-0.091*	0.006*	-0.010*	1	0.034*	0.026*	0.065*	0.038*	-0.088*	0.594*	0.085*	-0.126*	-0.013*	-0.006*	0.017*	0.006*	0.022*	-0.008*	0.010*
V8	-0.104*	-0.061*	-0.028*	0.156*	-0.008*	0.121*	0.023*	0.034*	1	0.170*	0.030*	0.099*	0.091*	0.096*	-0.104*	0.046*	0.000	0.003*	0.196*	-0.035*	-0.040*	0.014*	0.041*
V9	-0.120*	-0.066*	-0.026*	0.371*	-0.021*	0.032*	0.048*	0.026*	0.170*	1	0.019*	0.145*	0.042*	0.147*	-0.110*	-0.032*	0.005*	0.090*	0.385*	-0.089*	-0.063*	-0.042*	0.221*
V10	0.066*	0.060*	-0.023*	0.014*	-0.054*	0.020*	-0.012*	0.065*	0.030*	0.019*	1	-0.025*	-0.048*	0.100*	0.038*	-0.058*	0.003*	0.001	-0.012*	-0.039*	-0.004*	-0.020*	0.009*
V11	-0.044*	0.021*	-0.051*	0.153*	0.012*	0.157*	0.490*	0.038*	0.099*	0.145*	-0.025*	1	0.160*	0.073*	0.007*	-0.073*	-0.002	-0.010*	0.031*	-0.021*	-0.003*	-0.054*	0.128*
V12	-0.171*	-0.133*	-0.121*	-0.230*	0.781*	0.131*	0.137*	-0.088*	0.091*	0.042*	-0.048*	0.160*	1	-0.109*	-0.224*	0.155*	-0.089*	-0.081*	-0.032*	0.182*	-0.213*	-0.252*	-0.054*
V13	-0.033*	0.039*	-0.092*	0.095*	-0.143*	0.012*	0.022*	0.594*	0.096*	0.147*	0.100*	0.073*	-0.109*	1	0.081*	-0.193*	-0.037*	-0.013*	0.072*	-0.031*	0.026*	-0.023*	0.017*
V14	0.201*	0.576*	-0.092*	0.126*	-0.231*	-0.037*	0.004*	0.085*	-0.104*	-0.110*	0.038*	0.007*	-0.224*	0.081*	1	-0.250*	-0.032*	0.001	-0.031*	-0.079*	0.070*	0.145*	0.027*
V15	-0.354*	-0.174*	-0.107*	-0.320*	0.043*	0.003*	-0.046*	-0.126*	0.046*	-0.032*	-0.058*	-0.073*	0.155*	-0.193*	-0.250*	1	-0.079*	-0.064*	-0.047*	-0.281*	-0.177*	-0.202*	-0.100*
V16	-0.072*	-0.035*	0.009*	0.039*	-0.084*	-0.007*	-0.038*	-0.013*	0.000	0.005*	0.003*	-0.002**	-0.089*	-0.037*	-0.032*	-0.079*	1	-0.021*	-0.015*	-0.092*	-0.058*	-0.066*	-0.033*
V17	-0.066*	-0.003*	0.000	0.171*	-0.071*	0.138*	-0.031*	-0.006*	0.003*	0.090*	0.001	-0.010*	-0.081*	-0.013*	0.001	-0.064*	-0.021*	1	-0.012*	-0.074*	-0.047*	-0.053*	-0.026*
V18	-0.038*	-0.033*	-0.016*	0.303*	-0.050*	0.220*	-0.005*	0.017*	0.196*	0.385*	-0.012*	0.031*	-0.032*	0.072*	-0.031*	-0.047*	-0.015*	-0.012*	1	-0.054*	-0.034*	-0.039*	-0.019*
V19	-0.094*	-0.082*	-0.125*	-0.374*	0.295*	-0.020*	0.076*	0.006*	-0.035*	-0.089*	-0.039*	-0.021*	0.182*	-0.031*	-0.079*	-0.281*	-0.092*	-0.074*	-0.054*	1	-0.207*	-0.236*	-0.116*
V20	0.110*	-0.007*	0.159*	0.038*	-0.185*	-0.013*	-0.045*	0.022*	-0.040*	-0.063*	-0.004*	-0.003*	-0.213*	0.026*	0.070*	-0.177*	-0.058*	-0.047*	-0.034*	-0.207*	1	-0.149*	-0.073*
V21	0.128*	0.147*	0.162*	0.388*	-0.222*	-0.076*	-0.126*	-0.008*	0.014*	-0.042*	-0.020*	-0.054*	-0.252*	-0.023*	0.145*	-0.202*	-0.066*	-0.053*	-0.039*	-0.236*	-0.149*	1	-0.083*
V22	0.058*	0.070*	0.036*	0.617*	-0.084*	0.013*	-0.016*	0.010*	0.041*	0.221*	0.009*	0.128*	-0.054*	0.017*	0.027*	-0.100*	-0.033*	-0.026*	-0.019*	-0.116*	-0.073*	-0.083*	1

Pastaba: PK – disponuojamos namų ūkio pajamos, V1 – ligos išmokų suma, V2 – su vaiko gimimu susijusių išmokų suma, V3 – išmokų vaikams suma, V4 – senatvės pensijų suma, V5 – maitintojo netekimo išmokų suma, V6 – negalios išmokų suma, V7 – nedarbo išmokų suma, V8 – būsto išmokų suma, V9 – socialinės paramos / atskirties išmokų suma, V10 – mokymosi išmokų suma, V11 – negalios rizika, V12 – senatvės rizika, V13 – nedarbo rizika, V14 – ligos rizika, V15 – vienišas asmuo, V16 – vienišas tėvas 1 vaikas, V17 – vienišas tėvas 2 vaikai, V18 – vienišas tėvas su 3+ vaikų, V19 – 2 suaugę be vaikų, V20 – 2 suaugę 1 vaikas, V21 – 2 suaugę 2 vaikai, V22 – 2 suaugę 3+ vaikų, * - p-reikšmė <0.001, ** p-reikšmė <0.005. Šaltinis: autorės skaičiavimai, remiantis 2018-2021 m. PGS duomenimis ir EUROMOD mikrosimuliacijomis ir naudojant SPSS programinę įrangą.

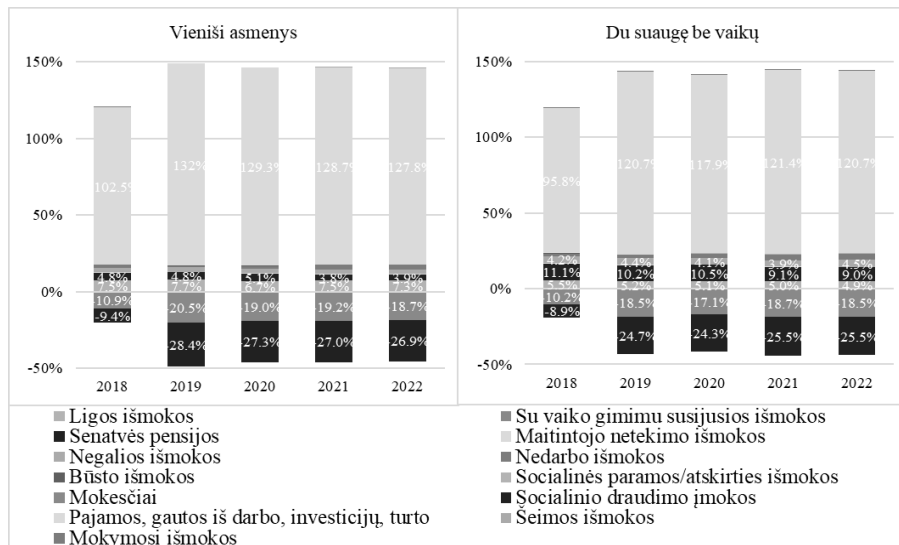
5 lent. Daugianarės tiesinės regresijos 2022 m. kintamųjų koreliacinė analizė.

	PK	V1	V2	V3	V4	V5	V6	V7	V8	V9	V10	V11	V12	V13	V14	V15	V16	V17	V18	V19	V20	V21	V22
PK	1	0.231*	0.122*	0.126*	-0.103*	-0.044*	0.014*	0.046*	-0.104*	-0.120*	0.066*	-0.044*	-0.171*	-0.033*	0.201*	-0.354*	-0.072*	-0.066*	-0.038*	-0.094*	0.110*	0.128*	0.058*
V1	0.231*	1	-0.066*	0.130*	-0.131*	-0.039*	0.035*	0.046*	-0.061*	-0.066*	0.060*	0.021*	-0.133*	0.039*	0.576*	-0.174*	-0.035*	-0.003*	-0.033*	-0.082*	-0.007*	0.147*	0.070*
V2	0.122*	-0.066*	1	0.138*	-0.111*	-0.041*	-0.067*	-0.061*	-0.028*	-0.026*	-0.023*	-0.051*	-0.121*	-0.092*	-0.092*	-0.107*	0.009*	0.000	-0.016*	-0.125*	0.159*	0.162*	0.036*
V3	0.126*	0.130*	0.138*	1	-0.260*	0.094*	-0.062*	0.059*	0.156*	0.371*	0.014*	-0.153*	-0.230*	0.095*	0.126*	-0.320*	0.039*	0.171*	0.303*	-0.374*	0.038*	-0.388*	0.617*
V4	-0.103*	-0.131*	-0.111*	-0.260*	1	0.044*	0.022*	-0.091*	-0.008*	-0.021*	-0.054*	0.012*	0.781*	-0.143*	-0.231*	0.043*	-0.084*	-0.071*	-0.050*	0.295*	-0.185*	-0.222*	-0.084*
V5	-0.044*	-0.039*	-0.041*	0.094*	0.044*	1	0.133*	0.006*	0.121*	0.032*	0.020*	0.157*	0.131*	0.012*	-0.037*	0.003*	-0.007*	0.138*	0.220*	-0.020*	-0.013*	-0.076*	0.013*
V6	0.014*	0.035*	-0.067*	-0.062*	0.022*	0.133*	1	-0.010*	0.023*	0.048*	-0.012*	0.490*	0.137*	0.022*	0.004*	-0.046*	-0.038*	-0.031*	-0.005*	0.076*	-0.045*	-0.126*	-0.016*
V7	0.046*	0.046*	-0.061*	0.059*	-0.091*	0.006*	-0.010*	1	0.034*	0.026*	0.065*	0.038*	-0.088*	0.594*	0.085*	-0.126*	-0.013*	-0.006*	0.017*	0.006*	0.022*	-0.008*	0.010*
V8	-0.104*	-0.061*	-0.028*	0.156*	-0.008*	0.121*	0.023*	0.034*	1	0.170*	0.030*	0.099*	0.091*	0.096*	-0.104*	0.046*	0.000	0.003*	0.196*	-0.035*	-0.040*	0.014*	0.041*
V9	-0.120*	-0.066*	-0.026*	0.371*	-0.021*	0.032*	0.048*	0.026*	0.170*	1	0.019*	0.145*	0.042*	0.147*	-0.110*	-0.032*	0.005*	0.090*	0.385*	-0.089*	-0.063*	-0.042*	0.221*
V10	0.066*	0.060*	-0.023*	0.014*	-0.054*	0.020*	-0.012*	0.065*	0.030*	0.019*	1	-0.025*	-0.048*	0.100*	0.038*	-0.058*	0.003*	0.001	-0.012*	-0.039*	-0.004*	-0.020*	0.009*
V11	-0.044*	0.021*	-0.051*	0.153*	0.012*	0.157*	0.490*	0.038*	0.099*	0.145*	-0.025*	1	0.160*	0.073*	0.007*	-0.073*	-0.002	-0.010*	0.031*	-0.021*	-0.003*	-0.054*	0.128*
V12	-0.171*	-0.133*	-0.121*	-0.230*	0.781*	0.131*	0.137*	-0.088*	0.091*	0.042*	-0.048*	0.160*	1	-0.109*	-0.224*	0.155*	-0.089*	-0.081*	-0.032*	0.182*	-0.213*	-0.252*	-0.054*
V13	-0.033*	0.039*	-0.092*	0.095*	-0.143*	0.012*	0.022*	0.594*	0.096*	0.147*	0.100*	0.073*	-0.109*	1	0.081*	-0.193*	-0.037*	-0.013*	0.072*	-0.031*	0.026*	-0.023*	0.017*
V14	0.201*	0.576*	-0.092*	0.126*	-0.231*	-0.037*	0.004*	0.085*	-0.104*	-0.110*	0.038*	0.007*	-0.224*	0.081*	1	-0.250*	-0.032*	0.001	-0.031*	-0.079*	0.070*	0.145*	0.027*
V15	-0.354*	-0.174*	-0.107*	-0.320*	0.043*	0.003*	-0.046*	-0.126*	0.046*	-0.032*	-0.058*	-0.073*	0.155*	-0.193*	-0.250*	1	-0.079*	-0.064*	-0.047*	-0.281*	-0.177*	-0.202*	-0.100*
V16	-0.072*	-0.035*	0.009*	0.039*	-0.084*	-0.007*	-0.038*	-0.013*	0.000	0.005*	0.003*	-0.002**	-0.089*	-0.037*	-0.032*	-0.079*	1	-0.021*	-0.015*	-0.092*	-0.058*	-0.066*	-0.033*
V17	-0.066*	-0.003*	0.000	0.171*	-0.071*	0.138*	-0.031*	-0.006*	0.003*	0.090*	0.001	-0.010*	-0.081*	-0.013*	0.001	-0.064*	-0.021*	1	-0.012*	-0.074*	-0.047*	-0.053*	-0.026*
V18	-0.038*	-0.033*	-0.016*	0.303*	-0.050*	0.220*	-0.005*	0.017*	0.196*	0.385*	-0.012*	0.031*	-0.032*	0.072*	-0.031*	-0.047*	-0.015*	-0.012*	1	-0.054*	-0.034*	-0.039*	-0.019*
V19	-0.094*	-0.082*	-0.125*	-0.374*	0.295*	-0.020*	0.076*	0.006*	-0.035*	-0.089*	-0.039*	-0.021*	0.182*	0.031*	-0.079*	-0.281*	-0.092*	-0.074*	-0.054*	1	-0.207*	-0.236*	-0.116*
V20	0.110*	-0.007*	0.159*	0.038*	-0.185*	-0.013*	-0.045*	0.022*	-0.040*	-0.063*	-0.004*	-0.003*	-0.213*	0.026*	0.070*	-0.177*	-0.058*	-0.047*	-0.034*	-0.207*	1	-0.149*	-0.073*
V21	0.128*	0.147*	0.162*	0.388*	-0.222*	-0.076*	-0.126*	-0.008*	0.014*	-0.042*	-0.020*	-0.054*	-0.252*	-0.023*	0.145*	-0.202*	-0.066*	-0.053*	-0.039*	-0.236*	-0.149*	1	-0.083*
V22	0.058*	0.070*	0.036*	0.617*	-0.084*	0.013*	-0.016*	0.010*	0.041*	0.221*	0.009*	0.128*	-0.054*	0.017*	0.027*	-0.100*	-0.033*	-0.026*	-0.019*	-0.116*	-0.073*	-0.083*	1

Pastaba: PK – disponuojamas namų ūkio pajamos, V1 – ligos išmokų suma, V2 – su vaiko gimimu susijusių išmokų suma, V3 – išmokų vaikams suma, V4 – senatvės pensijų suma, V5 – maitintojo netekimo išmokų suma, V6 – negalios išmokų suma, V7 – nedarbo išmokų suma, V8 – būsto išmokų suma, V9 – socialinės paramos / atskirties išmokų suma, V10 – mokymosi išmokų suma, V11 – negalios rizika, V12 – senatvės rizika, V13 – nedarbo rizika, V14 – ligos rizika, V15 – vienišas asmuo, V16 – vienišas tėvas 1 vaikas, V17 – vienišas tėvas 2 vaikai, V18 – vienišas tėvas su 3+ vaikų, V19 – 2 suaugę be vaikų, V20 – 2 suaugę 1 vaikas, V21 – 2 suaugę 2 vaikai, V22 – 2 suaugę 3+ vaikų, * - p-reikšmė <0.001, ** p-reikšmė <0.005. Šaltinis: autorės skaičiavimai, remiantis 2018-2021 m. PGS duomenimis ir EUROMOD mikrosimuliacijomis ir naudojant SPSS programinę įrangą.

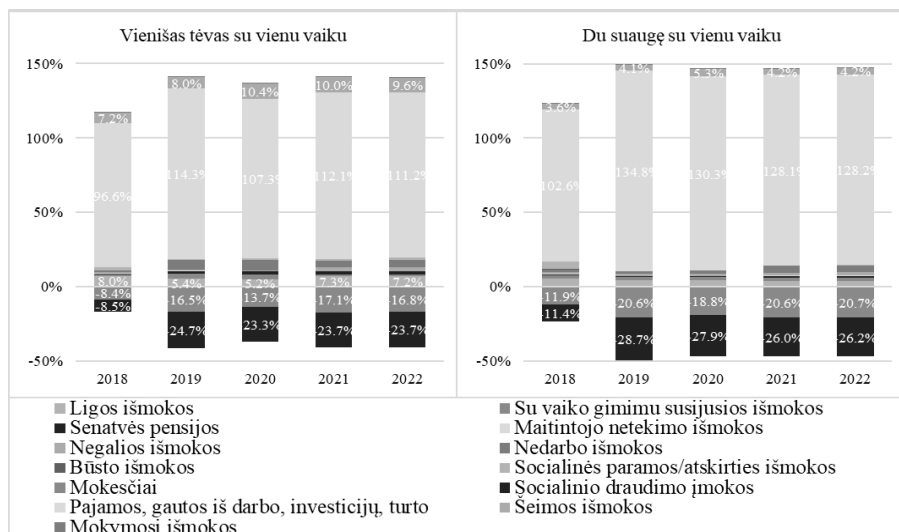
2 PRIEDAS

1 pav. Pajamų dekompozicija namų ūkiuose be vaikų 2018-2022 m. Lietuvoje, % nuo disponuojamųjų namų ūkio pajamų susiduriant su ligos rizika.

Šaltinis: autorės skaičiavimai, remiantis EU-SILC ir EUROMOD mikrosimuliacijomis.

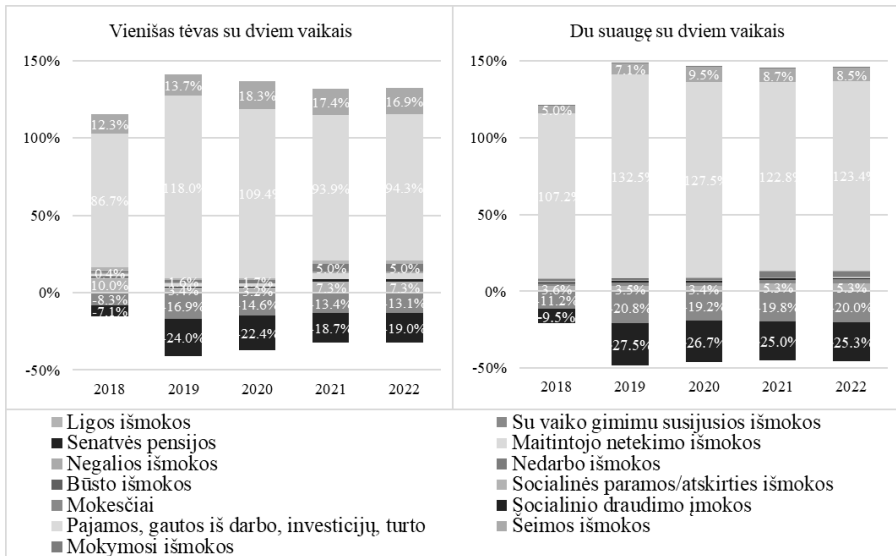
2 pav. Pajamų dekompozicija namų ūkiuose su vienu vaiku 2018-2022 m. Lietuvoje, % nuo disponuojamųjų namų ūkio pajamų susiduriant su ligos rizika.

Šaltinis: autorės skaičiavimai, remiantis EU-SILC ir EUROMOD mikrosimuliacijomis.

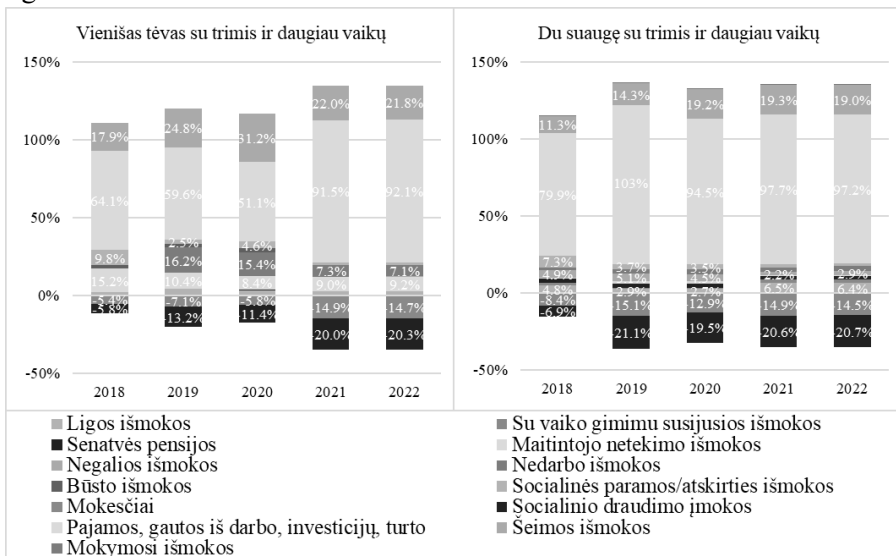

3 pav. Pajamų dekompozicija namų ūkiuose su dviem vaikais 2018-2022 m. Lietuvoje, % nuo disponuojamųjų namų ūkio pajamų susiduriant su ligos rizika.

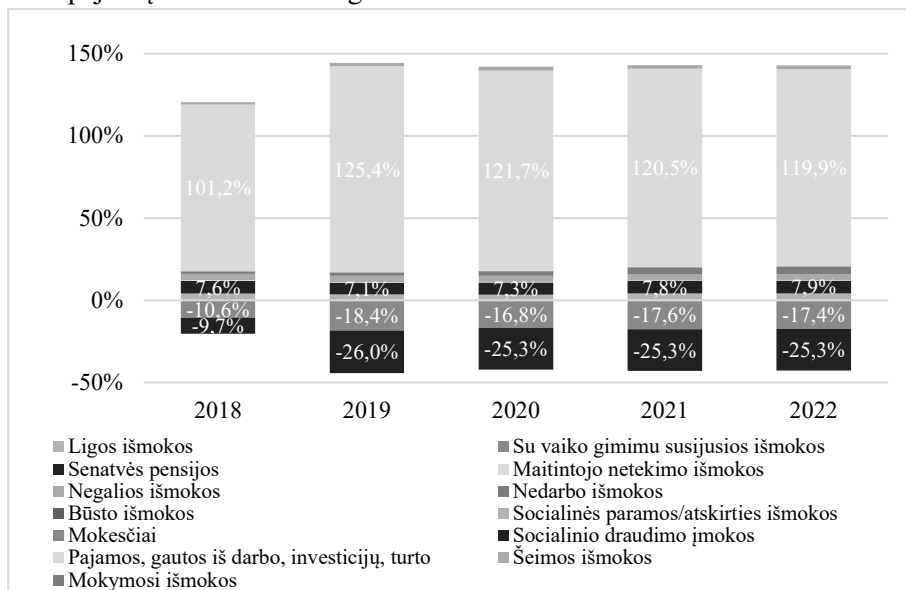
Šaltinis: autorės skaičiavimai, remiantis EU-SILC ir EUROMOD mikrosimuliacijomis.

4 pav. Pajamų dekompozicija namų ūkiuose su trimis ir daugiau vaikų 2018-2022 m. Lietuvoje, % nuo disponuojamųjų namų ūkio pajamų susiduriant su ligos rizika.

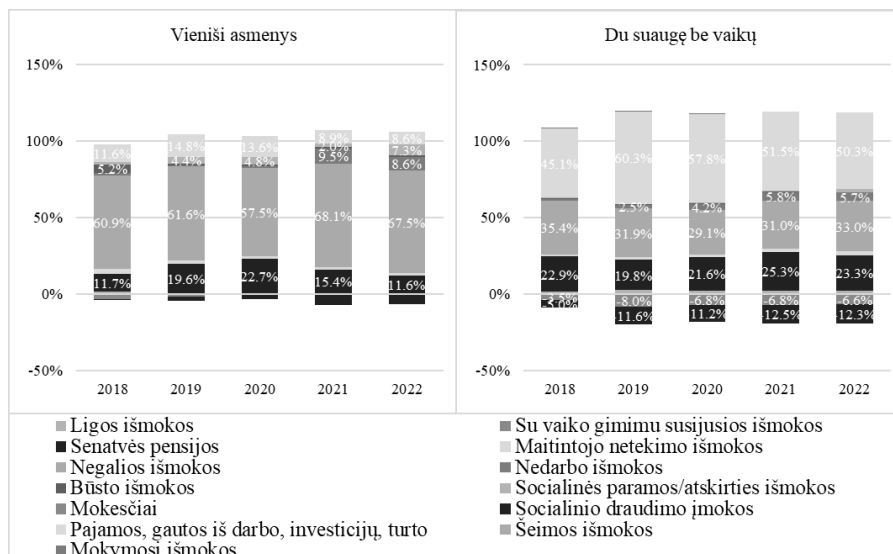
Šaltinis: autorės skaičiavimai, remiantis EU-SILC ir EUROMOD mikrosimuliacijomis.

5 pav. Pajamų dekompozicija namų ūkiuose su trimis ir daugiau suaugusiųjų (kito tipo namų ūkiai) 2018-2022 m. Lietuvoje, % nuo disponuojamųjų namų ūkio pajamų susiduriant su ligos rizika.

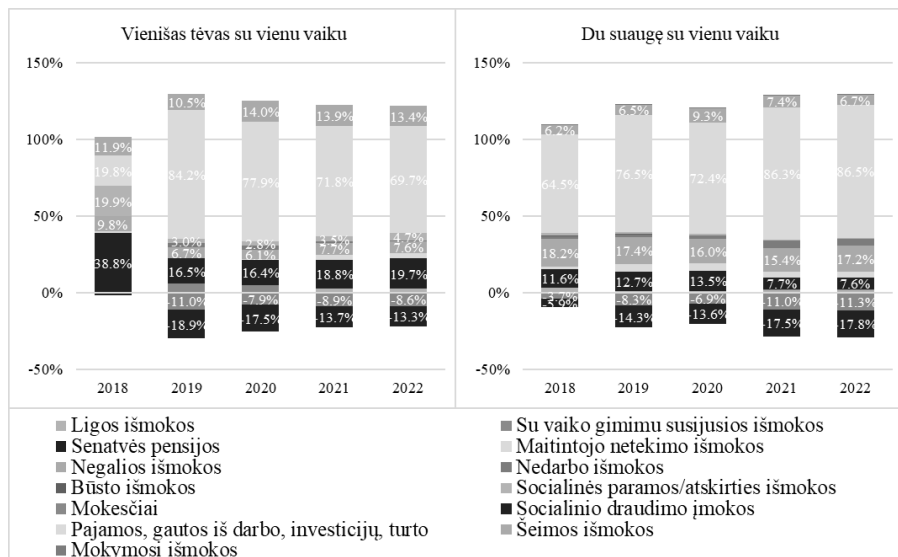
Šaltinis: autorės skaičiavimai, remiantis EU-SILC ir EUROMOD mikrosimuliacijomis.

6 pav. Pajamų dekompozicija namų ūkiuose be vaikų 2018-2022 m. Lietuvoje, % nuo disponuojamųjų namų ūkio pajamų susiduriant su negalios rizika.

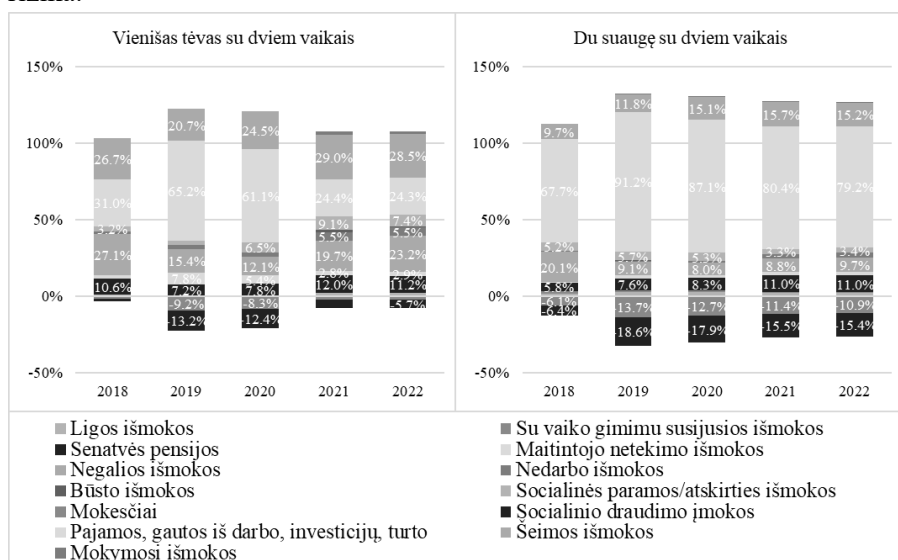
Šaltinis: autorės skaičiavimai, remiantis EU-SILC ir EUROMOD mikrosimuliacijomis.

7 pav. Pajamų dekompozicija namų ūkiuose su vienu vaiku 2018-2022 m. Lietuvoje, % nuo disponuojamųjų namų ūkio pajamų susiduriant su negalios rizika.

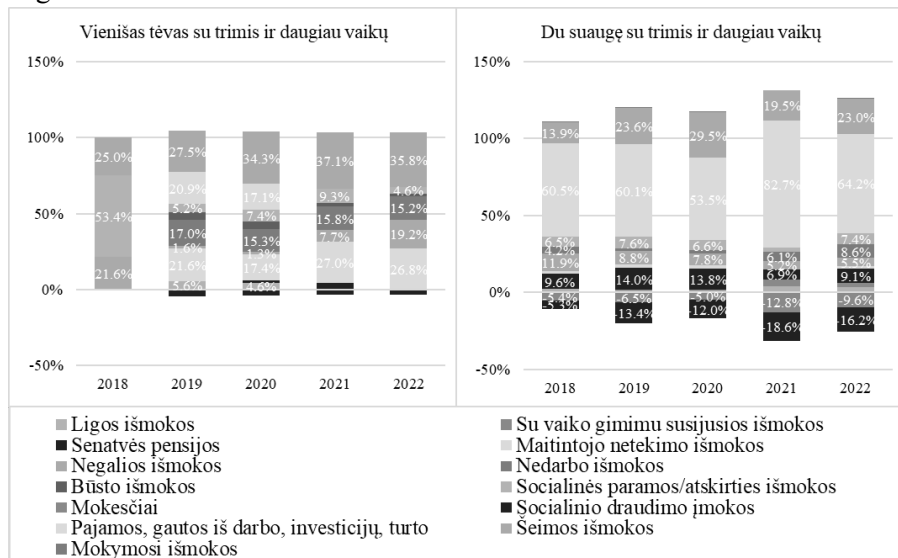
Šaltinis: autorės skaičiavimai, remiantis EU-SILC ir EUROMOD mikrosimuliacijomis.

8 pav. Pajamų dekompozicija namų ūkiuose su dviem vaikais 2018-2022 m. Lietuvoje, % nuo disponuojamųjų namų ūkio pajamų susiduriant su negalios rizika.

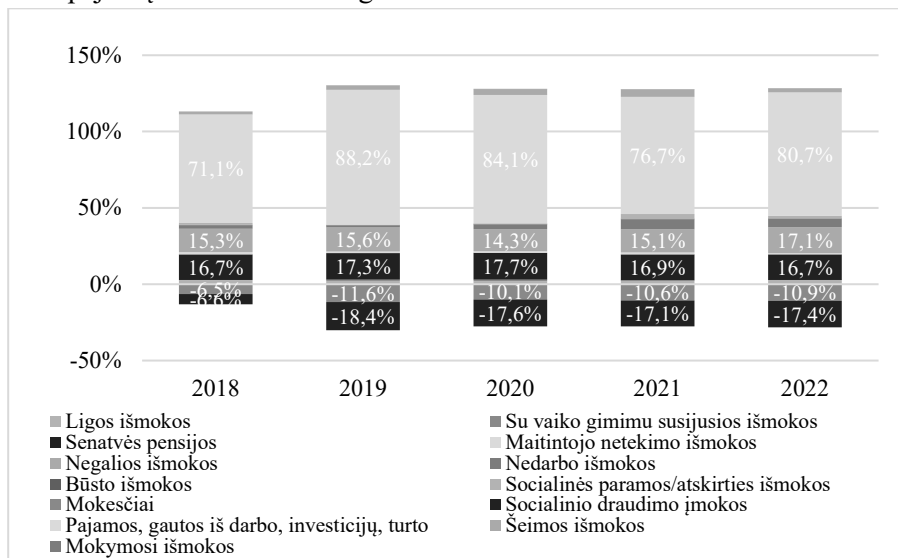
Šaltinis: autorės skaičiavimai, remiantis EU-SILC ir EUROMOD mikrosimuliacijomis.

9 pav. Pajamų dekompozicija namų ūkiuose su trimis ir daugiau vaikų 2018-2022 m. Lietuvoje, % nuo disponuojamųjų namų ūkio pajamų susiduriant su negalios rizika.

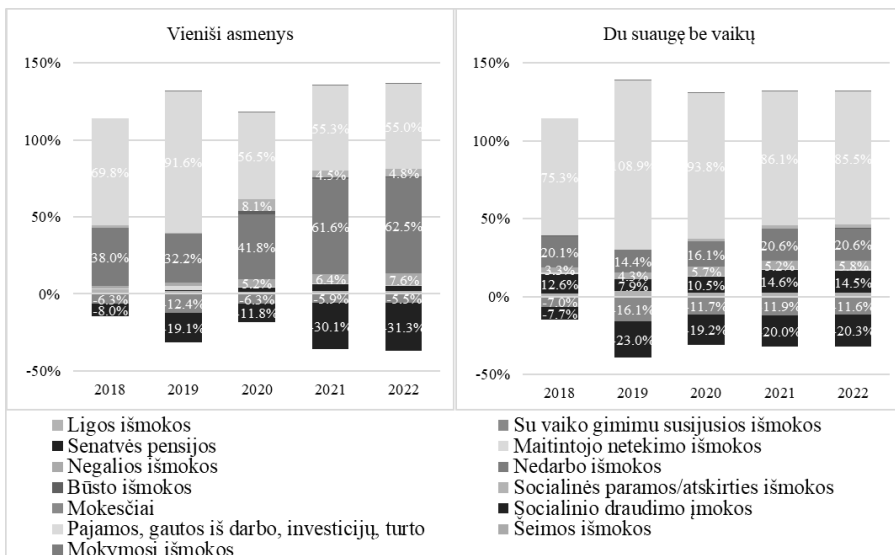
Šaltinis: autorės skaičiavimai, remiantis EU-SILC ir EUROMOD mikrosimuliacijomis.

10 pav. Pajamų dekompozicija namų ūkiuose su trimis ir daugiau suaugusiųjų (kito tipo namų ūkiai) 2018-2022 m. Lietuvoje, % nuo disponuojamųjų namų ūkio pajamų susiduriant su negalios rizika.

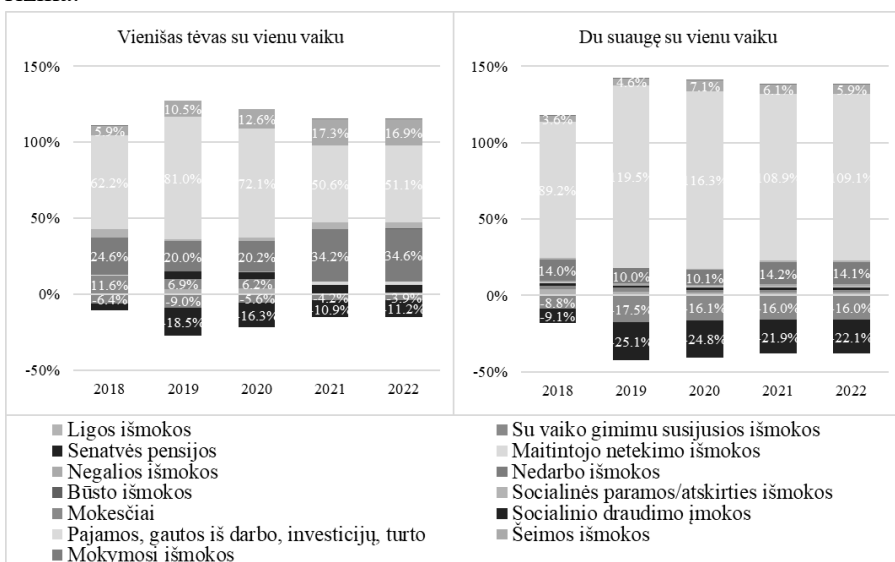
Šaltinis: autorės skaičiavimai, remiantis EU-SILC ir EUROMOD mikrosimuliacijomis.

11 pav. Pajamų dekompozicija namų ūkiuose be vaikų 2018-2022 m. Lietuvoje, % nuo disponuojamųjų namų ūkio pajamų susiduriant su nedarbo rizika.

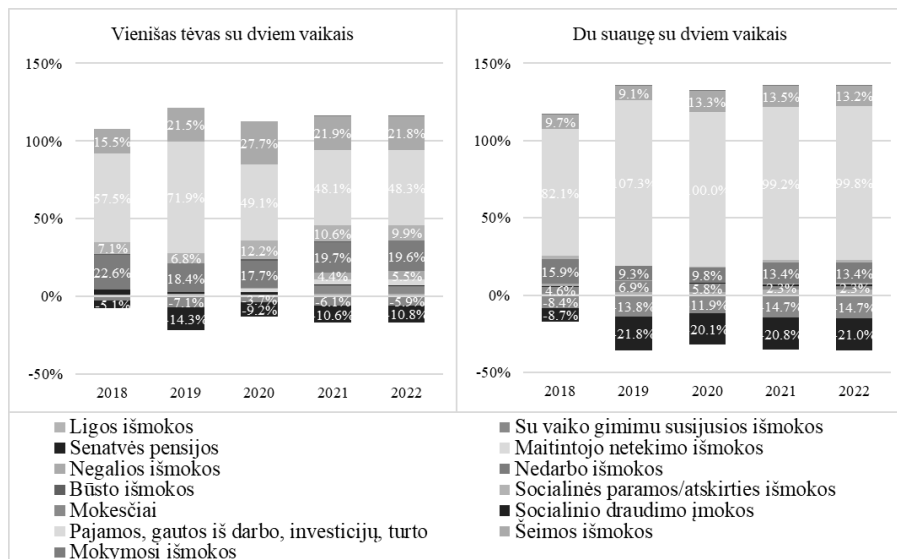
Šaltinis: autorės skaičiavimai, remiantis EU-SILC ir EUROMOD mikrosimuliacijomis.

12 pav. Pajamų dekompozicija namų ūkiuose su vienu vaiku 2018-2022 m. Lietuvoje, % nuo disponuojamųjų namų ūkio pajamų susiduriant su nedarbo rizika.

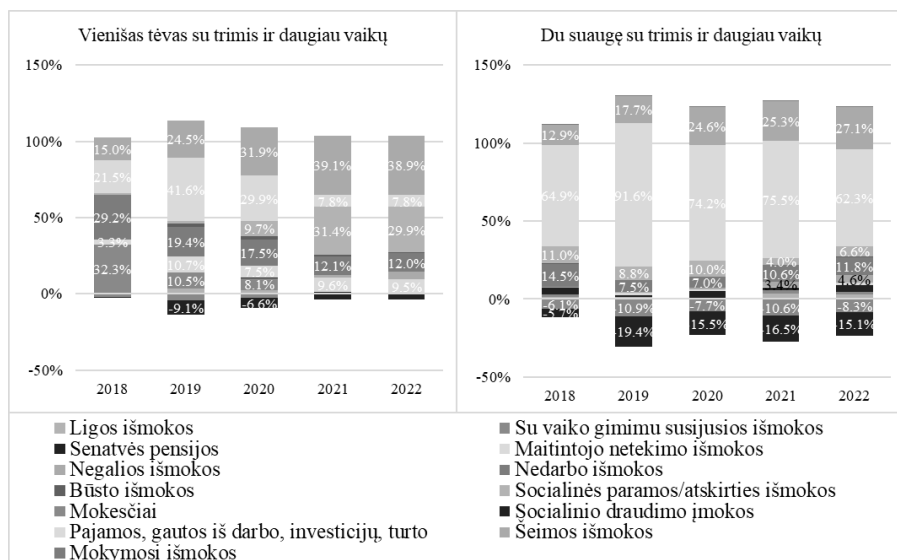
Šaltinis: autorės skaičiavimai, remiantis EU-SILC ir EUROMOD mikrosimuliacijomis.

13 pav. Pajamų dekompozicija namų ūkiuose su dviem vaikais 2018-2022 m. Lietuvoje, % nuo disponuojamųjų namų ūkio pajamų susiduriant su nedarbo rizika.

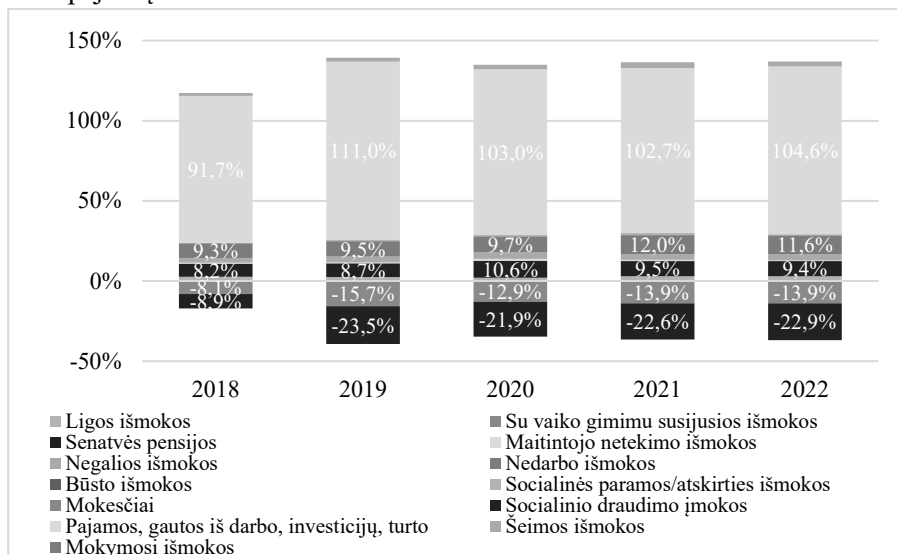
Šaltinis: autorės skaičiavimai, remiantis EU-SILC ir EUROMOD mikrosimuliacijomis.

14 pav. Pajamų dekompozicija namų ūkiuose su trimis ir daugiau vaikų 2018-2022 m. Lietuvoje, % nuo disponuojamųjų namų ūkio pajamų susiduriant su nedarbo rizika.

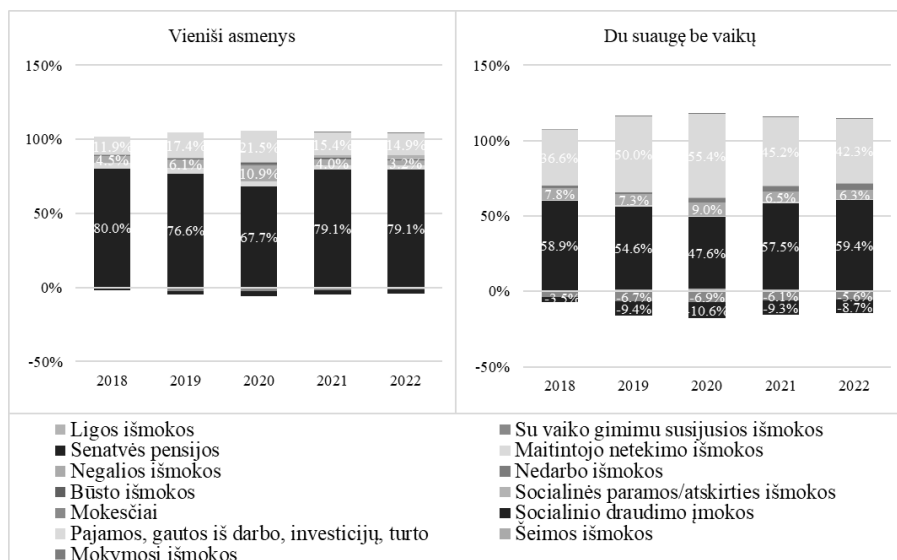
Šaltinis: autorės skaičiavimai, remiantis EU-SILC ir EUROMOD mikrosimuliacijomis.

15 pav. Pajamų dekompozicija namų ūkiuose su trimis ir daugiau suaugusiųjų (kito tipo namų ūkiai) 2018-2022 m. Lietuvoje, % nuo disponuojamųjų namų ūkio pajamų susiduriant su nedarbo rizika.

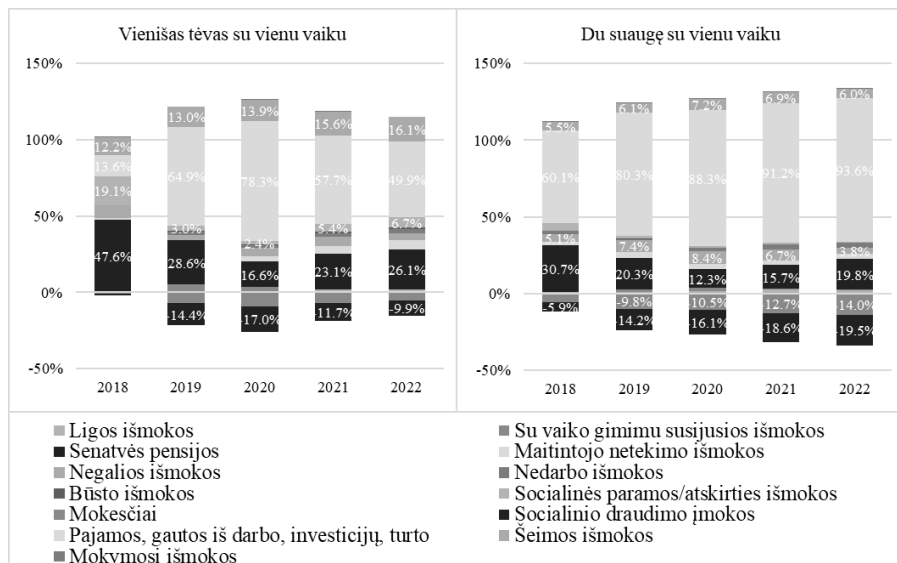
Šaltinis: autorės skaičiavimai, remiantis EU-SILC ir EUROMOD mikrosimuliacijomis.

16 pav. Pajamų dekompozicija namų ūkiuose be vaikų 2018-2022 m. Lietuvoje, % nuo disponuojamųjų namų ūkio pajamų susiduriant su senatvės rizika.

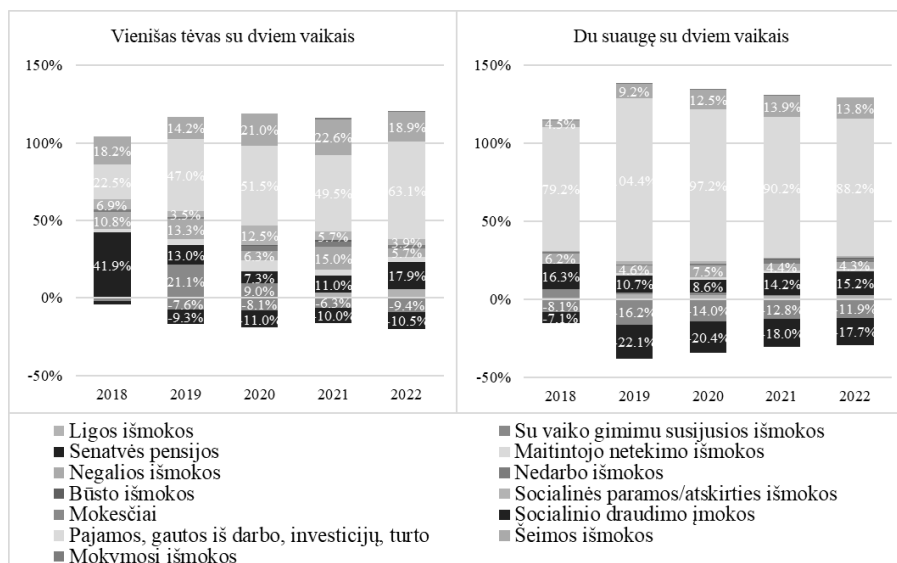
Šaltinis: autorės skaičiavimai, remiantis EU-SILC ir EUROMOD mikrosimuliacijomis.

17 pav. Pajamų dekompozicija namų ūkiuose su vienu vaiku 2018-2022 m. Lietuvoje, % nuo disponuojamųjų namų ūkio pajamų susiduriant su senatvės rizika.

Šaltinis: autorės skaičiavimai, remiantis EU-SILC ir EUROMOD mikrosimuliacijomis.

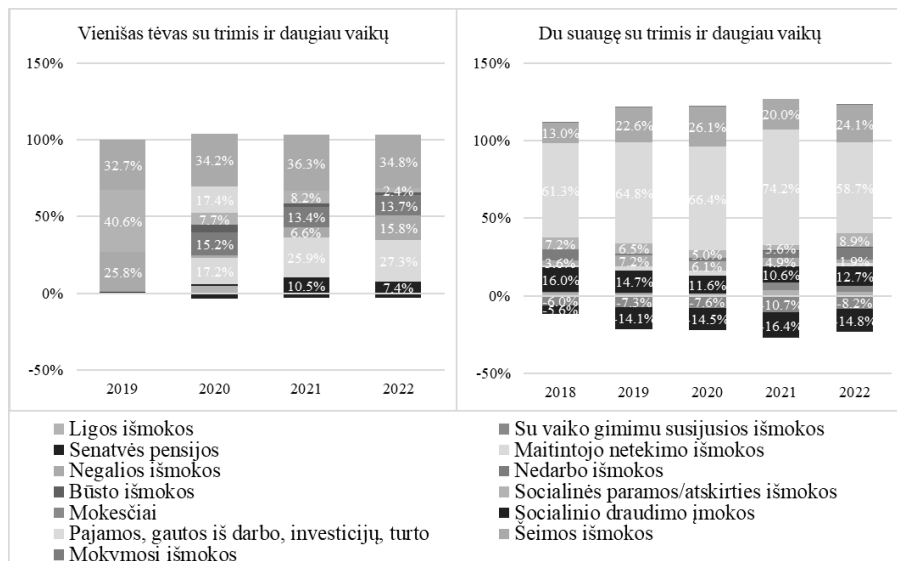
18 pav. Pajamų dekompozicija namų ūkiuose su dviem vaikais 2018-2022 m. Lietuvoje, % nuo disponuojamųjų namų ūkio pajamų susiduriant su senatvės rizika.

Šaltinis: autorės skaičiavimai, remiantis EU-SILC ir EUROMOD mikrosimuliacijomis.

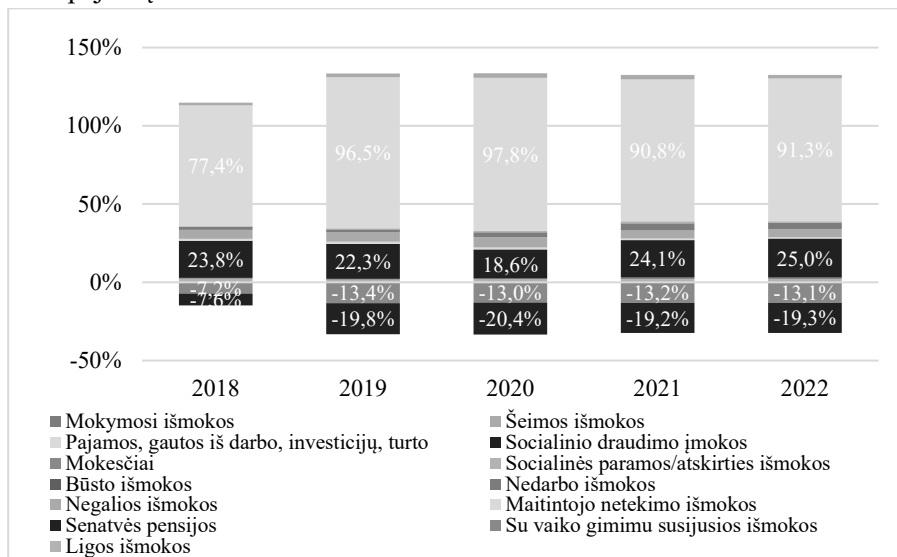

19 pav. Pajamų dekompozicija namų ūkiuose su trimis ir daugiau vaikų 2018-2022 m. Lietuvoje, % nuo disponuojamųjų namų ūkio pajamų susiduriant su senatvės rizika.

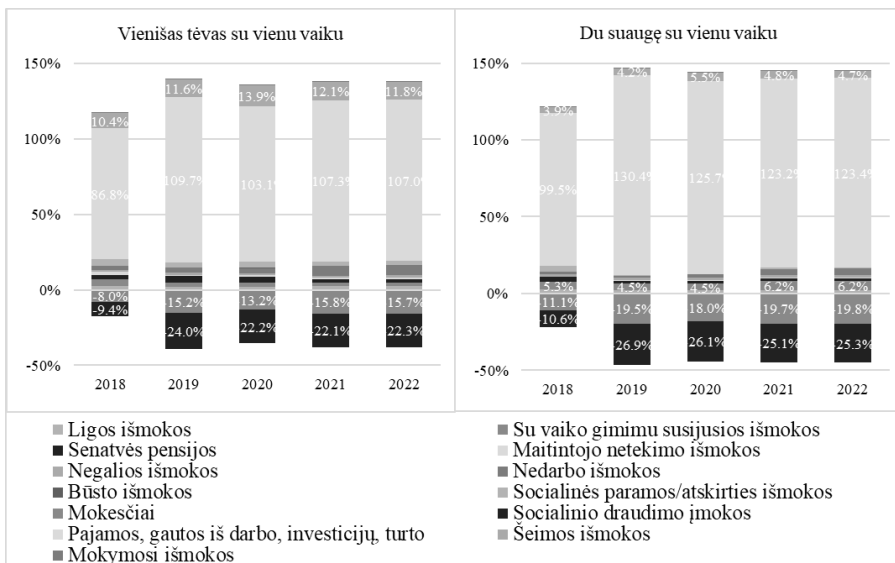
Šaltinis: autorės skaičiavimai, remiantis EU-SILC ir EUROMOD mikrosimuliacijomis.

20 pav. Pajamų dekompozicija namų ūkiuose su trimis ir daugiau suaugusiųjų (kito tipo namų ūkiai) 2018-2022 m. Lietuvoje, % nuo disponuojamųjų namų ūkio pajamų susiduriant su senatvės rizika.

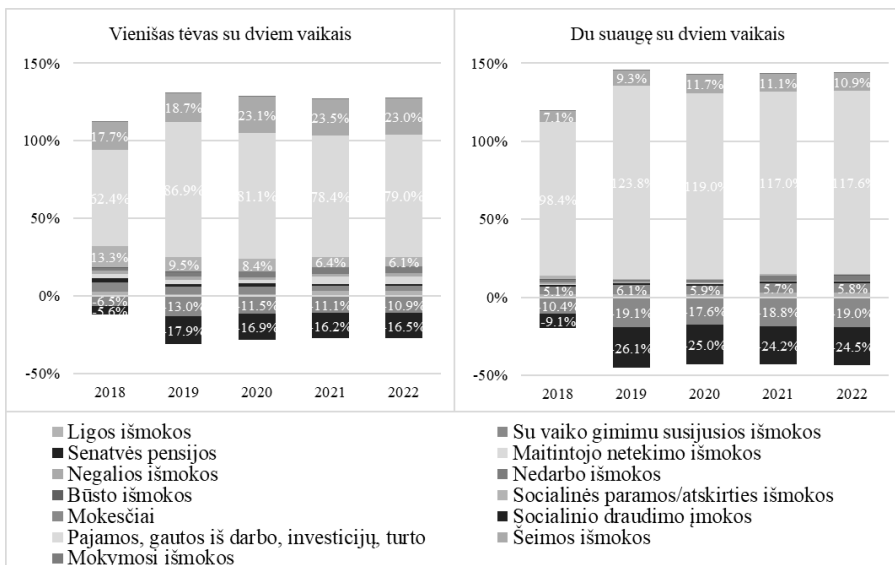
Šaltinis: autorės skaičiavimai, remiantis EU-SILC ir EUROMOD mikrosimuliacijomis.

21 pav. Pajamų dekompozicija namų ūkiuose su vienu vaiku 2018-2022 m. Lietuvoje, % nuo disponuojamųjų namų ūkio pajamų susiduriant su vaikų rizika.

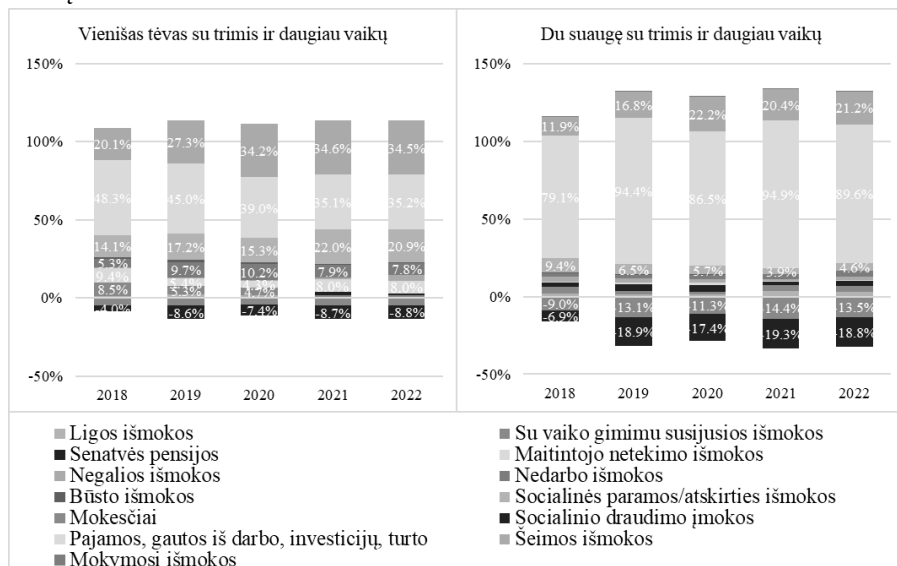
Šaltinis: autorės skaičiavimai, remiantis EU-SILC ir EUROMOD mikrosimuliacijomis.

22 pav. Pajamų dekompozicija namų ūkiuose su dviem vaikais 2018-2022 m. Lietuvoje, % nuo disponuojamųjų namų ūkio pajamų susiduriant su vaikų rizika.

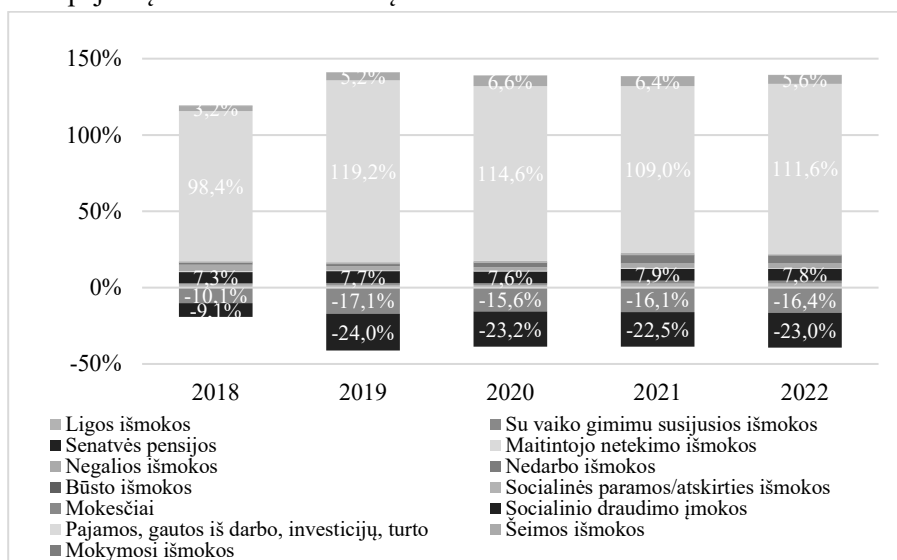
Šaltinis: autorės skaičiavimai, remiantis EU-SILC ir EUROMOD mikrosimuliacijomis.

23 pav. Pajamų dekompozicija namų ūkiuose su trimis ir daugiau vaikų 2018-2022 m. Lietuvoje, % nuo disponuojamųjų namų ūkio pajamų susiduriant su vaikų rizika.

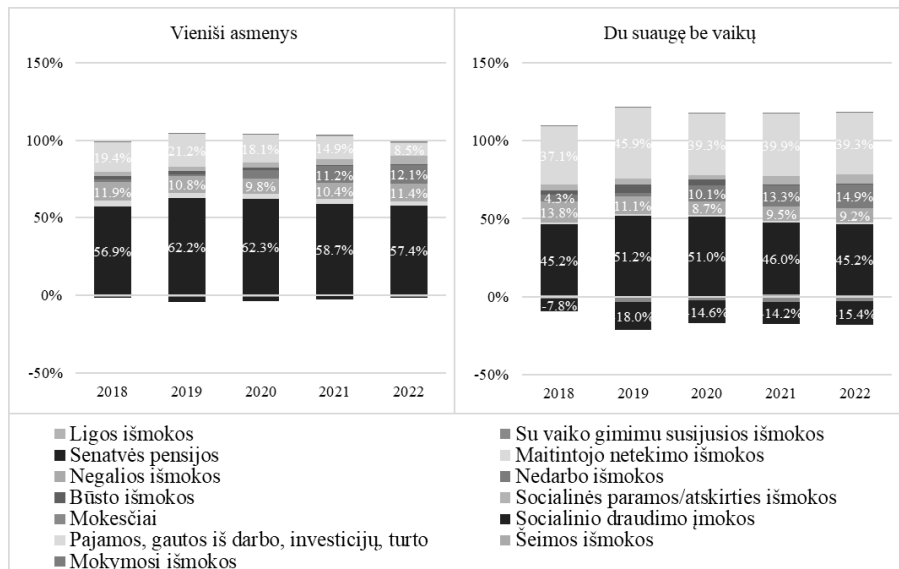
Šaltinis: autorės skaičiavimai, remiantis EU-SILC ir EUROMOD mikrosimuliacijomis.

24 pav. Pajamų dekompozicija namų ūkiuose su trimis ir daugiau suaugusiųjų (kito tipo namų ūkiai) 2018-2022 m. Lietuvoje, % nuo disponuojamųjų namų ūkio pajamų susiduriant su vaikų rizika.

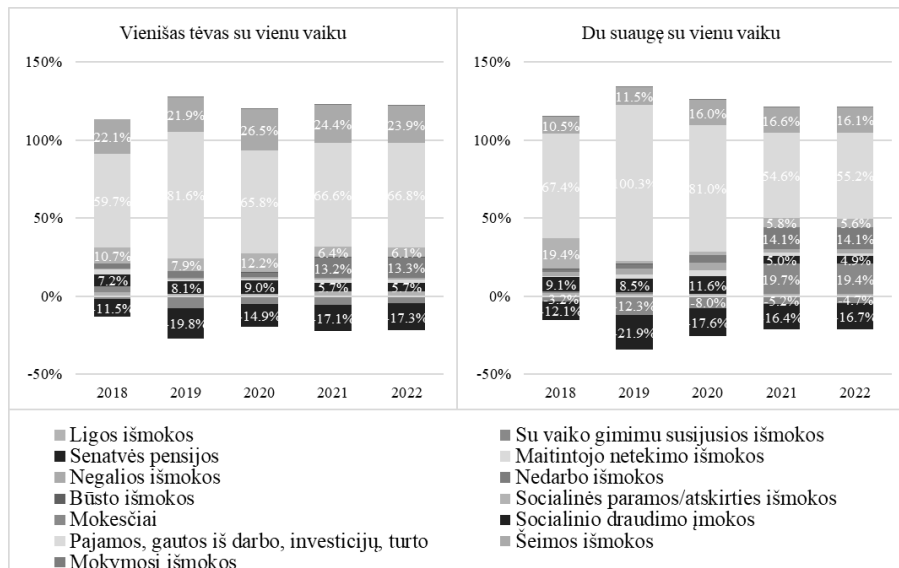
Šaltinis: autorės skaičiavimai, remiantis EU-SILC ir EUROMOD mikrosimuliacijomis.

25 pav. Pajamų dekompozicija namų ūkiuose be vaikų 2018-2022 m. Lietuvoje, % nuo disponuojamųjų namų ūkio pajamų susiduriant su skurdo rizika.

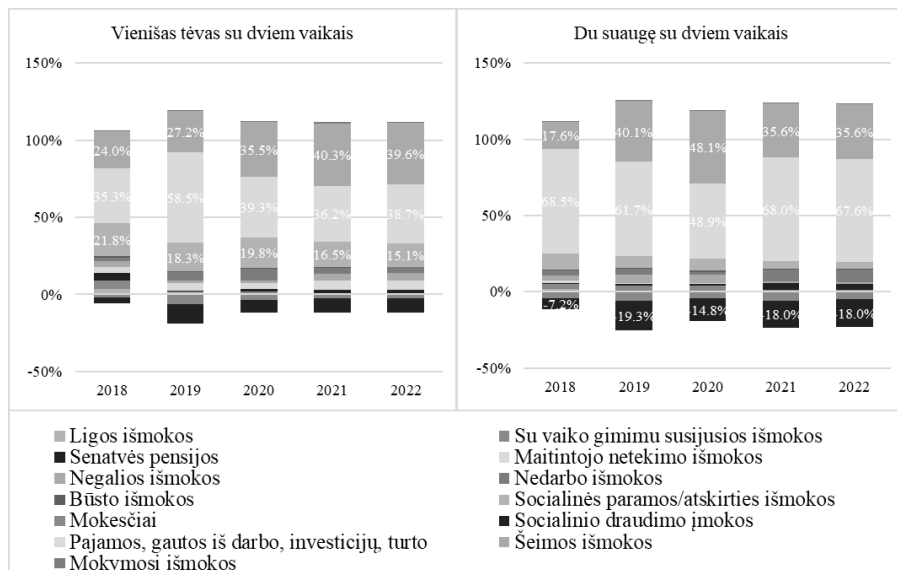
Šaltinis: autorės skaičiavimai, remiantis EU-SILC ir EUROMOD mikrosimuliacijomis.

26 pav. Pajamų dekompozicija namų ūkiuose su vienu vaiku 2018-2022 m. Lietuvoje, % nuo disponuojamųjų namų ūkio pajamų susiduriant su skurdo rizika.

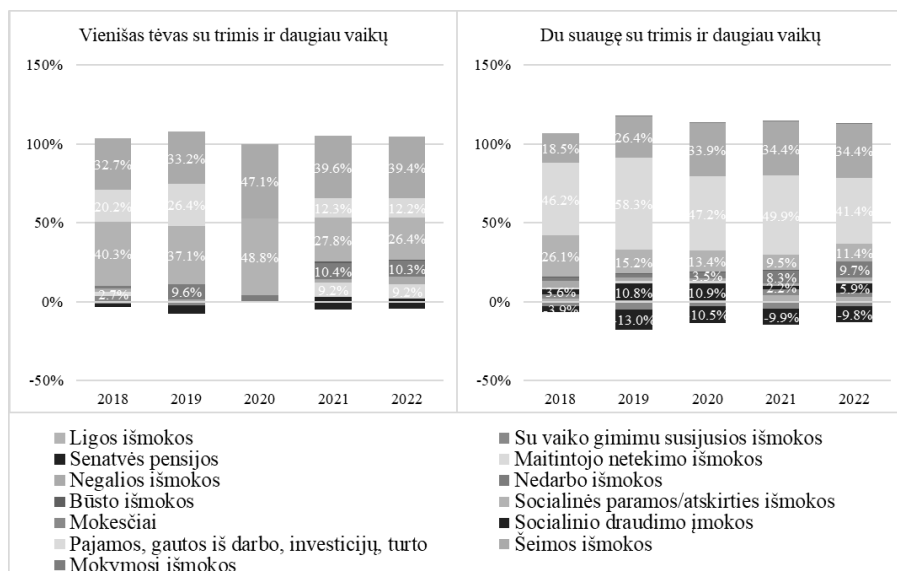
Šaltinis: autorės skaičiavimai, remiantis EU-SILC ir EUROMOD mikrosimuliacijomis.

27 pav. Pajamų dekompozicija namų ūkiuose su dviem vaikais 2018-2022 m. Lietuvoje, % nuo disponuojamųjų namų ūkio pajamų susiduriant su skurdo rizika.

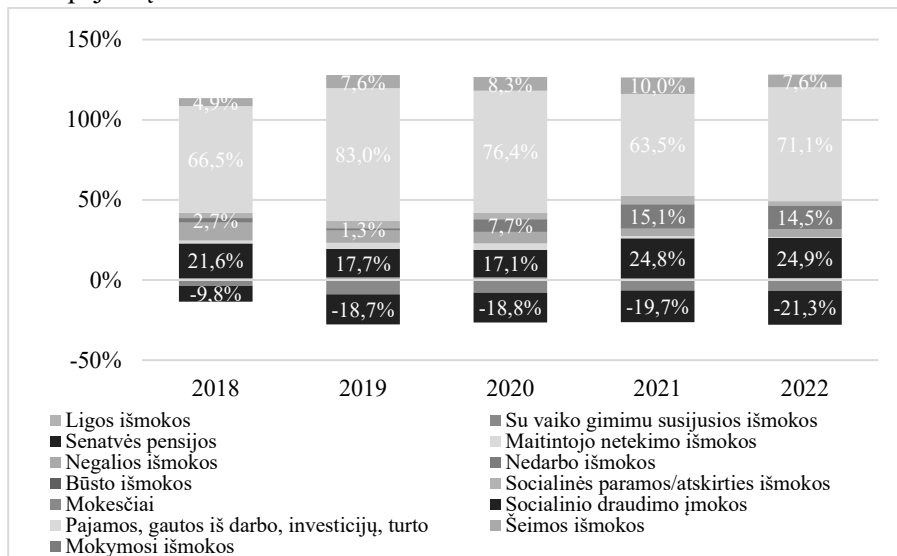
Šaltinis: autorės skaičiavimai, remiantis EU-SILC ir EUROMOD mikrosimuliacijomis.

28 pav. Pajamų dekompozicija namų ūkiuose su trimis ir daugiau vaikų 2018-2022 m. Lietuvoje, % nuo disponuojamųjų namų ūkio pajamų susiduriant su skurdo rizika.

Šaltinis: autorės skaičiavimai, remiantis EU-SILC ir EUROMOD mikrosimuliacijomis.

29 pav. Pajamų dekompozicija namų ūkiuose su trimis ir daugiau suaugusiųjų (kito tipo namų ūkiai) 2018-2022 m. Lietuvoje, % nuo disponuojamųjų namų ūkio pajamų susiduriant su skurdo rizika.

Šaltinis: autorės skaičiavimai, remiantis EU-SILC ir EUROMOD mikrosimuliacijomis.

3 PRIEDAS

1 lent. Daugianarės tiesinės regresijos nepriklausomų kintamųjų standartizuoti įverčiai 2018-2022 m.

	2018	2019	2020	2021	2022
Ligos išmokos	0,104	0,109	0,108	0,131	0,131
Su vaiko gimimu susijusios išmokos	0,054	0,068	0,085	0,048	0,051
Šeimos išmokos	-0,028	0,080	0,042	-0,043	-0,038
Senatvės pensijos	0,097	0,054	0,012	0,019	0,023
Maitintojo netekimo išmokos	0,017	0,023	0,038	0,001	0,001
Negalios išmokos	-0,002	0,004	0,012	0,024	0,033
Nedarbo išmokos	0,130	0,097	0,093	0,090	0,092
Būsto išmokos	-0,048	-0,046	-0,046	-0,026	-0,029
Socialinės paramos/ataskirties išmokos	-0,086	-0,059	-0,059	-0,087	-0,087
Mokymosi išmokos	0,045	0,013	0,017	0,026	0,024
Negalios rizika	-0,099	-0,078	-0,069	-0,055	-0,057
Senatvės rizika	-0,184	-0,156	-0,112	-0,137	-0,128
Nedarbo rizika	-0,204	-0,209	-0,197	-0,192	-0,193
Ligos rizika	-0,023	0,036	0,042	-0,029	-0,028
Vienišas asmuo	-0,545	-0,496	-0,517	-0,521	-0,522
Vienišas tėvas su 1 vaiku	-0,212	-0,202	-0,199	-0,170	-0,173
Vienišas tėvas su 2 vaikais	-0,173	-0,163	-0,150	-0,133	-0,137
Vienišas tėvas su 3 ir daugiau vaikų	-0,094	-0,090	-0,072	-0,023	-0,028
2 suaugę be vaikų	-0,371	-0,335	-0,345	-0,326	-0,329
2 suaugę su 1 vaiku	-0,196	-0,193	-0,192	-0,116	-0,120
2 suaugę su 2 vaikais	-0,156	-0,204	-0,187	-0,132	-0,136
2 suaugę su 3 ir daugiau vaikų	-0,031	-0,092	-0,059	-0,018	-0,023

4 PRIEDAS

1 lent. Socialinės pašalpos nepaėmimas 2018 m. bendrai populiacijoje ir tarp namų ūkių tipų, %.

Namų ūkis	PGS	EM	Tik EM	Išmokos nepaėmimas (c= b/(a+b))
	(a)		(b)	
Vienišas asmuo	31163	23526	15259	33%
Vieniši tėvai	33266	76647	55919	63%
2 suaugę be vaikų	14341	3847	3743	21%
2 suaugę su 1-2 vaikais	48491	47753	23265	32%
2 suaugę su 3 ir daugiau vaikų	35217	29558	5153	13%
Bendras metinis piniginių paramos gavėjų skaičius	162478	181331	103338	39%

Pastaba: PGS – Pajamų ir gyvenimo sąlygų tyrimas, EM – EUROMOD. EUROMOD simuliacijoms buvo naudota mokesčių vengimo korekcija (*angl. tax compliance adjustment*), minimalaus atlyginimo korekcija (*angl. minimum wage adjustment*) ir senatvės pensijų papildinys (*angl. extended policy simulation*). Metai atspindi pajamų metus. Naudojami 2019 m. PGS.

2 lent. Socialinės pašalpos nepaėmimas 2019 m. bendrai populiacijoje ir tarp namų ūkių tipų, %.

Namų ūkis	PGS	EM	Tik EM	Išmokos nepaėmimas (c= b/(a+b))
	(a)		(b)	
Vienišas asmuo	33116	18496	11364	26%
Vieniši tėvai	37420	48307	26038	41%
2 suaugę be vaikų	16324	1162	556	3%
2 suaugę su 1-2 vaikais	26473	16188	11931	31%
2 suaugę su 3 ir daugiau vaikų	23710	35685	13349	36%
Bendras metinis piniginių paramos gavėjų skaičius	137042	119837	63238	32%

Pastaba: PGS – Pajamų ir gyvenimo sąlygų tyrimas, EM – EUROMOD. EUROMOD simuliacijoms buvo naudota mokesčių vengimo korekcija (*angl. tax compliance adjustment*), minimalaus atlyginimo korekcija (*angl. minimum wage adjustment*) ir senatvės pensijų papildinys (*angl. extended policy simulation*). Metai atspindi pajamų metus. Naudojami 2019 m. PGS.

3 lent. Socialinės pašalpos nepaėmimas 2020 m. bendrai populiacijoje ir tarp namų ūkių tipų, %.

Namų ūkis	PGS	EM	Tik EM	Išmokos nepaėmimas
	(a)		(b)	(c= b/(a+b))
Vienišas asmuo	20985	44253	34812	62%
Vieniši tėvai	45062	77139	45113	50%
2 suaugę be vaikų	9156	4658	2332	20%
2 suaugę su 1-2 vaikais	23140	16664	8095	26%
2 suaugę su 3 ir daugiau vaikų	17843	24973	11504	39%
Bendras metinis piniginių paramos gavėjų skaičius	116186	167686	101856	47%

Pastaba: PGS – Pajamų ir gyvenimo sąlygų tyrimas, EM – EUROMOD. EUROMOD simuliacijoms buvo naudota mokesčių vengimo korekcija (*angl. tax compliance adjustment*), minimalaus atlyginimo korekcija (*angl. minimum wage adjustment*) ir senatvės pensijų papildinys (*angl. extended policy simulation*). Metai atspindi pajamų metus. Naudojami 2019 m. PGS.

4 lent. Socialinės pašalpos nepaėmimas 2021 m. bendrai populiacijoje ir tarp namų ūkių tipų, %.

Namų ūkis	PGS	EM	Tik EM	Išmokos nepaėmimas
	(a)		(b)	(c= b/(a+b))
Vienišas asmuo	31039	19818	10395	25%
Vieniši tėvai	56044	76875	29226	34%
2 suaugę be vaikų	7443	2071	1157	13%
2 suaugę su 1-2 vaikais	23212	28481	20139	46%
2 suaugę su 3 ir daugiau vaikų	11375	11523	4230	27%
Bendras metinis piniginių paramos gavėjų skaičius	129113	138768	65148	34%

Pastaba: PGS – Pajamų ir gyvenimo sąlygų tyrimas, EM – EUROMOD. EUROMOD simuliacijoms buvo naudota mokesčių vengimo korekcija (*angl. tax compliance adjustment*), minimalaus atlyginimo korekcija (*angl. minimum wage adjustment*) ir senatvės pensijų papildinys (*angl. extended policy simulation*). Metai atspindi pajamų metus. Naudojami 2019 m. PGS.

5 PRIEDAS

1 lent. Reformų laimėtojų dalis tarp pajamų decilių ir bendrai populiacijoje, %.

Deciliai:	2024R1	2024R2	2024R3
1	25.6%	27.9%	34.7%
2	12.8%	13.8%	18.0%
3	12.7%	13.5%	19.2%
4	10.1%	10.8%	16.4%
5	4.4%	5.7%	10.2%
6	3.4%	3.5%	5.8%
7	2.7%	3.3%	4.4%
8	1.5%	1.8%	2.5%
9	3.4%	3.8%	4.2%
10	2.3%	2.3%	3.1%
Bendrai populiacijoje	9.1%	9.9%	13.5%

Pastaba: PGS – Pajamų ir gyvenimo sąlygų tyrimas, EM – EUROMOD. EUROMOD simuliacijoms buvo naudota mokesčių vengimo korekcija (*angl. tax compliance adjustment*), minimalaus atlyginimo korekcija (*angl. minimum wage adjustment*) ir senatvės pensijų papildinys (*angl. extended policy simulation*). Metai atspindi pajamų metus. Naudojami 2022 m. PGS.

2 lent. Politikos priemonių poveikis 2023-2024 m. realia verte: pokytis vidutinėse ekvivalentinėse disponuojamose pajamose pagal pajamų decilius ir bendrai populiacijoje, %.

	Originalios pajamos	Pensijos	Testuojamos išmokos	Netestuojamos išmokos	Mokesčiai	Disponuojamos pajamos	Socialinio draudimo įmokos
1 decilis	0.00	5.89	1.52	0.95	0.24	8.43	-0.16
2 decilis	0.00	3.29	0.90	0.73	0.72	5.58	-0.06
3 decilis	0.00	2.77	0.51	0.64	0.95	4.84	-0.03
4 decilis	0.00	1.94	0.58	0.73	0.97	4.17	-0.05
5 decilis	0.00	1.53	0.10	0.64	0.92	3.14	-0.05
6 decilis	0.00	0.96	0.08	0.62	0.78	2.40	-0.04
7 decilis	0.00	0.80	0.06	0.52	0.64	1.97	-0.05
8 decilis	0.00	0.57	0.02	0.48	0.38	1.43	-0.03
9 decilis	0.00	0.61	0.01	0.42	0.26	1.26	-0.04
10 decilis	0.00	0.27	0.01	0.26	0.20	0.38	-0.36
Bendrai populiacijoje	0.00	1.12	0.18	0.49	0.50	2.17	-0.13

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis 2022 m. Pajamų ir gyvenimo sąlygų tyrimu ir EUROMOD mikrosimuliacijomis. Pastaba: suderintas vartotojų kainų indeksas yra lygus 1.0219707057257.

3 lent. Politikos priemonių poveikis 2023-2024R1 realia verte: pokytis vidutinėse ekvivalentinėse disponuojamose pajamose pagal pajamų decilius ir bendrai populiacijoje, %.

	Originalios pajamos	Pensijos	Testuojamos išmokos	Netestuojamos išmokos	Mokesčiai	Disponuojamos pajamos	Socialinio draudimo išmokos
1 decilis	0.00	5.89	13.75	3.61	0.24	23.33	-0.15
2 decilis	0.00	3.29	4.72	2.30	0.72	10.98	-0.04
3 decilis	0.00	2.77	1.47	1.61	0.95	6.77	-0.03
4 decilis	0.00	1.94	0.60	0.82	0.97	4.29	-0.05
5 decilis	0.00	1.53	0.22	1.20	0.92	3.81	-0.05
6 decilis	0.00	0.96	0.19	0.90	0.78	2.79	-0.04
7 decilis	0.00	0.80	0.19	0.54	0.64	2.12	-0.05
8 decilis	0.00	0.57	0.08	0.52	0.38	1.53	-0.03
9 decilis	0.00	0.61	0.07	0.47	0.26	1.37	-0.04
10 decilis	0.00	0.27	0.07	0.30	0.20	0.47	-0.36
Bendrai populiacijoje	0.00	1.12	0.83	0.80	0.50	3.12	-0.13

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis 2022 m. Pajamų ir gyvenimo sąlygų tyrimu ir EUROMOD mikrosimuliacijomis. Pastaba: suderintas vartotojų kainų indeksas yra lygus 1.0219707057257.

4 lent. Politikos priemonių poveikis 2023-2024R2 realia verte: pokytis vidutinėse ekvivalentinėse disponuojamose pajamose pagal pajamų decilius ir bendrai populiacijoje, %.

	Originalios pajamos	Pensijos	Testuojamos išmokos	Netestuojamos išmokos	Mokesčiai	Disponuojamos pajamos	Socialinio draudimo išmokos
1 decilis	0.00	5.89	16.34	3.61	0.24	25.93	-0.15
2 decilis	0.00	3.29	6.11	2.30	0.72	12.38	-0.04
3 decilis	0.00	2.77	2.18	1.61	0.95	7.48	-0.03
4 decilis	0.00	1.94	0.89	0.82	0.97	4.57	-0.05
5 decilis	0.00	1.53	0.33	1.20	0.92	3.93	-0.05
6 decilis	0.00	0.96	0.25	0.90	0.78	2.85	-0.04
7 decilis	0.00	0.80	0.24	0.54	0.64	2.17	-0.05
8 decilis	0.00	0.57	0.10	0.52	0.38	1.55	-0.03
9 decilis	0.00	0.61	0.08	0.47	0.26	1.38	-0.04
10 decilis	0.00	0.27	0.07	0.30	0.20	0.48	-0.36
Bendrai populiacijoje	0.00	1.12	1.06	0.80	0.50	3.35	-0.13

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis 2022 m. Pajamų ir gyvenimo sąlygų tyrimu ir EUROMOD mikrosimuliacijomis. Pastaba: suderintas vartotojų kainų indeksas yra lygus 1.0219707057257.

5 lent. Politikos priemonių poveikis 2023-2024R3 realia verte: pokytis vidutinėse ekvivalentinėse disponuojamose pajamose pagal pajamų decilius ir bendrai populiacijoje, %.

	Originalios pajamos	Pensijos	Testuojamos išmokos	Netestuojamos išmokos	Mokesčiai	Disponuojamos pajamos	Socialinio draudimo įmokos
1 decilis	0.00	5.89	30.26	3.61	0.24	39.84	-0.15
2 decilis	0.00	3.29	13.74	2.30	0.72	20.00	-0.04
3 decilis	0.00	2.77	7.82	1.61	0.95	13.11	-0.03
4 decilis	0.00	1.94	4.49	0.82	0.97	8.18	-0.05
5 decilis	0.00	1.53	1.21	1.20	0.92	4.80	-0.05
6 decilis	0.00	0.96	0.82	0.90	0.78	3.42	-0.04
7 decilis	0.00	0.80	0.60	0.54	0.64	2.53	-0.05
8 decilis	0.00	0.57	0.20	0.52	0.38	1.65	-0.03
9 decilis	0.00	0.61	0.13	0.47	0.26	1.43	-0.04
10 decilis	0.00	0.27	0.14	0.30	0.20	0.54	-0.36
Bendrai populiacijoje	0.00	1.12	2.56	0.80	0.50	4.86	-0.13

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis 2022 m. Pajamų ir gyvenimo sąlygų tyrimu ir EUROMOD mikrosimuliacijomis. Pastaba: suderintas vartotojų kainų indeksas yra lygus 1.0219707057257.

6 lent. Reformų laimėtojų dalis tarp pajamų decilių ir bendrai populiacijoje, %.

Deciliai:	2024R1	2024R2	2024R3
1	25.6%	27.9%	34.7%
2	12.8%	13.8%	18.0%
3	12.7%	13.5%	19.2%
4	10.1%	10.8%	16.0%
5	4.4%	5.7%	10.1%
6	3.4%	3.5%	5.8%
7	2.7%	3.3%	4.3%
8	1.5%	1.7%	2.1%
9	2.8%	3.2%	3.5%
10	1.5%	1.5%	1.9%
Bendrai populiacijoje	9.0%	9.8%	13.2%

Pastaba: PGS – Pajamų ir gyvenimo sąlygų tyrimas, EM – EUROMOD. EUROMOD simuliacijoms buvo naudota mokesčių vengimo korekcija (angl. tax compliance adjustment), minimalaus atlyginimo korekcija (angl. minimum wage adjustment) ir senatvės pensijų papildinys (angl. extended policy simulation). Metai atspindi pajamų metus. Naudojami 2022 m. PGS.

SUMMARY

INTRODUCTION

Relevance of the topic. In the modern world, we notice that countries are becoming economically stronger, and the population's quality of life has improved. However, next to modernization and economic growth, poverty remains an extremely pressing problem for societies. State intervention in redistributing public goods is considered one of the main solutions. Rawl's Theory of Justice states that regardless of the individual's primary goods, equality, and justice must be ensured for all residents, not forgetting the most vulnerable groups.

Regarding population income protection, the welfare state plays a crucial role in it. The welfare state is a set of policy measures prevailing in the country, which shows how much and how the state assumes responsibility for ensuring the well-being and social protection (SP) of all members of society. The welfare state exists through four main social pillars: health care, SP, education, and housing (Lennartz, 2010; Beckfield et al., 2015). In the scope of this dissertation, SP pillar is analysed.

The primary function of the welfare state is to ensure social and economic protection and equality. This can be done through SP in several ways: by providing a basic income, by creating jobs, by supporting poor children to study, by reducing income inequality, or by regulating laws and introducing mandatory insurances that protect individuals from potential risks and at the same time ensures that these types of insurance are available to all residents.

Scientific problem and research object. European Commission (EC) (2019) and the Organisation for Economic Co-operation and Development (2022) have noticed that Lithuania has recently extended its SP system. Despite efforts to address income inequality and poverty, they are not decreasing, and there is a lack of funds allocated towards improving the system. The latest official statistics show that the at-risk-of-poverty rate in Lithuania in 2023 was 20.6%, income inequality (S80/S20) was 6.4 (Valstybės duomenų agentūra, 2024a; Valstybės duomenų agentūra, 2024b), while the European Union (EU) average in 2022 for poverty was 16.5%, and the S80/S20 was 4.7 (Eurostat, 2023a; Eurostat, 2023b). Various scientists in Lithuania (Ivaškaitė-Tamošiūnė, 2013; Lazutka, 2015; Navickė, 2015b; Matulionytė and Navickė, 2018; Černiauskas and Čiginas, 2020; Černiauskas et al., 2021, etc.) analysed the SP system through various prisms (through poverty, inequality, redistribution of income), but there is still a lack of research on the subject of the assessment of consolidated SP, intending to

combine social insurance (SI) and social assistance (SA) systems into a whole. In the aftermath of a pandemic and in times of inflation, the SP system sustainability and compatibility question takes on even greater significance. **The main object of the study is the Lithuanian SP system and the population's income.** Analysing the current SP system in Lithuania, specifically the area of social benefits, questions arise as to how to assess whether the system is adequate and successfully functioning. The main problematic aspects that are important to examine are the gaps and thresholds that show how much the SP system protects the entire population and how accessible this system is. **The main scientific problem of this work is how to identify gaps and thresholds in the SP system to assess the extent to which the population's income is protected?**

The aim and objectives of the dissertation. The aim of the work is to carry out a detailed analysis of the SP system, focusing on the identification of gaps and thresholds in the Lithuanian system and, based on the results, to present possibilities for improving the Lithuanian SP system.

The following **objectives** were set to achieve the goal:

1. To carry out a detailed analysis of the literature and determine the main features through which the protection of personal income must be assessed, to identify which criteria are applied to the components of the SP system: SI, SA (universal and categorical), through which gaps and thresholds of SP system can be identified.

2. To create SP benefit compatibility methodology and to identify how the SP system functions in Lithuania in general and according to its individual parts - SI and SA and what are the main gaps and thresholds in this system.

3. Assess the possibilities of improving the SP system in Lithuania, considering identified gaps and thresholds.

4. Summarize the research results and provide recommendations for Lithuania's currently implemented SP system.

In pursuing the objectives, the study aims to defend the following **research statements**:

1. In Lithuania, the SP system's two main components (SI and SA) are not coordinated with each other, which leads to the overall imbalance of the system. Analysing 2018-2022, it is observed that coverage is the worst-

performing part of SP, followed by the adequacy of benefits and incentives to work.

2. When faced with various social risks, the main source of income in households remains labour income, and social benefits are provided only as additional help in case of a decrease in labour income.

3. By unifying the income test threshold of SA system benefits for the eligibility to these benefits (even by reducing some benefits income test threshold), it is possible to achieve a reduction of child poverty and poverty of households with children.

Scientific novelty and theoretical significance of the work. The scientific novelty of the work can be based on the fact that there is still a lack of research that would jointly analyse the SP system in Lithuania, which would help identify and evaluate the system's overall functioning. As mentioned before, various scientists (Ivaškaitė-Tamošiūnė, 2013; Lazutka, 2015; Navickė, 2015b; Matulionytė and Navickė, 2018; Černiauskas and Čiginas, 2020; Černiauskas et al., 2021, etc.) analysed various social benefits, the tax system in Lithuania but more in a stratified way by looking at single system element or a few elements, or by single indicators, while there is still a lack for a holistic way and analysis of SP system. There is also a lack of research that would immediately assess the impact of the proposed proposals in the field of SP on poverty and inequality, as well as the impact on the state budget. The author's research is both theoretical and applied in nature and contributes to economic science in the following aspects:

- revealed the significance of the protection of the population's income through SP - SP as an important function of ensuring the welfare of the state, which aims to protect both those residents who have participated in the labour market and those who, for certain reasons, could not participate in it.

- a systematic analysis of SP scientific literature was carried out in order to identify the most important principles of SP operation, functions and benefits, to identify general features of SI and SA, on the basis of which SP can be evaluated.

- an SP coordination index was created, and the Lithuanian SP system was assessed to identify which parts of SP need improvement. This index can also be applied to other countries to analyse Lithuania in the context of other countries.

The practical significance of work:

- the evaluation of the coordination of the SP system carried out by the author allows the identification of not only the gaps in the SP system in general but also allows the evaluation of the SI and SA systems separately through the coverage of benefits, adequacy, and incentives to work. This allows you to assess which system parts can be improved practically.
- the index of SP coordination, the general decomposition of the population's income by sources of income, and the identification of the most important social risks that reduce income in Lithuania allow researchers and practitioners to make decisions in order to improve the SP system.
- the presented counterfactual assessment of the alternatives of the SP system for poverty, income inequality, and income distribution in Lithuania allows practitioners and decision-makers to immediately assess and see what impact improving the SP system would have not only on the most important social indicators but also on the state budget. Counterfactual assessment includes budget-neutral reforms, where changes in the personal income tax (PIT) system are applied to fund SP system reforms.

Work structure. The dissertation consists of an introduction, four parts (theoretical approach to the protection of the population's income through the SP system, research and applied methods on the analysis of population income protection, methodology, the results of the protection of the population's income through the SP system), conclusions and proposals, a list of references and appendices. In the section on the theoretical access to the protection of the income of the population and the concept of SP, Rawl's Theory of Justice is presented, which indicates that the protection of the income of all the population is important and that the SP system one of the functions of the state through which it is possible to protect the population. The main principles of SP operation and this system's functions are also reviewed. Parts of the SP system are distinguished and discussed separately: SI and SA. The main features that the parts of this system must have – are identified. The main methods used are identified in the part on the research and applied methods in the area of population income protection. Also, research in Lithuania on income protection is presented. In the methodology part, the principles of assessing the SP system are distinguished, the coordination index of the SP system compatibility is presented, as well as the methodology for assessing poverty and unemployment traps, the decomposition of household income, and the creation of a linear regression model is presented in order to assess

which groups of benefits contribute to the increase in household disposable income/ the decline of which social risks reduce the household income the most, the methodology is also presented, which is used to assess the non-take-up of social benefits, the methodology for the reform of the SP system is presented - the evaluation of counterfactual scenarios based on the EUROMOD tax-benefit microsimulation model. In the results section of the income protection of the population through the SP system, the main results of the assessment of the Lithuanian SP system are presented.

REVIEW OF LITERATURE

State intervention through SP helps to ensure that individuals are secured from potential risks and supported when job loss, sickness, childcare, etc., occur. The concept of SP varies widely between different researchers and organisations (Devereux, 2021a; Hanna and Karlan, 2017; Johnson and Muthoora, 2021; Gataūlinas and Zabarauskaitė, 2014; Robalino et al., 2012; World Bank, 2022), but it can be seen as a general concept: SP refers to the intervention of the state through various institutions and programs with the common goal of safeguarding the income of the population when faced with particular risks (e.g. unemployment) and when already in poverty.

The SP system consists of formal public programs: SI, SA programs, and passive and active labour market policy (ALMP) programs (Hanna and Karlan, 2017; Dutzler et al., 2021). Each of them has a different aim: SI programs are fundamentally linked to protecting income and consumption in case of specific shocks such as illness, or unemployment, e.g., income support and income redistribution in the event of risks; SA programs protect against poverty by providing benefits to people experiencing this risk or helps to reduce additional cost for specific needs; Passive and ALMP measures focus on the aim to improve income opportunities and help individuals function effectively in the labour market (Robalino et al., 2012; Nguyen et al., 2023). Usually, the latter measures are included in the SA system as a condition for receiving benefits.

The SP system has three benefit schemes: SI benefits, categorical (universal) benefits, and means-tested benefits (Nelson, 2007; Lazutka et al., 2013). Social benefits can either be universal or targeted, or the balance between the two (Cremer and Pastieau, 2003). SI and SA systems benefits are presented further to better understand the SP system. Passive and ALMP systems are not discussed here as a separate part since it is included in previous systems to ensure participation in the labour market. SI and SA systems

analysis can help to identify the main evaluation criteria for both systems that later could be applied to the overall SP system.

SI benefits include SI benefit schemes. SI benefits can be evaluated according to their characteristics and principles. According to Aaron (2011), SI benefits must have the following characteristics: benefits are combined with other existing benefits (e.g., old-age and disability pensions, widow's pensions, can be paid simultaneously); redistributive benefit formula; indexation for inflation. Therefore, SI benefits must ensure income replacement for a specific risk. The relationship between the benefit replacement rate and former income and protection against poverty must be assessed. At the same time, it must ensure that the benefits provided are progressive and linked to past income (benefits are higher for those who received higher working income), and benefits should not be determined by age. If the conditions for receiving the benefit are met (e.g., the required insurance period), regardless of age, the person is entitled to receive the full benefit or pension. These benefits must not depreciate over time and their purchasing power must be maintained, but also it should ensure that work incentives are kept (Aaron, 2011; O'Donoghue, 2011). SI benefits are generally evaluated based on their coverage, adequacy (income replacement rate in relation to protecting against poverty), and incentives to work.

SA benefits include both universal (categorical) and means-tested schemes. SA is provided regardless of whether the person participated in the labour market. It is used as a last-resort source of income for those who are not entitled to unemployment protection (SI benefit) or who need additional state support (Garland, 2014; Lorentzen et al., 2014; Goedemé and Marchal, 2016; Bergmark and Stranz, 2023). SA usually consists of basic cash benefits for daily living expenses and housing costs (means-tested benefits). It also includes additional support to cover the household's special needs (categorical benefits) (Lorentzen et al., 2014). SA benefits are generally smaller than SI (Addati, 2015). This aims to maintain the distinction between SI and SA systems and encourage people receiving SA benefits to eventually join the labour market.

Although means-tested benefits are considered an adequate measure of helping the poorest, it has drawbacks. Means-tested benefits can create a stigma for recipients and lead to low benefit take-up (Garland, 2014; Marx et al., 2016; Gabnyté et al., 2020; Roelen, 2020). Any system that attempts to detect those individuals who unlawfully receive benefits might make errors and unintentionally neglect those who genuinely require assistance (Sen,

1992). To avoid Type II errors (including non-eligible among eligible), excluding those who need the most help can lead to Type I errors. The stigma associated with receiving benefits and the intrusive monitoring of individuals and their households to determine eligibility can discourage people from seeking assistance, even if they require it. Also, means-tested benefits are expensive regarding their administration since a monitoring mechanism must constantly operate; it can create unemployment and poverty traps; it must be assessed whether the amount of the benefit provided is adequate to ensure the satisfaction of living needs and, at the same time, whether it is sufficiently motivating to leave the SA system. Means-tested benefits should be evaluated through coverage, adequacy, and incentives to work (exiting the SA system and participating in the labour market).

Another part of SA benefits is categorical benefits. These benefits are programs where eligibility is based on universal criteria such as citizenship and age, and the benefit amount is not related to the means-test (Devereux, 2021b). These types of benefits take a large part of the share of total social costs, i.e., due to their universality, they are expensive, and the payment amounts are standardized and flat (Lazutka et al., 2013; Schüring, 2021), but they are simpler to administer and avoids Type I and II errors since target group is easy to target. The adequacy and coverage of the benefit remain essential. Adequacy here means that the payment contributes at least partially to mitigating the additional costs incurred; it is not directed to reduce poverty. Coverage assessment is based on whether all eligible individuals are receiving the benefit. Also, there is no goal through these benefits to increase incentives to work since they are paid to the most vulnerable groups to relieve part of the additional expenses due to their situation. The criteria for categorical SA benefits evaluation are coverage and adequacy.

Both SI and SA programs aim to protect household income from income loss shocks and poverty (Vliet and Wang, 2019; Spies-Butcher et al., 2020). Coordination of SI and SA benefits is important to protect the entire population (Bierbaum and Wodsak, 2021). This means that those who can participate in the SI system participate in it, whether by entering the labour market, receiving benefits, or participating in employment programs. The SA system ensures basic income protection for all residents, regardless of whether a person participates in the labour market or not. The balance of the two systems' benefits and their amounts is essential. If SI programs offer marginally higher benefits than SA programs, this creates low incentives to work or may even lead individuals to work in the informal economy. The SI

benefits must be higher than the SA benefits. Such a distinction from SA payments would encourage individuals to participate in the labour market transparently while ensuring they meet their basic needs (Bierbaum and Wodsak, 2021).

To ensure adequate minimum income in the EU, the EC released Council Recommendation 2023/C 41/01 of 30 January 2023 on the adequate minimum income ensuring active inclusion (Council Recommendation, 2023). This recommendation states that minimum income should be adequate, the eligibility requirements should be simplified to reach all target groups, and benefits should be encouraging enough to participate in the labour market. Even though these criteria are proposed for minimum income protection, they are relevant to the overall SP system. Adequacy, coverage, and incentives to work are interconnected and should be analysed together (see Figure 1).

Figure 1. Population income protection's main principles and evaluation criteria.

Source: composed by the author based on Nelson (2007), World Bank (2009), Aaron (2011), Robalino et al. (2012), Apella (2020), Durán et al. (2020), Hallaert (2020), Bierbaum and Wodsak (2021), Schüring (2021).

METHODOLOGY FOR POPULATION INCOME PROTECTION THROUGH THE SOCIAL PROTECTION SYSTEM

Document meta-analysis. To evaluate the currently existing system of personal income protection, a document meta-analysis is carried out - legal acts of the Republic of Lithuania in the field of social benefits. The analysed period is from 2018 to 2022. The conditions for receiving benefits and the amount of benefits, which are necessary to assess the compatibility of SP, are identified.

SP system compatibility index (SPC Index). From the literature analysis, three main evaluation criteria can be distinguished: coverage, adequacy, and incentives to work. The evaluation is prepared for SI, SA and coordination between these systems (SP system overall). The SA system is analysed by considering both means-tested and categorical benefits. SI system evaluation is presented for the minimum benefit amounts to make it comparable with the SA system and to see if there is a difference between minimum SI benefits and SA benefits. An explanation of each criteria in the Index is presented below.

Coverage is the proportion of the population entitled to the benefit and individuals receiving the benefit. For example, in the case of SI unemployment benefits, the actual coverage is how many unemployed receive unemployment SI benefit. The coverage of means-tested benefits can be measured by the proportion of individuals who receive benefit out of all persons below the poverty line (or other established national thresholds (NT)).

Adequacy refers to the benefit amount that ensures protection against poverty or meets the minimum needs determined by the country's NT. We use the same NT for both systems, and the minimum consumption needs basket (MCNB) is used for this case. SI benefits are evaluated using their minimum amounts in relation to MCNB.

In general, both SI and the SA systems (means-tested) must ensure a horizontal principle – **incentives to work**. To make comparisons between SI, SA, and SP more consistent, we use the same threshold – net minimum monthly salary (MMS). SI benefits are evaluated using their minimum amounts in relation to MMS. For the incentives to work, old-age pensions and categorical benefits are excluded from the analysis since their goal is not to incentivize them to return to the labour market.

Based on these criteria, each system is evaluated separately and together to identify which components need improvement for a more coordinated and

compatible SP system. The Lithuanian SP system has been evaluated for the 2018-2022 period. A meta-document analysis of the laws governing the SP system has been conducted to identify the rules governing the main benefits. Next, administrative data and official statistics are used to evaluate those benefits' coverage, adequacy, and incentives to work. Table 1 shows the benefits that are included in the analysis.

Table 1. SI and SA benefits from the SPC Index.

System	Benefits
SI	Old-age contributory pension, sickness benefit, maternity benefit, paternity benefit, childcare benefit, unemployment benefit.
Means-tested and categorical SA	Cash SA, additional child benefit, child benefit, pregnancy grant, student's childcare benefit, old-age assistance pension.

Source: composed by author.

Later, SP system compatibility is evaluated on the constructed index (SPC Index) based partly on the Human Development index methodology (Sen and Anand, 1994). All initial values are expressed as percentages. These values are normalized using categorical scales (OECD/European Union/EC-JRC, 2008), which give a maximum value of 10 and a minimum value of 0. For the coverage and adequacy criteria – the higher the value, the higher the category, while in the incentives to work criteria, values categories are in reverse order (e.g., the higher the value, the lower category is applied). Next, for each criteria (coverage, adequacy, incentives to work) in the index, the arithmetic mean (AM) is calculated.

The SPC Index is calculated as a geometric mean of coverage, adequacy, and incentives to work since the criteria weight in the SPC Index is equal. Indicator weights within each criteria are also distributed equally, but the weight for each indicator depends on the number of indicators within each criteria. The SPC Index is calculated for SI, SA, and consolidated SP systems:

$$SPC\ Index = \sqrt[3]{\bar{X}_{coverage} * \bar{X}_{adequacy} * \bar{X}_{incentives\ to\ work}}$$

Where $\bar{X}_{coverage}$ is AM of benefits in coverage criteria, $\bar{X}_{adequacy}$ is AM of benefits in adequacy criteria and $\bar{X}_{incentives\ to\ work}$ is AM of benefits in incentives to work criteria.

The SPC Index is calculated for aggregated benefit groups for the consolidated SP system: old-age, childcare/sickness, and poverty/unemployment. These groups are aggregated from SI and SA systems evaluations.

Since SPC index calculations are based on the minimum SI benefits amounts (to make it more consistent with the SA benefits), to better show incentives to work, poverty and unemployment traps are calculated if one person in the household starts working for MMS and the average monthly salary (AMS), 1.5 AMS and 2 AMS.

Poverty and unemployment trap calculation. Poverty and unemployment traps are calculated using the tax-benefit microsimulation model EUROMOD and its additional component of the Hypothetical Household Tool (HHT) for 2018-2022. The application of microsimulations is a useful analytical tool to analyse tax-benefit policy reforms considering societal socioeconomic changes and how these affect income distribution and redistribution (Herault and Azpitarte, 2016). EUROMOD is a static microsimulation model of the EU. This model links statutory tax and social benefit rules with representative survey micro-level data on households and their income structure (Sutherland and Figari, 2013). The static nature of the model means that the first-order effect is analysed, i.e., what would be the effect of a specific policy before people's behaviour changes. EUROMOD analyses taxes, SI contributions, and cash payments and how all these components affect each other. HHT allows for the generation of hypothetical households based on various conditions: household members, age, educational attainment, employment situation, and employment income. HHT generates data (input data) for simulations based on the household type, which is later used with the basic EUROMOD model.

The poverty trap shows whether it is worthwhile for non-working recipients of cash SA in households of different compositions to start working and at what wage. Poverty trap calculations were performed for seven hypothetical household types: single person, two adults without children, a lone parent with 1 child, a lone parent with 2 children, 2 adults with 1 child, 2 adults with 2 children, and 2 adults with 3 children. The poverty trap reflects the percentage of household income received from the cash SA system compared to income when one person from the household is employed for MMS, AMS, 1.5 AMS, and 2 AMS. The higher this ratio, the greater the poverty trap and the lower the incentives to work. Adults are not eligible for unemployment SI benefit in the unemployment situation. Indicators of

poverty trap are calculated after evaluating the procedure for providing cash SA and the additional support provided after employment.

The unemployment trap shows whether unemployed people entitled to unemployment benefits who live in households of different compositions pay to start working and at what wages. For the unemployment trap, calculations were made for average unemployment traps, i.e., the situation of the unemployed person's family without working for 9 months is compared with the situation if he/she worked during that period (9 months are chosen because in Lithuania if a person is eligible for unemployment SI benefit, total duration benefit payment is 9 months). Calculations and comparisons are made if a person is employed for MMS, AMS, 1.5 AMS, and 2 AMS in a situation where he/she receives the benefit. The same seven households were used in the calculation of poverty traps. When calculating the unemployment trap, there is an assumption that only one adult in the household starts working, and the other one is unemployed and not eligible for the unemployment SI benefit.

Income decomposition. To assess the distribution of various benefits (by groups of benefits) according to different types of households, Survey on Income and Living Conditions (EU-SILC) data is used from 2018 to 2022, which is already generated using EUROMOD microsimulations. The situation is assessed as to how much each income group (benefits, labour income, SI contributions, and PIT constitutes the final disposable income of the household - a decomposition of disposable income is performed for the years 2018-2022. Additionally, not only the total decomposition of disposable income according to different types of households is performed, but additionally, the analysis looks at the risks experienced by the household: sickness, unemployment, disability, old age, children (there are children in the household) and poverty (the household is at risk of poverty – their equivalised disposable income is below 60% of the national median income). The following household types are considered: single person, single parent with 2 children, single parent with 3+ children, two adults with 1 child, two adults with 2 children, two adults with 3+ children, and other households. This analysis defines children as specified in the Child Benefits Law of the Republic of Lithuania.

Income groups are based on the EUROMOD classification. They are SA/exclusion benefits, housing benefits, unemployment benefits, disability benefits, survivor benefits, old-age pensions, maternity benefits, sickness benefits, income from work, investments, property, education benefits, and family benefits. Each type of income is calculated as a share of

family/household disposable income. Household disposable income is used without applying an equivalent scale.

Linear regression model. Next, a multinomial linear regression model is constructed to assess which types of income are the most important for households. This model is applied to assess the situation in 2018-2022. The model assesses the effect different kinds of income have on the population's disposable income, which social risks contribute most significantly to the increase/decrease in disposable income, and the influence of the household's composition on the household's disposable income. Household types and social risks are used as dichotomous variables with values of 0 and 1, and income-type variables are interval variables. The model does not include children's risk, as household variables that reflect the number of children are included. Also, "other" household types are not included in the regression. The final model equation looks like this:

$$Y = C + (\sum b_i X_i) + e$$

Where Y is - the independent variable (household disposable income), C - is the constant, bi-weighted coefficients of independent variables, X_i - is the independent variable and e - is the standard error.

Cash SA non-take-up. In the literature analysis, it became clear that SA benefits (means-tested benefits) are characterized by a relatively low take-up rate, especially cash SA. This means that due to the eligibility criteria for receiving the benefit, some people decide not to apply for it, even though they need it because of the social stigma. For this assessment, the non-take-up of cash SA in Lithuania in 2018-2021 is additionally calculated. The year 2022 is not analysed here since the original information on the population's income is available until 2021. The methodology is based on Bargain et al. (2012) methodology on non-take-up of benefits, where it is assumed that those who are entitled to cash SA (social benefit) according to EUROMOD microsimulations but do not receive this benefit in the original EU-SILC data - they are considered as those entitled to the benefit, however, not receiving it for various reasons. Non-take-up is assessed on an individual level. The following formula is used to calculate the non-take-up of the cash SA:

$$R_{benefit\ non-take-up} = \frac{N_{eligible, not\ in\ receipt}}{N_{receiving\ benefit} + N_{eligible, not\ in\ receipt}},$$

Where $N_{entitled, not\ in\ receipt}$ is the number of persons who, according to EUROMOD simulations, are entitled to a benefit but do not receive it, N

recipients are persons who, according to the original EU-SILC data, are receiving cash SA of whether they are entitled to it or not.

SP system alternative. Counterfactual scenarios. The EUROMOD model is used in creating and evaluating monetary SP alternatives, which would help bring individuals' incomes closer to the poverty risk threshold and, at the same time, estimate the cost of such reform. A counterfactual impact assessment (CIA) of the scenario for 2024 is being carried out to make the proposed changes as relevant as possible. EUROMOD model parameters are updated up until 2024, and assumptions of the economic situation for 2024 are based on the Ministry of Finance's 2024 March forecast for wage increase and inflation. The evaluation of the reform scenario using the EUROMOD model allows us to assess how the rest of the tax-benefit system responds to the implemented changes.

The alternative scenarios are constructed hypothetically using microsimulation analysis. CIA is classified as a pseudo-experimental method (VPVI, PPMI Group, 2013), where two scenarios are compared: one – the base scenario – when the system works as intended and the other scenario – the system works as in the case of the base scenario, only certain elements are replaced. The net effect of the reform is distinguished when only certain elements change, but everything else in the system remains the same as in the base scenario. This analysis presents 3 alternative scenarios and compares them to the base scenario in 2024.

Therefore, the net effect of the intervention can be expressed as follows (VPVI, PPMI Group, 2013):

Pure intervention impact = Impact – Counterfactual impact,

Where *Impact* is the alternative situation and its defining indicators, and *Counterfactual impact* is the existing situation and its defining indicators.

The impact of pure intervention is assessed on the poverty rate in the total population and between age groups and is expressed as a change in percentage points. In addition, the depth of poverty and its change is assessed since, as noted by Leventi, Sutherland, and Tasseva (2019), when assessing changes in the SA system, sometimes the change in the level of risk of poverty is insufficient, or it may not show a change because the levels of benefits are too low. Inequality indicators also distinguish the pure intervention impact and present the differences for the Gini coefficient in Gini points and the income quintile share ratio (S80/S20) as the point difference. For the income distribution assessment, the intervention's net effect is expressed as a percentage.

When evaluating the proposed alternatives' additional budgetary costs, the budget change is presented in absolute value and percentage. However,

considering possible model and data biases and assumptions about the full take-up of benefits, it is recommended to use the reported impact in relative terms instead of absolute terms. Also, to provide budget-neutral reform, changes in the PIT are applied.

Finally, to compare in real terms which scenario is the best and to assess whether the proposed changes are more favourable than the current situation in the 2024 system, the impact of policy measures in 2024, 2024R1, 2024R2, and 2024R3 scenarios compared to 2023 real change: change in average equivalent disposable income by income decile and in the total population in percent. The advanced policy effect tool (PET) of the EUROMOD model is used for this assessment. It allows for a decomposition of the effects of disposable income by the type of income. The real value of the policy is estimated considering the consumer price index, which in 2023-2024 is 1.0219707057257. More information about this tool can be found in Paulus and Tasseva (2020).

ACKNOWLEDGMENT

The results presented here are based on EUROMOD version 3.6.2. and 3.6.19. Originally maintained, developed, and managed by the Institute for Social and Economic Research (ISER), since 2021, EUROMOD has been maintained, developed, and managed by the Joint Research Centre (JRC) of the European Commission, in collaboration with Eurostat and national teams from the EU countries. We are indebted to the many people who have contributed to the development of EUROMOD. The results and their interpretation are the author's (') responsibility.

RESULTS OF THE RESEARCH

The analysis of Lithuanian SP system compatibility showed that there is still room for improvement: the adequacy of SI should be improved as some of the minimum benefits are lower than SA. Adequacy of SA benefits is also scarce since benefits amounts are lower than the MCNB. When improving benefit adequacy, work incentives should be kept in mind. Further, as calculations based on the EUROMOD model and HHT showed, poverty and unemployment traps are high in Lithuania between 2018-2022 for households with children if one adult in the household starts working for the MMS even though incentives to work should not be increased in the cost of benefit adequacy, which in Lithuania is relatively low.

The SPC Index in SI and SA systems shows that the SI system performs relatively better in Lithuania; however, SPC Index values are still low (coverage and adequacy criteria perform worse than in the SI system). The weakest part of the Index is coverage reaching 5.3 points (while in SI – 6.7 and in SA – 5.8). Incentives to work are improving in the SI system between 2018-2022, but in SA and system coordination, the situation stagnates at 7 points out of 10. The SPC Index for system coordination receives 6.5 points out of 10.

Analysis of household income in 2018-2022 showed that the most significant income, even in the face of various social risks, is income from work, investments, and property. If the household faces one social risk, in addition to the main benefit, which helps manage this risk, other benefits are also provided, making up a small part of the household's disposable income. Some benefits are quite low in size and do not provide strong protection.

In Lithuania, cash SA is considered one of the main benefits that ensure a minimum income for vulnerable groups. However, the extent of non-take-up of this benefit in Lithuania remains quite high even in 2021 and reaches 34%. Every third person who is entitled to this benefit does not receive it. However, from 2020, in the middle of the year, the conditions for receiving this payment were eased, and only in the second half of 2023, the previous condition was reinstated that the assets owned by the household are assessed and considered again as an eligibility rule of the cash SA. Households with children face the greatest extent of non-take-up of this benefit, where in the case of single parents with children in 2021, non-take-up of benefit reaches the national average and is 34%, non-take-up for two adults with 1-2 children is 46%, and 27% for two adults with 3 or more children.

Presented three SP alternative scenarios for 2024 were the payment of cash SA, the provision of additional child benefit, and childcare benefits for a pupils or student are reformed. The best effect in reducing the level and depth of the risk of poverty, as well as the highest effect in increasing income, is shown by scenario R3 (where income threshold for SA and additional child benefit is the same – 2 state-supported income (SSI) amounts, asset test is not applied for cash SA, childcare benefit for pupils and students is paid for all who are not eligible for childcare SI benefit). However, this scenario also increases the risk of poverty for the elderly and singles. It has the highest cost of implementation of this reform and the lowest effectiveness of the reform in reducing the risk of poverty, the depth, and the Gini coefficient, requiring the most funds for a one percentage point reduction in the mentioned indicators.

The most optimal option would be the R2 scenario, which expands the circle of cash SA recipients (income test threshold – 1.5 SSI instead of 1.1 SSI, no asset test is applied), increases the adequacy of the benefit, and although the threshold for additional child benefit is reduced (from 2 SSI to 1.5 SSI – same as in the cash SA). Also, everyone who is not eligible for childcare SI benefits is now eligible for childcare benefits paid for by pupils and students. Poverty among children and households with children is also reduced in the R2 scenario. This scenario has moderate effectiveness in reducing the level, depth, and Gini coefficient of the risk of poverty and would require about 4% additional funds from expenses for pensions and benefits. Changes in PIT could be applied to implement budget-neutral reform. These changes could include changes in PIT thresholds and the introduction of additional tax thresholds: incomes up until 20 AMS are taxed by 20%, incomes between 20 AMS and 33 AMS – are taxed by 28%, and incomes above 33 AMS are taxed by 32%. Additional tax changes do not have a negative effect on poverty and inequality.

CONCLUSIONS

General conclusions of the work:

1. To achieve the aim of the thesis, a literature research analysis was carried out, which **allowed us to identify the main evaluation criteria for the SP system as a whole and its separate parts: SI and SA**. Based on the criteria, this allows us to identify which system elements are characterized by system gaps and do not allow adequate protection of the population's income in the face of social risks. **These criteria are coverage, adequacy, and incentives to work**. The coverage criteria assess how many persons who belong to the target group receive a certain benefit; adequacy shows how much SA payments and minimum SI payments are sufficient compared to the amount of minimum consumption needs; incentives to work show the ratio of benefits to the net MMS.
2. When assessing the functioning of the SP system in Lithuania in general, it was found that: the overall coverage in the SP system, and especially in the SA system, is low; there is insufficient adequacy of SI and SA benefits, which leads to a low level of benefits in managing social risks; poverty and unemployment traps in Lithuania are high and create little incentives to work, but the extent of cash SA benefit non-take-up remains high;

3. Evaluating the possibilities of improving the SP system in Lithuania, three alternative scenarios are presented, which include the proposed increase in the adequacy of SA system benefits and the general equalisation of the SA system, setting equal income test limits for means-tested benefits, expanding the coverage of the non-insurance benefit for childcare. A proposal for improvement of SI unemployment benefit was presented to uniform benefits and their requirement in the SI system; due to the limitations of the analysis, the impact on the SP system is not presented; When evaluating the alternatives and considering the limitations of the country's budget, an additional propose, regarding the corrections in the PIT, is presented. This proposal could cover the additional need for funds arising from the alternative scenarios.

General conclusions of the research:

1. **In general, the results of the research assessing the compatibility of SP showed that the SP system in Lithuania is functioning. Still, there are certain gaps: the coverage is very low, the incentives to work are low, and the adequacy of benefits also needs improvement.** It is generally observed that the SI system functions relatively better, and the results of the SA system reduce the overall value of the SPC index. The particularly low take-up of the cash SA results in the fact that the most vulnerable members of society are not adequately protected; Poverty and unemployment traps in Lithuania remain very large during the analysed period; this is determined both by the design of the provision of benefits (e.g., for unemployment traps) and by the loss of some benefits upon employment, which ultimately leads to the fact that the difference between income when not working and when working remains low.
2. **When households face various social risks, labour income remains one of the most important;** the income of the population is reduced the most by the household type: single persons are the most vulnerable because if they have no other sources of income, they can only rely on the SA system, and only a small part of the entire benefits system is available to such persons.
3. The role of SA/exclusion benefits has been growing in recent years by reducing the disposable income of the population, which leads to the insufficient adequacy and coverage of these benefits.

4. The counterfactual scenario evaluation of the SP system showed that **if the income test thresholds applied in the SA system are unified (even by reducing some benefits from the currently applied limits) it is possible to achieve the reduction of child poverty and poverty of households with children.** However, when evaluating these effects, it should be noted that single persons, especially single persons of older age (65+), may be vulnerable to changes in the poverty risk threshold.

RECOMMENDATIONS

For practitioners, and decision-makers:

1. The compatibility index of the SP system is an easily replicable tool that can be used to assess how the SP system functions through three evaluation criteria. It is recommended to continue monitoring this index, which would allow identification of the main gaps in the system. The monitoring of this index could be applied by the Ministry of Social Security and Labor (MSSL) since the analysed benefits are within the competence of this ministry.
2. The coverage of benefits in the SP system is quite low; it is recommended to review the currently applicable conditions for receiving benefits; it was noticed that different income test limits are applied in the system, as well as different requirements for the applicable SI contribution history - it is recommended to review these discrepancies to unify and simplify the system. This recommendation could be considered by the MSSL and the members of the Seimas, the government when forming social policy in Lithuania to assist all persons who need it.
3. Although it is noticeable that recent measures are prepared to reduce the poverty of single persons, it is recommended to continue to evaluate the income protection of this group since they have the least amount of state support when faced with social risks. It is recommended that the MSSL evaluate ways to expand income protection for single persons when facing social risks beyond the provision of cash SA.
4. It is recommended to revise the conditions for the provision of cash SA, as the extent of non-take-up of benefits shows that every third person who is entitled to this benefit does not receive it. The

recommendation can be directed both to the MSSL, which is responsible for drafting and supervising laws in SP, and to municipalities, which are responsible for providing such support and have discretionary powers to provide additional social benefits in exceptional cases. The assessment should include not only a review of the existing legal framework to assess the main obstacles faced by those who apply for cash SA and those who do not receive them but also to identify the reasons why people do not apply for cash SA, even though they are eligible to them.

For researchers:

1. The compatibility index of SP benefits does not include all benefits of the SP system; this methodology could be improved by further including more benefits, revising the categories of incentives to work, and carrying out an analysis where Lithuania would be compared with other countries.
2. Although studies on the non-take-up of benefits have already been carried out, it is important to continue to monitor the non-take-up of benefits, assessing it in more detail in the context of socioeconomic changes in the country and conducting a comparative analysis with other countries.
3. Non-take-up of cash SA was carried out using survey data, which has its limitations; assessing the possibilities and assessing non-take-up of cash SA based on administrative data is recommended.
4. It has been observed that although various social risks are encountered, the main source of income remains labour income; it is recommended to continue further analysis, to assess which elements of the SP and tax system lead to poverty even when receiving working income.

PADĖKA

Doktorantūros studijų laikotarpis buvo netikėta avantiūrai, kuriai pasiryžusi nenumaniau, kokia įdomi ir, tuo pačiu, kupina iššūkių kelionė manęs laukia. Paradoksalu, kad pastaruosius kelis metus tyrinėdama bei gilindamasi į socialiai jautrią problemą, pati labai praturėjau tiek profesinė, tiek asmenine prasme. Be žmonių, kurie mane supa ir supa, jų palaikymo sunku įsivaizduoti tiek studijų procesą, tiek jo pabaigą.

Pirmiausia, nuoširdžiai dėkoju savo darbo vadovams: prof. dr. Romui Lazutkai – už tikėjimą manimi, pasitikėjimą bei gebėjimą pajusti, kada pradėdu klaidžioti ir sugražinimą į ten, kur turiu būti. Prof. dr. Vincentui Rolandui Giedraičiui – už tai, kad jis atsirado tada, kai man labai reikėjo bei tai, kad atsiradęs nuolat palaikė ir tikėjo, kad viskas bus gerai. Jūsų abiejų žinios bei palaikymas neįtikėtinai praturtino šią disertaciją bei mane.

Taip pat dėkoju savo šeimai: tėvams Dainiui ir Renatai, sesei Tautvilei, broliui Karoliui bei savo vyrui Antanui – už buvimą kartu, nuolatinį palaikymą, sugražinimą į realybę ir priminimą, kad pati pasirinkau tokį kelią. Disertacijos rengimo laikotarpiu mūsų visų gyvenimuose netrūko iššūkių, tačiau būdami kartu sugebėjome išlikti stipriais bei suprasti, koks turtas yra šeima.

Taip pat didelis ačiū draugams (ypač Redai, Radvilei ir Rimgailei) bei kolegoms iš Strateginių sprendimų paramos grupės – už palaikymą ir patarimus. Jūs neįsivaizduojate, kaip turtinate pasaulį ir mane savo prasmingais darbais.

Atskirą padėką skiriu seneliui Stasiui, kurio nuolatinis palaikymas, skatinimas bei didžiavimasis niekuomet neleido suabejoti, kad kažko negaliu ar nepajėgsiu. Jis dovanojo ne tik tikėjimą, kad sugebu, bet ir žinojimą, kad esat reikalui jis visuomet bus šalia. Deja, jo gyvenimo kelionė pasibaigė anksčiau, nei manoji doktorantūros kelyje, tačiau žinau, kad šiandien jis manimi didžiuotųsi. Todėl šį darbą skiriu savo seneliui, kurio buvimas ir palaikymas ne tik vis dar jaučiamas, bet ir yra vieni didžiausių mano gyvenimo turtų.

PUBLIKACIJŲ SĄRAŠAS

Straipsniai *Web of Science* ir *Scopus* duomenų bazėse:

1. Gabnytė, V., Vencius, T. ir Navickė, J. (2020). The Benefit non-take-up in the Context of Cash Social Assistance Reform in Lithuania. *Socialinė Teorija, Empirija, Politika Ir Praktika*, 21, 96-121. <https://doi.org/10.15388/STEPP.2020.25>
2. Gabnytė-Baranauskė, V. (2024). Social Protection Benefits Compatibility and Evaluation Criteria: the Case of Lithuania. *Ekonomika*, 103(2), 6-23. <https://doi.org/10.15388/Ekon.2024.104.2.1>

Kitų tarptautinių duomenų bazių leidiniuose paskelbti straipsniai:

1. Augustinaitis, A., Visokavičienė, B. T., Rakšnys, A. V., Gabnytė, V. (2024). Modelling of the universal basic income's methodology for ubiquitous socio-economic transformations // Proceedings of the Latvian Academy of Sciences. Section A, 3. 2021, p. 29-43.
2. Gabnytė, V., Čižauskaitė, A. ir Navickė, J. (2021). Nowcasting poverty and inequality in the context of economic growth and Covid-19 pandemic in Lithuania. *Lithuanian Journal of Statistics*, 60, 8-21. <https://doi.org/10.15388/LJS.2021.26443>

Mokslinių renginių sąrašas:

1. Gabnytė, V. (2021m. spalio mėn. 22 d.). *Skurdo ir nelygybės rodiklių prognozavimas ekonominio augimo ir Covid-19 pandemijos kontekste Lietuvoje*. Pranešimas konferencijoje „COVID-19 pandemija ir lėtinės socialinės politikos ligos, laimėjimai bei receptai“, Vilnius;
2. Gabnytė, V. ir Čižauskaitė, A. (2021 m. liepos mėn. 02-04 d.). *Nowcasting poverty and inequality in the context of economic growth and Covid-19 pandemic in Lithuania*. Pranešimas tarptautinėje mokslinėje konferencijoje „The 17th Annual Conference of the East Asian Social Policy Research Network & 27th Annual Conference of the Foundation for International Studies on Social Security“, nuotolinė;
3. Gabnytė, V. ir Čižauskaitė, A. (2021m. liepos mėn. 05-09 d.). *Nowcasting poverty and inequality in the context of economic growth and Covid-19 pandemic in Lithuania*. Pranešimas tarptautinėje mokslinėje

konferencijoje „5th International Conference on Public Policy“, Barselona;

4. Gabnytė, V. (2022 m. vasario mėn. 28 d.). *Piniginės socialinės paramos išmokų nepaėmimas piniginės socialinės paramos sistemos reformos kontekste*. Pranešimas Mykolo Romerio universitete įgyvendinamo projekto „Socialinės paramos išmokų nepaėmimo priežastys, mastas ir identifikavimo metodika Lietuvos savivaldybėse ir visoje šalyje – NON-TAKE-UP“ (projekto sutarties Nr. S-REP-21-6) baigiamojame mokslinėje-praktinėje konferencijoje, Vilnius;
5. Gabnytė, V. (2023 m. rugsėjo mėn. 07-09 d.). *Social Protection Benefits Compatibility and Evaluation Criteria in Lithuania*. Pranešimas tarptautinėje mokslinėje konferencijoje „ESPAnet2023“, Varšuva;
6. Gabnytė-Baranauskė, V. (2024 m. gegužės mėn. 20-31 d.). *Mokslinė stažuotė Europos Komisijos Jungtinių tyrimų centre (EC-JRC)*, Sevilija.

TRUMPAI APIE DISERTANTĘ

Vitalija Gabnytė-Baranauskė augo Skapiškyje, Kupiškio rajone. 2013 m. baigė Kupiškio Lauryno Stuokos-Gucevičiaus gimnaziją. 2017 m. baigė socialinės politikos bakalauro, o 2019 m. – socialinės politikos magistro studijas Vilniaus universiteto Filosofijos fakultete. 2019 m. įstojo į doktorantūros studijas Vilniaus universiteto Ekonomikos ir verslo administravimo fakultete.

Nuo 2018 m. dirba Socialinės apsaugos ir darbo ministerijoje; šiuo metu yra vyresnioji patarėja Strateginių sprendimų paramos grupėje.

Moksliniai interesai: socialinė politika, socialinė apsauga, skurdas, nelygybė.

UŽRAŠAMS

UŽRAŠAMS

UŽRAŠAMS

Vilniaus universiteto leidykla
Saulėtekio al. 9, III rūmai, LT-10222 Vilnius
El. p. info@leidykla.vu.lt, www.leidykla.vu.lt
bookshop.vu.lt, journals.vu.lt
Tiražas 15 egz.